În 2013, la 29 de ani, Edward Snowden a şocat lumea întreagă când a rupt legătura cu sistemul american de informaţii

1

şi a dezvăluit că Guvernul SUA încerca, în secret, să colecteze datele din orice apel telefonic, mesaj sau e-mail.

Miza era un sistem de supraveghere în masă fără precedent, care să poată accesa viaţa privată a oricărui om de pe planetă.

Şase ani mai târziu, Snowden îşi spune povestea pentru prima dată şi scrie despre cum a contribuit la construirea acelui sistem şi ce l-a motivat să dezvăluie totul.

De la copilăria idilică şi până la misiunile clandestine pentru CIA sau NSA.

Dosar permanent este extraordinara poveste a unui tânăr care a crescut odată cu mediul online, a devenit spion, apoi *whistleblower* şi, în final, a ajuns conştiinţa internetului.

Scrisă cu inteligenţă, graţie, pasiune şi candoare, cartea este o mărturie esenţială despre destinul democraţiei în epoca digitală.

Edward Snowden s-a născut în Elizabeth City, Carolina de Nord, şi a crescut în Fort Meade, Matyland. Instruit ca inginer de sisteme, a fost ofiţer în cadrul Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA) şi a lucrat pentru Agenţia Naţională de Securitate (NSA) din Statele Unite. A primit numeroase recompense pentru munca depusă în folosul public, printre care: Right Livelihood Award, German Whistleblower Prize, Ridenhour Prize for Truth-Telling şi Medalia Carl von Ossietzky de la Liga Internaţională pentru Drepturile Omului. În prezent este preşedintele comitetului director al Press Foundation.

Edward
Snowden

Dosar permanent
Traducere din limba engleză
Dan Drumur Ruxandra Toma Maria Adam Mihaela Ioncelescu
NEMIRA
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României SNOWDEN, EDWARD
Dosar Permanent/ Edward Snowden; trad. din lb. engleză: Dan Drumur, Ruxandra Toma, Maria Adam, Mihaela Ioncelescu.
— Bucureşti: Nemira Publishing House, 2019.
ISBN 978 – 606 – 43 – 0627 – 2
I. Drumur, Dan (trad.)
II. Toma, Ruxandra (trad.)
III. Adam, Maria (trad.)
IV. Ioncelescu, Mihaela (trad.) 821.111
Edward Snowden
PERMANENT RECORD
Copyright 2019 by Edward Snowden
Published by arrangement with Metropolitan Books an imprint of Henry Holt and Company, New York.
Nemira, 2019
Redactor: Oana IONAŞCU, Mihaela STAN Tehnoredactor: Magda BITAY
Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări şi închirierea acestei cărţi fără acordul scris al editorului sunt strict interzise şi se pedepsesc conform Legii dreptului de autor
Pentru L.
PREFAŢA
9
Mă numesc Edward Joseph Snowden. Cândva am lucrat pentru guvern, dar acum lucrez pentru public. Mi-au trebuit aproape trei decenii pentru a înţelege că între cele două noţiuni există o deosebire, iar când am înţeles-o, mi-a adus necazuri la locul de muncă. De aceea acum îmi petrec timpul încercând să protejez publicul de persoana care am

fost: un spion pentru Agenţia Centrală de Informaţii (CIA) şi Agenţia Naţională de Securitate (NSA), un alt tânăr tehnolog ce pornise să clădească o lume despre care era convins că va fi mai bună.

Cariera mea în Comunitatea Americană de Informaţii (IC) a durat doar şapte ani, ceea ce, constat cu surprindere, înseamnă cu numai un an mai mult decât timpul petrecut în exil într-o ţară care n-a fost alegerea mea. În perioada aceea de şapte ani, am reuşit totuşi să particip la cea mai importantă schimbare din istoria spionajului american – trecerea de la supravegherea unor indivizi vizaţi explicit, la supravegherea în masă a unor populaţii întregi. Am ajutat la dezvoltarea fezabilităţii tehnologice necesare pentru ca un singur guvern să poată colecta toate mesajele digitale din lume, să le stocheze pe termen nelimitat şi să caute prin ele după pofta inimii.

După 11 Septembrie 2001, IC a fost sfâşiată de vinovăţia incapacităţii de a proteja Statele Unite, pentru că îngăduise comiterea celui mai devastator şi mai distructiv atac asupra ţării de după Pearl Harbour. De aceea, conducătorii ei au căutat să realizeze un sistem care să împiedice să mai fie luaţi prin surprindere. La baza lui urma să fie tehnologia, adică ceva aproape necunoscut de armata de absolvenţi de ştiinţe politice şi de maeştri ai managementului afacerilor. Uşile celor mai secretoase agenţii de informaţii au fost deschise larg pentru tineri tehnologi ca mine. Şi astfel, generaţia *geek* a moştenit pământul.

Dacă pe atunci mă pricepeam la ceva, atunci mă pricepeam la corpputere, aşa că am urcat rapid treptele ierarhiei. La 22 de ani am primit de la NSA cea dintâi autorizaţie de securitate Strict Secret, pentru o poziţie aflată pe treapta cea mai de jos a organigramei. După niciun an, lucram la CIA ca inginer de sisteme la nivel înalt şi aveam acces extins la unele dintre cele mai importante reţele de pe planetă. Singurul meu şef era un tip mai vârstnic, care îşi petrecea turele citind romane de Robert

Ludlum şi de Tom Clancy.

În străduania lor de a angaja indivizi cu abilităţi tehnice şi tehnologice, agenţiile de informaţii îşi încălcau propriile reguli. În mod normal, ele n-ar fi angajat niciodată persoane care să nu aibă minimum o diplomă de licenţă sau, ulterior, minimum o diplomă de studii postliceale, însă eu nu aveam niciuna, nici alta. În mod normal, n-ar fi trebuit să fiu lăsat nici măcar să intru în clădire.

Între 2007 şi 2009, am fost detaşat la Ambasada SUA din Geneva, fiind unul dintre rarii tehnologi cu acoperire diplomatică, unde am fost însărcinat cu aducerea CIA în lumea viitorului prin actualizarea staţiilor sale din Europa, digitalizând şi automatizând reţeaua cu care statul american spiona. Generaţia mea nu s-a ocupat doar de restructurarea activităţii serviciilor de informaţii: noi am mo

9 9 1

dificat complet definiţia informaţiilor. Pentru noi nu era vorba despre întâlniri clandestine sau despre cutii poştale oarbe, ci despre date.

La 26 de ani am fost angajat nominal la Dell, însă lucram de fapt pentru NSA. Contractele de colaborare deveniseră acoperirea mea, aşa cum se întâmpla cu aproape toţi spionii care aveau înclinaţii tehnologice ca mine. Am fost trimis în Japonia, unde am ajutat la conceperea copiei de rezervă globale a Agenţiei: o reţea secretă uriaşă, care garanta că datele nu vor fi pierdute niciodată, chiar dacă sediul NSA ar fi fost transformat în cenuşă în urma unei explozii nucleare. La vremea respectivă, nu mi-am dat seama că proiectarea unui sistem care să ţină evidenţa permanentă a vieţii tuturor oamenilor era o greşeală tragică.

Am revenit în Statele Unite la 28 de ani şi am căpătat o promovare de-a dreptul spectaculoasă, în echipa de agenţi tehnici de legătură, care intermedia relaţia dintre Dell şi CIA. Sarcina mea era să particip la şedinţe cu şefii

diviziilor tehnice CIA, pentru a concepe soluţii la orice probleme şi-ar fi putut ei imagina şi pentru a-i convinge să le adopte. Echipa mea a ajutat CIA să construiască un nou tip de arhitectură de stocare – un *cloud*, prima tehnologie care permitea tuturor agenţilor, indiferent de locul unde se aflau fizic, să acceseze şi să caute orice date de care aveau nevoie, de la absolut orice distanţă.

Pe scurt, de la un job de management şi conectare a fluxului de informaţii, am trecut la un job de concepere a unor moduri de stocare permanentă a datelor, care a fost urmat la rândul său de un job de asigurare a disponibilităţii universale şi a funcţionalităţii de căutare prin date. Proiectele respective s-au definit pentru mine în Hawaii, unde m-am mutat pentru un nou contract cu NSA, la vârsta de 29 de ani. Până atunci, lucrasem potrivit doctrinei „necesităţii de a cunoaşte”, nefiind în stare să înţeleg scopul cumulativ din spatele sarcinilor mele specializate, compartimentate. Abia în Hawaii, am ajuns într-un final într-o poziţie din care să văd cum se potrivesc laolaltă toate acţiunile mele, angrenându-se reciproc precum roţile dinţate ale unei maşini uriaşe pentru a forma un sistem de supraveghere în masă, global.

Adânc sub pământ, într-un tunel de sub o plantaţie de ananaşi – o fostă fabrică subterană de avioane din epoca Pearl Harbor stăteam în faţa unui terminal de la care practic aveam acces nelimitat la comunicaţiile aproape tuturor bărbaţilor, femeilor şi copiilor de pe planetă care au format vreodată un număr de telefon sau care au atins un computer. Printre oamenii aceia se numărau aproximativ 320 de milioane de compatrioţi americani, care erau urmăriţi în desfăşurarea obişnuită a vieţii

— i lor cotidiene, ceea ce încălca grosolan nu numai

Constituţia Statelor Unite, ci şi valorile de bază ale oricărei societăţi libere.

*

Motivul pentru care citiţi această carte este că am făcut ceva periculos pentru o persoană aflată în poziţia

mea: am decis să spun adevărul. Am strâns documente IC interne care dovedeau încălcarea legilor de către guvernul american şi le-am transmis jurnaliştilor, care le-au verificat şi le-au publicat, scandalizând întreaga lume.

Cartea de faţă relatează cum am ajuns la decizia respectivă, care au fost principiile morale şi etice de la baza ei şi cum au apărut ele – ceea ce înseamnă că relatează, de asemenea, viaţa mea.

Ce înseamnă o viaţă? Mai mult decât ce spunem, ba chiar mai mult decât ce facem. O viaţă înseamnă şi lucrurile pe care le iubim şi în care credem. Eu unul iubesc şi cred cel mai mult în conexiuni, în conexiunile dintre oameni şi în tehnologiile prin care se realizează ele. Tehnologiile acestea includ cărţile, bineînţeles, dar, pentru generaţia mea, conexiunea a însemnat în mare măsură internetul.

Înainte de a tresări oripilaţi, ştiind prea bine nebunia toxică ce infestează furnicarul acela animat în epoca noastră, trebuie să ştiţi că pentru mine, când am ajuns să-l cunosc, internetul a fost ceva complet diferit. A fost un prieten şi un părinte. A fost o comunitate fără graniţe sau limite, o voce şi milioane de voci, o frontieră comună care fusese colonizată, dar nu şi exploatată de diversele triburi ce trăiau paşnic unul lângă altul şi ai căror membri erau, toţi, liberi să-şi aleagă numele, istoria şi obiceiurile. Toţi purtau măşti, totuşi această cultură a anonimatului prin polionimie a produs mai multe adevăruri decât falsităţi, deoarece era creativă şi cooperantă, nu comercială şi competitivi Desigur, au existat conflicte, dar au fost depăşite prin bunăvoinţă şi sentimente pozitive – adevăratul spirit de pionierat.

Aşadar veţi înţelege când spun că internetul de azi e de nerecunoscut. Merită menţionat că schimbarea aceasta a fost o opţiune conştientă, rezultatul unui efort sistematic al câtorva privilegiaţi. Graba timpurie de a transforma comerţul în e-comerţ a dus rapid la o bulă şi apoi, imediat după începutul mileniului, la colaps. Ulterior companiile au

înţeles că utilizatorii care intrau Online erau mult mai puţin interesaţi să cheltuiască decât să partajeze, iar conexiunea umană pe care o făcea posibilă internetul putea genera bani. Dacă oamenii doreau să intre online în primul rând ca să le spună rudelor, prietenilor şi străinilor ce făceau ei, precum şi să audă din partea rudelor, a prietenilor şi a străinilor ce făceau aceştia, atunci companiile nu trebuiau decât să-şi dea seama cum să se interpună în mijlocul schimburilor sociale şi să le transforme în profit.

Acesta a fost începutul capitalismului de supraveghere şi sfârşitul internetului aşa cum îl ştiam eu.

Atunci a colapsat web-ul creativ, pe măsură ce nenumărate site-uri individuale, frumoase, dificile, au tras obloanele. Promisiunea comodităţii i-a deteri minat pe oameni să-şi schimbe site-urile personale – care necesitau întreţinere constantă şi laborioasă – cu i i o pagină de Facebook şi cu un cont Gmail. Aparenţa proprietăţii a fost uşor de confundat cu realitatea ei. Puţini dintre noi au înţeles-o la vremea respectivă, dar nimic din ceea ce continuam să partajăm nu ne mai aparţinea. Urmaşele companiilor de e-comerţ care eşuaseră pentru că nu putuseră găsi nimic care să ne trezească interesul de a-l cumpăra aveau acum un nou produs pe care să-l vândă.

Chiar noi înşine am fost acel nou produs.

Interesele noastre, activităţile noastre, locurile în care ne aflam, dorinţele noastre – tot ceea ce dezvăluiam, în cunoştinţă de cauză sau nu, era supravegheat şi vândut în secret, pentru a amâna inevitabilul sentiment de violare pe care majoritatea dintre noi îl au abia acum. Iar această supraveghere continuă să fie încurajată activ, ba chiar finanţată de o armată de guverne lacome după volumul vast de informaţii pe care l-ar câştiga. La începutul anilor 2000, aproape niciun fel de comunicaţii Online nu erau criptate, cu excepţia autentificărilor, a e-mailurilor şi a tranzacţiilor financiare, ceea ce însemna că, în multe cazuri, guvernele nici nu mai trebuiau să se sinchisească

să abordeze companiile pentru a şti ce făceau clienţii lor. Puteau spiona lumea fără să sufle pur şi simplu niciun cuvânt.

Ignorându-şi complet carta fondatoare, guvernul american a căzut victimă ispitei şi, după ce a gustat fructul acestui pom otrăvitor, a fost cuprins de o febră inexorabilă. Statul şi-a asumat în secret puterea supravegherii în masă, o autoritate care, prin definiţie, îi afectează pe cei nevinovaţi într-o măsură mult mai mare decât pe cei vinovaţi.

Abia când am priceput mai bine această supraveghere şi prejudiciile ei, am devenit obsedat de înţelegerea că nouă, publicului – nu doar publicul dintr-o ţară, ci din toată lumea –, nu ni s-a acordat niciodată un vot sau măcar o şansă de a ne exprima opinia în acest proces. Sistemul aproape universal de supraveghere a fost creat nu doar fără consimţământul nostru, ci într-un mod care ne-a ascuns în mod deliberat toate aspectele programelor sale. La fiecare pas, procedurile de schimbare şi consecinţele lor au fost ţinute secrete pentru toată lumea, inclusiv pentru majoritatea legiuitorilor. Cui m-aş fi putut adresa? Cu cine aş fi putut discuta despre toate astea? O simplă aluzie care să ajungă la urechile Congresului, ale unui judecător sau ale unui avocat, ar fi constituit o infracţiune atât de gravă, încât chiar şi schiţarea cadrului general ar fi dus la condamnarea pe viaţă într-o închisoare federală.

M-am simţit pierdut şi am căzut pradă deprimării, în timp ce mă luptam cu conştiinţa mea. Îmi iubesc ţara şi cred în serviciile publice – toată familia mea, descendenţa mea de secole, cuprinde bărbaţi şi femei care şi-au petrecut viaţa în slujba acestei ţări şi a cetăţenilor ei. Eu însumi jurasem, nu unei agenţii şi nici măcar unui guvern, ci publicului, că voi sprijini şi voi apăra Constituţia, care garanta libertăţi civile încălcate acum atât de flagrant. Şi eram mai mult decât părtaş la încălcarea aceasta: eram chiar un element al ei. Toată munca pe care o depusesem

atâţia ani – pentru cine lucrasem? Cum aveam să echilibrez contractul de păstrare a secretului, semnat cu agenţiile care mă angajaseră, şi jurământul pe care-l depusesem pentru a respecta şi apăra principiile fondatoare ale ţării? Către cine sau către ce aveam o datorie mai mare? în ce punct eram obligat moral să încalc legea?

Reflecţiile asupra acelor principii mi-au adus răspunsurile. Am înţeles că, ieşind din umbră şi prezentându-le jurnaliştilor amploarea abuzurilor din ţara meas nu voi pleda pentru nimic radical, ca distrugerea guvernului sau a IC. Nu doream decât ca guvernul şi IC să revină la urmărirea idealurilor pe care le declaraseră ele însele.

Convingerea mea este că libertatea unei ţări nu poate fi măsurată decât prin respectarea drepturilor cetăţenilor ei şi că aceste drepturi sunt de fapt limitări ale puterii statului, care definesc exact unde şi când un guvern nu poate încălca domeniul libertăţilor personale sau individuale care, în epoca revoluţiei americane era numit „libertate”, iar în epoca revoluţiei internetului este numit „intimitate”.

Au trecut şase ani de când am depus mărturie, deoarece asistam la un declin al angajamentului aşa-ziselor guverne avansate din toată lumea de a proteja intimitatea aceasta, pe care eu o consider – la fel ca Organizaţia Naţiunilor Unite – un drept fundamental al omului. Pe durata acestor ani însă, declinul a continuat, pe măsură ce democraţiile au regresat în populism autoritar. Nicăieri această regresie n-a fost mai evidentă decât în relaţiile guvernelor cu presa.

Încercările aleşilor de a submina legitimitatea jurnalismul – o profesiune pe care o privesc cu cel mai mare respect – au fost ajutate şi aţâţate de un atac total asupra principiilor adevărului. În mod deliberat, realul este combinat cu falsul, prin intermediul unor tehnologii care pot amplifica această îmbinare până la nivelul unei confuzii

globale fără precedent.

Cunosc destul de intim procesul deoarece crearea irealităţii a fost dintotdeauna cea mai întunecată dintre artele comunităţii de informaţii. Aceleaşi i i i agenţii care, de-a lungul întregii mele cariere, au manipulat informaţii pentru a crea pretexte pentru războaie – şi au utilizat politici ilegale şi un sistem judiciar dubios pentru a defini şi a permite răpirile ca „extrădări de excepţie”, torturile ca „interogări îmbunătăţite” şi interceptările telefonice drept „colectări angro” – n-au ezitat nicio clipă să mă numească agent dublu chinez, agent triplu rus şi, mai rău, „un milenial”.

Au putut afirma toate astea, şi nestingherite pe deasupra, în mare parte pentru că am refuzat să mă apăr. Din clipa când mi-am prezentat dezvăluirile şi până în prezent, am decis să nu deconspir niciodată detalii din viaţa mea personală, ce ar fi putut provoca dificultăţi suplimentare familiei şi prietenilor mei, care sufereau deja suficient pentru principiile mele.

Îngrijorarea faţă de sporirea acestor suferinţe m-a făcut să ezit să scriu această carte. Decizia de a prezenta dovezi despre ilegalităţile guvernamentale a fost mai uşor de luat decât decizia, prin cartea de faţă, de a-mi prezenta viaţa. Abuzurile la care am asistat cereau acţiuni, dar nimeni nu-şi scrie autobiografia pentru că nu poate rezista dictatelor conştiinţei sale. Acesta este motivul pentru care am încercat să obţin permisiunea tuturor rudelor, prietenilor şi colegilor care sunt numiţi sau identificări public în alt mod în aceste pagini.

La fel cum refuz să presupun că aş fi unicul arbitru al intimităţii altora, nu m-am gândit niciodată că eu singur ar trebui să pot alege care dintre secretele ţării mele trebuie făcute publice şi care nu. De aceea am dezvăluit documentele guvernului numai câtorva jurnalişti. De fapt, numărul de documente pe care le-am dezvăluit direct publicului este egal cu zero.

Eu cred, la fel ca jurnaliştii aceia, că un guvern poate

să ascundă unele informaţii. Chiar şi celei mai transparente democraţii din lume i se poate îngădui secretizarea, de exemplu, identitatea agenţilor sub acoperire şi mişcările trupelor sale pe teren. Această carte nu include astfel de secrete.

Nu este simplu să-mi prezint viaţa şi, în acelaşi timp, să protejez intimitatea persoanelor dragi mie, fără să expun secrete legitime ale guvernului, dar este sarcina mea. Acolo mă veţi găsi, între aceste două responsabilităţi.

PARTEA ÎNTÂI

1

PRIVIND PE FEREASTRĂ

Primul meu hacking a fost legat de ora de culcare.

Mi se părea nedrept să fiu forţat de părinţi să merg la culcare înainte ca ei să se culce, înainte ca sora mea să se culce, când nici măcar nu eram obosit. Prima nedreptate măruntă a vieţii.

Multe dintre primele 2000 de nopţi ale vieţii mele s-au încheiat prin nesupunere civilă: plângând, implorând, târguindu-mă, până când – în noaptea cu numărul 2 193, noaptea când am împlinit şase ani – am descoperit acţiunea directă. Autorităţile ignorau apelurile la reformă, dar nici eu nu mă născusem ieri.

Tocmai mă bucurasem de una dintre cele mai bune zile din viaţa mea fragedă, cu prieteni, un party, ba chiar şi cadouri, şi nu intenţionam să-i îngădui să se termine doar pentru că toţi ceilalţi trebuiau să plece acasă. Aşa că, pe furiş, am dat înapoi cu câteva ore toate ceasurile din casă. La cuptorul cu microunde a fost mai uşor decât la ceasul plitei electrice, fie şi numai pentru că era mai accesibil.

Dat fiind că autorităţile – în ignoranţa lor nelimitată – nu şi-au dat seama de hackingul meu, am fost copleşit de satisfacţia puterii şi am descris o sumedenie de ture în galop prin living. Eu, stăpânul timpului, n-aveam să mai fiu trimis niciodată la culcare. Eram liber! Aşa am adormit pe podea, văzând în sfârşit apusul pe 21 iunie, solstiţiul de vară, cea mai lungă zi a anului. Când m-am trezit, toate

ceasurile din casă arătau din nou aceeaşi oră precum ceasul de la mâna tatii.

Dacă cineva s-ar sinchisi în prezent să potrivească un ceas, cum ar şti ora la care să-l pună? Dacă sunteţi ca majoritatea oamenilor normali de azi, l-aţi regla după ora de pe smartphone. Dar, dacă vă uitaţi la telefon, şi vreau să spun că vă uitaţi într-adevăr atent, pătrunzând adânc în meniuri şi setări, veţi vedea într-un final că ora lui este „setată automat". La răstimpuri, telefonul nostru întreabă în tăcere – silenţios – reţeaua furnizorului de servicii: „Hei, ştii cât e ora?" La rândul ei, reţeaua respectivă întreabă o reţea mai mare, care întreabă o reţea încă şi mai mare etc., trecând printr-o succesiune de turnuri şi de cabluri, până când întrebarea ajunge la unul dintre adevăraţii stăpâni ai timpului, un Network Time Server, condus, sau verificat, de ceasurile atomice păstrate în locuri ca Institutul Naţional de Standarde şi Tehnologie din Statele Unite, Institutul Federal de Meteorologie din Elveţia şi Institutul Naţional de Informaţii şi Tehnologia Comunicaţiilor din Japonia. Această lungă călătorie invizibilă, realizată într-o fracţiune de secundă, este motivul pentru care nu vedeţi clipind 12: 00 pe ecranul telefonului, de fiecare dată când îl repomiţi după ce s-a descărcat bateria.

M-am născut în 1983, la sfârşitul epocii în care oamenii îşi potriveau singuri ora exactă la ceasuri, în anul acela, Departamentul Apărării din SUA şi-a împărţit în două sistemul intern de computere interconectate, creând o reţea care să fie utilizată de armată, numită MILNET, şi o reţea pentru public, numită internet. Înainte de sfârşitul anului, reguli noi au definit limitele acelui spaţiu virtual, dând naştere la „Sistemul de nume de domeniu" (DNS) pe care îl folosim şi azi – toate domeniile.gov „mii „edu şi, desigur „corn – şi codurile de ţară atribuite restului lumii: uk „de „fi „cu „ru etc. Ţara mea

(prin urmare, şi eu) beneficia deja de un avantaj, de un atu. Şi totuşi aveau să treacă încă şase ani până la

inventarea World Wide Web şi încă vreo nouă ani

*

Înainte ca familia mea să aibă un computer cu modern care să se poată conecta la ea.

Desigur, internetul nu este o entitate unică, deşi avem tendinţa să ne referim la el ca atare. Realitatea

*

tehnică este că zilnic se nasc reţele noi pe grupul global de reţele de comunicaţii interconectate pe care le folosim noi… şi aproximativ trei miliarde de persoane, cam 42% din populaţia lumii. Voi utiliza totuşi termenul în sensul său cel mai vast, prin care înţeleg reţeaua universală de reţele ce conectează între ele majoritatea computerelor din lume prin intermediul unui set de protocoale partajate.

Poate că unii dintre voi îşi fac griji că nu ştiu care este diferenţa dintre „protocol” şi „rotocol”, dar toţi am folosit multe protocoale, permanent. Gândiţi-vă la ele ca fiind limbaje pentru maşini, reguli comune pe care le urmează pentru a se înţelege între ele. Dacă aveţi vârsta mea, este posibil să vă amintiţi că trebuie să tastaţi „http” la începutul adresei unui site în bara de adrese a browserului. Literele acestea sunt prescurtarea de la Hypertext Transfer Protocol, limbajul pe care-l utilizaţi pentru a accesa World Wide Web, colecţia masivă de site-uri bazate majoritar pe text, dar şi pe materiale audio şi video, ca Google, YouTube şi Facebook. De fiecare dată când vă verificaţi căsuţa de e-mail, utilizaţi un limbaj ca IMAP (Internet Message Access Protocol), SMTP (Simple Mail Transfer Protocol) sau POP3 (Post Office Protocol). Transferurile de fişiere trec prin internet utilizând FTP (File Transfer Protocol), iar în privinţa procedurii de setare a timpului pe telefon pe care am menţionat-o, actualizările respective sunt preluate prin NTP (NetWork Time Protocol).

Toate acestea sunt cunoscute ca protocoale de aplicaţii şi reprezintă o singură familie de protocoale

dintre nenumăratele existente online. De exemplu, pentru ca datele din oricare protocol de aplicaţii să poată traversa internetul şi să vă fie livrate pe desktop, pe laptop sau pe telefon, trebuie mai întâi să fie împachetate într-un protocol de transport dedicat; gândiţi-vă la serviciul poştal obişnuit, lent ca melcul, care preferă să vă trimită scrisorile şi coletele în plicuri şi în cutii de dimensiuni standard. TCP (Transmission Control Protocol) este utilizat pentru a direcţiona, printre alte aplicaţii, pagini web şi mesaje e-mail. UDP (User Datagram Protocol) este utilizat pentru a direcţiona aplicaţii în timp real pentru care timpul este factorul determinant, ca telefonia prin internet şi transmisiile live.

Orice reamintire a funcţionării multistratificate a ceea ce în copilăria mea se numea cyberspace, Net, Infobahn şi Autostrada Informaţională este inevitabil incompletă, dar principalul este următorul lucru: protocoalele acestea ne-au oferit mijloacele pentru a digitaliza şi a aduce online aproape tot ceea ce nu mâncăm, nu bem, nu îmbrăcăm sau în care nu locuim în lumea asta. Internetul a devenit pentru viaţa noastră aproape la fel de necesar ca şi aerul prin care circulă atâtea dintre comunicaţiile sale. Şi, aşa cum ni se reaminteşte de fiecare dată când fiu

* i xurile social-media ne avertizează asupra unei postări ce ne pune într-o lumină compromiţătoare, a digitaliza ceva înseamnă a-l înregistra într-un format ce va dăinui veşnic.

Când mă gândesc la copilărie, şi în special la primii nouă ani fără internet, mă izbeşte în primul rând un lucru: nu-mi pot aminti tot ce s-a întâmplat atunci, pentru că nu mă pot baza decât pe propria memorie. Datele pur şi simplu nu există. Când eram copil, „experienţa de neuitat” încă nu devenise o descriere tehnologică literal ameninţătoare, ci era o reţetă, pasional-metaforică, a importanţei: primele mele cuvinte, primii paşi, primul dinte scos, prima călătorie cu bicicleta.

Generaţia mea a fost ultima din istoria americană, şi poate chiar din istoria mondială, pentru care este valabil acest adevăr – ultima generaţie nedigitalizată, a cărei copilărie nu este în e/oud, ci prinsă mai ales în formate analoge, ca jurnale scrise de mână, fotografii polaroid şi casete VHS, artefacte tangibile şi imperfecte care se degradează odată cu anii şi pot fi iremediabil pierdute. Temele pentru şcoală se scriau pe hârtie, utilizând creioane şi radiere, nu pe tablete conectate în reţea care îmi înregistrează fiecare apăsare. Salturile mele de creştere n-au fost urmărite de tehnologiile *smart-home*, ci crestate cu un cuţit pe tocul uşii casei în care locuiam.

Noi locuiam într-o casă veche şi frumoasă din

*

cărămidă roşie, cu un petic de peluză umbrit de corni şi presărat vara cu flori albe de magnolii, ce serveau ca adăposturi pentru soldăţeii din plastic cu care obişnuiam să mă târăsc de colo până colo. Casa avea o structură atipică: intrarea principală era la etaj, unde ajungeai suind o scară masivă din cărămidă. Etajul acela era spaţiul principal de locuit, cu bucătăria, sufrageria şi dormitoarele.

Deasupra nivelului principal se afla o mansardă prăfuită, plină cu pânze de păianjen şi cu aspect ameninţător, utilizată pentru depozitare, bântuită de ceea ce mama îmi jurase că erau veveriţe, dar despre care tata insista că erau vârcolaci care vor înghiţi orice copil suficient de nesăbuit pentru a se aventura acolo. Casa era prevăzută şi cu un subsol mai mult sau mai puţin finisat, o raritate în Carolina de Nord, mai ales atât de aproape de coastă. Subsolurile tind să se inunde şi, cu siguranţă, al nostru era veşnic umed, în ciuda funcţionării constante a dezumidificatorului şi a pompei.

După ce ai mei s-au mutat acolo, au extins partea din spate a etajului, pe care au împărţit-o într-o spălătorie, o baie, dormitorul meu şi o cămăruţă în care să te refugiezi, dotată cu televizor şi cu canapea. Din dormitorul meu

vedeam în cămăruţă prin fereastra din peretele care iniţial fusese exterior. Fereastra aceea, care cândva dădea afară, acum dădea spre interior.

Aproape în toţi anii pe care i-am petrecut în casa din Elizabeth City, dormitorul acela a fost al meu, ca şi fereastra lui. Deşi fereastra avea perdea, nu oferea multă intimitate, ba chiar deloc. Din câte îmi amintesc, activitatea mea preferată era să îndepărtez puţin perdeaua şi să trag cu ochiul în cămăruţă.

Se poate spune că, de când mă ştiu, activitatea mea preferată a fost spionarea.

Am spionat-o pe Jessica, sora mea mai mare, căreia i se permitea să se culce mai târziu decât mine şi să vizioneze desenele animate pentru care eram încă prea micuţ. Am spionat-o pe mama, Wendy, care stătea pe canapea şi împăturea rufele în timp ce urmărea ştirile serii. Însă cel pe care l-am spionat cel mai mult a fost tata, Lon – sau, cum i se spunea în stilul sudic, Lonnie –, care stăpânea cămăruţa în orele nopţii.

Tata lucra în Paza de Coastă, deşi pe atunci habar n-aveam ce însemna asta. Ştiam că uneori purta o uniformă, dar alteori, nu. Pleca devreme de acasă şi se întorcea târziu, adesea cu gadgeturi noi – un calculator ştiinţific Texas Instruments ŢI-30, un cronometru Casio pe şnur de purtat la gât, un difuzor dintr-un sistem stereo – dintre care pe unele mi le arăta, iar pe altele le ascundea. Vă puteţi imagina care mă interesau mai mult.

Gadgetul care m-a interesat cel mai mult a sosit într-o noapte, imediat după ora de culcare. Eram pe punctul să aţipesc, când am auzit paşii tatii care se apropiau pe hol. M-am ridicat în capul oaselor în pat, am tras un colţ al perdelei şi am privit. Tata avea o cutie misterioasă, cam cât una pentru pantofi, din care a scos un obiect bej ce semăna cu un bolţar, din care şerpuiau cabluri lungi şi negre ca tentaculele unor monştri ai adâncurilor dintr-un coşmar de-al meu.

Î

Lucrând încet şi metodic – pe de o parte, fiindcă acela era modul lui disciplinat, ingineresc, în care făcea totul, şi pe de altă parte fiindcă încerca să nu producă zgomot –, tata a descâlcit cablurile şi a întins unul peste carpeta lăţoasă, din cutie până la televizor. Apoi a conectat celălalt cablu la o priză din spatele canapelei.

Ecranul televizorului s-a luminat brusc şi, odată cu el, s-a luminat şi fata tatii. În mod obişnuit, tata îşi petrecea serile pe canapea, bând cutii de Sun Drop şi privind la televizor bărbaţi ce alergau în jurul unui teren, dar acum era altceva. Nu mi-a trebuit decât o clipă ca să ajung la cea mai uimitoare înţelegere din toată viaţa mea de până atunci, e adevărat, scurtă: *Tata controla ceea ce se vedea la televizor*.

Vedeam un Commodore 64, unul dintre primele computere personale de pe piaţă.

Desigur, habar n-aveam ce era un computer, ca să nu mai spun că nu ştiam dacă tata lucra cu el sau se juca. Deşi zâmbea şi părea să se distreze, el se concentra la ceea ce se derula pe ecran cu aceeaşi intensitate cu care se concentra asupra oricărei probleme mecanice din casă. Am ştiut un singur lucru: indiferent ce făcea el acolo, voiam să fac şi eu.

După aceea, de câte ori tata intra în cămăruţă pentru a deschide cărămida bej, mă ridicam în pat, trăgeam perdeaua şi-i spionam aventurile. Într-o noapte, ecranul a arătat o bilă care cădea şi o bară în partea de jos a ecranului; tata trebuia să deplaseze bara pe orizontală ca să lovească bila, s-o facă să ricoşeze în sus şi să spargă un perete din cărămizi multicolore (*Arkanoid*). În altă noapte, a stat în faţa unui ecran din cărămizi multicolore de forme diferite; cărămizile cădeau întruna şi, în timp ce cădeau, el le mişca şi le rotea pentru a forma rânduri perfecte, care dispăreau imediat după aceea (*Tetris*). Am fost însă cu adevărat derutat de acţiunile tatii – dacă se recrea sau erau parte din jobul lui –, în seara când, trăgând cu ochiul pe fereastră, l-am văzut zburând.

Tata – care mă încântase întotdeauna, arătându-mi elicopterele reale de la baza aeriană a Pazei de Coastă când zburau pe lângă casă – îşi pilota propriul elicopter chiar aici, chiar în faţa mea, în cămăruţa noastră. El a decolat de pe o bază mică, ce avea până şi un steag american micuţ, fluturând pe cerul negru al nopţii, plin de stele strălucitoare, dar s-a prăbuşit imediat pe sol. A scos un strigăt slab, care l-a acoperit pe al meu, însă tocmai când crezusem că distracţia se terminase, a revenit în baza mică, cu steagul minuscul, şi a decolat din nou.

Jocul se numea *Choplifter*! iar semnul de exclamare nu era doar o parte din numele său, ci şi din experienţa jocului în sine. *Choplifter*! era surescitant. Am privit de nenumărate ori misiunile ce decolau din cămăruţa noastră şi zburau peste un deşert neted, luminat de razele lunii, trăgând în avioane şi tancuri inamice, care răspundeau la rândul lor focului său. Elicopterul continua să aterizeze şi să decoleze, deoarece tata încerca să salveze o mulţime de oameni pâlpâitori şi să-i transporte în siguranţă. Acela a fost cel mai vechi sentiment al meu despre tata: el era un erou.

Exclamaţia de încântare ce a răsunat dinspre canapea când elicopterul minuscul a aterizat pentru prima dată intact, cu un transport complet de oameni miniaturali, a fost puţin prea sonoră. Tata a întors brusc capul spre fereastră pentru a verifica dacă mă deranjase şi mi-a zărit ochii.

Am sărit în pat, am tras pătura peste mine şi am rămas perfect nemişcat, în timp ce paşii grei ai tatii se apropiau de camera mea.

A ciocănit în geam.

— A trecut ora ta de culcare, băiete. Eşti încă treaz?

Mi-am ţinut respiraţia.

Pe neaşteptate, el a deschis fereastra, s-a aplecat în dormitorul meu, m-a ridicat – cu pătură cu tot – şi m-a tras în cămăruţă. Totul s-a întâmplat atât de repede, încât picioarele mele nici n-au atins covorul.

Înainte de a-mi da seama, stăteam în poala tatii, în calitate de copilot. Eram prea mic şi prea încântat ca să-mi dau seama că joystickul pe care mi-l dăduse nu era conectat. Tot ce conta era că zburam alături de tata.

2

ZIDUL INVIZIBIL

Elizabeth City este un oraş portuar pitoresc, de dimensiuni medii, cu centrul istoric relativ intact. La fel ca majoritatea al aşezărilor americane timpurii, s-a dezvoltat în jurul apei, în acest caz, în jurul râului Pasquotank, al cărui nume este deformarea engleză a unui cuvânt algonquin care înseamnă „unde se ramifică albia”. Râul curge din golful Chesapeake, prin mlaştinile de la graniţa dintre statele Virginia şi Carolina de Nord şi se varsă în Albemarle Sound alături de Chowan, Perquimans şi alte râuri. De câte ori mă gândesc la alte direcţii pe care le-ar fi putut lua viaţa mea, îmi amintesc de bazinul acesta hidrografic: indiferent de cursul pe care apa călătorea de la izvor, ajungea la aceeaşi destinaţie.

Familia mea fusese dintotdeauna legată de mare, mai ales cei din partea mamei, care se trăgea direct din „părinţii pelerini”; primul ei strămoş pe aceste ţărmuri a fost John Alden, dogarul de pe *Mayflower*. El s-a căsătorit cu una dintre pasagere, Priscilla Mullins, care se bucura de atributul îndoielnic de a fi singura fată de vârsta măritişului de la bord şi, prin urmare, singura fată de vârsta măritişului din prima generaţie a coloniei Plymouth.

Căsătoria dintre John şi Priscilla, oficiată de Ziua Recunoştinţei, a fost cât pe ce să nu aibă loc din cauza intervenţiei comandantului coloniei Plymouth, Myles Standish. Iubirea lui pentru Priscilla, respingerea lui şi căsătoria ei cu John au devenit baza unei opere literare la care s-a făcut referire pe toată durata copilăriei şi a adolescenţei mele, *The Courtship of Miles Standish* de Heniy Wadsworth Longfellow (el însuşi descendent din Alden-Mullins):

„În cameră nu se-auzea nimic, doar pana grăbită a

tânărului.

Scriind de zor epistole importante, care să plece cu *Mayflower*.

Gata să pornească-n ziua următoare sau cel târziu a doua zi, cu voia Domnului!

Spre casă, pline cu relatările despre iarna aceea cumplită.

Epistole scrise de Alden şi pline de numele Priscilla.

Pline de numele şi faima fecioarei puritane Priscilla!”

Elizabeth, fiica lui John şi a Priscillei, a fost primul copil născut în Noua Anglie din „părinţi pelerini”. Mama, al cărei nume de botez este tot Elizabeth, prescurtat Wendy, descinde direct din ea, însă, fiindcă descendenţa este aproape exclusiv pe linie feminină, numele de familie s-au schimbat în fiecare generaţie: o Alden s-a măritat cu un Pabodie, fiica lor s-a măritat apoi cu un Grinnell, a căror fiică s-a măritat cu un Stephens, iar fata acestora s-a măritat cu un Jocelin. Aceşti strămoşi navigatori ai mei au călătorit în lungul coastei din actualul stat Massachusetts către Connecticut şi New Jersey – urmând rutele comerciale regulate şi ocolind piraţii între Colonii şi Caraibe –, până când, odată cu Războiul de Independenţă, spiţa Jocelin s-a stabilit în Carolina de Nord.

Amaziah Jocelin, care-şi mai scria numele şi Amasiah Josselyn, alături de alte variante, a fost corsar şi erou de război. În calitate de căpitan al barchentinei cu zece tunuri *The Firebrand*, a apărat Cape Fear şi chiar a fost creditat pentru asta. În urma dobândirii independenţei de către americani, Jocelin a devenit agentul marinei americane, adică ofiţerul de intendenţă, din Port of Wilmington, unde a înfiinţat prima Cameră de Comerţ a oraşului, pe care a numit-o, în mod amuzant, Oficiul de Informaţii. Neamul Jocelin şi urmaşii săi – neamurile Moore, Hall, Meyland, Howell, Steven, Reston şi Stokley –, toţi din partea mamei, au luptat în toate războaiele din istoria Americii, de la Războiul de Independenţă şi Războiul Civil (în care cei din spiţa carolinianã au luptat pentru Confederaţie împotriva

rudelor din Noua Anglie/Uniunea), până la ambele războaie mondiale. Familia mea a răspuns întotdeauna chemării datoriei.

Bunicul meu matern, căruia îi spun Pop, este mai bine cunoscut drept contraamiralul Edward J. Barrett. La naşterea mea, era adjunctul şefului diviziei de inginerie aeronautică din Paza de Coastă, Washington. Avea să ocupe diverse posturi de conducere în diviziile de inginerie şi de operaţiuni, de la Governors Island, New York City, până la Key West, statul Florida, unde a fost director al Joint Interagency Task Force East (un grup de acţiune multinaţional şi multiagenţii, condus de Paza de Coastă, dedicat stopării traficului de stupefiante în Caraibe). Nu-mi dădeam seama cât de mult urca Pop pe scara ierarhică, dar ştiam că ceremoniile de instalare la conducere deveneau cu timpul tot mai elaborate, cu discursuri mai lungi şi torturi mai mari. Îmi amintesc de suvenirul pe care mi l-a dăruit un artilerist la o asemenea ceremonie: tubul unui proiectil de 40 mm, cald încă şi mirosind ca pucioasa iadului, care tocmai fusese tras într-o salvă în cinstea lui Pop.

La naşterea mea, tata era maistru principal în Centrul de Pregătire Tehnică al Aviaţiei Pazei de Coastă din Elizabeth City, unde întocmea programe de instruire şi preda cursuri de electronică. Pleca frecvent în delegaţii, lăsând-o pe mama acasă să ne crească pe mine şi pe sora mea. Pentru a ne învăţa să fim responsabili, mama ne trasa anumite sarcini; ca să ne înveţe să citim, ne-a etichetat toate sertarele în funcţie de conţinutul lor: SOSETE, CHILOŢI. Ne suia în căruciorul nostru

9 7 9

Red Flyer şi ne ducea la biblioteca locală, unde mergeam direct în secţiunea mea preferată, pe care o numisem „Maşini mari”. De fiecare dată când mama mă întreba dacă mă interesa vreo „Maşină mare” anume, eram de neoprit:

— Autobasculantele şi compresoarele şi stivuitoarele

şi macaralele şi…

I *

— Asta-i tot, băiete?

— Ah, ziceam eu, şi betonierele şi buldozerele şi…

Mamei îi plăcea să-mi dea probleme matematice.

La Kmart sau la Winn-Dixie, ea mă lăsa să aleg cărţi şi machete de maşini şi camioane şi mi le cumpăra, dacă puteam să calculez în minte suma preţurilor lor. În decursul copilăriei, ea a continuat să sporească gradul de dificultate al problemelor, cerându-mi mai întâi să estimez şi să rotunjesc la o valoare întreagă în dolari, apoi cerându-mi valoarea exactă în dolari şi în cenţi, pentru ca în final să-mi ceară să calculez 3% din suma respectivă şi s-o adun la total. Ţin minte că ultima cerinţă m-a derutat – nu partea aritmetică, cât mai degrabă motivul.

— De ce?

— Se numeşte impozit, mi-a explicat. Din tot ce cumpărăm, trebuie să plătim 3% statului.

— Şi ce face statul cu banii ăştia?

— Îţi plac şoselele, băiete? îţi plac podurile? m-a întrebat. Statul foloseşte banii ăştia pentru a le repara. Statul foloseşte banii ăştia pentru a aduce cărţi în bibliotecă.

La un moment dat, după o vreme, m-am temut că aptitudinile mele matematice în dezvoltare dăduseră greş, pentru că sumele efectuate în minte nu se potriveau cu cele afişate de casa de marcat. Mama mi-a explicat din nou:

— A crescut impozitul pe vânzări. Acum trebuie să adaugi 4%.

— Deci acum biblioteca va primi şi mai multe cărţi? am întrebat.

— Să sperăm, mi-a răspuns.

Bunica locuia la câteva străzi de noi, vizavi de moara de furaje şi seminţe şi un nuc pecan uriaş. După ce-mi înnodam cămaşa pentru a o umple cu nucile căzute, intram în casa ei şi mă întindeam pe carpeta de lângă rafturile

lungi şi joase, pline cu cărţi. Tovarăşele mele obişnuite erau *Fabulele* lui ţţ 7

Esop şi, poate preferata mea, *Mitologia* de Bulfinch. Dădeam pagină după pagină, oprindu-mă doar pentru a sparge câteva nuci, în timp ce savuram poveşti despre cai înaripaţi, labirinturi complicate şi gorgone cu şerpi în loc de păr, care-i transformau pe muritori în stane de piatră. Eram profund impresionat de Odiseu şi-mi plăceau destul de mult Zeus, Apollo, Hermes şi Atena, dar cred că cel mai mult l-am admirat pe Hefaistos, zeul urât al focului, al vulcanilor, al fierarilor şi al tâmplarilor, zeul celor cărora le plăcea să meşterească. Eram mândru că ştiam să-i scriu corect numele grecesc şi că mai ştiam că numele său din mitologia romană, Vulcan, fusese folosit pentru planeta de origine a lui Spock din *Star Trek*. Nu am uitat niciodată premisa fundamentală a panteonului greco-roman. În vârful unui munte, se afla un grup de zei şi de zeiţe care îşi petreceau majoritatea existenţei lor infinite luptându-se între ei şi spionându-i pe oameni. Ocazional, când observau ceva care îi interesa sau îi nemulţumea, ei se deghizau în miei, lebede şi lei şi coborau de pe Olimp pentru a investiga şi a interveni. Adesea intervenţiile se terminau prin dezastre – cineva se îneca, era lovit de trăsnet sau era transformat într-un copac –, de câte ori nemuritorii căutau să-şi impună voinţa şi să se amestece în treburile muritorilor.

Odată am deschis o versiune ilustrată a legendelor despre regele Arthur şi cavalerii lui şi m-am trezit citind despre alt munte legendar, aflat însă în Ţara Galilor. Acesta slujise ca fortăreaţă a gigantului tiranic Rhitta Gawr, care refuza să accepte că vremea domniei lui trecuse şi că pe viitor lumea va fi condusă de regi umani, pe care îi considera firavi şi slabi. Hotărât să se menţină la putere, el a coborât de pe vârful muntelui şi a atacat regat după regat, învingându-le armatele. Într-un final a reuşit să-i înfrângă şi să-i ucidă pe toţi regii Ţării Galilor şi ai Scoţiei. După ce-i omora, le tundea bărbile, din care şi-a

ţesut o mantie pe care o purta ca pe un trofeu hidos. Apoi s-a hotărât să-l provoace pe cel mai puternic rege al Britaniei, Arthur, oferindu-i posibilitatea să aleagă: fie Arthur îşi tundea singur barba şi se preda, fie Rhitta Gawr avea să-l decapiteze şi să-i tundă el însuşi barba. Înfuriat pe aroganţa lui, Arthur a pornit spre fortăreaţa de pe munte a lui Rhitta Gawr. Regele şi gigantul s-au întâlnit pe vârful cel mai înalt şi s-au luptat zile întregi, până ce Arthur a fost rănit grav. Tocmai când Rhitta Gawr l-a apucat de păr şi se pregătea să-i taie capul, Arthur a apelat la o ultimă fărâmă de putere şi şi-a înfipt sabia faimoasă în ochiul gigantului, care a căzut mort. Arthur şi cavalerii săi au început să ridice apoi un tumul funerar peste cadavrul lui Rhitta Gawr, dar nu au apucat să termine pentru că a început să ningă. În timp ce se îndepărtau, mantia din bărbi a gigantului, pătată de sânge, a devenit perfect albă.

Muntele a fost numit Snaw Dun, care, explica o notă de subsol, însemna „zăpadă” în engleza veche. Astăzi Snaw Dun se numeşte muntele Snowdon. Este un vulcan de mult stins şi, de asemenea, cel mai înalt vârf din Ţara Galilor, cu altitudinea de 1 085 m. Îmi amintesc perfect ce am simţit când mi-am întâlnit numele în contextul acela – a fost palpitant iar ortografia arhaică mi-a oferit prima înţelegere concretă că lumea era mai bătrână decât mine, chiar mai bătrână decât părinţii mei. Asocierea numelui cu faptele eroice ale lui Arthur, Lancelot, Gawain, Percival, Tristan şi ceilalţi cavaleri ai Mesei Rotunde m-a umplut de mândrie… până când am aflat că faptele acelea nu erau istorie, ci legendă.

După câţiva ani, cu ajutorul mamei, am scotocit prin bibliotecă în speranţa de a separa legenda de adevăr. Am aflat despre castelul Stirling din Scoţia că fusese rebotezat Snowdon în onoarea acelei victorii a lui Arthur, ca parte a unei încercări a scoţienilor de a-şi susţine pretenţia la tronul Angliei. Realitatea, după cum am aflat, este aproape întotdeauna mai confuză şi mai puţin măgulitoare decât am vrea, dar adesea şi, în mod ciudat, mai bogată decât

miturile.

La momentul descoperirii adevărului despre Arthur, mă obseda deja de mult un tip nou şi diferit de poveste, sau un tip nou şi diferit de a spune poveşti. În 1989, de Crăciun în casa noastră a apărut o consolă Nintendo. Aparatul acela în două nuanţe de gri m-a fascinat în asemenea măsură, încât, alarmată, mama mi-a impus o regulă: puteam închiria un joc nou doar dacă terminam de citit o carte. Jocurile erau scumpe şi, după ce le puteam termina cu ochii închişi pe cele care însoţiseră consola – o singură dischetă care combina *Super Mario Bros* şi *Duck Hune* –, eram dornic de alte provocări. Singura problemă era că, la şase ani, nu puteam citi atât de repede, pe cât puteam termina un joc. Era timpul pentru alt hacking nevinovat. Am început să vin de la bibliotecă cu cărţi mai scurte şi cu cărţi pline de imagini. Erau enciclopedii vizuale despre invenţii, cu desene nebuneşti de velocipede şi de dirijabile, şi cărţi de benzi desenate, despre care abia mai târziu mi-am dat seama că erau versiuni prescurtate, pentru copii, ale romanelor lui Jules Verne şi ale lui H.G. Wells.

Însă NES – Nintendo Entertainment Sistem, un sistem pe 8 biţi lipsit de fiabilitate, dar genial – a însemnat adevărata mea educaţie. Din *The Legend of Zelda*, am învăţat că lumea este în esenţă un puzzle, de la *Mega Man*, am aflat că duşmanii mă pot învăţa multe, iar *Duck Hunt*, ei bine, *Duck Hunt* m-a învăţat că, chiar dacă cineva râde de eşecurile tale, nu înseamnă că trebuie să-l împuşti în faţă. În cele din urmă totuşi, *Super Mario Bros* a fost cel care mi-a oferit lecţia care a rămas, poate, cea mai importantă din viaţa mea. Vorbesc cu toată sinceritatea şi vă rog, de asemenea, să mă ascultaţi cu toată seriozitatea. *Super Mario Bros*, ediţia 1. O, este poate capodopera supremă a jocurilor side-scroller, cu derulare laterală. Când jocul începe, Mario stă în extremitatea stângă a legendarului ecran de deschidere şi nu poate merge decât într-o singură direcţie: se poate deplasa numai spre

dreapta, pe măsură ce peisaje şi inamici noi vin spre el dintr-acolo. Trece prin opt lumi cu câte patru niveluri fiecare, toate guvernate de limite de timp, până ajunge la Bowser cel rău şi o eliberează pe prinţesa captivă Toadstool. În toate cele 32 de niveluri, Mario stă în faţa „unui zid invizibil”, cum se numeşte în limbajul jocurilor, care nu-i permite să meargă înapoi. Nu există întoarcere, ci doar înaintare – pentru Mario şi pentru Luigi, pentru mine şi pentru voi. Viaţa se derulează doar într-o direcţie, în direcţia timpului, şi, indiferent cât de departe am reuşi să ajungem, zidul acela invizibil va fi mereu în spatele nostru, izolându-ne de trecut, împingându-ne în necunoscut. Un puşti care creste într-un orăşel din Carolina de Nord, în anii 1980, trebuie să înţeleagă de undeva ce înseamnă moartea, aşa că de ce nu de la doi fraţi italieni, imigranţi şi instalatori, care se dau în vânt după ciupercile din canalizări?

Într-o bună zi, multutilizata mea dischetă *Super Mario Bros* nu s-a mai încărcat, oricât am suflat în ea. Asta trebuia să faci pe atunci. Sau asta credeam noi că trebuie să faci: să sufli în partea ei deschisă, pentru a o curăţa de praf, resturi şi păr de animale de companie, adică de toată mizeria care tindea să se acumuleze acolo. Dar, oricât de mult am suflat, atât în dischetă, cât şi în fanta pentru dischetă a consolei, ecranul televizorului a rămas întunecat. Uneori, pe mijlocul lui apăreau câteva linii unduitoare în plus, dar nu erau deloc liniştitoare.

Privind retrospectiv, probabil că era vorba doar despre o deformare a pinilor conectori, dar, ţinând seama că puştiul de şapte ani care eram pe atunci nici măcar nu ştia ce însemnau pini conectori, am fost frustrat şi disperat. Ba mai rău, tata tocmai plecase în delegaţie cu Paza de Coastă şi nu putea să mă ajute să rezolv problema decât după două săptămâni. Nu ştiam niciun fel de şiretlicuri sau de

* i conducte de călătorit prin timp în stilul Mario, în care să mă afund, pentru ca săptămânile acelea să treacă

mai repede, aşa că m-am hotărât să repar singur defecţiunea. Ştiam că tata va fi impresionat dacă reuşeam. M-am dus în garaj să caut trusa din metal cenuşiu în care îşi ţinea sculele.

Am considerat că, pentru a înţelege ce se defectase, mai întâi trebuia să demontez totul. Practic, copiam sau încercam să copiez gesturile tatii când stătea la masa din bucătărie, unde repara videorecorderul sau casetofonul – cele două maşinării din casă care, în ochii mei, semănau cel mai bine cu consola Nintendo. Mi-a luat aproape o oră să demontez consola, mâinile mele mici şi necoordonate străduindu-se să învârtă o şurubelniţă cu cap plat în şuruburile cu cap în cruce, însă într-un final am reuşit.

Exteriorul consolei era gri monocrom mat, dar în interior exista o explozie de culori. Părea că un curcubeu de fire şi de sclipiri argintii şi aurii ieşea din placa de circuite verde-brotac. Am strâns câteva chestii pe undeva, am slăbit câteva chestii altundeva – mai mult sau mai puţin la întâmplare – şi am suflat pe fiecare piesă. După aceea le-am şters pe toate cu un prosop de hârtie. A trebuit apoi să suflu din nou pe placa de circuite, pentru a îndepărta bucăţelele de hârtie care se lipiseră de ceea ce acum ştiu că erau pinii.

După ce am terminat curăţarea şi reparaţiile, a venit momentul reasamblării. Poate că labradorul nostru auriu, Treasure, înghiţise unul dintre şuruburile minuscule sau poate că acesta se pierduse pur şi simplu pe covor sau sub canapea. Şi probabil că nu pusesem toate piesele înapoi exact aşa cum le găsisem, pentru că abia încăpeau în carcasa consolei. Capacul se deschidea întruna şi am apăsat pe el, aşa cum încerci să închizi o valiză ce conţine prea multe obiecte. Într-un final, capacul s-a fixat, însă doar pe o latură. Latura opusă se ridicase şi când am încercat s-o apăs, ca să închid capacul, s-a ridicat prima latură. Am tot apăsat ba într-o parte, ba în cealaltă, până am renunţat şi am băgat consola în priză.

Am apăsat apoi pe butonul de pornire şi… nimic. Am

apăsat pe butonul Reset şi… nimic. Erau singurele două butoane de pe consolă. Înainte de reparaţiile mele, ledul de lângă butoane strălucea mereu roşu-închis, dar acum până şi el se stinsese. Consola tăcea, deformată şi inutilă, şi am simţit un val de vinovăţie şi de teamă.

Când avea să revină din deplasarea lui, tata n-avea să fie mândru de mine: urma să-mi sară pe cap ca o ciupercă Goomba din *Super Mario*, totuşi nu de violenţa lui mă temeam, ci mai degrabă de dezamăgirea lui. Pentru colegii săi, tata era un maestru în sisteme electronice, care se specializase în avionică. Pentru mine, era un savant casnic nebun, care încerca să repare totul de unul singur: prize electrice, maşini de spălat vase, boilere şi aparate de aer condiţionat. Eu îl ajutasem de câte ori mă lăsase şi cu ocaziile acelea ajunsesem să cunosc atât plăcerile fizice ale muncii manuale, cât şi plăcerile intelectuale ale mecanicii de bază, alături de principiile fundamentale ale electronicii – deosebirile dintre tensiune şi curent sau dintre putere şi rezistenţă. Fiecare treabă de care ne apucam împreună se încheia fie printr-o reparaţie reuşită, fie printr-o înjurătură, când tata lua aparatul care nu putuse fi reparat şi îl arunca în cutia de carton a obiectelor ce nu puteau fi îmblânzite. Nu-l judecasem niciodată pentru eşecuri – întotdeauna fusesem prea impresionat de faptul că el cutezase pur şi simplu să rişte încercarea respectivă.

Când s-a întors acasă şi a aflat ce făcusem cu NES, nu s-a înfuriat, spre marea mea surprindere. N-a fost nici tocmai încântat, dar a dat dovadă de răbdare. Mi-a explicat că înţelegerea motivelor şi a felurilor pentru care ceva mersese prost era la fel de importantă ca înţelegerea componentei care se stricase: dacă înţelegeai de ce şi cum, puteai împiedica repetarea defecţiunii. Mi-a arătat, pe rând, toate părţile consolei, explicând nu numai ce erau, ci şi ce rol jucau şi cum interacţionau cu celelalte piese pentru a contribui la funcţionarea corectă a aparatului. Numai analizând părţile individuale ale unui mecanism, puteai determina dacă designul lui era cel mai eficient

pentru a-şi atinge scopul. Dacă era cel mai eficient şi doar funcţiona defectuos, atunci îl ţţ 7

reparai. În caz contrar, operai modificări pentru a-l îmbunătăţi. Potrivit tatii, acela era unicul protocol adecvat pentru reparaţii şi nimic din el nu era opţional; de fapt, aceea era responsabilitatea fundamentală pe care o aveai faţă de tehnologie.

Ca toate lecţiile tatii, şi aceasta a avut aplicaţii largi dincolo de sarcina noastră imediată. În esenţă, a fost o lecţie despre principiul încrederii în sine, despre care tata insista că America îl uitase la un moment aflat între propria lui copilărie şi copilăria mea. În SUA înlocuirea unei maşini stricate cu un

9

model mai nou costa de obicei mai puţin decât reparaţia ei de către un specialist, care, în sine, costa de obicei mai puţin decât să cumperi tu însuţi piesele şi să încerci reparaţia. Acest lucru garanta practic tirania tehnologică, perpetuată nu doar de tehnologie, ci şi de ignoranţa tuturor celor care o foloseau zilnic şi totuşi nu reuşeau s-o înţeleagă. Refuzul de a te informa despre funcţionarea de bază şi despre întreţinerea echipamentului de care depindeai însemna acceptarea pasivă a tiraniei respective şi aprobarea termenilor ei: când echipamentul îţi funcţionează, vei lucra, dar când încetează să funcţioneze, vei înceta şi tu să lucrezi. Vei deveni sclavul sclavilor tăi.

S-a dovedit că probabil rupsesem doar un contact lipit, dar pentru a afla exact care dintre ele, tata dorea să utilizeze echipamente speciale de testare la care avea acces în laboratorul lui din baza Pazei de Coastă. Presupun că ar fi putut aduce echipamentul respectiv acasă, însă, din motive necunoscute, a preferat să mă ia cu el în laborator. Cred că a vrut doar să mi-l arate. Considerase că eram pregătit pentru aşa ceva.

Nu eram însă pregătit. Nu fusesem niciodată într-un loc atât de impresionant. Nici biblioteca nu era aşa. Nici

chiar magazinul de electronice Radio Shack din Lynnhaven Mall. Îmi amintesc cel mai bine monitoarele. Laboratorul în sine era slab iluminat şi pustiu şi avea culorile standard alb şi bej din clădirile guvernamentale, dar, chiar înainte ca tata să aprindă lumina, am fost fascinat de strălucirea pulsatilă a verdelui electric. „De ce sunt aşa de multe televizoare în locul ăsta?” a fost primul meu gând, după care a urmat: „De ce sunt toate reglate pe acelaşi canal?” Tata mi-a explicat că nu erau televizoare, ci computere şi, deşi mai auzisem cuvântul înainte, nu ştiam ce însemna. Cred că iniţial am presupus că ecranele – monitoarele – erau computerele în sine.

Tata a început să mi le arate, unul câte unul, şi a încercat să-mi explice ce făceau: unul procesa semnalele radar, altul redirecţiona transmisiunile radio, iar un altul simula sistemele electronice de la bordul avionului. Nu voi pretinde că am înţeles nici măcar jumătate din explicaţii. Computerele respective erau mai avansate decât aproape tot ce se folosea pe atunci în sectorul privat, depăşindu-mi imaginaţia. Sigur că da, unităţile lor de procesare aveau nevoie de cinci minute pentru iniţializare, monitoarele erau monocrome şi nu existau boxe pentru efecte sonore sau muzică, însă limitările nu făceau decât să le sublinieze seriozitatea.

Tata m-a aşezat pe un scaun, pe care după aceea l-a ridicat, până am putut ajunge aproape de birou şi de paralelipipedul din plastic de pe el. Pentru prima dată în viaţă, m-am găsit în faţa unei tastaturi. Tata nu mă lăsase niciodată să scriu pe Commodore 64 al lui, iar activitatea mea se reducea la consolele de jocuri video, care utilizau controlere dedicate. Computerele acestea erau însă maşini profesionale de uz general, nu pentru jocuri, şi nu înţelegeam cum să le fac să funcţioneze. Nu existau controlere, joystickuri sau pistoale, ci unica interfaţă era obiectul acela plat din plastic, cu şiruri de taste pe care erau imprimate litere şi numere. De altfel, literele erau dispuse într-o ordine diferită de cea pe care o învăţasem la

scoală. Prima literă nu era A, ci Q, urmată de W, E, R, T şi Y. Măcar cifrele erau în ordinea pe care o ştiam.

Tata mi-a spus că fiecare tastă avea un scop – fiecare literă, fiecare cifră iar combinaţiile lor aveau, de asemenea, scopuri bine precizate. Şi, la fel ca în cazul butoanelor de pe un controler sau de pe joystick, dacă ştiai combinaţiile potrivite, puteai face minuni. Pentru a-mi demonstra, s-a întins peste umărul meu, a tastat o comandă şi a apăsat tasta ENTER. Pe ecran a apărut ceva despre care acum ştiu că era un editor de text. A luat apoi un post-it şi un pix şi a scris mai multe litere şi cifre, după care mi-a spus să le tastez exact, cât timp se ducea să repare Nintendoul stricat.

După plecarea lui, am început să-i copiez mâzgăliturile pe ecran, apăsând cu un deget pe taste, întrucât eram stângaci, dar fusesem educat să scriu cu mâna dreaptă, am constatat imediat că aceasta era metoda cea mai naturală de scriere pe care o întâlnisem vreodată.

10 IMPUT „CUM TE CHEAMĂ?”; NAMEŞ

20 PRINŢ „BUNĂ”, + NAMEŞ +”!”

Poate că vi se pare simplu, dar nu sunteţi un puşti, aşa cum eram eu atunci. Eram micuţ, cu degete dolofane şi butucănoase, şi nici măcar nu ştiam ce erau ghilimelele, cu atât mai puţin că trebuia să apăs pe tasta SHIFT pentru a le scrie. După multe încercări şi o grămadă de erori, am reuşit să termin. Am apăsat Enter şi, instantaneu, computerul mi-a pus o întrebare: CUM TE CHEAMĂ?

Am fost fascinat. Biletul post-it nu spunea ce trebuia să fac în continuare, aşa că am decis să răspund şi am apăsat din nou pe noul meu prieten, tasta ENTER. Brusc, de nicăieri, pe ecran a apărut scris BUNĂ, EDDIE! într-un verde radioactiv, perfect vizibil în ciuda semiîntunericului.

Aceasta a fost introducerea mea în programare şi în informatică în general: o lecţie despre faptul că aceste maşini fac ceea ce fac pentru că cineva le-o spune, într-un mod foarte special, foarte atent. Iar acel cineva poate să nu aibă decât şapte ani.

Aproape imediat am înţeles care erau limitele sistemelor pentru jocuri. Erau foarte restrictive prin comparaţie cu computerele. Nintendo, Atari, Sega – toate te îngrădeau la niveluri şi lumi prin care puteai să avansezi, ba chiar să învingi, dar care nu se schimbau niciodată. Consola Nintendo reparată a revenit în cămăruţă, unde aproape că am abandonat-o. Mă jucam pe ea doar serile sau în weekenduri, când tata era acasă şi-l invitam la jocuri în doi ca *Mario Kart*, *Double Dragon*, *Mortal Kombat* sau *Street Fighter*. La momentul respectiv, eram mult mai bun decât el la toate jocurile acelea – a fost prima activitate în care m-am dovedit mai priceput decât tata dar la răstimpuri îl lăsam să mă bată. Nu voiam să creadă că eram nerecunoscător.

Nu sunt un programator înnăscut şi niciodată nu m-am considerat prea grozav, totuşi, în deceniul următor, am devenit suficient de bun pentru a fi periculos. Chiar şi azi procesul mi se pare magic: tastezi comenzile în limbaje ciudate, pe care procesorul le traduce apoi într-o experienţă disponibilă nu doar pentru tine, ci pentru toată lumea. Mă fascina gândul că un programator individual putea să scrie cod pentru ceva universal, pentru ceva care să nu fie restricţionat de nicio lege, regulă sau reglementare, cu excepţia celor esenţial reductibile la cauză şi efect. Între inputul şi outputul meu exista o relaţie perfect logică. Dacă inputul era greşit, atunci şi outputul era greşit; dacă inputul îmi era impecabil, outputul computerului era la fel. Niciodată nu avusesem parte de ceva atât de consecvent şi de corect, atât de obiectiv fără echivoc. Un computer aştepta oricât pentru a-mi primi comanda, însă o procesa imediat ce apăsam pe tasta ENTER, fără să pună alte întrebări. Niciun profesor nu fusese vreodată atât de răbdător, dar în acelaşi timp atât de receptiv. Nicăieri altundeva – cu siguranţă nu la şcoală, ba chiar nici acasă – nu simţisem vreodată că deţin un asemenea control. Faptul că un set de comenzi perfect scrise va executa perfect aceleaşi operaţii de fiecare dată

avea să mi se pară – aşa cum s-a întâmplat cu atâţia copii ai noului mileniu, inteligenţi şi înclinaţi spre tehnologie – unicul adevăr stabil şi salvator al generaţiei noastre.

3

BĂIAT DE CENTURĂ

Cu puţin înainte de a noua mea aniversare, familia s-a mutat din Carolina de Nord în statul Maryland. Spre surprinderea mea, am descoperit că numele ajunsese aici înaintea mea. „Snowden" se întâlnea la tot pasul în Anne Arundel, comitatul în care ne-am stabilit, deşi a trecut un timp până am aflat motivul.

Richard Snowden fusese un maior britanic care ajunsese în provincia Maryland în 1658, ştiind că garantarea de către lordul Baltimore a libertăţii religioase pentru catolici şi pentru protestanţi va fi extinsă şi pentru quakeri. În 1674, lui Richard i s-a alăturat fratele său John, care a fost de acord să părăsească Yorkshire pentru a-şi scurta condamnarea la închisoare pe care o primise pentru predicarea credinţei sectei quakerilor. Când corabia lui William Penn, *Welcome*, a plutit în aval pe fluviul Delaware în 1682, John a fost unul dintre puţinii europeni care au salutat-o.

Trei dintre nepoţii lui John au servit în Armata Continentală în timpul Războiului American de Independenţă. Deoarece quakerii sunt pacifişti, ei au fost blamaţi de comunitate pentru că deciseseră să se alăture luptei pentru independenţă, însă conştiinţa le ceruse să-şi reconsidere pacifismul. William Snowden, strămoşul meu direct dinspre tată a avut rangul de căpitan, a fost luat prizonier de britanici în bătălia de la Fort Washington din New York şi a murit într-una dintre celebrele închisori Sugar House din Manhattan. (Legenda spune că britanicii şi-au ucis prizonierii de război, forţându-i să mănânce păsat în care presăraseră sticlă pisată.) Soţia lui, Elizabeth Moor pe numele de fată, a fost un consilier apreciat al generalului Washington şi mama altui John Snowden – politician, istoric şi editor de ziar din Pennsylvania ai cărui

urmaşi s-au împrăştiat spre sud şi s-au stabilit pe proprietăţi din Maryland deţinute de alţi Snowden.

Comitatul Anne Arundel cuprinde aproape toate cele 800 de hectare de pădure pe care regele Charles al II-lea le-a acordat familiei lui Richard Snowden în 1686. Printre companiile pe care Snowdenii le-au înfiinţat aici s-au numărat Patuxent Iron Works, una dintre cele mai importante forje americane coloniale şi producătoare majoră de ghiulele şi gloanţe, şi Snowden Plantation, o fermă de lapte şi produse lactate, condusă de nepoţii lui Richard. Snowden. După ce au luptat pe eroica Linie Maryland a Armatei Continentale, aceştia s-au întors pe plantaţie şi, aplicând pe deplin principiile independenţei, au abolit sclavia practicată de familia lor, eliberându-i pe cei 200 de sclavi africani cu aproape un secol înainte de Războiul Civil.

Astăzi fostele domenii Snowden sunt divizate de Snowden River Parkway, o zonă comercială animată, cu patru benzi de şosea, presărată în principal cu lanţuri de restaurante de calitate şi dealeri auto. În apropiere, Route 32/autostrada Patuxent duce direct la Fort George G. Meade, a doua bază militară ca mărime din tară şi sediul NSA. Fort Meade este con

* *y* struit, de fapt, pe un teren care le-a aparţinut cândva rudelor mele Snowden şi care fie a fost cumpărat de la ele (potrivit unei relatări), fie le-a fost luat prin expropriere (potrivit altora) de Guvernul SUA.

La vremea respectivă, nu ştiam nimic din istoria aceasta: părinţii mei glumeau că statul Maryland schimba numele de pe indicatoare de fiecare dată când se muta cineva nou. Pe ei îi amuza, dar mie mi se părea cu adevărat înfricoşător. Comitatul Anne Arundel se află la 400 de kilometri de Elizabeth City pe autostrada interstatală 1 – 95, totuşi părea o altă planetă. Noi schimbaserăm malurile împădurite ale râului cu trotuarele din beton şi o scoală în care aş fi fost popular şi aş fi avut succes la învăţătură cu una în care eram permanent ironizat pentru ochelari, lipsa

de talente sportive şi, mai ales, pentru accentul meu – tărăgănarea sudică pronunţată care i-a determinat pe noii mei colegi de clasă să mă numească „retardat”.

Eram atât de sensibil în privinţa accentului, încât am încetat să rostesc vreun cuvânt în clasă şi am început să exersez singur acasă, până am reuşit să vorbesc „normal” – sau, cel puţin, până nu i-am mai spus locului umilinţei mele „ora de ienglieză” şi nici că mi-am tăiat „deştul” într-o hârtie. În tot acel timp în care mi-a fost teamă să mă exprim liber, notele mi s-au prăbuşit şi unii profesori au decis să-mi testeze IQ-ul ca mod de a descoperi ceea ce credeau că putea fi o dizabilitate. După ce s-a anunţat punctajul obţinut, nu ţin minte să fi primit scuze, ci doar o mulţime de „teme pentru îmbogăţire” suplimentare. Aceiaşi profesori care se îndoiseră de capacitatea mea de a învăţa începeau acum să fie nemulţumiţi de noul meu obicei de a vorbi deschis.

Noua mea casă se afla pe centură [Beltway], care defineşte în mod tradiţional Interstate 495, autostrada interstatală care încercuieşte Washingtonul, dar care, în prezent, descrie raza vastă şi în permanentă extindere a suburbiilor capitalei naţiunii şi se întinde la nord spre Baltimore, statul Maryland, iar în sud, spre Quantico, statul Virginia. Aproape invariabil, locuitorii acestor suburbii lucrează fie pentru guvernul american, fie pentru una dintre companiile ce fac afaceri cu el. Pe scurt, nu există alt motiv ca să locuieşti acolo.

Noi stăteam în Crofton, Maryland, la jumătatea distanţei dintre Annapolis şi Washington, la periferia vestică a comitatului Anne Arundel, unde toate dezvoltările rezidenţiale sunt în stilul ieftin-federal, placate la exterior cu PVC, şi au nume bizare şi anacronice, de felul Crofton Towne, Crofton Mews, The Prezerve, The Ridings. Crofton în sine este o comunitate construită în jurul curbelor lui Crofton Countiy Club. (Faptul că un club rural se află în centru spune totul.) Văzută pe o hartă, seamănă perfect cu un creier omenesc, cu străzi ce se încolăcesc, se împletesc

şi se pliază una în jurul celeilalte, precum circumvoluţiunile din cortexul cerebral. Strada noastră se numea Knights Bridge Turn şi era o buclă largă şi leneşă de locuinţe cu etajul retras, alei de acces spaţioase şi garaje pentru două maşini. Noi locuiam la şapte case de un capăt al buclei şi tot la şapte case de celălalt capăt, adică exact la mijloc. Pentru a mă familiariza cu noile împrejurimi, părinţii m-au introdus într-o reţea de distribuire a presei. Aveam o bicicletă Hufly cu zece viteze şi livram *The Capital*, un ziar venerabil publicat în Annapolis, a cărui distribuţie zilnică devenea neplăcut de haotică, mai ales iarna, îndeosebi între Crofton Parkway şi Route 450, care, când trecea pe lângă cartierul nostru, avea alt nume: Defense Highway.

Pentru părinţii mei a însemnat o perioadă incitantă. Crofton reprezenta un pas înainte pentru ei, atât din punct de vedere economic, cât şi social. Străzile erau mărginite de copaci şi cu infracţionalitate foarte redusă, iar populaţia multiculturală, multirasială şi multilingvă, care reflecta diversitatea corpului diplomatic şi a comunităţii de informaţii din Beltway, era înstărită şi bine educată. Curtea noastră din spate era practic un teren de golf, după care urmau terenuri de tenis, iar dincolo de ele exista o piscină de dimensiuni olimpice. Crofton era ideal şi pentru navetişti. Tatii îi trebuiau numai 40 de minute ca să ajungă la noul lui post de maistru militar principal în Divizia de Inginerie Aeronautică din baza Pazei de Coastă, care se afla pe atunci la Buzzards Point, în sudul Washingtonului, învecinată cu Fort Lesley J. McNair. Iar mama avea nevoie de doar 20 de minute pentru a ajunge la noul ei job din NSA, al cărei sediu paralelipipedic futurist, încununat de radomuri şi învelit în cupru pentru protecţia semnalelor de comunicaţii, se situează exact în centrul zonei urbane Fort Meade.

Vreau să subliniez cât mai apăsat pentru necunoscători: genul acesta de muncă era perfect normal. Vecinii din stânga noastră lucrau în Departamentul

Apărării, iar cei din dreapta, în Departamentul Energiei şi în Departamentul Comerţului. O vreme, aproape toate fetele din şcoală care îmi plăceau aveau taţii în FBI. Fort Meade era pur şi simplu locul unde lucra mama, alături de alţi 125.000 de angajaţi, dintre care vreo 40.000 locuiau chiar pe domeniul bazei, mulţi cu familiile lor. În bază îşi aveau sediul peste 115 agenţii guvernamentale, pe lângă militari din toate cele cinci direcţii ale armatei. Pentru context, în comitatul Anne Arundel, cu o populaţie ce depăşeşte cu puţin jumătate de milion, fiecare a 800-a persoană lucrează pentru poştă, fiecare a 30-a persoană lucrează în sistemul şcolilor de stat, dar fiecare a patra persoană lucrează sau îşi desfăşoară activitatea într-o afacere, agenţie sau sucursală conectată cu Fort Meade. Baza are propriile oficii poştale, şcoli, secţii de poliţie şi de pompieri. Copiii din zonă, ai militarilor şi ai civililor deopotrivă, se adunau zilnic în bază ca să urmeze cursuri de golf, tenis şi înot. Deşi noi locuiam în exteriorul bazei, mama continua să utilizeze cantina ca magazin alimentar, pentru a se aproviziona angro. De asemenea, profita de Post Exchange-ul (PX) din bază ca magazin universal pentru hainele urâte, însă funcţionale şi, cel mai important, fără TVA, pe care eu şi sora mea le schimbam an de an, deoarece eram în plină creştere. Cititorii care n-au fost crescuţi în mediul acesta îşi pot imagina Fort Meade şi împrejurimile sale, poate chiar întreaga Beltway, ca pe un oraş enorm care aparţinea unei companii unice. Este un loc a cărui monocultură are foarte multe în comun cu, să zicem, Silicon Valley, atât doar că Beltway nu produce tehnologie, ci guvernare în sine.

Ar trebui să adaug că amândoi părinţii mei aveau autorizaţii de securitate Strict Secret, dar mama trecuse şi prin testul poligraf – un control de securitate de nivel superior, la care nu sunt supuşi militarii. Ca o ironie a sorţii, ea era persoana cea mai îndepărtată cu putinţă de un spion. Era funcţionară într-o asociaţie independentă de asigurări şi beneficii care deservea angajaţii NSA; în

esenţă, oferea spionilor planuri de pensionare. Pentru a prelucra însă formularele de pensii, a trebuit să fie examinată de parcă urma să fie paraşutată într-o junglă pentru a organiza o lovitură de stat.

Cariera tatii îmi rămâne destul de neclară chiar şi în prezent, iar adevărul este că ignoranţa mea în acest caz nu-i anormală. În lumea în care am crescut, nimeni nu vorbea de fapt despre jobul său – nu doar cu propriii copii, ci nici cu alte persoane. Este adevărat că mulţi adulţi din jur aveau interdicţia legală de a discuta despre activitatea lor, chiar şi cu familia, dar în mintea mea o explicaţie mai exactă constă în natura tehnică a muncii lor şi în insistenţa guvernului pentru compartimentare. Cei din domeniul tehnic au rareori, ba poate chiar niciodată, idee despre aplicaţiile mai largi şi despre implicaţiile politice ale proiectelor la care lucrează. Iar munca lor necesită în general cunoştinţe atât de specializate, încât, dacă ar fi început să vorbească despre ele în jurul unui grătar, n-ar mai fi fost invitaţi şi la următorul, pentru că n-ar fi interesat pe nimeni.

Privind retrospectiv, poate asta ne-a adus aici.

4

AMERICAN ONLINE

Curând după ce ne-am mutat la Crofton, tata a adus acasă primul nostru computer desktop, un Compaq Presario 425, la preţul de listă de 1 399 de dolari, dar cumpărat cu discountul militar de care beneficia el. Calculatorul a fost instalat iniţial – spre disperarea mamei – drept în mijlocul mesei din sufragerie. Din momentul în care a apărut, computerul şi cu mine am fost nedespărţiţi. Dacă anterior detestasem să ies din casă şi să dau cu piciorul într-o minge, acum ideea respectivă părea complet ridicolă. Afară nu exista nimic mai grozav decât ceea ce puteam găsi în această clonă butucănoasă şi cenuşie de PC, dotată cu un procesor Intel 486 de 25 megahertzi, care pe atunci părea incredibil de rapid, şi un hard disk inepuizabil de 200 megabyţi. În plus, mare atenţie! avea

monitor color. (Mai precis un monitor color pe 8 biţi, ceea ce înseamnă că putea afişa până la 256 de culori diferite. Probabil că dispozitivul pe care-l aveţi în prezent poate afişa milioane de culori diferite.)

Acest Compaq mi-a devenit tovarăş constant – al treilea părinte al meu, al doilea frate şi prima iubire. A apărut în viaţa mea tocmai la vârsta când îmi descopeream personalitatea independentă şi lumile multiple ce pot exista simultan în cadrul lumii oamenilor. Procesul de explorare era atât de incitant, încât m-a făcut să consider înţelese de la sine familia şi viaţa pe care le aveam deja, ba chiar să le neglijez, cel puţin o vreme. Altfel spus, treceam prin primii fiori ai pubertăţii. Era însă o pubertate tehnologizată şi schimbările extraordinare pe care le-a cauzat în mine au fost, într-un fel, cauzate peste tot, în toţi oamenii.

Părinţii mă strigau ca să-mi spună să mă pregătesc pentru şcoală, dar nu-i auzeam. Mă strigau ca să-mi spună să mă spăl pentru cină, dar mă prefăceam că nu-i auzisem. Şi de câte ori mi se reamintea că acest computer nu era jucăria mea personală, ci la el aveau dreptul toţi membrii familiei, mă ridicam de pe scaun cu atâta reticenţă, încât după ce tata, mama sau sora îmi luau locul, trebuiau să-mi ordone să plec din cameră, pentru că altfel aş fi rămas îmbufnat în spatele lor şi le-aş fi oferit sfaturi – arătându-i surorii mele comenzi macro şi comenzi rapide în editorul de text când scria o lucrare sau oferindu-le părinţilor sfaturi pentru foile de calcul atunci când voiau să-şi calculeze impozitele.

Încercam să-i ajut să-şi termine mai repede sarcinile, ca să pot reveni la ale mele, care erau mult mai importante – de exemplu, jocul *Loom*. Pe măsură ce tehnologia avansase, jocurile ce implicau palete de ping-pong şi elicoptere, din genul celor jucate de tata pe Commodore, care era de acum super-învechit, pierduseră teren în faţa celor care înţeleseseră că în inima fiecărui utilizator de PC se afla un cititor de cărţi, o fiinţă care dorea nu numai

senzaţii, ci şi poveşti. Jocurile grosolane ale copilăriei mele, Nintendo, Atari şi Sega, cu scenarii de felul (iar acesta este un exemplu real) salvării preşedintelui Statelor Unite de atacuri ninja, lăsau acum loc unor reimaginări detaliate ale legendelor antice pe care le citisem tolănit pe covorul din casa bunicii.

Loom era despre o societate de Ţesători ai cărei bătrâni (ce purtau numele Clotho, Lachesis şi Atropos, după Parcele grecilor) creaseră un *loom* (război de ţesut) secret care controla lumea sau care, potrivit scenariului jocului, ţesea „tipare subtile de influentă în chiar ţesătura realităţii". Un băiat descoperea puterea *loom*-ului, era exilat şi totul pornea spre haos, până când lumea decidea că o maşină secretă a destinului putea să nu fie o idee chiar grozavă.

Sigur că da, greu de crezut, totuşi nu uitaţi că era doar un joc.

Nici la vârsta aceea fragedă nu mi-a scăpat însă faptul că maşinăria aflată în rolul central era un fel de simbol al computerului pe care îl foloseam. Firele multicolore ale războiului de ţesut erau ca sârmuliţele multicolore din interiorul computerului, iar firul cenuşiu care prevestea un viitor nesigur era precum cablul lung şi gri de telefon care ieşea din spatele computerului şi-l conecta cu lumea mare din exterior. Acolo, pentru mine era adevărata magie: doar cu acel cordon, cu cârdul de extensie şi modernul companiei Compaq, plus un telefon funcţional, puteam să apelez şi să mă conectez la ceva nou numit internet.

Cititorii care s-au născut după 2000 s-ar putea să nu-mi înţeleagă surescitarea, dar, credeţi-mă, era pur şi simplu un miracol. În prezent, conectivitatea este presupusă în mod implicit. Smartphone-uri, laptopuri, desktopuri, totul este conectat, permanent. Dar conectat la *ce* anume? Cum? Nu contează. Este suficient să atingeţi pictograma pe care rudele mai vârstnice o numesc „butonul internet" şi pac! aveţi totul: ştiri, livrare de pizza,

streaming de muzică şi streaming video pe care le numeam TV şi filme. Pe atunci însă noi munceam fizic, nu glumă, şi ne înfigeam modemurile direct în priza din perete, cu mâini bărbăteşti de 12 ani.

Nu spun că ştiam multe despre ce era internetul sau despre modul exact în care mă conectam la el, dar îi înţelegeam caracterul miraculos. Pentru că pe atunci, când îi spuneai PC-ului să se conecteze, declanşai un întreg proces în care computerul piuia şi şuiera ca o aglomerare de şerpi, după care – şi putea dura o viaţă de om sau cel puţin minute întregi – puteai să ridici receptorul unei linii telefonice secundare din casă şi să auzi cu adevărat *computerele vorbind*. Bineînţeles că nu puteai înţelege ce îşi spuneau între ele, deoarece vorbeau într-un limbaj de maşini, care transmitea până la 14.000 de simboluri pe secundă, totuşi, chiar şi neînţelegerea aceea era un indiciu uluitor de clar că apelurile telefonice nu mai erau exclusiv pentru surorile adolescente mai mari.

Accesul la internet şi apariţia webului au însemnat Big Bangul sau explozia precambriană a generaţiei mele. Mi-a modificat irevocabil cursul vieţii şi, de altfel, a schimbat vieţile tuturor. De la vârsta de 12 ani, am încercat să-mi petrec online fiecare moment cât eram treaz. Când nu puteam s-o fac, eram ocupat cu planificarea următoarei sesiuni. Internetul a fost sanctuarul meu; webul a devenit terenul meu de joacă, căsuţa din copac, fortăreaţa, clasa mea fără pereţi. Am devenit şi mai sedentar, dacă aşa ceva era posibil. Am devenit şi mai palid, dacă aşa ceva era posibil. Treptat, am încetat să dorm nopţile, în schimb, dormeam ziua la şcoală. Notele au reînceput să coboare vertiginos.

Regresul şcolar nu mă îngrijora însă şi sunt sigur că nu-i îngrijora nici pe părinţii mei. La urma urmelor, educaţia pe care o primeam online era mult mai bună şi chiar mult mai practică în perspectiva viitoarei mele cariere decât orice mi-ar fi oferit şcoala. Asta, cel puţin, le repetam întruna mamei şi tatii.

Curiozitatea îmi era la fel de vastă ca şi interne
9
tul în sine: un spaţiu nelimitat care creştea exponenţial, adăugând pagini web zi după zi, oră după oră, minut după minut, subiecte despre care nu ştiam absolut nimic, de care nu auzisem niciodată – totuşi, în momentul în care auzeam despre ele, îmi dezvoltau dorinţa nestăvilită de a le înţelege în toate detaliile, îngăduindu-mi puţine repausuri sau gustări ori chiar pauze pentru mers la baie. Desigur, apetitul meu nu se limita doar la subiecte tehnice serioase, cum ar fi repararea unei unităţi CD-ROM. Petreceam, de asemenea, destul timp pe site-urile de jocuri, căutând coduri de trişat în modul „God" pentru *Doom* şi *Quake*. În general, eram însă atât de copleşit pur şi simplu de dimensiunea volumului de informaţii imediat disponibile, încât nu sunt sigur că eram în stare să spun unde se termina un subiect şi începea altul. Un curs rapid despre construirea propriului tău computer a dus la un curs rapid despre arhitectura procesorului, cu incursiuni secundare în informaţii despre arte marţiale, arme, maşini sport şi – dezvăluire completă – materiale porno, soft şi goth.

Uneori aveam senzaţia că trebuia să aflu totul şi nu intenţionam să mă deconectez până atunci. Părea că aş fi fost într-o cursă cu tehnologia, la fel cum unii dintre adolescenţii din jurul meu erau într-o cursă unul cu altul pentru a vedea cine creşte cel mai mult sau cui îi răsare primul tulei pe obraz. La şcoală eram înconjurat de copii, mulţi proveniţi din ţări străine, care încercau pur şi simplu să fie acceptaţi în comunitate şi depuneau eforturi enorme pentru a părea cool, pentru a ţine pasul cu moda. Dar să ai cea mai recentă şapcă *No Fear* şi să ştii cum să-i îndoi cozorocul era ceva pueril – literalmente, pueril – prin comparaţie cu ce făceam eu. Era atât de solicitant să ţin pasul cu toate site-urile şi tutorialele de instruire pe care le urmăream, încât am început să le port pică părinţilor când – ca răspuns la o notă proastă sau la o consemnare

după ore la şcoală – mă obligau să mă despart de computer seara. Nu puteam suporta revocarea acelor privilegii şi mă deranja gândul că, în fiecare clipă în care nu eram online, apăreau şi mai multe materiale pe care aveam să le ratez. După repetate avertizări părinteşti şi ameninţări cu interdicţia de a-mi părăsi camera, am cedat într-un final, am tipărit fişierele pe care le citeam şi am adus în pat paginile scoase la imprimanta cu ace. Continuam să studiez pe hârtie până când părinţii mei se culcau, după care mă strecuram afară pe întuneric, atent la uşa scârţâitoare şi la podeaua ce trosnea lângă scară. Nu aprindeam lumina şi, orientându-mă doar după strălucirea screensaverului, porneam computerul şi intram online, apăsând o pernă pe aparat pentru a înăbuşi tonul de apel al modernului şi şuieratul tot mai intens al conectării sale.

Cum să-i explic cuiva care n-a trăit pe atunci? Cititorii mai tineri, cu standardele lor mai tinere, ar putea crede că internetul nou-născut era mult prea lent, că web-ul nou-născut era prea urât şi lipsit de divertisment. S-ar înşela însă profund. Pe atunci, a fi online însemna altă viaţă, considerată de cei mai mulţi ca separată şi distinctă de Viaţa Reală. Virtualul şi realul încă nu fuzionaseră. Şi rămânea

9 *

În seama fiecărui utilizator să determine singur unde se termina una şi începea cealaltă.

Tocmai asta era atât de inspirator: libertatea de a imagina ceva complet nou, libertatea de a începe. Orice i-ar fi lipsit lui Web 1. O ca uşurinţă în utilizare şi ca sensibilitate creativă era compensat din plin de încurajarea experimentării şi a originalităţii exprimării şi de accentul pus pe creativitatea individului. De exemplu, un site Geolities tipic putea să aibă un fundal pâlpâitor, care să alterneze între verde şi albastru, cu textul alb derulându-se ca o grafică exclamativă pe mijloc – Citeşte *asta* mai întâi!!! – sub un gif de hamster dansator. Însă pentru mine toate aceste aspecte lipsite de eleganţă ale

unei producţii de amatori indicau doar faptul că inteligenţa călăuzitoare de la baza site-ului era umană şi unică. Profesorii de informatică şi inginerii de sisteme, absolvenţii de engleză şi economiştii politici, care se străduiau să respire pe gură, neauziţi, în timp ce lucrau din subsoluri, erau foarte încântaţi să-şi împărtăşească cercetările şi convingerile – nu pentru recompense financiare, ci doar pentru a câştiga adepţi ai cauzei lor. Iar pe mine mă interesau cauzele acelea, indiferent dacă erau MS-DOS sau Mac OS, diete macrobiotice sau desfiinţarea impozitului pe venit. Mă interesau, fiindcă ei erau entuziaşti. Multe dintre persoanele acelea străine şi sclipitoare puteau fi chiar contactate şi erau încântate să-mi răspundă la întrebări prin intermediul formularelor („daţi clic pe acest hyperlink sau copiaţi adresa şi lipiţi-o în browser”) şi al adreselor de e-mail (usenix.org, frontier.net) de pe site-urile lor.

Odată cu apropierea noului mileniu, lumea Online avea să devină tot mai centralizată şi mai coni solidată, deoarece atât guvernele, cât şi companiile şi-au accelerat încercările de a interveni în ceea ce i fusese dintotdeauna o relaţie fundamentală între egali. Totuşi, pentru o scurtă şi minunată perioadă – o perioadă care, din fericire pentru mine, a coincis aproape exact cu adolescenţa internetul a fost în majoritate creat de oameni şi pentru oameni. Scopul său a fost de a ilumina, nu de a monetiza, şi era administrat mai degrabă de un set provizoriu de norme colective ce sufereau mutaţii permanente, decât de termenii de utilizare a serviciilor, abuzivi şi global aplicabili. Chiar şi azi eu consider că mediul online din anii 1990 a fost anarhia cea mai plăcută şi de succes de care am avut parte vreodată.

Eram implicat mai ales în sistemele de avizier electronic bazate pe web, aşa-numitele BBS-uri, Bulletinboard Sistems. Pe ele puteai să-ţi alegi un nume de utilizator şi să scrii orice mesaj doreai să postezi, fie adăugându-l la o discuţie preexistentă din cadrul unui

grup, fie începând o discuţie nouă. Absolut toate mesajele ce răspundeau postării tale erau după aceea organizate pe *thre*aduri. Ca o comparaţie, imaginaţi-vă cel mai lung lanţ de e-mailuri în care aţi fost implicat vreodată, atât doar că aici absolut toate mesajele erau publice. Existau, de asemenea, aplicaţii pentru chat, ca Internet Relay Chat, care oferea varianta de mesagerie instant a aceleiaşi experienţe, dar cu satisfacţie imediată. Acolo puteai să discuţi despre orice subiect în timp real, sau cel puţin tot atât de aproape de timpul real cât o conversaţie telefonică, o transmisiune radio sau ştirile TV.

Cea mai mare parte a mesajelor şi a chaturilor mele consta în căutarea de răspunsuri la întrebări despre cum îmi puteam construi propriul computer, iar răspunsurile primite erau atât de bine gândite şi de amănunţite, atât de generoase şi de amabile, încât ar fi de neconceput în prezent. Întrebarea mea panicată despre motivul pentru care un chipset specific, pentru care îmi economisisem alocaţia, nu părea să fie compatibil cu placa de bază, pe care o primisem deja cadou de Crăciun, generase o explicaţie de 2000 de cuvinte şi un sfat din partea unui profesor expert în computere, aflat în celălalt capăt al ţării. Neconsemnat în niciun manual, răspunsul acela fusese scris în mod special pentru mine, pentru a-mi depana problemele pas cu pas, până le rezolvam. Aveam 12 ani, iar corespondentul meu era un adult necunoscut aflat hăt departe, totuşi, m-a tratat ca pe un egal, pentru că dovedisem respect pentru tehnologie. Atribui politeţea aceasta, atât de îndepărtată de actualele noastre atacuri de pe reţelele de socializare, ştachetei foarte ridicate pentru intrare de atunci. La urma urmei, singurele persoane care postau pe aceste aviziere electronice erau cele care puteau fi acolo – care doreau enorm să fie acolo –, care aveau o anumită competenţă şi pasiune, pentru că internetul anilor 1990 nu se afla la un singur clic distanţă. Erau necesare eforturi importante doar pentru a te autentifica.

Odată, un BBS pe care mă aflam a încercat să coordoneze întâlniri neprotocolare, în came şi oase, ale membrilor săi din toată ţara: în DC, în New York, la Consumer Electronics Show din Las Vegas. După ce am fost presat destul de insistent să particip – şi mi s-au promis seri extravagante cu mâncare şi băutură –, într-un final le-am spus tuturor ce vârstă aveam. Mi-a fost teamă că unii dintre corespondenţii mei ar putea înceta să interacţioneze cu mine, dar, dimpotrivă, au devenit şi mai încurajatori. Mi-au fost trimise actualizări de la târgul de electronice şi imagini din catalogul său; un tip s-a oferit să-mi expedieze prin poştă, gratuit, computere second-hand pentru piese.

Chiar dacă le-am spus celor de pe BBS vârsta mea reală, nu le-am spus niciodată numele meu adevărat, pentru că una dintre cele mai mari plăceri oferite de platformele acestea consta în faptul că acolo nu trebuia să fiu cine eram în realitate. Puteam fi oricine. Anonimatul sau pseudonimele aduceau armonie în toate relaţiile, corectându-le dezechilibrele. Puteam să mă ascund sub orice poreclă, sau „nyma, aşa cum erau numite, şi să devin brusc o versiune mai vârstnică, mai înaltă şi mai masculină a mea. Puteam chiar să am avataruri multiple. Am profitat de această caracteristică şi am pus întrebările pe BBS-uri, pe care le simţeam mai amatoriceşti, utilizând de fiecare dată alt pseudonim. Abilităţile mele în lumea computerelor se îmbunătăţeau atât de rapid încât, în loc să fiu mândru de progresul *înregistrat*, am fost stânjenit de ignoranţa mea anterioară şi am dorit să mă distanţez de ea. Am vrut să *t* mă despart de mine. Doream să încetez orice asocieri între diversele mele avataruri. Îmi spuneam că squ33 ker fusese de-a dreptul stupid când „el” întrebase despre compatibilitatea chipseturilor, cu mult timp în urmă, miercurea trecută.

În ciuda acestui etos cooperativ, de cultură liberă, colectivă, nu intenţionez să pretind că pe atunci concurenta nu era nemiloasă sau că populaţia – aproape

uniform masculină, heterosexuală şi încărcată hormonal – n-a erupt, ocazional, în certuri meschine şi crude. Dar în absenta unor nume adevărate, cei care pretindeau că te urăsc nu erau oameni adevăraţi. Ei nu ştiau nimic despre tine dincolo de ceea ce argumentaseşi şi de felul cum argumentaseşi. Dacă, sau mai degrabă când, unul dintre argumentele tale provocase mânie Online, puteai să-ţi lepezi pur şi simplu numele acela fals şi să-ţi asumi altă mască, sub acoperirea căreia te-ai fi putut alătura chiar şi năvalei mimetice, lovindu-ţi avatarul abandonat de parcă ar fi fost un străin. Nu vă pot spune ce uşurare era uneori să procedezi aşa.

În anii 1990, internetul încă nu căzuse victimă celei mai mari nelegiuiri din istoria digitalului: acţiunea prin care guvernele şi companiile au legat, cât mai intim posibil, identitatea online a unui utilizator de identitatea sa legală offline. Copiii obişnuiau să intre online şi să spună lucrurile cele mai prosteşti într-o zi, fără să fie nevoiţi să dea socoteală pentru ele în ziua următoare. Poate că nu vi se pare mediul cel mai sănătos în care să te dezvolţi, totuşi, este exact unicul mediu în care *poţi* să te dezvolţi; prin asta vreau să spun că oportunităţile disociative ale internetului timpuriu ne-au încurajat, de fapt, pe mine şi pe cei din generaţia mea să ne schimbăm opiniile cele mai profunde, în loc să ne vârâm în tranşee şi să le apărăm când erau contestate. Această abilitate de a ne reinventa a însemnat că n-a trebuit niciodată să ne zăvorâm mintea, alegând tabere, sau să strângem rândurile de frică să nu ne afectăm ireparabil reputaţia. Erori ce au fost pedepsite rapid, dar şi corectate rapid, au permis atât comunităţii, cât şi „infractorului” să continue. Pentru mine şi i *17* i pentru mulţi, aşa ceva însemna libertate.

Imaginaţi-vă, dacă doriţi, că puteţi să vă treziţi în fiecare dimineaţă şi să vă alegeţi un nume nou şi un chip nou prin care să fiţi cunoscut lumii.

Imaginaţi-vă că puteţi alege o voce nouă şi cuvinte noi pentru a vorbi, ca şi cum „butonul internet” ar fi de

fapt un buton de resetare a vieţii voastre. În noul mileniu, tehnologia internetului avea să fie transformată spre obiective cu totul diferite: impunerea fidelităţii faţă de memorie, consecvenţă identitară şi, astfel, conformism ideologic. Atunci, cel puţin pentru o vreme, ea ne-a protejat, uitându-ne abaterile şi iertându-ne păcatele.

Cele mai importante prime întâlniri ale mele cu autoprezentarea online nu au fost însă pe BBS-uri, ci pe un tărâm mult mai fantastic: ţinuturile şi temniţele pseudofeudale ale jocurilor video de rol, RPG-urile, şi în special ale MMORPG-urilor (jocuri video de rol cu multiplayer online în masă). Pentru a juca *Ultima Online*, care a fost MMORPG-ul meu preferat, a trebuit să creez şi să-mi asum o identitate alternativă, sau „alt”. Puteam alege, de exemplu, să fiu vrăjitor sau războinic, meşteşugar sau hoţ şi puteam să comut între aceste „alt”-uri cu o libertate care nu-mi era disponibilă în viaţa offline, ale cărei instituţii tind să suspecteze orice mutabilitate.

Cutreieram peisajele din *Ultima* ca unul dintre „alt”-urile mele şi interacţionam cu „alt”-uri ce aparţineau altor jucători. Pe măsură ce cunoşteam „alt”-urile acelea diferite, colaborând cu ele la unele misiuni, îmi clădeam seama uneori că-i mai întâlnisem anterior pe utilizatorii lor, dar sub identităţi diferite, în timp ce ei, la rândul lor, puteau avea aceeaşi revelaţie despre mine. Îmi citiseră mesajele şi deduseseră, graţie unui tic verbal sau unei misiuni speciale pe care o sugerasem, că eu – care eram în prezent, să zicem, un cavaler care-şi spunea Shrike – eram, de asemenea, sau fusesem, un bard care-şi spunea Corwin şi un fierar care-şi spunea Belgarion. Uneori îmi plăceau interacţiunile acestea ca oportunităţi pentru flecăreli, dar, de cele mai multe ori, le tratam competitiv, măsurându-mi succesul prin capacitatea de a identifica mai multe „alt”-uri ale unui utilizator decât îmi putuse identifica el. Întrecerile acelea pentru a stabili dacă îi pot deconspira pe alţii fără a fi eu însumi deconspirat mă solicitau să fiu precaut, să nu recurg la şabloane verbale ce m-ar putea

expune şi, simultan, să-i angajeze pe alţii şi să-i ţină în alertă fată de modalităţile prin care şi-ar fi putut dezvălui din neatenţie identităţile reale.

Chiar dacă „alt”-urile din *Ultima* erau multiple ca nume, ele erau în esenţă stabilizate prin natura rolurilor lor bine definite, chiar arhetipale, şi astfel angrenate în ordinea socială stabilită a jocului, încât adoptarea lor te făcea uneori să te simţi ca exercitând o datorie civică. După o zi petrecută la şcoală sau într-un job ce putea să pară lipsit de scop şi nesatisfăcător, te simţeai de parcă ai fi îndeplinit un serviciu util prin petrecerea serii ca tămăduitor sau ca păstor, ca alchimist protector sau ca mag. Stabilitatea relativă a universului *Ultima* – dezvoltarea sa continuă în conformitate cu legi şi coduri de conduită definite – asigura că fiecare „alt” avea sarcinile specifice rolului său şi va fi judecat în funcţie de capacitatea sau de dorinţa sa de a le executa şi a îndeplini aşteptările societăţii faţă de funcţia lor.

Îmi plăceau jocurile acestea şi vieţile alternative pe care îmi îngăduiau să le trăiesc, deşi plăcerea nu era chiar la fel de eliberatoare pentru ceilalţi membri ai familiei. Se ştie că jocurile, mai ales cele din gama multiplayer, consumă foarte mult timp, iar eu petreceam atâtea ore jucând *Ultima*, încât facturile telefonice deveniseră exorbitante şi în acelaşi timp nimeni nu mai putea să ne sune. Linia era permanent ocupată. Sora mea, intrată de acum binişor în adolescentă, se înfuria când afla că din cauza vieţii mele online ratase nişte bârfe cruciale * *

din liceu. Nu i-a trebuit însă mult să-şi dea seama că, pentru a se răzbuna, era suficient să ridice receptorul, întrerupând astfel conexiunea cu internetul. Şuieratul modernului înceta şi, înainte chiar ca ea să audă tonul de apelare normală, eu aş fi urlat din toţi rărunchii de la etaj.

Dacă aţi fi întrerupt la mijlocul, să zicem, citirii online a ştirilor, vă puteţi întoarce oricând la ele şi să reluaţi lectura de oriunde aţi fi rămas. Dar dacă aţi fi întrerupt când jucaţi un joc căruia nu-i puteţi pune pauză

şi pe care nu-l puteţi salva – pentru că alţi o sută de mii de jucători îl joacă în acelaşi timp aţi fi distrus. Aţi putea fi cel mai tare din lume, un legendar ucigaş de dragoni, cu castelul şi cu armata sa, dar după numai 30 de secunde de CONEXIUNE ÎNTRERUPTĂ, vă veţi reconecta la un ecran de culoarea osemintelor, care afişează un epitaf crud: AI MURIT.

În prezent mă simt stânjenit de seriozitatea cu care priveam la vremea respectivă situaţia, totuşi nu pot uita ce simţeam pe atunci, şi anume că sora mea intenţiona să-mi distrugă viaţa – mai cu seamă în acele ocazii în care avea grijă să-mi surprindă privirea din cealaltă parte a camerei şi să zâmbească înainte de a ridica receptorul de la parter, nu pentru că ar fi vrut să dea un telefon, ci doar pentru a-mi aminti cine era şeful. Părinţii noştri se saturaseră în asemenea măsură de ţipetele şi de certurile noastre, încât au făcut ceva necaracteristic de indulgent. Au schimbat planul de tarifare pe internet de la plata pe minut la o sumă fixă pentru acces nelimitat şi au instalat a doua linie telefonică.

Pacea a revenit surâzând larg în căminul nostru.

5

HACKING

Toţi adolescenţii sunt hackeri. Trebuie să fie aşa, fie şi numai pentru că circumstanţele vieţii lor sunt insuportabile. Ei se cred adulţi, dar adulţii îi consideră copii.

Amintiţi-vă, dacă puteţi, propriii ani de adolescenţă. Aţi fost, de asemenea, hacker, pun prinsoare, dispus să faceţi orice pentru a vă sustrage supravegherii părinţilor. Practic, nu mai doreaţi să fiţi tratat ca un copil.

Sunt sigur că vă amintiţi ce aţi simţit când orice individ mai vârstnic şi mai masiv a încercat să vă

9

controleze, de parcă vârsta şi mărimea ar fi totuna cu autoritatea. Într-un moment sau altul, părinţii, profesorii, antrenorii, şefii de cercetaşi şi preoţii vor fi profitat de

poziţiile lor pentru a vă invada viaţa privată, a vă impune aşteptările lor asupra viitorului vostru şi a vă sili să vă conformaţi unor standarde expirate. Ori de câte ori adulţii aceia v-au înlocuit speranţele, visurile şi dorinţele cu ale lor, au făcut-o, după cum afirmau ei, „pentru binele vostru" sau „cu cele mai bune intenţii". Şi, deşi uneori asta era adevărat, toţi ne amintim şi vremurile când n-a fost aşa, când „pentru că aşa am spus eu" nu era suficient şi „o să-mi mulţumeşti într-o bună zi" suna găunos. Dacă aţi fost vreodată adolescent, v-a fost cu siguranţă adresat unul dintre clişeele acestea şi astfel aţi simţit pe propria piele ce înseamnă să fii de partea perdantă a dezechilibrului de puteri.

Creşterea înseamnă înţelegerea măsurii în care existenţa ţi-a fost guvernată de sisteme de reguli, linii directoare vagi şi norme tot mai insuportabile care ţi-au fost impuse fără consimţământul personal şi care pot fi modificate pe neaşteptate. Au existat chiar şi unele reguli despre care n-aţi aflat decât după ce le-aţi încălcat.

Dacă aţi semănat cu mine, aţi fost scandalizat.

I *7 t*

Dacă aţi semănat cu mine, aţi fost scund, slăbuţ şi cu o maturitate în gândire superioară vârstei, astfel că după vârsta de zece ani aţi început să vă puneţi întrebări despre politică.

În şcoală, ni s-a spus că, potrivit sistemului politic american, cetăţenii consimt prin vot să fie guvernaţi de egalii lor. Aceasta este democraţia. Dar, cu siguranţă, democraţia nu se aplică la orele mele de istorie SUA, unde, dacă eu şi colegii mei de clasă am fi votat, domnul profesor Martin ar fi rămas fără loc de muncă. În schimb, domnul Martin făcea regulile pentru istoria SUA, doamna Evans făcea regulile pentru engleză, domnul Sweeney făcea regulile pentru ştiinţă, domnul Stockton făcea regulile pentru matematică şi toţi profesorii aceia modificau întruna regulile respective în propriul lor beneficiu şi pentru maximizarea propriei lor puteri. Dacă un profesor

nu voia să te lase la baie, trebuia să te ţii cât puteai. Dacă un profesor promitea o vizită la Institutul Smithsonian, dar apoi o anula pentru o infracţiune imaginară, el nu oferea nicio explicaţie în afară de invocarea vastei sale autorităţi şi a menţinerii ordinii cuvenite. Încă de atunci mi-am dat seama că orice opoziţie faţă de sistem va fi dificilă, nu în ultimul rând fiindcă schimbarea regulilor sale pentru a servi intereselor majorităţii implică a-i convinge pe autorii regulilor să se pună ei înşişi, deliberat, în dezavantaj. Acesta este, în cele din urmă, viciul de formă esenţial sau defectul de design integrat în mod intenţionat în toate sistemele, atât în politică, cât şi în ştiinţa computerelor: cei care creează regulile nu au niciun stimulent de a acţiona împotriva lor înşişi.

Ceea ce m-a convins că şcoala, cel puţin, era un sistem ilegitim a fost faptul că ea nu recunoştea nicio disidenţă legitimă. Mi-aş fi putut pleda cazul până îmi pierdeam vocea sau puteam accepta pur şi simplu că de fapt nu avusesem niciodată o voce.

Şi totuşi tirania binevoitoare a şcolii, la fel ca toate tiraniile, are o durată de viaţă limitată. La un moment dat, negarea instituţiei devine o autorizaţie pentru a te împotrivi, deşi este caracteristic adolescenţei să confunde împotrivirea cu evadarea sau chiar cu violenţa. Cele mai obişnuite supape de eliberare pentru un adolescent rebel erau inutile pentru mine, fiindcă eram prea cool pentru vandalism şi insuficient de cool pentru droguri. (Până în ziua de azi, nu m-am îmbătat niciodată şi nici n-am fumat.) în schimb, am început hackingul, care rămâne modul cel mai sănătos, mintal şi fizic, şi cel mai educativ pe care îl cunosc prin care copiii pot să-şi afirme autonomia şi să se adreseze adulţilor de ţ ţ ţ pe poziţii egale.

Ca majoritatea colegilor mei, nu-mi plăceau regulile, dar mă temeam să le încalc. Ştiam cum funcţiona sistemul: vorbeai în clasă, căpătai un avertisment; trimiteai un bileţel în clasă, erai consemnat după ore; lăsai pe cineva să copieze după tine la examen, chiar dacă n-o făceai în mod

deliberat, căpătai două consemnări, iar cel care copia era exmatriculat temporar. Aceasta este originea hackingului: conştientizarea unei legături sistemice între imput şi output, între cauză şi efect. Hackingul nu se referă exclusiv la computere, ci există oriunde sunt reguli. Pentru hackingul unui sistem este necesar să-i cunoaştem regulile mai bine decât cei care l-au creat sau îl conduc şi să exploatăm deosebirea vulnerabilă dintre modul în care indivizii respectivi au plănuit să funcţioneze sistemul şi modul cum funcţionează ţţ ţ el în realitate sau cum ar putea fi făcut să funcţioneze. Prin valorificarea acestor utilizări neintenţionate, hackerii nu încalcă regulile, ci le demască.

Oamenii sunt construiţi genetic pentru a recunoaşte tipare. Toate alegerile pe care le facem se bazează pe o serie de ipoteze, atât empirice, cât şi logice, derivate subconştient şi dezvoltate conştient. Utilizăm ipotezele pentru a evalua consecinţele potenţiale ale fiecărei alegeri şi capacitatea de a face asta rapid şi precis o descriem drept inteligenţă. Totuşi, până şi cei mai isteţi dintre noi se bazează pe ipoteze pe care nu le-am testat niciodată… şi de aceea alegerile pe care le facem sunt adesea imperfecte. Oricine ştie mai bine, sau gândeşte mai rapid şi mai exact decât noi, poate profita de aceste imperfecţiuni pentru a crea consecinţe la care noi nu ne-am aşteptat niciodată. Natura egalitară a hackingului – căruia nu-i pasă cine eşti, ci doar cum raţionezi – îl face o metodă fiabilă pentru abordarea tipului de personaje ce deţin autoritatea atât de convinse de justeţea sistemului lor, încât nu s-au gândit niciodată să-l testeze.

Desigur, n-am învăţat nimic din toate astea la şcoală. Le-am învăţat de unul singur, online. Internetul mi-a oferit şansa de a urmări toate subiectele ce mă interesau şi toate legăturile dintre ele, fără să fiu restricţionat de ritmul colegilor de clasă şi al profesorilor. Însă, cu cât petreceam mai mult timp online, cu atât simţeam mai mult că temele pentru şcoală erau neimportante.

În vara când am împlinit 13 ani, am hotărât să nu-mi mai fac temele pentru şcoală sau cel puţin să le reduc serios. Nu eram totuşi sigur cum voi reuşi asta. Toate planurile la care m-am gândit aveau probabil să fie urmate de repercusiuni. Dacă eram prins chiulind de la ore, părinţii aveau să-mi revoce privilegiile la computer; dacă hotărâm să abandonez şcoala, aveau să-mi îngroape cadavrul adânc în pădure şi să le spună vecinilor că fugisem de acasă. Trebuia să vin cu un hacking… şi apoi, în prima zi a noului an şcolar, am găsit unul. Mai precis, l-am primit cadou.

La fiecare materie, în prima oră, profesorii titulari şi-au expus programa, detaliind materialele de studiu, bibliografia obligatorie şi programarea testelor, a examenelor şi a lucrărilor. De asemenea, ne-au prezentat modul lor de notare – în esenţă, explicaţii despre calculul calificativelor A, B, C şi D. Nu mai întâlnisem niciodată astfel de informaţii. Cifrele şi literele lor erau ca o ecuaţie ciudată, care sugera o soluţie la problema mea.

În ziua aceea, după ce m-am întors de la şcoală, m-am aşezat cu programa în faţă şi am calculat ce aspecte ale fiecărei materii aş fi putut pur şi simplu să ignor şi totuşi să mă aştept să primesc notă de trecere. De exemplu, potrivit regulilor, pentru istoria SUA, chestionarele aveau o pondere de 25%, testele o pondere de 35%, referatele 15%, temele pentru acasă 15%, iar activitatea în clasă – categoria cea mai subiectivă, la toate materiile – avea ponderea de 10%.

Pentru că, de obicei, mă descurcam bine la chestionare şi la teste, fără a trebui să studiez prea mult, mă puteam bizui pe ele ca sursă fiabilă de puncte care să-mi economisească timpul. Pe de altă parte, referatele şi temele pentru acasă erau cele mai cronofage: valoare mică şi costuri mari pentru Timpul Meu.

Studiind toate numerele respective, am conchis că, dacă nu făceam nicio temă pentru acasă, dar luam nota maximă la toate celelalte, aş fi ajuns la un calificativ

cumulat de 85, adică B. Dacă n-aş fi făcut nicio temă pentru acasă şi n-aş fi scris niciun referat, dar luam nota maximă la toate celelalte, aş fi ajuns la un calificativ cumulat de 70, adică C minus. Cei 10% care însemnau activitatea în clasă aveau să fie rezerva mea de protecţie. Chiar dacă profesorul mi-ar fi dat o la ea, dacă mi-ar fi interpretat activitatea drept perturbare, tot puteam obţine 65, adică D minus. Tot aş fi promovat.

Sistemele profesorilor mei aveau imperfecţiuni fatale. Instrucţiunile lor despre cum să obţii nota cea mai mare puteau fi utilizate ca instrucţiuni pentru a obţine libertatea cea mai mare – o cheie pentru a evita să fac ceea ce nu-mi plăcea şi totuşi să mă strecor.

În momentul în care am înţeles asta, am încetat să mai fac orice temă pentru acasă. Fiecare zi însemna fericire, genul de fericire interzis oricui suficient de vârstnic ca să lucreze şi să plătească taxe, până când profesorul de matematică, domnul Stockton, m-a întrebat în faţa întregii clase de ce nu predasem niciuna dintre cele şase-şapte teme pentru acasă de până atunci. Încă neatins de şiretenia vârstei şi uitând pentru o clipă că, prin dezvăluirea hackingului, mă lipseam de un avantaj, i-am oferit încântat ecuaţia. Râsetele colegilor de clasă au durat doar o clipă înainte ca toţi să înceapă să calculeze de zor dacă şi ei îşi puteau permite să adopte o viaţă post-teme pentru acasă.

— Foarte isteţ, Eddie! a spus domnul Stockton şi a trecut zâmbind la lecţia următoare.

Eram cel mai inteligent elev din şcoală, dar totul a durat doar 24 de ore, până când domnul Stockton a anunţat noile reguli. Potrivit lor, orice elev care nu preda minimum şase teme pentru acasă până la sfârşitul semestrului primea automat calificativul F.

Foarte isteţ, domnule Stockton!

După oră, el mi-a cerut să mai rămân puţin şi mi-a spus:

— Ar trebui să-ţi foloseşti creierul nu pentru a vedea

cum să eviţi munca, ci ca să faci lucrurile cele mai bune de care eşti în stare. Tu ai mult potenţial, Ed. Nu cred însă că-ţi dai seama că notele pe care le capeţi aici te vor urmări toată viaţa. Trebuie să începi să te gândeşti la Dosarul tău Permanent.

Scăpat de temele pentru acasă, cel puţin pentru o vreme, şi dispunând astfel de mai mult timp liber, am făcut, de asemenea, şi ceva hacking mai convenţional – bazat pe computer. Abilităţile mi s-au îmbunătăţit treptat. În librărie, răsfoiam fanzine ale hackerilor, fotocopiate neclar şi capsate manual, care aveau nume ca *2600* şi *Phrack*, absorbindu-le tehnicile şi, în decursul procesului, absorbindu-le politica antiautoritate.

Mă găseam la baza stâlpului totemic tehnic, un pseudohacker noOB care lucra cu instrumente pe care nu le înţelegea şi care funcţionau în conformitate cu principii ce-l depăşeau. Oamenii continuă să mă întrebe de ce, atunci când am dobândit într-un final unele competenţe, nu m-am grăbit să golesc conturi bancare sau să fur numere de carduri de credit. Răspunsul sincer este că eram prea tânăr şi prea prost ca să ştiu măcar că aveam această posibilitate, ca să nu mai spun că n-aş fi ştiut ce să fac cu prada. Tot ce-mi doream, tot ce-mi trebuia aveam deja gratis. Am descoperit în schimb modalităţi simple de hacking pentru unele jocuri, ca să obţin vieţi suplimentare şi să pot întreprinde acţiuni de felul vederii prin pereţi. De asemenea, pe atunci nu existau mulţi bani pe internet, cel puţin nu după standardele actuale. Din câte ştiam şi din câte citisem, cel mai apropiat de furt era „phreaking”-ul, adică efectuarea de apeluri telefonice gratuite.

Dacă i-aţi fi întrebat pe unii dintre cei mai mari hackeri ai vremii de ce, de exemplu, spărseseră un site de ştiri major fără să facă nimic mai important decât să înlocuiască titlurile cu un GIF ameţitor care proclama abilităţile baronului von Hackerface şi care avea să fie îndepărtat în mai puţin de jumătate de oră, replica ar fi reprezentat o versiune a răspunsului dat de alpinistul care

a fost întrebat de ce escalada Everestul: „Pentru că este acolo”. Majoritatea hackerilor, în special cei tineri, n-au pornit să caute câştiguri sau putere, ci limitele propriului lor talent şi orice oportunitate de a dovedi că imposibilul era posibil.

Eram tânăr şi, deşi curiozitatea îmi era pură, a fost destul de revelator din punct de vedere psihologic, privind de asemenea retrospectiv, că unele dintre primele mele încercări de hacking s-au îndreptat spre domolirea propriilor nevroze. Cu cât aflam mai multe despre fragilitatea securităţii computerelor, cu atât mă îngrijorau consecinţele încrederii în maşina greşită. În adolescenţă, primul meu hacking care s-a jucat cu focul a fost asociat unei temeri care începuse să mă obsedeze brusc: ameninţarea unui holocaust nuclear, care să pârjolească planeta.

Citisem nişte articole despre istoria programului nuclear american şi, aproape fără să-mi dau seama, din numai două clicuri, am ajuns pe site-ul Laboratorului Naţional Los Alamos, complexul de cercetare nucleară american. Exact aşa funcţionează ţ ţ internetul: devii curios şi degetele tale gândesc pentru tine. Iar acolo am fost, instantaneu şi pe bună dreptate, îngrozit: am observat că site-ul celei mai mari şi mai importante instituţii de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare a armamentului din SUA

ţţ ţ avea o breşă de securitate evidentă. Vulnerabilitatea tei era versiunea virtuală a unei uşi descuiate: o struct tură de directoare cu acces neîngrădit.

Să vă explic. Imaginaţi-vă că v-am trimis un link pentru a descărca un fişier.pdf care se află pe o pagină dintr-un site cu mai multe pagini. Adresa URL a acestui fişier este de obicei de forma website.com/files/pdfs/filename.pdf. Întrucât structura unei adrese URL derivă direct din structura directorului, fiecare parte a ei reprezintă o „ramură” distinctă a directorului „arbore” în acest caz, în interiorul directorului website.com există un folder de fişiere, în interiorul căruia

se află un subfolder de pdf-uri, printre care se găseşte fişierul filename.pdf specific pe care vreţi să-l descărcaţi. În prezent majoritatea site-urilor vă vor restricţiona accesul la acel fişier specific, păstrându-şi structurile de directoare închise şi private. Însă demult, în epoca dinozaurilor, chiar şi unele site-uri majore au fost create şi administrate de indivizi care abia deprinseseră tehnologia aceasta şi care lăsau frecvent structurile de directoare larg deschise, ceea ce însemna că dacă trunchiai adresa URL a fişierului – dacă o schimbai pur şi simplu în ceva ca website.com/files –, puteai să accesezi toate fişierele de pe site „pdf sau de altă natură, inclusiv cele care nu se adresau neapărat vizitatorilor. Aşa stăteau lucrurile şi cu site-ul Los Alamos.

În comunitatea de hackeri, acesta este Baby's First Hack: o procedură rudimentară de atac cunoscută ca „dirwalking" sau „mersul prin directoare". Exact asta am făcut şi eu: am mers cât am putut de repede de la fişier la subfolder, apoi la folderul superior şi înapoi, un adolescent scăpat de capul lui prin directoarele-părinte. La jumătate de oră după ce citisem un articol despre ameninţarea armelor nucleare, am dat peste un tezaur de fişiere destinate exclusiv acelor cercetători din laborator care aveau autorizaţia respectivă de securitate.

Desigur documentele pe care le-am accesat nu erau tocmai planurile secrete pentru construirea unui dispozitiv nuclear în garaj. (Şi, oricum, planurile acelea erau deja disponibile pe vreo duzină de site-uri DIY.) Eu am găsit mai degrabă note informative confidenţiale interdepartamentale şi alte informaţii personale ale angajaţilor. Totuşi, fiindcă devenisem brusc acut de îngrijorat de norii în formă de ciupercă de la orizont şi, de asemenea şi mai ales, având părinţii militari, am făcut ceea ce mi s-a părut că trebuia să fac: i-am spus unui adult. I-am trimis webmasterului laboratorului un e-mail explicativ despre vulnerabilitate şi am aşteptat un răspuns care n-a venit niciodată.

În fiecare zi după şcoală, am vizitat site-ul pentru a verifica dacă structura directoarelor se schimbase… dar asta nu se întâmplase – nu se schimbase nimic, cu excepţia şocului şi a indignării pe care le resimţeam eu. Într-un final, am luat telefonul, a doua linie din casă, şi am sunat la numărul de informaţii generale afişat în partea de jos a site-ului laboratorului.

Mi-a răspuns o centralistă, şi imediat am început să mă bâlbâi. Nici nu cred că am ajuns la sfârşitul sintagmei „structura de directoare”, că glasul mi s-a spart. Centralista m-a întrerupt scurt, „vă rog să rămâneţi pe fir, vă transfer la IT”, şi înainte de a apuca să-i mulţumesc, m-a transferat la o căsuţă de mesagerie vocală.

Până s-a auzit semnalul, îmi recâştigasem o fărâmă de încredere şi, cu voce mai sigură, am lăsat un mesaj. Nu-mi mai amintesc din el decât felul cum l-am încheiat – cu uşurare şi prin repetarea numelui şi a numărului de telefon. Ba cred chiar că mi-am spus numele pe litere, aşa cum făcea tata uneori, utilizând alfabetul fonetic militar: „Sierra November Oscar Whisky Delta Echo November”. Apoi am închis şi mi-am văzut de viaţa mea, care, pentru o săptămână, a constat aproape exclusiv din verificarea site-ului Los Alamos.

În prezent, ţinând seama de capacităţile cibernetico-informaţionale ale statului, oricine ar verifica serverele Los Alamos de câteva zeci de ori pe zi ar deveni cu certitudine o persoană interesantă. Pe atunci însă eu eram doar o persoană interesată. Nu puteam înţelege – chiar nu-i păsa nimănui?

Au trecut săptămâni – iar săptămânile se pot simţi ca luni pentru un adolescent – până într-o seară când, chiar înainte de cină, a sunat telefonul. A răspuns mama, care pregătea masa în bucătărie.

Eu eram la computerul din sufragerie când am auzit că era pentru mine:

— Da, ăăă… este aici. Pot să întreb cine sună? M-am răsucit în scaun, ea stătea lângă mine, cu receptorul lipit

de piept. Era complet albă la faţă. Tremura ca varga.

Şoapta ei a avut o notă funebră, pe care n-o mai auzisem niciodată şi care m-a îngrozit:

— Ce ai făcut?

Dacă aş fi ştiut, i-aş fi spus. În schimb, am întrebat:

— Cine este?

— Los Alamos, laboratorul nuclear.

— O, slavă Cerului!

I-am desprins cu blândeţe receptorul dintre degete şi am aşezat-o pe scaun.

— Alo?

La celălalt capăt al firului se afla un reprezentant prietenos al IT-ului din Los Alamos, care mi s-a adresat permanent cu „domnule Snowden”. Mi-a mulţumit că raportasem problema şi m-a informat că tocmai o rezolvaseră. M-am abţinut să întreb de ce durase atâta. M-am abţinut să mă întind spre computer şi să verific imediat site-ul.

Mama nu-şi desprinsese ochii de la mine. Încerca să înţeleagă ceva din discuţie, dar nu putea auzi decât replicile mele. Am ridicat degetul mare spre ea şi apoi, pentru a o calma şi mai mult, am folosit un glas mai vârstnic, serios şi neconvingător de gros, şi i-am explicat rigid reprezentantului IT ceea ce el ştia deja: cum găsisem vulnerabilitatea „directory traversai”, cum o raportasem şi cum nu primisem niciun răspuns până acum.

— Vă sunt recunoscător că m-aţi anunţat. Sper că n-am cauzat probleme, am încheiat.

— Deloc, a spus reprezentantul IT şi apoi m-a întrebat cu ce mă ocupam.

— Nu cu mare lucru, am răspuns.

M-a întrebat dacă eram în căutarea unui job:

— În timpul anului şcolar, sunt destul de ocupat, dar am multe vacanţe, iar verile sunt complet liber, am replicat.

În clipa aceea i-a căzut fisa şi a înţeles că vorbea cu un adolescent.

— Bine, băiete, mi-a spus, ai numărul meu de telefon. Sună-mă după ce împlineşti optsprezece ani. Acum dă-mi-o pe doamna drăguţă cu care am vorbit înainte. Bănuiesc că era mama ta.

I-am dat telefonul mamei neliniştite, care l-a dus în bucătăria plină de fom. Cina se arsese, dar cred că reprezentantul IT a înşirat suficiente complimente despre mine, încât orice pedeapsă pe care mi-o imaginasem să dispară ca prin farmec.

6

INCOMPLET

Nu-mi amintesc foarte bine anii de liceu, pentru că am petrecut mare parte a lor dormind, compensând nopţile de nesomn petrecute la computer. În Arundel High, majoritatea profesorilor erau indiferenţi la moţăielile mele şi mă lăsau în pace atâta timp cât nu sforăiam, deşi continuau să existe câţiva, puţini, cruzi şi posaci, care considerau că era datoria lor să mă trezească mereu – cu scârţâitul cretei sau cu hârşâitul buretelui – şi să mă prindă în ambuscadă cu o întrebare:

— Şi *dumneata* ce crezi, domnule Snowden?

9 *1*

Îmi ridicam capul de pe pupitru, mă îndreptam în scaun, căscam şi – în timp ce colegii de clasă încercau să-şi înăbuşe râsetele – trebuia să răspund.

Adevărul este că-mi plăceau momentele acelea, care au însemnat cele mai mari provocări oferite de liceu. Îmi plăcea să fiu adus sub lumina reflectoarelor, buimac şi ameţit, cu treizeci de perechi de ochi şi de urechi aţintite asupra mea, aşteptându-mi eşecul, în timp ce căutam un indiciu pe tabla pe jumătate ştearsă. Dacă aş fi putut gândi suficient de rapid pentru a găsi un răspuns bun, aş fi intrat în legendă. Dar, chiar dacă eram prea lent, puteam oricând să fac o glumă – niciodată nu-i prea târziu pentru o glumă. În cel mai rău caz, m-aş fi bâlbâit şi colegii m-ar fi crezut un prostovan. N-aveau decât s-o creadă. Întotdeauna este bine să-i lăsaţi pe oameni să vă subestimeze inteligenta şi

abilităţile. Pentru că, atunci când vă evaluează eronat, ei nu fac decât să-şi sublinieze propriile vulnerabilităţi – breşele mari din judecata lor, care trebuie să rămână deschise, dacă vreţi să pătrundeţi ulterior acolo pe un armăsar care scuipă flăcări, îndreptând situaţia cu sabia justiţiei.

În adolescenţă, cred că am fost puţin prea îndrăgostit de ideea că întrebările cele mai importante ale vieţii sunt binare, că un singur răspuns este întotdeauna Adevărat şi că toate celelalte răspunsuri sunt False. Cred că eram foarte impresionat de modelul programării computerelor, la întrebările cărora se poate răspunde numai în două feluri: Da/Nu, On/Off, cu toate valorile imaginabile, cu toate instrucţiunile imaginabile, exprimate într-un final prin 1 şi O, versiunea codului maşinii pentru Adevărat şi Fals. Până şi întrebările cu opţiuni multiple din chestionare şi din teste puteau fi abordate prin logica opoziţională a binarităţii. Dacă nu recunoşteam imediat unul dintre posibilele răspunsuri ca fiind adevărat, puteam totuşi încerca să-mi reduc alegerile printr-un proces de eliminare, căutând termeni ca „întotdeauna” sau „niciodată” şi excepţii de invalidare.

Totuşi, spre sfârşitul primul an de liceu, m-am confruntat cu o temă foarte diferită, o întrebare la care nu se putea răspunde prin bifarea de căsuţe cu creionul, ci doar prin retorică: fraze complete organizate în paragrafe complete. Pe scurt, a fost o temă de clasă la engleză care suna aşa: „Scrieţi-vă autobiografia în minimum 1.000 de cuvinte”. Nişte străini îmi ordonau să-mi divulg gândurile despre, poate, singurul subiect în legătură cu care nu aveam niciun fel de gânduri: persoana mea, oricare ar fi fost ea. Pur şi simplu, n-am putut scrie nimic. Am fost blocat. Am predat o pagină goală şi am primit calificativul „Incomplet”.

Problema mea, ca şi tema în sine, era personală. Nu puteam „să-mi scriu autobiografia”, deoarece viaţa mea la momentul acela era prea confuză şi stânjenitoare, iar eu

nu voiam să mint.

Asta, pentru că familia mea se destrăma. Părinţii mei divorţau. Totul se întâmplase foarte rapid. Tata s-a mutat, iar mama a scos la vânzare casa din Crofton şi s-a mutat cu sora mea şi cu mine într-un apartament cu chirie, apoi a cumpărat un apartament într-un complex nou construit în apropiatul Ellicott City. Am avut prieteni care mi-au spus că nu eşti cu adevărat adult până nu-ţi îngropi un părinte sau nu devii tu însuţi părinte. Dar nimeni nu menţionează niciodată că, pentru copiii de o anumită vârstă, divorţul este ca şi cum ambele evenimente s-ar petrece simultan. Icoanele invulnerabile ale copilăriei tale dispar brusc. În locul lor, dacă cineva le ocupă locul, apare o persoană încă şi mai pierdută decât tine, plină de lacrimi şi de furie, care vrea de la tine să-i dai asigurări că totul va fi bine până la urmă. Nu va fi însă aşa, cel puţin o vreme.

În timp ce drepturile de custodie şi de vizită erau lămurite de tribunal, sora mea s-a dedicat trup şi suflet depunerii de cereri la colegii, a fost acceptată peste tot şi a început să numere zilele până la plecarea la University of North Carolina din Wilmington. Pierderea ei însemna pierderea legăturii mele celei mai strânse cu ceea ce fusese familia noastră.

Am reacţionat îndreptându-mi atenţia spre interior. M-am pus pe treabă şi mi-am impus să devin altă persoană, un cameleon care adopta masca aceluia de care oamenii la care ţineam aveau nevoie la momentul respectiv. În familie, eram de încredere şi sincer. Printre prieteni, eram vesel şi nepăsător. Dar când rămâneam singur, eram tăcut, chiar posac şi mereu îngrijorat că sunt o povară. Mă obsedau toate excursiile prin Carolina de care mă lamentasem, toate Crăciunurile pe care le stricasem arătând carnetul cu note proaste, toate ocaziile când refuzasem să fiu offline şi să-mi fac treburile. Fiecare scandal pe care-l cauzasem în copilărie îmi fulgera prin minte, ca fotografiile făcute la locul crimei, dovezi că eram vinovat pentru cele întâmplate.

Am încercat să alung vinovăţia, ignorându-mi emoţiile şi prefăcându-mă independent, până ce am proiectat în exterior un soi de maturitate precoce. Am încetat să mai spun că „mă jucam” pe computer şi am început să spun că „lucram” pe computer. Simpla înlocuire a cuvintelor, fără să fi schimbat deloc ceea ce făceam, a însemnat o diferenţă în felul cum eram perceput de alţii şi chiar de mine.

Am încetat să-mi spun „Eddie”. De acum înainte, am fost „Ed”. Am căpătat primul meu telefon mobil, pe care îl purtam prins de cureaua pantalonilor, ca un bărbat în toată firea.

Neaşteptata binecuvântare a traumei – reinventarea – m-a învăţat să apreciez lumea din afara celor patru pereţi ai casei. Am fost surprins să constat că pe măsură ce puneam o distanţă tot mai mare între mine şi cei doi adulţi care mă iubeau cel mai mult, mă apropiam de alţii, care mă tratau ca pe un egal. Mentori care m-au învăţat să navighez cu vele, m-au instruit să lupt, m-au antrenat să vorbesc în public şi mi-au dat încredere să stau pe scenă – toţi au ajutat la creşterea mea.

Cu toate acestea, la începutul celui de-al doilea an de liceu, mă simţeam tot timpul obosit şi adormeam mai des decât de obicei – nu doar la şcoală, ci acum chiar şi la computer. Mă trezeam în toiul nopţii şi tresăream îndreptându-mă în scaun, iar ecranul din faţa mea era acoperit de litere şi de cifre lipsite de sens, deoarece adormeam pe tastatură. În curând au început să mă doară articulaţiile, mi s-au umflat ganglionii, mi s-a îngălbenit albul ochilor şi eram prea obosit ca să mă dau jos din pat, chiar şi după ce dormisem neîntrerupt 12 ore sau mai mult.

După ce mi s-a luat mai mult sânge decât îmi imaginasem vreodată că am în corp, am fost diagnosticat într-un final cu mononucleoză infecţioasă. Pentru mine a însemnat o boală atât serios debilitantă, cât şi serios umilitoare, nu în ultimul rând pentru că, de obicei, se

contracta prin ceea ce colegii mei de clasă numeau „cuplare”, iar la 15 ani, singura „cuplare” pe care o făcusem vreodată implicase un modern. Şcoala a fost dată complet uitării, absentele mi s-au îndesit şi nici măcar asta nu mă făcea fericit. Nici chiar o dietă exclusiv pe bază de îngheţată nu m-a făcut fericit. Abia aveam energia să joc jocurile căpătate de la părinţii mei – fiecare dintre ei încerca să aducă jocul cel mai cool, jocul cel mai nou, ca şi cum s-ar fi întrecut pentru a mă stimula sau pentru a-şi atenua vinovăţia provocată de divorţ. Când n-am mai avut chef nici măcar să mişc un joystick, m-am întrebat de ce mai trăiam. Uneori mă trezeam incapabil să recunosc camera în care mă găseam. Îmi lua ceva timp să-mi dau seama dacă mă aflam la mama sau în apartamentul cu două camere al tatii şi nu-mi aminteam cum ajunsesem de la unul la celălalt. Toate zilele semănau între ele.

Parcă trăiam învăluit în ceaţă. Îmi amintesc că am citit *Conştiinţa unui hacker* (sau *Manifestul unui hacker*), *Snow CrasK* de Neal Stephenson şi tone de J.R.R. Tolkien, adormind pe la mijlocul unui capitol şi confundând personajele şi acţiunea, până ce visam că Gollum era lângă noptiera mea şi se jeluia: „Stăpâne, stăpâne, informaţia vrea să fie liberă”.

Deşi măresemnasem cu tot ce-mi aduceau visele *

somnului febril, adevăratul coşmar era gândul că trebuia să recuperez activităţile şcolare. După ce pierdusem aproximativ patru luni de liceu, am primit o scrisoare de la Arundel High, care mă informa că trebuia să repet anul al doilea. Aş zice că am fost şocat, dar în clipa când am citit scrisoarea, mi-am dat seama că ştiusem că era ceva inevitabil, de care mă temeam de multe săptămâni. Perspectiva de a reveni la şcoală, ca să nu mai zic de repetarea unui an, era de neimaginat pentru mine şi aş fi fost gata să fac orice pentru a o evita.

Chiar în momentul în care boala mea glandulară dusese la o deprimare completă, primirea veştii de la liceu m-a scuturat din amorţeală. Brusc m-am sculat şi m-am

îmbrăcat cu altceva decât cu pijamale. Brusc am intrat online şi am dat telefoane, căutând vulnerabilităţile sistemului, căutând un hacking. După un pic de scotocire şi o mulţime de formulare completate, soluţia mi-a aterizat în căsuţa poştală: fusesem acceptat la colegiu. Se pare că, pentru a-ţi depune dosarul la colegiu, n-ai nevoie de o diplomă de liceu.

Anne Arundel Community College era o instituţie locală, nici pe departe la fel de venerabilă ca şcoala surorii mele, dar perfectă pentru mine. Conta doar faptul că era acreditată. M-am dus cu acceptarea admiterii la directorii liceului meu, care, cu o combinaţie curioasă şi abia camuflată de resemnare

9 9

şi satisfacţie, au fost de acord să mă lase să mă înscriu. Urma să particip la cursurile colegiului două zile pe săptămână, ceea ce însemna aproape maximum cât reuşeam să mă menţin vertical şi funcţional.

9 9 9 9

Întrucât aveam să urmez cursuri peste nivelul clasei mele, nu trebuia să sufăr pentru anul pe care-l ratasem. Săream pur şi simplu peste el.

AACC se afla la aproximativ 25 de minute distanţă, iar primele dăţi când am şofat singur până acolo au fost tot atâtea călătorii periculoase; luasem foarte recent permisul şi abia puteam sta treaz la volan. Asistam la curs, apoi mă duceam direct acasă, să dorm. Eram cel mai tânăr student de la toate cursurile la care participam şi poate chiar cel mai tânăr din colegiu, ceea ce însemna alternativ o noutate, cumva asemănătoare unei mascote, şi o prezenţă stânjenitoare. Iar asta, alături de faptul că încă eram în convalescenţă, însemna că nu rămâneam prea mult alături de noii colegi. De asemenea, pentru că AACC era un colegiu de navetişti, nu avea o viaţă activă de campus. Anonimatul lui mi se potrivea însă, ca şi cursurile, majoritatea lor fiind clar mai interesante decât orice la care moţăisem în Arundel High.

Înainte de a trece însă mai departe şi a părăsi liceul pentru totdeauna, trebuie amintit că eram încă dator cu tema la engleză, care fusese notată cu „Incomplet”. Autobiografia mea. Cu cât înaintez în vârstă, cu atât mă apasă mai mult, şi totuşi scrierea ei n-a devenit mai uşoară.

Î

Cert este că nimeni cu o biografie ca a mea nu se apropie cu inima uşoară de scrierea unei autobiografii. Este greu ca, după ce am petrecut atât de mult din viaţă încercând să evit identificarea, să mă răsucesc cu o sută optzeci de grade şi să împărtăşesc „dezvăluiri personale” într-o carte. Comunitatea de informaţii încearcă să inculce membrilor ei un anonimat fundamental, o personalitate de tip „tabula rasa” pe care să se înscrie secretomania şi arta imposturii. Te instruieşti ca să treci neobservat, să arăţi şi să vorbeşti ca alţii. Locuieşti în casa cea mai! î! î! banală, conduci maşina cea mai banală, porţi aceleaşi haine banale ca toţi ceilalţi. Diferenţa este * *

că procedezi aşa în mod deliberat: banalitatea, normalitatea sunt acoperirea ta. Aceasta este răsplata perversă a unei cariere altruiste, care nu aduce glorie publică: gloria privată nu soseşte în timpul muncii, ci după aceasta, când poţi să revii printre ceilalţi şi să-i convingi cu succes că eşti unul dintre ei.

Deşi există un număr mare de termeni psihologici mai populari şi cu siguranţă mai exacţi pentru acest tip de divizare a identităţii, eu am tendinţa să-l consider ca fiind criptare umană. Ca în orice proces de criptare, materialul iniţial – identitatea noastră de bază – continuă să existe, dar sub o formă bine încuiată şi codificată. Ecuaţia care permite această codificare este o proporţie simplă: cu cât ştii mai multe despre alţii, cu atât ştii mai puţine despre tine. După un timp, este posibil să-ţi uiţi preferinţele, ba chiar şi antipatiile. Îţi poţi pierde convingerile politice, alături de orice respect pe care l-ai putea avea pentru procesul politic. Totul este subsumat jobului, care începe

cu negarea caracterului şi se încheie cu negarea conştiinţei. „Misiunea e mai presus de orice”.

O versiune a celor de mai sus mi-a servit mulţi ani ca explicaţie pentru dedicaţia mea faţă de intimitate şi pentru incapacitatea sau lipsa de dorinţă de a mă implica emoţional. Abia acum, după ce am părăsit IC de aproape tot atâta timp cât am fost un membru al ei, îmi dau seama: nu-i nici pe departe suficient. La urma urmei, nu se poate spune că eu am fost spion – nici măcar nu mă bărbieream – când am predat pagina aceea albă la ora de engleză. În schimb, eram un copil care practicase spionajul o vreme, fără să fie spion – parţial prin experimentele mele Online cu identităţile din jocuri, dar mai mult decât orice prin abordarea tăcerii şi a minciunilor care au urmat divorţului părinţilor mei.

Prin ruptura aceea, noi am devenit o familie de păstrători de secrete, experţi în subterfugii şi tăinuiri. Părinţii păstrau secrete unul faţă de celălalt, faţă de mine şi de sora mea. În cele din urmă, sora mea şi cu mine am avut secretele noastre, atunci când

9 7

unul dintre noi stătea cu tata în weekend, iar celălalt rămânea cu mama. Una dintre încercările cele mai dificile pe care trebuie să le înfrunte un copil cu părinţii divorţaţi este să fie întrebat de un părinte despre noua viaţă a celuilalt.

Mama lipsea mult timp, deoarece reîncepuse să se întâlnească cu diverşi bărbaţi. Tata s-a străduit din răsputeri să umple golul dar, uneori se înfuria pe procedura de divorţ, îndelungată şi costisitoare. Când se întâmpla aşa, mi se părea că rolurile noastre s-ar fi inversat. Trebuia să fiu hotărât şi să-l înfrunt, să discut raţional cu el.

Este dureros să scriu toate acestea, deşi nu pentru că evenimentele din perioada aceea ar fi dureros de reamintit, ci pentru că ele nu indică în niciun fel decenţa esenţială a părinţilor mei sau felul cum, din dragoste

pentru copiii lor, au reuşit într-un final să-şi îngroape neînţelegerile, să se împace, să se respecte reciproc şi să înflorească separat în tihnă.

Genul acesta de schimbare este constant, comun şi uman. Dar o autobiografie este statică, este documentul pecetluit al unei persoane aflate în flux. În consecinţă, relatarea cea mai bună pe care o poate face cineva despre sine nu-i o declaraţie, ci un angajament – un legământ făcut principiilor pe care le preţuieşte şi viziunii persoanei care speră să devină.

Mă înscrisesem la colegiul de stat pentru a-mi economisi timpul după un recul, nu pentru că aş fi intenţionat să-mi continui studiile superioare. Dar am făcut un legământ faţă de mine însumi că voi termina cel puţin liceul. Iar într-un weekend mi-am onorat într-un final promisiunea, ducându-mă la o şcoală publică de lângă Baltimore pentru a susţine ultimul examen pe care aveam să-l susţin vreodată pentru statul Maiyland: examenul pentru General Education Development (GED), pe care guvernul american îl recunoaşte ca echivalentul standard al unei diplome de liceu.

Îmi aduc aminte că am plecat de la examen simţindu-mă mai uşurat decât oricând, după ce încheiasem cei doi ani de şcoală pe care încă îi datoram statului printr-un singur examen de două zile. Părea un hacking, dar a fost mai mult decât atât. A fost respectarea propriei mele promisiuni.

7

11 SEPTEMBRIE 2001

De la vârsta de şaisprezece ani, am trăit practic pe cont propriu. Mama lucra cu normă întreagă şi, înţelegând că în toate scopurile practice funcţionam acum ca un adult, apartamentul nostru rămânea în majoritate doar al meu. Îmi stabileam singur programul, îmi găteam singur şi îmi spălam singur rufele. Eram responsabil pentru toate, mai puţin pentru plata facturilor.

Aveam o Honda Civic albă, model 1992, cu care

goneam prin tot statul, ascultând postul indie alternativ 99, 1 WHFS – „Now Hear This” era una dintre expresiile lor favorite pentru că aşa făceau toţi cei de vârsta mea. Nu mă prea pricepeam la normalitate, dar mă străduiam.

Viaţa mea a devenit un circuit care descria un traseu între casă, colegiu şi prieteni, în special un grup nou pe care îl întâlnisem la cursul de japoneză. Nu ştiu sigur cât a durat să ne dăm seama că deveniserăm o gaşcă, dar până în al doilea semestru participam la cursuri nu numai ca să învăţăm limba, ci şi pentru a ne vedea unii pe alţii. Şi, apropo, asta-i metoda cea mai bună de „a părea normal”: înconjoară-te de persoane la fel de ciudate, dacă nu chiar mai ciudate decât tine. Cei mai mulţi dintre prietenii mei erau artişti aspiranţi şi graficieni obsedaţi de desenele animate japoneze, *anime*, pe atunci foarte controversate. Pe măsură ce prieteniile noastre au devenit mai strânse, m-am familiarizat cu genurile *anime*, până când puteam emite rapid opinii relativ informate despre o nouă bibliotecă de experienţe partajate cu titluri ca *Grave of the Fireflies*, *Revolutionary Girl Utena*, *Neon Genesis Evangelion*, *Cowboy Bebop*, *The Vision of Escaflowne*, *Rurouni Kenshin*, *Nausicaa of the Valley of the Wind*, *Frigun*, *The Slayers* şi favoritul meu personal, *Ghost in the Shell*.

Unul dintre aceşti noi prieteni era o fată – o voi numi Mae – mai mare decât mine, ba chiar mult mai mare, având probabil minimum douăzeci şi cinci de ani. Era un idol pentru noi, ceilalţi, fiind artistă publicată şi cosplayer entuziast. Era partenera mea de conversaţie în japoneză şi, am fost impresionat să aflu, conducea de asemenea o afacere de succes în web-design, pe care o voi numi Squirrelling Industries, după veveriţele marsupiale de companie pe care le purta ocazional într-un sac din fetru purpuriu de la Crown Royal.

Aşa am devenit liber-profesionist: am început să lucrez ca web-designer pentru fata întâlnită la curs. Ea, sau afacerea ei, m-a angajat „la negru” pentru salariul pe

atunci exorbitant de 30 de dolari pe oră. Şmecheria era pentru câte ore aveam să fiu plătit efectiv în cele din urmă.

Desigur Mae m-ar fi putut plăti cu zâmbete – pentru că eram îndrăgostit până peste cap de ea. Şi, deşi n-am făcut o treabă extraordinar de bună în a ascunde asta, nu cred că pe ea o deranja, pentru că n-am ratat niciodată vreun termen de predare sau cea mai mică ocazie de a-i face o favoare. De asemenea, învăţam rapid. Într-o companie cu numai doi oameni, trebuie să poţi face de toate. Deşi aş fi putut să-mi desfăşor colaborarea cu Squirrelling Industries de oriunde – la urma urmei, asta-i ideea muncii Online –, Mae prefera să vin la birou, adică la ea acasă, o casă cu etaj pe care o împărţea cu soţul ei, un bărbat îngrijit şi inteligent, pe care îl voi numi Norm.

Da, Mae era măritată. Ba chiar mai mult, casa în care locuia cu Norm se afla în baza Fort Meade, la marginea ei sud-vestică, unde Norm lucra ca lingvist al Forţelor Aeriene detaşat la NSA. Nu pot spune dacă e legal să conduci o afacere din propria ta casă, când aceasta este proprietatea statului şi se află într-o bază militară, dar, ca adolescent îndrăgostit de o femeie căsătorită, care era şi şefa mea, nu aveam de gând să fiu exagerat de formalist în privinţa corectitudinii.

Este de neconceput acum, dar pe atunci Fort Meade era aproape complet accesibilă oricui. Nu abunda în stâlpi opritori, baricade şi puncte de control înconjurate de sârmă ghimpată. Eu puteam merge prin baza militară care adăpostea cea mai secretoasă agenţie de informaţii din lume în Honda mea ’92, cu geamurile coborâte şi cu radioul cântând, fără să fiu nevoit să opresc la poartă şi să prezint o legitimaţie. Cam la fiecare două weekenduri, un sfert dintre participanţii la cursul de japoneză se reuneau în căsuţa lui Mae din spatele sediului NSA, pentru a viziona *anime*-uri şi a crea benzi desenate. Aşa era pe atunci, în zilele acelea apuse, când fraza „E o ţară liberă, nu?” o auzeai în curţile tuturor şcolilor şi în toate sitcomurile.

În zilele lucrătoare, soseam la Mae dimineaţa, oprind maşina pe aleea de acces după ce Norm plecase la NSA, şi rămâneam toată ziua, până chiar înainte de întoarcerea lui. În ocaziile în care s-a întâmplat ca Norm şi cu mine să ne suprapunem în cei aproximativ doi ani cât am lucrat pentru soţia lui, el a fost amabil şi generos cu mine, având în vedere circumstanţele. La început, am presupus că nu ştia că eram îndrăgostit sau că avea o părere atât de proastă despre şansele mele ca seducător, încât nu-i păsa că rămâneam singur cu soţia lui. Dar într-o zi, când ni s-a întâmplat să trecem unul pe lângă altul – el pleca, eu veneam –, a menţionat politicos că ţinea un pistol pe noptieră.

Squirrelling Industries, care însemna de fapt doar Mae şi cu mine, era destul de tipică pentru startupurile „de garaj" din perioada bulei dot-com, firme mici, care concurau între ele pentru firimituri, înainte ca totul să se năruie. Ea funcţiona în felul următor: o companie mare – de exemplu, un producător de automobile – angaja o agenţie de publicitate importantă sau o firmă de PR pentru a-i realiza site-ul şi în general pentru a-i spori prezenţa pe internet. Compania cea mare nu ştia nimic despre realizarea de site-uri, iar agenţia de publicitate sau firma de PR ştiau doar cu puţin mai mult – suficient cât să posteze că aveau un job de web-design pe unul dintre portalurile de joburi pentru liber-profesionişti ce proliferau pe atunci.

Firmele de apartament de tip „soţ şi soţie" – sau, în acest caz, de tip „femeie măritată/bărbat mai tânăr celibatar" – licitau după aceea pentru joburi, iar concurenţa era atât de intensă, încât preţul devenea ridicol de mic. Adăugaţi la asta faptul că firma câştigătoare trebuia să plătească un comision portalului de joburi, astfel că banii rămaşi abia erau suficienţi pentru supravieţuirea unui adult, cu atât mai puţin a unei familii. Pe lângă lipsa de recompensă financiară, exista, de asemenea, o lipsă umilitoare de credit: liber-profesioniştii

puteau rareori menţiona ce proiecte făcuseră, deoarece agenţia de publicitate sau firma de PR pretindeau că ele realizaseră totul pe plan intern.

Cât timp am avut-o şefă pe Mae, am aflat multe despre lume, şi în special despre lumea afacerilor. Ea era uimitor de abilă şi muncea de două ori mai mult decât omologii ei pentru a avea succes într-un domeniu, pe atunci, destul de macho, în care aproape toţi clienţii voiau să te tragă pe sfoară şi să nu plătească. Această cultură a exploatării fără obligaţii i-a stimulat pe liber-profesionişti să găsească modalităţi de ocolire a sistemului şi Mae avea *»

talentul de a-şi gestiona relaţiile astfel încât să evite portalurile de joburi. Ea încerca să elimine intermediarii şi tertii şi să se ocupe direct de clienţii cei mai mari. Era excepţională în direcţia asta, mai ales după ce ajutorul meu pe partea tehnică i-a îngăduit să se concentreze exclusiv pe afaceri şi pe artă. Şi-a investit abilităţile de ilustrare în designul de logouri şi oferea servicii de branding de bază. Cât despre munca mea, metodele şi codarea erau destul de simple ca să le învăţ din mers şi, deşi puteau fi brutal de repetitive, nu mă plângeam. Abordam cu plăcere până şi cel mai plictisitor job făcut cu Notepad ++. E uimitor ce poţi face din dragoste, mai ales când nu-i împărtăşită.

Nu pot să nu mă întreb dacă Mae a fost pe deplin conştientă de sentimentele mele pentru ea şi pur şi simplu le-a exploatat în propriul avantaj. Însă, dacă am fost o victimă, asta nu m-a deranjat şi, în timpul pe care l-am petrecut sub conducerea ei, am învăţat multe lucruri utile.

Cam după un an de lucru în Squirrelling Industries, mi-am dat totuşi seama că trebuia să evoluez. Certificările profesionale pentru sectorul IT deveneau greu de ignorat. Majoritatea joburilor şi a contractelor pentru muncă avansată începuseră să le impună solicitanţilor să fie acreditaţi oficial de companii majore de tehnologie ca IBM şi Cisco pentru utilizarea şi service-ul produselor lor. Cel

puţin, asta era esenţa unei reclame radio pe care o auzeam în mod repetat. Într-o zi, revenind acasă de la Mae, după ce auzisem reclama probabil pentru a suta oară, m-am trezit că formez numărul care începea cu 1 – 800 şi că mă înscriu la cursul de certificare Microsoft oferit de Computer Career Institute din John’s Hopkins University. Toată operaţiunea, de la costul jenant de mare până la adresa unui „campus-satelit”, nu a universităţii principale, avea izul unei escrocherii, dar nu mi-a păsat. Era o afacere făţiş tranzacţională – care le permitea celor de la Microsoft să aplice o taxă pe cererea masivă de personal IT, managerilor de resurse umane să pretindă că o diplomă scumpă îi putea deosebi pe profesionişti de bună credinţă de şarlatanii josnici şi unor neica-nimeni ca mine să-şi treacă în CV cuvintele magice „John’s Hopkins” şi să se bage în faţă la coada de angajare.

Acreditările de certificare au fost adoptate ca standard al domeniului aproape pe cât de repede le putea inventa industria. „Certificarea A + ” însemna că puteai repara şi asigura service-ul computerelor. „Certificarea Net + ” însemna că erai capabil să te ocupi de reţelistică de bază. Însă toate astea nu erau decât modalităţi de a deveni operator la Help Desk. Cele mai bune diplome erau grupate în seria

Microsoft Certified Professional. Exista nivelul începător MCP, Microsoft Certified Professional, nivelul mai performant MCSA, Microsoft Certified Sistems Administrator, şi nivelul de vârf al credibilităţii tehnice tipărite pe o diplomă, MCSE, Microsoft Certified Sistems Engineer. Acesta era trofeul cel mare, sursa de venit regulat garantat. La nivelul cel mai mic, salariul iniţial al unui MCSE era de 40.000 de dolari pe an, sumă care – la sfârşitul mileniului şi la vârsta mea de 17 ani – mi se părea uluitoare. Dar de ce nu? Acţiunile Microsoft se tranzacţionau la peste 100 de dolari bucata şi Bill Gates tocmai fusese desemnat cel mai bogat om din lume.

În privinţa cunoştinţelor tehnice, diploma MCSE nu

era cel mai uşor de obţinut, dar nici nu necesita ceea ce majoritatea hackerilor care se respectă ar considera geniul unicornului. Ca timp şi ca bani, implicarea a fost însă considerabilă. A trebuit să susţin şapte examene distincte, care costau câte 150 de dolari fiecare, şi să plătesc în jur de 18.000 de dolari la Hopkins pentru setul complet de cursuri pregătitoare, pe care – comportându-mă aşa cum era de aşteptat – nu le-am terminat, optând să merg direct la examene după ce am constatat că mă săturasem. Din păcate, Hopkins nu acorda rambursări.

Întrucât deasupra capului meu atârnau ratele împrumutului făcut pentru plata şcolarizării, aveam acum un motiv mai practic de a petrece timp cu Mae: banii. Am rugat-o să-mi dea mai multe ore de lucru. A fost de acord şi mi-a cerut să vin de la 9: 00. Era o oră şocant de matinală, mai ales pentru un liber-profesionist, motiv pentru care eram în întârziere într-o dimineaţă de marţi.

Goneam pe Route 32 sub cerul blând şi frumos, albastru ca Microsoft, încercând să nu fiu prins de vreun radar. Cu puţin noroc, aveam să ajung la Mae înainte de ora 9: 30 şi – cu geamul coborât şi cu braţul scos în curentul de aer – simţeam că va fi o zi norocoasă. Am deschis radioul şi am aşteptat ca buletinul de ştiri să comute pe informaţiile despre trafic.

Tocmai când mă pregăteam să o iau pe scurtătura Canine Road ca să intru în Fort Meade, a fost difuzată o actualizare despre prăbuşirea unui avion în New York.

Mae mi-a deschis uşa şi am urmat-o sus, pe scară, din holul mic şi slab iluminat de la intrare, în biroul strâmt şi înghesuit de lângă dormitorul ei. Înăuntru nu exista mare lucru: doar cele două birouri ale noastre, alăturate, o planşetă de desen pentru lucrările ei artistice şi o cuşcă pentru veveriţe. Deşi eram uşor distras de ştire, aveam de lucru. M-am silit să

9? 7

mă concentrez asupra proiectului curent. Tocmai deschideam fişierele într-un editor de text simplu – noi

scriam manual codul pentru site-uri când a sunat telefonul.

Mae a răspuns:

— Poftim?! Vorbeşti serios?

*

Pentru că stăteam atât de aproape unul de celălalt, am putut auzi vocea soţului ei. El părea să strige.

Expresia lui Mae a devenit alarmată şi a accesat un site de ştiri pe computerul ei. Singurul televizor era la parter. Citeam pe site despre un avion care lovise unul dintre Turnurile Gemene World Trade Center, când Mae a spus:

— OK! Uau! OK!

Apoi a închis.

S-a răsucit spre mine.

— Un al doilea avion tocmai a lovit celălalt turn.

Până în clipa aceea crezusem că fusese un accident.

Mae a adăugat:

— Norm crede că vor închide baza.

— Adică… porţile? am întrebat. Serios?

Încă nu înţelesesem amploarea celor întâmplate. Mă gândeam că trebuia să fac naveta înapoi spre casă.

— Norm a spus că ar trebui să pleci acasă. Nu vrea să rămâi blocat aici.

Am oftat şi am salvat munca pe care abia o începusem. Tocmai când m-am ridicat, telefonul a sunat din nou, de data asta conversaţia a fost şi mai scurtă.

1 îi

Mae a pălit.

— N-o să-ţi vină să crezi.

Pandemoniu, haos: formele noastre cele mai vechi de teroare. Ambele se referă la colapsul ordinii şi la spaima care se năpusteşte să umple vidul. Atâta timp cât voi trăi, voi ţine minte cum m-am întors pe Canine Road – drumul care trecea pe lângă sediul NSA – după atentatul asupra Pentagonului. Nebunia se revărsa din turnurile de sticlă neagră ale agenţiei, un puhoi de ţipete, telefoane ce sunau şi maşini ce ambalau motoarele în parcări şi se străduiau

să iasă pe stradă. În momentul celui mai grav atac terorist din istoria Americii, personalul NSA – principala agenţie de culegere a informaţiilor din semnale de comunicaţii a IC americane – fugea cu miile de la job, iar eu am fost măturat de talaz.

Directorul NSA, Michael Hayden, a emis ordinul de evacuare chiar înainte ca majoritatea ţării să fi ştiut ce se întâmpla. Ulterior, NSA şi CIA – care şi-a evacuat, de asemenea, complet sediul pe 11 Septembrie, cu excepţia unei echipe minime – şi-au explicat comportamentul, susţinând că exista îngrijorarea ca una dintre agenţii să fie ţinta probabilă a celui de-al patrulea şi ultim avion deturnat, United Airlines Flight 93, mai degrabă decât, să zicem, Casa Albă sau Capitoliul.

În tot cazul, eu nu mă gândeam la ţinta cea mai probabilă pe când înaintam ca melcul prin ambuteiaj, toată lumea încercând să-şi scoată simultan maşinile din aceeaşi parcare. Nu mă gândeam la absolut nimic. Tot ce făceam era să-i urmez ascultător pe ceilalţi, în ceea ce-mi amintesc azi ca fiind un moment copleşitor: un vacarm de claxoane (nu mai auzisem niciodată un automobil claxonând într-o bază militară americană) şi de radiouri defazate care zbierau vestea prăbuşirii Turnului de Sud, în timp ce şoferii ţineau volanele cu genunchii şi apăsau febril „reapelare” pe telefoanele lor. Încă pot simţi vidul ce mă înspăimânta de fiecare dată când apelul meu telefonic era abandonat de reţeaua celulară supraîncărcată şi înţelegerea treptată a faptului că, izolat de lume şi înghesuit bară la bară, deşi mă aflam la volan, nu eram decât un pasager.

Semafoarele de pe Canine Road au fost înlocuite de oameni, când poliţia specială NSA a trecut la direcţionarea traficului. În orele, zilele şi săptămânile următoare, lor aveau să li se alăture convoaie de Humvee dotate cu mitraliere, care păzeau noi blocaje rutiere şi puncte de control. Multe dintre măsurile acelea de securitate au devenit permanente, completate cu rânduri nesfârşite de

sârmă electrificată şi instalări masive de videocamere de supraveghere. Din cauza acelei securităţi, mi-a fost greu să mai revin în bază şi să trec pe lângă NSA… până în ziua când am fost angajat acolo.

Aceste însemne ale războiului împotriva terorii, aşa cum avea să fie numit ulterior, n-au fost singurul motiv pentru care am renunţat la Mae după 11 Septembrie, dar au jucat cu siguranţă un rol. Evenimentele din ziua aceea o zguduiseră. Treptat am încetat să lucrăm împreună şi ne-am îndepărtat. Mai vorbeam cu ea ocazional, doar pentru a descoperi că sentimentele mele se schimbaseră şi că mă schimbasem şi eu. Când l-a părăsit pe Norm şi s-a mutat în California, Mae devenise o străină pentru mine. De asemenea, se opunea războiului.

8

12 SEPTEMBRIE 2001

Încercaţi să vă amintiri cel mai mare eveniment de familie la care aţi participat vreodată – să zicem o reuniune generală. Câţi oameni au fost? Treizeci, poate cincizeci? Deşi toţi făceau parte din familia voastră, este posibil să nu fi avut cu adevărat şansa de a-l cunoaşte pe fiecare dintre ei în parte. Numărul lui Dunbar, faimoasa estimare a numărului de relaţii solide pe care le putem menţine de-a lungul vieţii, este de numai 150. Reamintiţi-vă acum de scoală. Câţi colegi de clasă aţi avut în gimnaziu şi în liceu? câţi dintre ei v-au fost prieteni, câţi v-au fost simple cunoştinţe şi câţi erau cei pe care-i ştiaţi doar din ţ ţ ţ ţ r ţţ vedere? Dacă aţi urmat şcoala în Statele Unite, să zicem că ar fi vorba de o mie. Cu siguranţă, ar fi exagerat să spunem că toţi vă erau „apropiaţi”, totuşi este posibil să simţiţi încă o legătură cu ei.

Pe 11 Septembrie au murit aproape 3.000 de oameni. Imaginaţi-vi-i pe toţi cei pe care-i iubiţi, pe toţi cei pe care-i ştiţi, chiar şi pe cei al căror nume sau chip vă sunt familiare… şi imaginaţi-vă că ei au dispărut. Imaginaţi-vă casele goale. Imaginaţi-vă şcoala goală, clasele goale. Toţi oamenii aceia, printre care aţi trăit şi care au format

laolaltă ţesătura zilelor ţţ ţ voastre, pur şi simplu nu mai există. 11 Septembrie a lăsat goluri. Goluri în familii, goluri în comunităţi. Goluri în pământ.

Iar acum gândiţi-vă la următoarea informaţie: Peste un milion de oameni au fost ucişi în cursul răsţ punsului Statelor Unite.

Cele aproape două decenii ce s-au scurs de la acel 11 Septembrie au însemnat o lungă listă de distrugeri americane comise prin autodistrugere americană, cu promulgarea de politici secrete, legi secrete, tribunale secrete şi războaie secrete, al căror impact traumatizant – a cărui existenţă în sine – Guvernul SUA l-a secretizat, l-a negat, l-a respins şi l-a denaturat în mod repetat. După ce am petrecut aproximativ jumătate din perioada aceasta ca angajat al IC şi aproximativ cealaltă jumătate în exil, ştiu mai bine decât majoritatea cât de frecvent greşesc agenţiile. Ştiu, de asemenea, cum colectarea şi analizarea informaţiilor pot alimenta producerea de dezinformări şi propagandă, care să fie utilizate împotriva aliaţilor Americii la fel de des ca împotriva inamicilor ei şi, uneori, împotriva propriilor cetăţeni. Şi totuşi, cunoscând toate astea, continuă să-mi fie greu să accept magnitudinea şi viteza schimbării, de la o tară ce căutase să se definească

7 i prin respectul calculat şi declarat pentru disidenţă, la un stat de securitate a cărui poliţie militarizată solicită supunere totală, scoţând armele şi emiţând ordinul pentru obedienţă ce se aude acum în toate oraşele: „Încetaţi rezistenta!”

I 77 i i în consecinţă, de fiecare dată când încerc să înţeleg cum au decurs lucrurile în ultimele două decenii, insist să revin la acea lună septembrie, la acea zi de unde a pornit totul şi la urmările ei imediate. Întoarcerea la toamna aceea înseamnă confruntarea cu un adevăr mai sumbru decât minciunile care i-au asociat pe talibani cu al-Qaida şi au născocit arsenalul iluzoriu de arme de distrugere în masă al lui Saddam Hussein. Înseamnă, în cele din urmă, confruntarea cu faptul că abuzurile şi

carnajul ce mi-au marcat începutul vieţii de adult s-au născut nu numai în sfera executivă şi în agenţiile de informaţii, ci şi în inimile şi în minţile tuturor americanilor, inclusiv ale mele.

Îmi amintesc că am scăpat de învălmăşeala panicată a spionilor ce fugeau din Fort Meade exact când s-a prăbuşit turnul de nord. După ce am ajuns pe autostradă, am încercat să şofez cu o mână în timp ce butonam cu cealaltă, sunându-mi întruna familia şi nereuşind să stabilesc legătura cu nimeni. În cele din urmă, am izbutit să vorbesc cu mama, care în momentul acela al carierei ei părăsise NSA şi lucra ca grefier pentru tribunalele federale din Baltimore. Ei, cel puţin, nu fuseseră deocamdată evacuaţi.

Vocea mamei m-a speriat şi, dintr-odată, singurul lucru din lume care a contat pentru mine a fost s-o liniştesc.

7

— E-n regulă. Am ieşit din bază, i-am spus. Nimeni nu-i în New York, nu-i aşa?

7 7

— Nu… nu ştiu. Nu pot lua legătura cu bunica.

— Pop e la Washington?

— Din câte ştiu eu, ar putea fi şi în Pentagon.

Mi s-a tăiat respiraţia. Până în 2001, Pop se retrăsese din Paza de Coastă şi acum ocupa o poziţie importantă în FBI, fiind unul dintre şefii secţiei de aviaţie. Asta însemna că petrecea mult timp în clădiri federale din Washington şi din împrejurimi.

Înainte să pot găsi nişte cuvinte de îmbărbătare, mama a continuat:

— Mă sună cineva pe linia cealaltă. Poate că e bunica. Închid.

Fiindcă nu m-a sunat înapoi, i-am telefonat la nesfârşit, dar nu am reuşit să obţin legătura, aşa că am ajuns acasă şi am aşteptat în faţa televizorului care urla, în timp ce actualizam mereu site-urile de ştiri. Noul modem

de cablu pe care îl aveam se dovedea rapid mai rezistent decât toţi sateliţii telecom şi turnurile de telefonie mobilă, care „cădeau” prin toată ţara.

Revenirea mamei cu maşina din Baltimore a fost practic un târâş prin traficul afectat de criză. A ajuns în lacrimi, totuşi ne număram printre cei norocoşi. Pop era în siguranţă.

La următoarea întâlnire cu bunica şi cu Pop, s-a vorbit mult – despre planuri de Crăciun şi planuri de Anul Nou –, dar Pentagonul şi turnurile n-au fost menţionate niciodată

Pe de altă parte, tata mi-a povestit cum a trăit el ziua de 11 Septembrie. Când turnurile fuseseră lovite, se afla la sediul Pazei de Coastă şi, împreună cu trei colegi, a părăsit birourile din Directoratul

Operaţiuni pentru a găsi o sală de conferinţe cu televizor, unde să poată urmări emisiunile de ştiri. Un ofiţer tânăr s-a repezit pe lângă ei pe coridor şi a spus:

— Tocmai au bombardat Pentagonul.

În faţa expresiilor lor de scepticism, tânărul a repetat:

— Vorbesc serios, ei tocmai au bombardat Pentagonul!

Tata s-a năpustit la o fereastră lungă cât tot peretele prin care putea să vadă, dincolo de Potomac, aproximativ jumătate din Pentagon, deasupra căruia se învolburau nori de fum negru, gros.

Cu cât tata a povestit mai des această amintire, cu atât am devenit mai intrigat de replica: „Ei tocmai au bombardat Pentagonul”. Ţin minte că de fiecare dată când o spunea, mă gândeam: „Ei”? Cine erau „Ei”?

Imediat America a împărţit lumea în „Noi” şi „Ei” şi toţi erau fie cu „Noi”, fie împotriva „Noastră”, aşa cum a remarcat memorabil preşedintele Bush chiar pe când molozul încă fumega. Vecinii din cartierul meu au arborat noi steaguri americane, parcă pentru a arăta ce tabără aleseseră. Oamenii adunau pahare de unică folosinţă Dixie

roşii, albe şi albastre şi le îndesau în toate gardurile din plasă de sârmă de la toate pasărelele tuturor autostrăzilor dintre casa mamei şi a tatii, pentru a scrie fraze ca: SUNTEM UNIŢI şi SUNTEM ÎMPREUNĂ, NU UITĂM NICIODATĂ.

Uneori mă duceam la un poligon de tir, iar acum, alături de vechile ţinte circulare şi siluetele decuţ ţ paté, apăruseră efigii de bărbaţi cu acoperăminte de cap arabe. Pistoalele care zăcuseră ani întregi în spatele geamurilor prăfuite ale vitrinelor erau acum etichetate „VÂNDUT”. Americanii făceau coadă, de asemenea, să cumpere telefoane mobile, în speranţa că vor fi avertizaţi la următorul atentat sau cel puţin că vor putea spune „adio” dintr-un avion deturnat.

Aproape o sută de mii de spioni s-au întors să lucreze în agenţii cu convingerea că dăduseră greş în unicul lor job şi misiune: protejarea Americii. Gândiţi-vă la vinovăţia pe care o simţeau. Aveau aceleaşi temeri ca toţi ceilalţi, dar în plus erau afectaţi de vinovăţie. Evaluarea greşelilor lor putea să aştepte. În momentul acela a contat cel mai mult că şi-au răscumpărat erorile. Între timp, şefii lor s-au ocupat de campanii pentru bugete extraordinare şi puteri extraordinare, folosindu-se de ameninţarea terorii pentru a-şi extinde puterile şi mandatele dincolo de imaginaţia nu doar a publicului, ci chiar a celor care ştampilau aprobările.

12 septembrie a fost prima zi a unei noi ere, pe care America a înfruntat-o cu o hotărâre unitară, consolidată de reînvierea patriotismului şi de bunăvoinţa şi simpatia întregii lumi. Privind retrospectiv, ţara mea ar fi putut profita de oportunitatea aceasta pentru a face mult mai multe. Ar fi putut trata teroarea nu ca fiind fenomenul teologic pe care îl presupunea, ci ca fapta criminală care fusese în realitate. Ar fi putut profita de acest moment de solidaritate, rar întâlnit, ca să reafirme valorile democratice şi să dea un imbold revenirii într-o lume conectată la reţea.

În schimb, a preferat să poarte război.

Cel mai mare regret al vieţii mele este sprijinul pe care l-am acordat, în mod reflex şi necondiţionat, acestei decizii. Da, am fost scandalizat, însă acela n-a fost decât începutul unui proces în care inima mi-a învins complet judecata raţională. Am acceptat toate afirmaţiile colportate de mass-media ca fiind fapte şi le-am repetat ca şi cum aş fi fost plătit pentru asta. Doream să fiu un eliberator. Doream să-i eliberez pe asupriţi. Am îmbrăţişat adevărul construit pentru binele statului, pe care, în pasiunea mea, l-am confundat cu binele ţării. A fost ca şi cum orice politică individuală pe care mi-o dezvoltasem se prăbuşise – atât etosul întinstituţional al hackerilor, care-mi fusese instilat online, cât şi patriotismul apolitic, pe care-l moştenisem de la părinţi, mi-au fost şterse din sistem –, iar eu fusesem reinitializat ca un agent perfect doritor al răzbunării. Partea cea mai dureroasă a umilinţei vine din recunoaşterea uşurinţei cu care m-am transformat şi a entuziasmului cu care am salutat transformarea.

Cred că am vrut să fac parte din ceva, înainte de 11 Septembrie, am fost ambivalent faţă de servirea ţării, deoarece părea inutilă sau de-a dreptul plictisitoare. Toţi cei pe care îi ştiam că serviseră ţara o făcuseră în ordinea mondială de după Războiul Rece, între căderea Zidului Berlinului şi atentatele din 2001. În perioada aceea, care a coincis cu tinereţea mea, Americii i-au lipsit duşmanii. Ţara în care am crescut era unica superputere globală şi totul părea – cel puţin pentru mine sau pentru cei ca mine – prosper şi stabil. Nu existau frontiere noi ce trebuiau cucerite sau probleme civice importante de rezolvat, decât Online. 11 Septembrie a schimbat totul. Acum, în sfârşit, exista o luptă.

M-au îngrozit însă opţiunile de care dispuneam. Mă gândisem că mi-aş putea servi cel mai bine ţara din spatele unui terminal, dar un job IT normal părea prea confortabil şi comod pentru această nouă lume de conflicte asimetrice. Speram să pot face ceva ca în filme sau în serialele TV –

scenele acelea de hackeri-contra-hackeri, cu pereţi pe care pâlpâie leduri de avertizări de viruşi, urmăriri ale inamicilor şi dejucarea schemelor lor. Din păcate pentru mine, agenţiile principale care se ocupau cu aşa ceva – NSA şi CIA – aveau cerinţe de angajare formulate în urmă cu o jumătate de secol şi cereau adesea în mod rigid o diplomă tradiţională de colegiu, ceea ce înseamnă că, deşi domeniul tehnologiei considera acceptabile diploma mea AACC şi certificarea MCSE, guvernul nu era de aceeaşi părere. Totuşi, cu cât am citit mai multe pe internet, cu atât am înţeles mai bine că lumea post-11 Septembrie era una a excepţiilor. Agenţiile creşteau atât de mult şi atât de rapid, în special în partea tehnică, încât uneori acordau veteranilor militari derogări de la obligativitatea diplomelor. Acela a fost momentul când am decis să mă alătur.

S-ar putea să vă gândiţi că decizia mea a avut sens sau că a fost inevitabilă, ţinând seama de trecutul pe care familia mea l-a dedicat servirii ţării. Dar n-a fost niciuna, nici alta. Înrolându-mă, mă revoltam împotriva acelei moşteniri bine stabilite la fel de mult pe cât mă conformam ei – pentru că, după ce am vorbit cu recrutorii din fiecare ramură, am decis să mă alătur armatei terestre; unii din familia mea, din Paza de Coastă, îi consideraseră dintotdeauna pe conducătorii acesteia unchii nebuni ai armatei americane.

Când am anunţat-o pe mama, a plâns zile în şir. Ştiam foarte bine că n-avea rost să-i spun tatii, care-mi zisese deja apăsat, în cursul unor discuţii ipotetice, că-mi voi irosi talentele tehnice acolo. Aveam 20 de ani: ştiam ce făceam.

7 i

În ziua când am plecat, i-am scris tatii o scrisoare – de mână, nu dactilografiată –, în care îmi explicam decizia. Am strecurat-o sub uşa de la intrare a apartamentului său. Scrisoarea se încheia cu o declaraţie care-mi trezeşte şi acum o grimasă. „Îmi pare rău, tată”, am scris, „dar este vital pentru dezvoltarea mea personală”.

9

RAZEX

Am intrat în armată pentru că îmi promitea că mă va ajuta să-mi depăşesc limitele şi pentru că nu semăna cu Paza de Coastă. N-a fost rău nici că am luat un punctaj destul de mare la examenele de admitere, calificându-mă astfel pentru posibilitatea de a deveni, la finalul instrucţiei, sergent în Forţele Speciale, în urma unui program pe care recrutorii îl numeau 18 X-Ray, conceput în ideea sporirii unităţilor flexibile, dar prea mici, care duceau cele mai grele lupte în războaiele tot mai obscure şi răzleţe purtate de America.

Programul 18 X-Ray oferea o motivaţie considerabilă, deoarece, până la evenimentele de la 11 Septembrie 2001, ar fi trebuit să fiu deja în armată ca să primesc şansa de a urma cursurile extrem de solicitante pentru calificarea în Forţele Speciale. Acest sistem nou presupunea testarea de la bun început a potenţialilor soldaţi, identificându-i pe cei mai bine pregătiţi fizic, cei mai inteligenţi şi cei cu abilităţi deosebite pentru învăţarea limbilor străine – doar aceştia trecând mai departe. Apoi ei erau stimulaţi printr-un program de instrucţie specială şi o avansare rapidă în grad. Astfel erau atraşi cei mai buni candidaţi, care, altminteri, s-ar fi putut orienta spre altceva. M-am antrenat de mi-a ieşit sufletul vreo două luni – sigur, eram în formă foarte bună, dar niciodată nu mi-a plăcut să alerg –, înainte să mă sune recrutorul şi să-mi spună că mi s-a aprobat dosarul: intrasem, reuşisem. Eram primul candidat pe care îl înscrisese el vreodată în acel program şi i-am simţit mândria şi bucuria din voce atunci când mi-a zis că, după instrucţie, probabil că voi intra în unitatea de telecomunicaţii a Forţelor Speciale ori în cea de genişti sau voi ajunge sergent de informaţii.

Probabil. Dar, mai întâi, trebuia să iau parte la instrucţia militară de bază, care avea să se desfăşoare la Fort Benning, Georgia.

Tot drumul până acolo am stat lângă acelaşi tip – în

autobuz, în avion, iar în autobuz, de la Maiyland şi până în Georgia. Era enorm, un culturist umflat, cam la 100 – 130 de kilograme. Plus că vorbea non-stop, conversaţia lui alternând între promisiunea că îl va pocni în nas pe sergentul de instrucţie, dacă acesta îi va vorbi urât, şi recomandarea diverselor cicluri de steroizi pe care ar trebui să-i iau ca să pun şi eu nişte muşchi ca lumea pe mine. Nu cred că s-a oprit nici măcar ca să respire până când am ajuns pe terenul de instrucţie de la Sand Hill, Fort Benning – un loc care, dacă mă gândesc bine, nici nu avea prea mult nisip[1].

Sergenţii de instrucţie ne-au întâmpinat cu un soi de furie nimicitoare şi ne-au dat porecle bazate pe primele infracţiuni şi pe cele mai grave greşeli de care ne făcuserăm vinovaţi, cum ar fi faptul că îndrăzniserăm să coborâm din autobuz îmbrăcaţi cu cămăşi înflorate şi viu colorate sau că aveam nume care puteau fi foarte uşor modificate într-un apelativ porcos sau doar amuzant. Foarte curând, eu am ajuns Snowflake [Fulg-denea], iar colegul meu de scaun a primit porecla Daisy [Narcisa] şi nu a putut decât să strângă din dinţi – acolo nimeni nu cuteza să strângă pumnii – şi să spumege.

Imediat ce sergenţii de instrucţie au observat că mă cunoşteam deja cu Daisy şi că eram cel mai slab din pluton – 57 de kilograme la o înălţime de 1, 79 metri în vreme ce el era cel mai greu, au decis să se distreze puţin, punându-ne să lucrăm în pereche de câte ori era posibil. Nici acum nu am uitat exerciţiul care se chema „căratul camaradului”, când trebuia să-ţi transporţi partenerul „rănit” pe o distanţă egală cu lungimea unui teren de fotbal, folosind mai multe tehnici, ca de pildă: „târârea de gât”, „pompierul” şi, cea mai comică dintre toate, „trecerea miresei peste prag” Nici nu mă vedeai atunci când trebuia să-l car eu pe Daisy. Părea că pluteşte pur şi simplu, cu toate că eu eram undeva sub el, asudând din greu şi înjurând de mama focului, chinuindu-mă să-i trec

1 Joc de cuvinte în lb. engl. - sand hill înseamnă „dună de nisip“ (n. tr.).

fundul uriaş dincolo de linia porţii, înainte să cad lat la pământ. Daisy se ridica râzând în picioare, mă punea în jurul gâtului de parcă aş fi fost un prosop ud şi pornea zburdând ca un puşti pe poteca din pădure.

Eram în permanenţă murdari şi ne durea mereu tot corpul, însă n-au trecut decât câteva săptămâni şi am ajuns în cea mai bună formă în care fusesem vreodată. Conformaţia mea firavă – un blestem până atunci – a devenit curând un avantaj, pentru că făceam foarte multe exerciţii la care trebuia să ne folosim greutatea corporală. Daisy nu era capabil să se caţăre pe frânghie, în vreme ce eu mă cocoţam pe ea cu agilitate de veveriţă. Se chinuia din răsputeri să-şi ridice numărul incredibil de mare de kilograme peste bară, ca să facă un minimum de tracţiuni, în timp ce eu puteam să fac de două ori mai multe cu o singură mână. Abia dacă reuşea câteva flotări înainte să curgă transpiraţia pe el, iar eu le făceam bătând din palme sau sprijinindu-mă doar în degetele mari. La testul de flotări în două minute, pe mine m-au oprit mai devreme pentru că bătusem recordul unităţii.

9

Fie mergeam în marş, fie alergam. Alergam în permanenţă. Mulţi kilometri înainte de masa de la popotă, mulţi kilometri după masa de la popotă – pe drumuri, pe câmpuri şi pe pista din jurul terenului, în vreme ce sergentul de instrucţie zbiera nişte vorbe ritmate, ca să ne imprime cadenţa:

În desert m-am dus

9

unde mişună teroriştii, mi-am scos maceta şi arma mi-am scos.

9

Stâng, drept, stâng, drept – mori, mori, mori!

Asta-i soarta ta dacă te pui cu noi!

În peşteri m-am dus unde se ascund teroriştii, am scos o grenadă şi am zvârlit-o peste ei

Stâng, drept, stâng, drept – mori, mori, mori! Asta-i

soarta ta dacă te pui cu noi!

Tot alergatul ăsta în formaţie, toate strigătele astea sacadate te calmează cumva, te fac să uiţi de toate durerile, pentru că îţi umplu urechile cu larma a zeci de alţi bărbaţi care răcnesc odată cu tine şi te

9 9 9

obligă să stai cu ochii ţintă la picioarele celui care aleargă în faţa ta. Şi, după un timp, îţi dispar toate gândurile. Nu mai eşti capabil decât să numeri, iar mintea ţi se dezintegrează şi singura realitate care-ţi rămâne sunt oamenii din jur, care merg în pas cu tine, kilometru după kilometru după kilometru. Aş vrea să spun că avea un efect calmant, numai că te secătuia de vlagă, de simţăminte şi de tot. Aş vrea să spun că eram împăcat, numai că eram cumplit de obosit. Exact asta era şi intenţia armatei. Nici măcar

9 9

sergentul nu ne mai pocnea atât de des şi asta nu pentru că s-ar fi temut de noi, ci pentru că era epuizat şi el: oricum, nu merita efortul. Armata îşi ereează soldaţii scoţându-le mai întâi toată vlaga din trup, până ajung prea slăbiţi să le mai pese sau să facă altceva în afară de a se supune ordinelor.

Numai noaptea, în cazărmi, mai apucam şi noi să ne tragem sufletul, lucru pe care îl câştigam după ce ne aliniam în faţa paturilor, recitam „Crezul soldatului” şi apoi cântam imnul Statelor Unite. Daisy uita mereu cuvintele, aşa că i le şopteam eu, ca un sufleor de la teatru. Ca să nu mai zic că era şi afon.

Unii băieţi stăteau treji până târziu, discutând despre ce îi vor face ei lui bin Laden când îl vor găsi, căci erau cu toţii convinşi că îl vor găsi. Majoritatea fanteziilor lor aveau legătură cu decapitarea, castrarea sau câteva cămile în călduri. Eu, pe de altă parte, visam să fug, dar nu prin peisajul luxuriant al Georgiei, ci pe undeva, printr-un deşert.

La un moment dat, în a treia sau a patra săptămână,

făceam un exerciţiu de orientare pe teren, ceea ce înseamnă că plutonul tău intră în pădure şi merge pe un teren plin de vegetaţie divers colorată, ca să ajungă la coordonatele stabilite dinainte, urcând pe stânci şi traversând ape curgătoare, fără să aibă la îndemână nimic altceva decât o hartă şi o busolă – adică nici tu GPS, nici tu tehnologie digitală. Mai făcuserăm asemenea exerciţii şi înainte, însă niciodată cu tot echipamentul pe noi – fiecare aveam o raniţă grea de vreo douăzeci şi ceva de kilograme. Dar cel mai rău era că bocancii pe care mi-i dăduse armata îmi erau atât de mari, că practic înotam în ei. De cum am ieşit din cazarmă pentru apel, am şi simţit că-mi apar băşici.

Cam pe la mijlocul exerciţiului de orientare, eu eram deja înainte şi mă căţăram pe un copac dărâmat de furtună, de unde aveam totul în bătaia armei şi îmi puteam da seama dacă ne aflam pe drumul cel bun. După ce am constatat că aşa era, am vrut să mă dau jos, dar chiar atunci am văzut un şarpe încolăcindu-se fix sub mine. Nu mă prea pasionează ştiinţele naturii, aşa că nu ştiu ce fel de şarpe era, dar nici că-mi păsa. Copiilor din Carolina de Nord li se spune că toţi şerpii sunt veninoşi şi nu aveam de gând să mă îndoiesc de asta tocmai atunci.

Aşa că am încercat să păşesc prin aer. M-am crăcănat o dată, de două ori, şi mi-am dat seama că o să cad. Când am ajuns pe sol, la oarecare distanţă de şarpe, mi-a trecut un junghi de foc prin picioare, mai dureros decât orice muşcătură de viperă. Cei câţiva paşi pe care a trebuit să-i fac ca să-mi recapăt echilibrul mi-au dat de înţeles că ceva nu era tocmai în regulă. Nu era deloc în regulă şi mă durea de-mi săreau ochii din cap. Însă nu puteam să mă opresc, pentru că eram în armată, iar armata era în mijlocul pădurii. Mi-am adunat toate puterile, am încercat să nu mă mai gândesc la durere şi m-am concentrat doar asupra menţinerii cadenţei – stâng, drept, stâng, drept –, sperând că ritmul acela îmi va distrage atenţia.

Am mers mai departe din ce în ce mai greu, dar nu

m-am dat bătut şi am reuşit să termin traseul, însă doar pentru că nu aveam de ales. Deja nu-mi mai simţeam picioarele când am ajuns la cazarmă. Patul meu – sau priciul ori cum i s-o spune – era cel de deasupra şi abia dacă am putut să mă urc în el. A trebuit să mă apuc de bară, să-mi salt trunchiul de parcă aş fi vrut să ies dintr-un bazin şi apoi să-mi trag fundul şi picioarele după mine.

În dimineaţa următoare am fost smuls dintr-un somn agitat de zăngănitul unui coş metalic de gunoi care se rostogolea pe intervalul dintre paturi – aşa ne deştepta sergentul de instrucţie atunci când nu era mulţumit de felul în care-şi făcuse datoria unul dinţ *

tre’ noi. Din instinct, am ţâşnit din pat şi am aterizat pe podea. Atunci m-au lăsat picioarele şi m-am prăbuşit. Parcă nici nu le mai aveam.

M-am agăţat de patul de jos, încercând să mă ridic sprijinindu-mă în braţe, la fel cum făcusem înainte. Însă, de cum mi-am mişcat picioarele, mi-au înţepenit muşchii şi am căzut imediat la loc.

Între timp, ceilalţi se adunaseră în jurul meu. La început au râs, după aia şi-au dat seama că-i o treabă serioasă şi s-au neliniştit. Dar au amuţit cu toţii când

11

s-a apropiat de noi sergentul de instrucţie.

— Ce-ai păţit, băi, puţă bleagă? m-a întrebat el. Saltă-te de acolo, dacă nu vrei să te fac una cu duşumeaua!

I

Dar, văzând agonia care mi-a schimonosit faţa atunci când, dând dovadă de imprudenţă, am vrut să execut imediat ordinul, mi-a pus o mână pe piept ca să mă oprească.

— Daisy, ia-l pe Snowflake şi pune-l pe băncuţa asta! apoi s-a lăsat pe vine lângă mine, de parcă nu i-ar fi convenit să-l audă şi ceilalţi că ştie să vori îibească mai blând, şi mi-a şoptit cu voce răguşită:

— Ascultă la mine, soldat! Imediat ce se deschide dispensarul, ai să-ţi târăşti frumuşel curul până acolo.

Dispensar se cheamă locul unde îşi trimite armata răniţii ca să fie maltrataţi de profesionişti.

Este o mare ruşine să fii rănit în armată, pentru că armata susţine că unul dintre ţelurile ei majore este acela de a crea soldaţi care să se simtă invincii bili, dar şi pentru că doreşte să se protejeze împotriva eventualelor acuzaţii de folosire a unor procedee brutale în timpul instrucţiilor. Acesta este motivul pentru care aproape toţi care se rănesc în timpul exerciţiilor sunt consideraţi nişte smiorcăiţi sau, mai rău, nişte prefăcuţi.

După ce m-a cărat până pe băncuţă, Daisy a trebuit să plece. Pentru că regula era ca răniţii să fie separaţi de cei care nu aveau nimic. Noi, răniţii eram nişte paria, nişte leproşi. Eram acei soldaţi care nu puteau să participe la instrucţie din cauza unor bagatele de genul entorse, tăieturi şi arsuri, până la fracturi de glezne şi muşcături, profund necrozate, de păianjeni. Acum, noii mei camarazi de luptă erau cei de pe această băncuţă a ruşinii. Camaradul de luptă este persoana care, conform regulamentului, te însoţeşte pretutindeni, la fel cum şi tu îl însoţeşti pretutindeni, pentru ca nu cumva vreunul dintre noi să rămână singur – chiar dacă şansele că aşa ceva să se întâmple sunt aproape infime. Pentru că, dacă eşti singur, ai putea să începi să gândeşti, iar gânditul ăsta poate crea probleme armatei.

Camaradul de luptă care mi s-a repartizat era un tip isteţ, chipeş în stil Captain America, fost manechin, care se lovise la şold cu o săptămână în urmă, dar nu se îngrijise, iar acum durerea devenise aproape de nesuportat şi era la fel de şontorog ca mine. Nici el şi nici eu nu aveam chef de vorbă, aşa că am

9 7 1

şontâcăit alături, într-o tăcere posomorâtă – stâng, drept, stâng, drept. Însă mult mai încet. La spital mi s-a făcut o radiografie şi mi s-a spus că am fracturi bilaterale ale tibiei. Cică acestea sunt fracturi de stres, fisuri pe suprafaţa oaselor, care se pot adânci în timp şi din cauza

efortului, iar atunci oasele se crapă până la măduvă. Singurul lucru pe care-l puteam face ca să-mi vindec picioarele era să nu mai merg absolut deloc o perioadă. Cu recomandările astea am fost dat afară din cabinetul doctorului şi trimis să caut o modalitate de a mă întoarce la batalion.

Numai că nu puteam să plec, pentru că nu aveam voie să-l părăsesc pe camaradul meu de luptă. Intrase la Radiologie după mine şi încă nu ieşise de acolo. Am bănuit că nu se terminase consultul, aşa că am aşteptat. Şi am tot aşteptat. Au trecut mai multe ore. Am profitat de timpul acela ca să citesc ziare şi reviste, lux de neconceput pentru un soldat care nu şi-a terminat încă instrucţia de bază.

A apărut o asistentă, care mi-a zis că mă caută sergentul la telefonul de la recepţie. A durat ceva până am ajuns acolo, şchiopătam al naibii de tare. Sergentul era negru de furie.

— Ce faci, măi, Snowflake? Ai citit ceva interesant? Poate ai de unde să-ţi faci rost şi de nişte budincă. De ce mama dracu' n-aţi plecat încă, băi, nenorociţilor?

— Don serjent…

Aşa se zice în Georgia, unde mi se resuscitase vag accentul sudist.

— …încă-l aştept pe camaradul meu de luptă, don serjent.

— Şi unde dracu' e camaradul ăla al tău, Snowflake?

— Nu ştiu, don serjent. A intrat în cabinetul de consultaţii şi n-a mai ieşit, don serj.

Răspunsul meu nu l-a mulţumit, aşa că a zbierat şi mai tare:

— Saltă-ţi curu' ăla beteag şi treci de-l caută!

M-am târât până la Primiri urgenţe ca să mă interesez. Acolo mi s-a spus că bietul meu camarad de luptă era în operaţie.

Abia spre seară, după un potop de telefoane de la sergent, am reuşit să aflu ce se întâmplase. Se pare că toată săptămâna din urmă, camaradul meu de luptă făcuse

toate exerciţiile de la instrucţie cu şoldul fracturat şi, dacă nu l-ar fi băgat imediat în operaţie ca să i-l pună la loc cu nişte şuruburi, ar fi putut să ajungă infirm pe viaţă. Era posibil să i se fi retezat nişte nervi foarte importanţi, pentru că fractura avea margini tăioase ca de lamă de cuţit.

Am fost trimis singur înapoi la Fort Benning şi am ajuns din nou pe băncuţa aia. Oricine stătea acolo mai mult de trei sau patru zile risca să fie „reciclat" – adică obligat să ia de la început instrucţia de bază – sau, şi mai rău, să fie transferat la Unitatea Medicală şi apoi trimis acasă. Unii ţipi visaseră toată viaţa să intre în armată. Pentru ei, armata reprezenta singura cale de evadare din familii cu probleme sau din cariere ajunse la capăt. Iar acum erau obligaţi să se confrunte cu ideea unui eventual eşec şi a revenirii la o viaţă

civilă compromisă în mod iremediabil.

Noi eram proscrişii, răniţii rătăcitori, locatarii iadului, care nu aveau nicio altă treabă decât să stea câte douăsprezece ore zilnic pe o băncuţă din fata unui zid din cărămidă. Din cauza rănilor i noastre, fuseserăm declaraţi inapţi pentru armată, iar acum trebuia să plătim pentru asta prin izolare, de parcă sergenţii de instrucţie s-ar fi temut ca nu cumva să-i contaminăm şi pe ceilalţi cu slăbiciunile noastre ori cu ideile care ne trecuseră prin cap cât timp fuseserăm surghiuniţi pe băncuţa aia. Pe lângă durerea pe care ne-o provocau afecţiunile noastre, mai trebuia să suportăm şi pedeapsa de a ne fi fost interzise bucuriile mărunte ca, de exemplu, urmărirea focurilor de artificii în ziua de 4 Iulie. În loc de asta, trebuia să stăm de veghe în seara respectivă, pentru ca nu cumva să ia foc clădirea.

Am făcut de veghe câte doi pe tură. Eu mă sprijineam în cârje, prefăcându-mă că aş fi util la ceva. Partenerul meu era un puşti de optsprezece ani, prietenos, modest şi cam grăsuţ, cu o rană destul de dubioasă – probabil

autoprovocată. Zicea că îi pare îngrozitor de rău că se înrolase. Artificiile tot înfloreau în zare, timp în care el îmi povestea de zor ce greşeală făcuse, cât de îngrozitor de singur se simţea, cât de dor îi era de părinţi şi de ferma lor din regiunea Munţilor Apalaşi.

M-am arătat plin de înţelegere, deşi nu-l puteam ajuta cu nimic. Tot ce puteam face era să-l trimit să discute cu preotul. Am vrut să-l sfătuiesc să strângă din dinţi şi să-i spun că, atunci când se va obişnui, nu se va mai simţi atât de rău. Însă chiar atunci s-a proţăpit în faţa mea, cât era el de mare, şi, pe un ton copilăros, m-a informat clar că are de gând să dezerteze – ceea ce echivalează cu o crimă în armată – şi m-a întrebat dacă am să-l dau de gol. Abia atunci am observat că îşi adusese şi sacul cu toate hainele. Adică intenţiona să dezerteze chiar în momentul ăla.

În afară de a încerca să-i bag minţile în cap, habar n-aveam ce altceva să mai fac într-o asemenea situaţie. L-am avertizat că dezertarea era o idee foarte proastă, i-am spus că va fi emis un mandat de arestare pe numele lui şi că orice poliţai din ţara asta l-ar putea băga la închisoare pe viaţă. Însă tipul a clătinat din cap. Acasă la el, mi-a zis, acolo, în munţi, nici măcar poliţişti nu sunt. Aceasta era ultima lui şansă de libertate.

Atunci am priceput că hotărârea lui era deja luată. Se deplasa mult mai uşor decât mine, în plus, era şi mult mai zdravăn. N-aveam nicio şansă să-l prind dacă ar fi luat-o la fugă, iar, dacă aş fi încercat să-l opresc, mi-ar fi tras una de m-ar fi rupt în două. Nu puteam decât să-l raportez. Însă, dacă aş fi făcut-o, aş fi fost pedepsit pentru că permisesem ca discuţia dintre noi să ajungă atât de departe, fără să chem întăriri şi fără să-i dau în cap cu cârja mea.

Eram furios. Şi mi-am dat seama că urlam la el. De ce nu aşteptase să mă duc la latrină şi atunci să-şi ia tălpăşiţa? De ce mă punea în situaţia asta?

Iar el mi-a spus în şoaptă:

— Eşti singurul care ascultă.

Şi a început să plângă.

Cea mai nasoală chestie din seara aia a fost că l-am crezut. Băiatul era singur-singurel într-o companie de două sute cincizeci de oameni. Am rămas un timp tăcuţi, ascultând pocnetele artificiilor. Apoi am oftat şi i-am zis:

— Trebuie să mă duc la latrină. O să lipsesc ceva vreme. Să nu cumva să faci vreo prostie!

După care m-am îndepărtat şchiopătând şi fără să mă uit înapoi.

Atunci l-am văzut ultima oară. Cred că atunci mi-am dat seama că nici eu nu eram făcut pentru armată.

Lucru confirmat la următoarea vizită medicală.

Doctorul era un bărbat înalt, un sudist deşirat, uşor sarcastic. După ce m-a consultat şi mi-a mai făcut o radiografie, m-a anunţat că în niciun caz nu mă mai puteam întoarce la companie. Pentru că următoarea etapă a instrucţiei era cursul de paraşutism. Şi mi-a spus:

— Măi, băiete, dacă ai să sari din avion cu picioarele astea, praf ai să te faci.

M-a apucat deznădejdea. Dacă nu terminam instrucţia de bază la timp, îmi pierdeam locul în 18X, ceea ce ar fi însemnat că aş fi fost repartizat în altă parte, în funcţie de necesităţile armatei. Mă puteau transforma în absolut orice voiau ei: infanterist de duzină, mecanic, şoarece de birou, ajutor de bucătar la popotă, unde nu aş fi făcut altceva decât să curăţ cartofi cât e ziua de lungă, sau – cel mai mare coşmar al meu – IT-ist la serviciul de asistentă tehnică al armatei.

Probabil că doctorul a observat cât de abătut eram, pentru că şi-a dres glasul şi mi-a dat de ales: fie acceptam să fiu „reciclat” şi îmi încercam norocul cu noua repartiţie, fie îmi dădea un bilet prin care intram în procesul pe care ei îl numeau „separare de natură administrativă”. Lucrul ăsta, mi-a explicat el, era o modalitate specială de părăsire a armatei, nici onorantă, dar nici dezonorantă, de care aveau parte numai recruţii cu mai puţin de şase luni de stagiu. Era o despărţire simplă, asemănătoare mai degrabă cu o anulare a căsătoriei decât cu un divorţ, şi se rezolva

relativ repede.

Trebuie să recunosc că mi-a plăcut ideea. În sinea mea, chiar mă gândeam că ar fi un soi de recompensă karmică pentru înţelegerea pe care o avusesem faţă de tipul din Munţii Apalaşi care dezertase. Doctorul m-a lăsat să mă gândesc. S-a întors după o oră şi eu i-am acceptat oferta.

La scurtă vreme după aceea, am fost transferat la Unitatea Medicală, unde mi s-a spus că, dacă vreau să mi se aprobe cererea de separare administrativă, trebuia să semnez o declaraţie în care spuneam că mă simţeam bine şi că mi se reparaseră toate oasele. Semnătura mea era obligatorie, însă mi-a fost prezentată ca fiind o simplă formalitate. Doar o mâzgălitură acolo şi eram liber să plec.

Pe când stăteam cu declaraţia într-o mână şi cu pixul în cealaltă, m-am prins care era şpilul: ce mi se părea mie a fi o ofertă generoasă, făcută unui recrut suferind de un doctor omenos din cadrul armatei, era de fapt modul prin care guvernul se sustrăgea de la orice răspundere, evitând astfel să plătească eventualele compensaţii băneşti pentru problemele de sănătate căpătate în timpul instrucţiei. Regulamentul militar stipula că, în caz că aş fi fost demobilizat din motive medicale, guvernul ar fi fost obligat să plătească spitalizarea, precum şi tratamentele şi terapiile necesare pentru vindecarea completă. În cazul unei separări administrative, toate aceste costuri cădeau în sarcina mea, iar libertatea îmi era condiţionată de acceptarea acestei poveri.

Am semnat şi am plecat în aceeaşi zi de acolo, şchiopătând în cârjele pe care armata îmi permisese să le păstrez.

10

REABILITAT ŞI ÎNDRĂGOSTIT

9

Nu mai ţin minte exact când s-a întâmplat, însă, pe la mijlocul convalescenţei, am început să gândesc din nou limpede. Fireşte, mai întâi a trebuit ca durerea să mai

scadă în intensitate, apoi mi-a dispărut treptat şi depresia şi, după săptămâni întregi în care m-am trezit de dimineaţă fără absolut niciun tel, în afară de a urmări cum se mişcă limbile ceasului, încet-încet am început să fiu atent la ce-mi spuneau oamenii din jur: că eram tânăr, că încă aveam toată viaţa înainte. Însă nu am fost de acord cu asemenea vorbe astea decât atunci când am reuşit să stau singur în picioare şi să mă deplasez fără ajutor. La fel ca dragostea familiei mele, acesta era unul dintre milioanele de lucruri despre care crezusem înainte că mi se cuvin pur şi simplu.

În timpul primelor mele incursiuni în curtea din faţa blocului unde era apartamentul mamei mele, mi-am dat seama că mai era ceva ce nu pusesem niciodată la îndoială în trecut: capacitatea mea de a înţelege tehnologia.

Iertaţi-mă dacă mă laud singur, ca un nesimţit, dar nu ştiu cum s-o spun în alt mod: dintotdeauna am avut talent la computere. Atât de bun eram, că nici nu-mi luam în serios priceperea, nu voiam să fiu lăudat pentru asta şi nici nu voiam să reuşesc în viaţă numai datorită acestui lucru. Voiam să fiu lăudat pentru reuşitele din alt domeniu – unul în care să întâmpin dificultăţi. Voiam să le dovedesc tuturor că nu eram doar un creier într-un borcan, că aveam şi inimă, şi muşchi.

Aşa se explică chestia cu armata. În perioada convalescenţei, am ajuns să înţeleg că, deşi experienţa respectivă îmi rănise orgoliul, reuşise totuşi să-mi întărească încrederea în propriile forţe.

Acum mă simţeam mai puternic şi nu mă mai temeam atât de mult de durere, ci, mai degrabă, îi eram recunoscător că mă ajutase să mă autodescopăr şi să progresez. Viaţa de dincolo de gardul din sârmă ghimpată mi se părea mai uşoară. Una peste alta, armata îmi luase doar părul – care între timp crescuse la loc – şi mă cadorisise cu un picior paradit, care deja se vindeca.

Eram pregătit să înfrunt realitatea: dacă încă simţeam dorinţa de a-mi servi tara – şi clar încă ţi» i o simţeam –, atunci trebuia s-o fac cu capul şi cu mâinile,

prin intermediul computerelor. Aşa, şi numai aşa, i-aş oferi tării mele tot ce aveam eu mai bun. Chiar dacă numai veteran nu eram, faptul că fusesem verificat de armată nu putea decât să-mi sporească şansele de angajare la unul dintre serviciile de informaţii, unde talentele mele erau la mare căutare şi unde, probabil, aveam să mă confrunt cu mari provocări.

Prin urmare, m-am văzut nevoit să mă împac cu inevitabilul: aveam nevoie de un permis de acces la informaţiile secrete. Există trei niveluri de asemenea autorizaţii: confidenţial, secret şi strict secret. Ultimul dintre acestea putând căpăta subdiviziunea „ultra secret", unde accesul se poate face doar prin mult râvnitul permis „TS/SCI", necesar doar pentru agenţiile de top – CIA şi NSA. Acest TS/SCI[2] era cel mai greu de obţinut, dar îţi şi deschidea o sumedenie de uşi, aşa că m-am întors la Anne Arundel Community College, în timp ce îmi căutam şi joburi care să-mi poată susţine cererea şi să dau bine în cadrul anchetei SSBI (Single Scope Background Investigation), la care sunt supuşi toţi cei care îşi doresc o asemenea autorizaţie. Deoarece aprobarea pentru un permis TS/SCI durează un an sau mai mult, recomand asta tuturor celor care trebuie să se recupereze după o fractură. Tot ce trebuie să faci este să completezi nişte formulare şi, apoi să stai cuminte, cu picioarele în sus, şi să încerci să nu comiţi prea multe infracţiuni cât timp guvernul federal stabileşte verdictul. Restu') fiu mai depinde de tine, nu mai ai ce face.

Pe hârtie, eu eram candidatul perfect. Copil dintr-o familie de militari, în care fiecare membru de vârstă adultă deţinea câte un permis de acces la un anumit nivel de informaţii. Mă înrolasem şi voisem să lupt pentru ţara mea, până când un accident nefericit mă scosese din cursă. Nu aveam cazier, nu mă drogăm. Nu făcusem decât un singur credit, din acela pentru studenţi, ca să obţin certificatul de operare Microsoft. Şi îmi plătisem toate ratele la timp.

2 TS/SCI - Top Secret/Sensitive Compartmented Information.

Bineînţeles că nimic din toate atuurile mele nu mă împiedica să fiu îngrijorat.

Mergeam cu maşina la cursurile de la AACC, vreme în care National Background Investigation Bureau îmi scotocea prin întreaga viaţă şi interoga aproape toate persoanele care mă cunoşteau: părinţii, celelalte rude – de toate gradele foştii colegi, prietenii. Mi-au examinat pe îndelete toate lucrările mediocre pe care le făcusem în şcoală şi, sunt absolut convins, au discutat şi cu unii dintre foştii mei profesori. Am avut impresia că au vorbit şi cu Mae, cu Norm şi cu un tip cu care am lucrat într-o vară, la o tarabă de *snow cone*, în parcul de distracţii Six Flags America. Scopul acestei verificări a trecutului meu nu era doar acela de a-mi descoperi greşelile, ci, mai ales, de a afla dacă am fost compromis sau şantajat. Cel mai important lucru pentru IC (Comunitatea de Informaţii) nu este să fii 100% curat, pentru că atunci n-ar mai angaja pe nimeni. Ei vor să afle dacă eşti 100% sincer în declaraţiile făcute, dacă nu ascunzi niciun secret murdar, pe care o putere inamică să-l poată folosi împotriva ta şi, în consecinţă, împotriva agenţiei.

Normal că toate astea m-au pus pe gânduri şi, în timp ce stăteam în trafic, îmi treceau prin minte toate momentele din viaţă pe care le regretam acum.

Însă nimic din trecutul meu nu i-ar fi făcut să se încrunte pe anchetatorii aceia obişnuiţi să afle că analistului de vârstă mijlocie de la un ştiu care think-tank îi place să poarte scutece şi să fie plesnit peste funduleţ de mămăiţe îmbrăcate în piele. Însă nu pot nega faptul că tot acest proces creează o anumită paranoia, pentru că nu trebuie să ai cine ştie ce fetişuri de budoar ca să fi făcut anumite lucruri de care acum te jenezi şi să te temi că străinii te-ar putea înţelege greşit dacă aceste lucruri ar ieşi acum la suprafaţă. Doar am crescut odată cu internetul! Dacă nu ai căutat online ceva ruşinos sau obscen înseamnă că n-ai stat prea mult timp conectat, deşi pe mine nu pornografia mă îngrijora. Că doar toată lumea

se uită la poze şi filme porno; iar voi, cei care clătinaţi dezaprobator din cap, nu vă faceţi griji: nu am să vă divulg secretul. Nu, grijile mele erau de o natură mai personală: toate cretinităţile şovine pe care le-am spus şi opiniile antisociale încă şi mai cretine la care renunţasem în procesul maturizării mele informatice. Mai precis, mă îngrijorau comentariile absolut imbecile pe care le postasem pe forumuri, pe chaturi şi pe site-uri de hackeri. Atunci când postezi sub pseudonim însemna – în capul meu – că poţi să scrii liber. Dar adesea şi fără să te gândeşti la ce scrii. Şi, din moment ce un aspect major al culturii internetului se referă la competiţia din care iese câştigător acela care zice cea mai instigatoare chestie, eu niciodată nu am ezitat să pledez în favoarea bombardării unei ţări care punea taxe pe jocurile video sau să fiu de acord cu închiderea în lagăre de reeducare a oamenilor cărora nu le plăceau desenele animate japoneze. Însă nimeni dintre cei care au accesat site-urile respective nu m-au luat în serios, cu atât mai puţin eu însumi.

Numai că m-am cutremurat atunci când mi-am recitit postările. Jumătate din lucrurile pe care le spusesem nici măcar nu erau serioase – pur şi simplu aveam nevoie de atenţie la vremea respectivă –, însă nu mi-am imaginat vreodată că va trebui să mă explic în faţa unui bărbat cu părul alb şi cu ochelari cu rame din baga, aplecat peste un dosar enorm, etichetat DOSAR PERMANENT, în care să se afle întreaga mea viaţă. Cealaltă jumătate cuprindea lucruri pe care chiar am vrut să le spun la vremea respectivă şi care erau încă şi mai nasoale, pentru că doar un mucos le putea spune. Iar eu crescusem. Şi nu doar că nu mă mai identificam cu părerile alea înfierbântate şi hormonale, ci acum mă declaram cu totul împotriva lor. Parcă voiam să mă cert cu o fantomă, aşa mi se părea. Voiam să mă contrazic cu mine însumi, cu cel care fusesem atunci – tembel, pueril şi adeseori cumplit de crud dar care dispăruse de multă vreme. Nu suportam ideea de a fi veşnic bântuit de persoana care am fost cândva, dar nici

nu ştiam cum să-mi exprim cel mai bine remuşcările şi să mă distanţez cumva de cel de odinioară. Plus că nici nu-mi dădeam seama dacă merită să o fac. Mi se părea groaznic să fiu atât de strâns legat prin tehnologie de un trecut pe care îl regretam, dar pe care abia dacă mi-l mai aminteam.

Probabil că aceasta este cea mai comună problemă a generaţiei mele, prima care a crescut online. Am putut să ne descoperim şi să ne explorăm identităţile aproape nesupravegheaţi, fără să ne gândim câtuşi de puţin că remarcile nesăbuite şi vulgarităţile noastre aveau să fie păstrate întru eternitate. Sunt sigur că vor fi de acord cu mine toţi cei care au avut conexiune la internet înainte de a ajunge să aibă o slujbă şi să intre, cum se spunea atunci, „în rândul oamenilor" – precis că fiecare dintre noi are o postare anume de care se simte jenat sau un e-mail al cărui conţinut i-ar putea atrage concedierea.

Totuşi, situaţia mea era oarecum diferită, în sensul că majoritatea forumurilor din vremea mea îţi permiteau să-ţi şterg postările mai vechi. Aş fi putut să fac un program micuţ, foarte micuţ, şi, în mai puţin de o oră, toate postările mele ar fi dispărut.

Ar fi fost cel mai uşor lucru din lume. Credeţi-mă, m-am gândit la asta.

Însă, în cele din urmă, nu am fost în stare. Parcă mă tot oprea ceva. Nu mi se părea în regulă s-o fac. Sigur, nu era ilegal să-mi şterg postările de pe faţa pământului şi nici nu m-ar fi făcut neeligibil pentru permisul de acces la informaţii dacă ar fi aflat cineva despre ele. Însă nu-mi plăcea deloc ideea. Ştergându-mi postările, nu aş fi făcut altceva decât să susţin unele dintre cele mai aspre principii ale vieţii online: nimeni nu are voie să greşească vreodată şi cel care greşeşte e obligat să răspundă pentru asta cât va trăi. Pe mine nu mă interesa neapărat integritatea textelor din arhive, cât mă interesa integritatea propriului suflet. Nu voiam să trăiesc într-o lume în care toţi oamenii erau obligaţi să pretindă că ar fi perfecţi, pentru că ar fi fost o lume în care nici eu şi nici

prietenii mei nu am fi avut loc. Ştergerea respectivelor comentarii ar fi echivalat cu ştergerea propriei mele identităţi, a locului din care veneam, a devenirii mele. Să-mi neg eul din tinereţe însemna să neg validitatea eului meu actual.

Am hotărât să nu mă ating de comentarii şi să mă gândesc cum să mă împac cu ele. Ba chiar mi-a trecut prin minte că loialitatea de care dădeam dovadă mă va obliga să postez în continuare. Cu timpul însă, am depăşit şi faza acestor opinii, dar nu am renunţat la impulsul meu iniţial, fie şi pentru că mi se părea un pas important pe drumul către maturizare. Nu trebuie să ştergem din mediul Online lucrurile de care ne este ruşine. Tot ce putem face este să ne controlăm reacţiile – fie permitem trecutului să ne împovăreze, fie îi acceptăm lecţiile, evoluăm şi mergem mai departe.

Acesta ar fi primul principiu care mi-a trecut prin cap în perioada mea de inactivitate, dar în care am început procesul de reformare personală. Şi, cu toate că mi-a fost greu, am încercat să nu mă abat de la el.

Nu ştiu dacă o să mă credeţi, însă singura urmă a existenţei mele online care nu m-a stânjenit prea tare a fost profilul pe care mi-l făcusem pe site-urile matrimoniale. Poate datorită faptului că sperasem ca tot ce scrisesem acolo să conteze cu adevărat – de vreme ce scopul proiectului era ca unei persoane din Viaţa Reală să i se pară interesante cuvintele mele şi, implicit, să ajungă să mă placă.

Mă înscrisesem pe un website care se chema HotOrNot.com, cel mai popular dintre site-urile de rating de la începutul anilor 2000, alături de RateMyFace şi AmIHot (ale căror caracteristici au fost combinate de tânărul pe atunci Mark Zuckerberg într-un site pe care l-a botezat Face Mash şi care, ulterior, a devenit Facebook). HotOrNot era cel mai popular site de rating din perioada pre Facebook dintr-un singur motiv: era cel mai bun dintre puţinele site-uri asemănătoare care aveau şi o componentă

matrimonială.

În esenţă, fiecare utilizator vota fotografiile postate de ceilalţi: Hot (sexy) sau Nu. O funcţie suplimentară, de care beneficiau utilizatorii înregistraţi, aşa ca mine, îţi oferea posibilitatea de a-i contacta pe ceilalţi utilizatori înregistraţi, cu condiţia să le fi votat pozele cu „Hot" şi apoi să fi dat clic pe „Meet Me". Prin acest procedeu banal şi tembel am ajuns eu s-o cunosc pe Lindsay Mills, partenera mea şi dragostea vieţii mele.

Acum, când mă uit la pozele acelea, mă umflă râsul văzând cum era Linsday la 19 ani: bleguţă, stângace şi adorabil de timidă. Însă, la vremea respectivă, mie mi se părea absolut seducătoare, un vulcan blond. În plus, fotografiile erau foarte frumoase, de o calitate artistică ieşită din comun, mai degrabă autoportrete decât selfie-uri. Îţi atrăgeau privirea şi te captivau. Jocul vag de lumini şi umbre era încântător. Avea chiar şi o nuanţă de autoironie: una dintre poze fusese făcută în laboratorul foto unde lucra ea, iar alta, atunci când nu era cu fata la cameră.

7 i

Am cotat-o cu Hot, adică nota zece. Spre marea mea surpriză, s-a întâmplat să ne potrivim (ea mi-a dat nota opt, îngerul meu iubit) şi, cât ai bate din palme, am început o conversaţie Online. Lindsay studia fotografia artistică. Avea propriul website, pe care ţinea un jurnal şi posta diferite poze: cu păduri, flori, fabrici abandonate şi – preferatele mele – multe cadre cu ea.

Am căutat pe internet şi am folosit toate datele aflate ca să-mi fac o imagine de ansamblu: oraşul în care s-a născut (Laurel, Maryland), şcoala la care studia (MICA, Maryland Institute of Contemporary Art). La un moment dat, i-am mărturisit că am urmărit-o în mediul virtual. Mă simţeam ca un jeg, dar Lindsay m-a întrerupt:

— Şi eu te-am căutat online, domnule, mi-a zis ea. Şi a început să înşire o listă întreagă de date despre mine. Îmi verificase şi adresa de e-mail pe zeci de site-uri, ca să

afle pe care mă înregistrasem.

Acestea au fost unele dintre cele mai frumoase cuvinte pe care le auzisem eu vreodată, dar tot ezitam să mă întâlnesc cu ea în realitate. Am stabilit o întrevedere şi, pe măsură ce se apropia ziua, deveneam tot mai agitat. Mă înspăimânta ideea de a lua relaţia stabilită online şi de a o trece offline. Ar fi fost o idee înspăimântătoare chiar şi într-o lume fără escroci şi criminali în serie. Ştiam din experienţă că, cu cât comunicai mai mult cu cineva online, cu atât mai mare urma să fie dezamăgirea atunci când te întâlneai pe viu cu persoana respectivă. Lucrurile pe care le scrii extrem de uşor pe un ecran devin cele mai grele lucruri de spus faţă în faţă. Distanţa favorizează intimitatea; nimeni nu e mai sincer decât atunci când se află singur într-o cameră şi discută cu altcineva, tot singur, într-o altă cameră. Întâlneşte-te cu persoana respectivă şi ai să-ţi pierzi libertatea de exprimare. Începi să vorbeşti mai prudent, începi să spui lucruri insipide, porţi o conversaţie banală pe un teren neutru.

Online, Lindsay şi cu mine ajunseserăm cei mai buni prieteni şi mă temeam că vom pierde asta atunci când aveam să ne vedem. Pe scurt, mă temeam că nu mă va plăcea şi mă va părăsi.

Nu ar fi trebuit să mă tem.

Lindsay – care insistase să vină cu maşina – mi-a zis că mă va lua din faţa blocului în care locuia mama. La ora stabilită, stăteam pe trotuar, în răcoarea amurgului, şi o ghidam prin telefon pe străzile cu nume asemănătoare şi cu aspect identic din cartierul mamei. Mă uitam după un Chevy Cavalier ’98, auriu, când m-au orbit brusc nişte faruri de lângă trotuar. Era Lindsay, care îmi făcea semne peste troienele de zăpadă.

— Pune-ţi centura!

Au fost primele cuvinte pe care mi le-a spus Lindsay când m-a văzut în came şi oase.

— Unde mergem? m-a întrebat apoi.

Abia atunci mi-am dat seama că, în ciuda faptului că

mă gândisem numai şi numai la ea, nici nu-mi trecuse prin cap ce vom face după ce ne vom întâlni.

Dacă ar fi fost vorba despre o altă femeie, aş fi improvizat şi aş fi ieşit basma curată. Însă nu şi cu Lindsay. Cu ea lucrurile stăteau altfel, amănuntele astea nu contau. A pornit pe drumul ei preferat – da, avea un drum preferat – şi am tot vorbit până când am ajuns în Guilford şi ne-am oprit în parcarea de la Laurel Mall. Am rămas în maşină şi am continuat să vorbim.

Era perfect. Faptul că vorbeam faţă în faţă s-a dovedit a fi doar o continuare a tuturor convorbirilor noastre telefonice, a e-mailurilor şi a discuţiilor online. Prima noastră întâlnire a fost o continuare a primului nostru contact online şi debutul unei conversaţii care va dura atât cât vom dori noi să dureze. Am vorbit despre familiile noastre sau despre ce mai rămăsese din ele. Şi părinţii lui Lindsay erau divorţaţi: mama şi tatăl ei locuiau la distanţă de vreo douăzeci de minute unul de celălalt şi, în copilărie, făcuse naveta între ei. Era mereu cu bagajul pregătit. În zilele de luni, miercuri şi vineri, dormea în camera ei din locuinţa mamei. În zilele de marţi, joi şi sâmbătă, dormea în camera ei din locuinţa tatălui. Duminicile erau zilele cu probleme, pentru că trebuia să aleagă singură unde voia să stea.

Mi-a spus că n-am pic de gust şi mi-a criticat ţinuta pe care o alesesem pentru întâlnire: o cămaşă încheiată până în gât, decorată cu flăcări metalice, pusă peste un tricou fără mâneci. Şi jeanşi (scuze). Mi-a povestit despre ceilalţi doi tipi cu care se întâlnea, pe care îi menţionase deja Online, şi, sincer, cred că până şi Machiavelli s-ar fi ruşinat dacă m-ar fi auzit cum m-am apucat să-i discreditez (pentru chestia asta nu-mi cer nicio scuză). Iar eu i-am spus totul despre mine, inclusiv că nu voi putea să-i vorbesc despre munca mea – la o slujbă pe care nu o căpătasem încă. Am fost ridicol şi arogant, iar ea mi-a atras atenţia asupra atitudinii mele, dând din cap cu un aer grav.

I-am spus că mă îngrijora apropiatul test poligraf, pe care trebuia să-l trec ca să obţin permisul de acces la informaţii, iar ea s-a oferit să repete cu mine – ca într-un soi de preludiu bizar. Filosofia ei de viaţă a fost o pregătire perfectă pentru mine: spune ce vrei, spune cine eşti, fără să-ţi fie absolut deloc ruşine. Problema lor, dacă te resping. Niciodată nu mă mai simţisem atât de în largul meu în prezenţa unei alte persoane şi niciodată nu-mi dorisem atât de mult să mă critice cineva pentru defectele mele. Ba chiar am lăsat-o să mă fotografieze.

Doar vocea ei o auzeam în minte pe drumul spre Anexa Prieteniei (Friendship Annex), complexul cu nume straniu al NSA, unde urma să am ultimul interviu în vederea obţinerii permisului de acces la informaţiile secrete. Am fost condus într-o încăpere fără geamuri şi am fost legat de un scaun ieftin, fix ca un ostatic. Mi-au pus nişte tuburi pneumografice în jurul pieptului şi al stomacului, ca să-mi măsoare respiraţia. Cleştişorii din vârfurile degetelor îmi măsurau activitatea electrodermală, manşeta de tensiometru de la braţ îmi măsura frecvenţa cardiacă, iar un senzor fixat pe scaun îmi înregistra fiecare mişcare involuntară a corpului. Toate dispozitivele astea – înfăşurate, fixate, agăţate şi legate strâns de mine şi în jurul meu – erau conectate la un poligraf mare şi negru, pus pe masa din fata mea.

De cealaltă parte a mesei, pe un scaun mult mai drăguţ şi mai comod, stătea persoana care îmi făcea testul. O doamnă care-mi amintea de o fostă profesoară de-ale mele – şi mare parte din timp am încercat să-mi aduc aminte numele ei. Ea, doamna specialistă care îmi făcea testul, a început să-mi pună tot felul de întrebări. Primele au fost simple. Numele meu era Edward Snowden? M-am născut pe 21 iunie 1983? Apoi: am comis vreodată o infracţiune gravă? Am fost vreodată dependent de jocuri de noroc? Am fost vreodată dependent de alcool sau de droguri? Am fost vreodată agent al unei puteri străine? Am pledat vreodată pentru răsturnarea prin violenţă a

Guvernului Statelor Unite? Nu existau decât două răspunsuri acceptate: „da” şi „nu”. Am răspuns „nu” de foarte multe ori, tot aşteptând întrebările de care mă temeam.

Adică: „Te-ai îndoit vreodată în mediul Online de competenţa şi probitatea personalului medical de la Fort Benning?” „Ce ai căutat pe site-ul Laboratorului Nuclear Los Alamos?” Însă întrebările acestea nu mi-au fost puse şi nici nu mi-am dat seama când s-a încheiat testul.

L-am trecut cu brio.

Regulile cereau să răspund de trei ori la aceeaşi serie de întrebări şi am luat testul de fiecare dată, ceea ce însemna nu doar că mă calificasem pentru TS/SCI, dar răspunsesem aşa cum trebuie la toate întrebările din „testul poligraf exhaustiv” (care combină întrebări normale, din viaţa de zi cu zi, cu altele care ţin de terorism şi de spionaj) – şi aşa dobândisem dreptul de acces la informaţiile cele mai secrete.

În plus aveam o prietenă pe care o iubeam şi eram în al nouălea cer.

Aveam doar 22 de ani.

PARTEA A DOUA

11

SISTEMUL

Acum am să mă opresc puţin, să vă explic ce opinii politice aveam eu la 22 de ani: niciuna. Dar, ca majoritatea tinerilor, aveam convingeri ferme, despre care nu voiam să recunosc că nu-mi aparţineau întru totul şi că erau mai degrabă un fel de amestec contradictoriu de principii moştenite. Mintea mea era un melanj de valori cu care fusesem crescut şi idealuri descoperite Online. A trebuit să ajung până aproape de 30 de ani ca să pricep că multe dintre principiile mele, sau din ce mi se părea mie că ar fi fost principii, făceau parte din mimetismul specific tinereţii. Învăţăm să vorbim imitându-i pe adulţii din jurul nostru, iar pe parcursul acestui proces ajungem să le preluăm şi opiniile, până când sfârşim prin a ne amăgi

singuri că vorbele pe care le folosim ne aparţin în totalitate.

Chiar dacă nu pot spune că părinţii mei aveau o atitudine dezaprobatoare în privinţa politicii la modul general, ştiu precis că nu-i puteau suporta pe politicieni. Sigur, această antipatie nu avea legătură cu nemulţumirea oamenilor care refuză să participe la vot şi nici cu vreun dispreţ partizan. Mai degrabă, era vorba despre un soi de detaşare amuzată, proprie categoriei lor sociale – denumită, în vremuri mai generoase, administraţie publică sau sector public, dar pe care timpurile noastre a ajuns să o numească „statul ascuns" sau „guvernul din umbră". Însă niciunul dintre aceşti termeni nu o descrie în mod corespunzător: este o categorie socială formată din funcţionari de carieră (poate ultima clasă mijlocie funcţională din viaţa Americii) care lucrează în cadrul guvernului, fie la una dintre agenţiile independente (CIA, NSA, IRS, FCC sau altele), fie[3]

Într-unul dintre ministere (Externe, Finanţe, Apărare, Justiţie etc.).

Aceştia erau părinţii mei: făceau parte dintr-un efectiv de aproape trei milioane de profesionişti guvernamentali, obligaţi să-i ajute pe amatorii aleşi de electorat şi numiţi în funcţii de electori să-şi realizeze îndatoririle politice – sau, după cum spune jurământul de investire, să îndeplinească cu credinţă funcţiile în care au fost aleşi. Aceşti funcţionari ai statului, care rămân pe posturile lor chiar atunci când se schimbă administraţiile, muncesc cu la fel de multă sârguinţă şi sub republicani, şi sub democraţi, pentru că, în ultimă instanţă, ei reprezintă guvernul şi trebuie să facă tot ce pot pentru a asigura continuitatea şi stabilitatea statului.

În caz de război tot oamenii aceştia erau primii care răspundeau la chemarea adresată de ţara lor. Aşa am făcut

3 IRS - Internai Revenue Service, agenţia guvernului federal american care se ocupă cu colectarea impozitelor si taxelor; FCC - Federal Communications Commission, agenţie guvernamentală care se ocupă cu reglementarea comunicaţiilor interstatale şi internaţionale.

şi eu imediat după 11 Septembrie şi am descoperit că patriotismul insuflat de părinţii mei s-a transformat cu uşurinţă într-o fervoare naţionalistă. O vreme, mai ales atunci când m-am zbătut să intru în armată, viziunea mea asupra lumii ajunsese să semene cu dualismul celor mai simple jocuri video, unde binele şi răul sunt clar definite şi de necontestat.

În orice caz, după ce m-am întors din armată şi m-am dedicat informaticii, am ajuns treptat să-mi regret fanteziile soldăţeşti. Cu cât îmi dezvoltam talentul, cu atât mă maturizam mai mult şi îmi dădeam seama că tehnologia comunicaţiilor avea şansa de a reuşi acolo unde tehnologia violenţei dăduse greş. Niciodată democraţia nu va putea fi impusă sub ameninţarea armelor; ea poate fi sădită doar prin răspândirea siliconului şi a fibrei. La începutul anilor 2000, internetul abia dacă ieşise din găoace şi, cel puţin din punctul meu de vedere, chiar şi atunci oferea o întruchipare mai autentică şi mai completă a idealurilor americane decât America însăşi. Un loc unde toţi oamenii sunt egali? Bifat. Un loc dedicat vieţii, libertăţii şi căutării fericirii. Bifat, bifat, bifat. Foarte util era şi faptul că în mare parte din statutul internetului se găseau cuvinte folosite în istoria americană: astfel, se deschidea larg o nouă frontieră pentru cine avea curajul de a merge mai departe, iar acel teritoriu avea să fie rapid colonizat de guverne şi de corporaţii care nu voiau decât să-l folosească pentru propria lor influenţă, putere şi profit. Marile companii, care percepeau taxe uriaşe – pentru hardware, pentru software, pentru apelurile telefonice interurbane de care era nevoie la vremea respectivă ca să te poţi conecta şi pentru toate cunoştinţele de acolo, care de fapt reprezentau moştenirea întregii noastre civilizaţii şi, prin urmare, ar fi trebuit să fie gratuite –, reprezentau un soi de avataruri contemporane, dar imposibil de supus, ale britanicilor, a căror fiscalitate exagerată a aprins flacăra luptei noastre pentru independenţă.

Această revoluţie nu se desfăşura în manualele de istorie, ci chiar acum, în timpul generaţiei mele, iar fiecare dintre noi putea lua parte la ea doar prin abilităţile sale. Era senzaţional să poţi participa la întemeierea unei noi societăţi, bazate nu pe locul naşterii sau pe educaţia primită acasă ori pe popularitatea dobândită la şcoală, ci pe cunoştinţele şi abilităţile noastre tehnologice. La şcoală am fost obligat să învăţ pe de rost preambulul Constituţiei Statelor Unite. Cuvintele acelea mi-au rămas adânc săpate în memorie, alături de cele din *A Declaration of the Independence of Cyberspace*, scrisă de John Periy Barlow, care a folosit doar persoana întâi plural: „Noi creăm o lume în care pot intra absolut toţi oamenii, fără a beneficia de privilegiile conferite de rasă, putere economică, forţă militară sau statut social. Creăm o lume unde fiecare om îşi poate exprima oriunde doreşte propriile-i convingeri, indiferent cât de ieşite din comun ar fi acestea, fără teamă că va fi constrâns să tacă sau să se supună regulilor societăţii”.

Evident că această meritocraţie tehnologică te emancipa, îţi dădea putere, dar, de asemenea, era capabilă să te şi umilească, aşa cum am înţeles eu atunci când am ajuns să lucrez în Comunitatea de Informaţii (IC). Descentralizarea internetului nu făcea decât să accentueze descentralizarea competenţelor din domeniul informatic. Poate că eram cel mai priceput la computere din familia mea, ori din cartierul meu, dar la IC trebuia să mă confrunt cu experţi din ţară şi din lume. Internetul mi-a dezvăluit cantitatea şi diversitatea talentelor în domeniu şi m-a făcut să înţeleg că trebuia să mă specializez dacă voiam să progresez.

Existau doar câteva domenii disponibile pentru mine, ca IT-ist. Puteam să ajung dezvoltator de software sau, în limbaj mai puţin iniţiat, programator, adică persoana care scrie codul pe baza căruia funcţionează computerul. Celelalte variante erau posturile de specialist hardware şi responsabil de reţea, ceea ce însemna să instalez

serverele, să trag cablurile, să împletesc ţesătura uriaşă care conectează fiecare computer, fiecare dispozitiv şi fiecare fişier. Mă interesau în egală măsură computerele împreună cu programele lor şi reţelele care le conectau.

Însă eram curios să aflu cum funcţionau la un nivel mai abstract, nu ca elemente individuale, ci ca un sistem atotcuprinzător.

M-am gândit mult la lucrurile acestea în timp ce mergeam cu maşina spre şi dinspre casa lui Lindsay, spre şi dinspre AACC. Timpul petrecut în maşină a fost întotdeauna un răgaz de reflecţie pentru mine, iar drumul pe centură e foarte lung. Dacă alegeam să fiu dezvoltator de software sau programator era ca şi cum ar fi trebuit să am grijă ca toate fast-foodurile sau toate benzinăriile din francize să corespundă între ele şi să corespundă cu aşteptările utilizatorului. Dacă optam pentru hardware însemna să mă ocup de infrastructură, să asfaltez şoselele şi să le împart pe categorii. Şi dacă alegeam reţeaua, ajungeam să controlez traficul, să manipulez semafoarele şi semnele de circulaţie pentru ca hoardele în criză de timp să sosească în siguranţă la destinaţiile lor. Dar, ca să ajungi în interiorul sistemelor, trebuia să fii urbanist, să aduni toate componentele disponibile şi să le faci să interacţioneze complet. Era ca şi cum aş fi fost plătit să joc rolul lui Dumnezeu.

Există două modalităţi prin care poţi ajunge să te ocupi de sistem. Una ar fi să preiei cu totul un sistem deja existent şi te ocupi de mentenanţa lui, eficientizându-l treptat şi reparându-l atunci când se strică. Postul acesta se numeşte administrator de sistem. Cealaltă metodă presupune să analizezi o problemă – ca, de pildă, cum să poţi stoca mai multe date sau cum să cauţi prin mai multe baze de date – şi să vii cu o soluţie obţinută fie prin combinarea componentelor existente, fie prin inventarea altora. Postul acesta, cel mai prestigios dintre toate, se cheamă inginer de sistem. Până la urmă aveam să le fac pe amândouă, croindu-mi mai întâi drum prin administraţie şi

apoi în domeniul ingineriei, fără să îmi dau seama că această intensă implicare a mea în cele mai profunde niveluri ale integrării sistemelor îmi influenţa convingerile politice.

Voi încerca să nu folosesc termeni prea abstracţi, dar vă rog să vă imaginaţi un sistem. Nu contează ce fel de sistem: poate fi un sistem informatic, un sistem juridic sau chiar unul guvernamental. Ţineţi minte că un sistem nu înseamnă decât un grup de componente care funcţionează împreună, ca un tot unitar – lucru pe care oamenii şi-l amintesc doar atunci când se defectează ceva. Una dintre cele mai umilitoare realităţi ale lucrului cu sistemele este aceea că, atunci când se strică un element, aproape niciodată nu este acela în care *ai observat* anomalia. Şi, ca să afli ce anume a dus la căderea sistemului, trebuie să porneşti din punctul în care ai depistat problema şi să o urmăreşti apoi prin toate componentele. Reparaţiile acestea le face tipul care se ocupă de sistem, ceea ce înseamnă că trebuie să cunoască la perfecţie software-ul, hardware-ul şi reţeaua. Dacă este o problemă de soft, atunci procesul de reparare poate presupune parcurgerea rând după rând a codului într-unul dintre limbajele de programare, la fel de numeroase ca membrii Adunării Generale a ONU. Dacă e o problemă de hard, atunci s-ar putea să fie nevoie să examinezi o placă cu circuite, să verifici fiecare conexiune, în timp ce ţii lanterna în gură şi ciocanul de lipit în mână. Dacă este vorba despre reţea, atunci înseamnă să urmăreşti fiecare cotitură a cablurilor trase prin tavan şi sub podea, cabluri care fac legătura între îndepărtatele centre pline cu servere şi un birou plin cu laptopuri.

Deoarece serverele funcţionează după nişte instrucţiuni sau reguli, o asemenea analiză reprezintă, în ultimă instanţă, căutarea acelei reguli care nu s-a mai respectat, cum şi de ce – într-o încercare de a identifica punctele specifice unde scopul respectivei reguli nu a fost formulat sau nu a fost aplicat în mod corespunzător. Oare

sistemul a căzut pentru că nu s-a comunicat ceva? Sau pentru că cineva a folosit în mod abuziv sistemul, accesând o resursă interzisă – ori accesând una permisă, dar folosind-o într-o manieră exagerată? Oare funcţionarea uneia dintre componente a fost oprită sau stânjenită de altă componentă? Oare un program ori un computer sau grup de oameni a preluat controlul asupra unei părţi din sistem mai mari decât cea la care avea dreptul?

De-a lungul carierei, am descoperit că îmi era din ce în ce mai greu să pun aceste întrebări cu referire la tehnologiile de care răspundeam, fără să le pot pune şi cu privire la ţara mea. Şi am devenit tot mai frustrat dându-mi seama că eram în stare să le repar pe primele, dar nu şi pe a doua. Am părăsit Comunitatea de Informaţii convins că sistemul de operare al ţării mele – guvernul ei – ajunsese la concluzia că funcţiona cel mai bine atunci când era stricat.

12

HOMO CONTRACTUS[4]

Sperasem să îmi pot servi ţara, dar am ajuns să lucrez pentru ea. Este o mare deosebire. Nici mie şi nici altcuiva din generaţia mea nu ne era tocmai accesibilă acea stabilitate onorabilă, care fusese oferită tatălui meu şi lui Pop. Atât tata, cât şi Pop îşi serviseră ţara încă din prima zi a vieţii lor profesionale şi de acolo ieşiseră la pensie. Acesta era guvernul american pe care îl cunoşteam eu încă din fragedă pruncie – când mă hrănise, mă îmbrăcase şi îmi pusese un acoperiş deasupra capului – şi până în momentul când mi-a permis să intru în IC. Guvernul acela încheiase un contract cu cei care îl serveau: vă voi întreţine pe tine şi pe familia ta, iar în schimb tu îmi vei oferi integritatea şi cei mai buni ani ai vieţii tale.

Însă eu am intrat în IC într-o altă epocă. La vremea aceea, onestitatea funcţionarului public se resemnase deja

4 Persoană legată prin contract - termen folosit de Peter Fleming în „Sugar Daddy Capitalism“ (n. tr.).

în faţa aviditătţii sectorului privat, iar contractul sacrosanct al soldatului, al ofiţerului şi

7 i i al funcţionarului de carieră fusese înlocuit cu tocmeala păgână a lui *Homo contractig*, specia primară a Guvernului 2.O. Această creatură nou apărută nu era un funcţionar care să fi depus jurământul de credinţă, ci un lucrător itinerant, al cărui patriotism era motivat de o leafă mai bună şi pentru care guvernul federal nu reprezenta autoritatea supremă, ci mai degrabă cel mai bun client.

În vremea Revoluţiei Americane, Congresul Continental[5] a avut dreptate să angajeze piraţi şi mercenari ca să apere independenţa unei republici abia născute. Însă mie mi se părea extrem de ciudat şi oarecum sinistru ca o hiperputere, cum era America din al treilea mileniu, să-şi bazeze apărarea naţională pe armate private. Astăzi, contractarea companiilor militare private este cel mai adesea asociată cu neajunsurile ei majore – cum ar fi testul de luptă la care i-a supus pe candidaţi compania Blackwater (care şi-a schimbat numele în Xe Services după ce angajaţii ei au fost condamnaţi pentru uciderea a 14 civili irakieni, iar apoi şi l-a schimbat din nou în Academi, după ce a fost cumpărată de un grup de investitori) sau testul „rezişti la tortură şi te angajăm”, folosit de CĂCI[6] şi Titan (ambele companii oferind personal pentru închisoarea din Abu Ghraib).

Aceste cazuri şocante pot conduce publicul la opinia conform căreia guvernul angajează contractori pe post de paravan, degrevându-se astfel de treburile murdare ilegale sau semilegale, în scopul de a-şi păstra mâinile curate şi conştiinţa nepătată. Însă nu este cu totul adevărat sau, cel puţin, nu este cu totul adevărat în interiorul IC, care nu se concentrează atât pe negarea faptelor, cât pe încercarea de a nu se lăsa descoperită. Scopul principal pentru care IC se foloseşte de contractori este mult mai banal:

5 Primul guvern al Statelor Unite, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea (n. tr.).

6 Consolidated Analysis Center, Incorporated (n. tr.).

reprezintă doar o soluţie, o portiţă, o şmecherie prin care agenţiile păcălesc guvernul în privinţa angajărilor. Fiecărei agenţii îi este fixat prin lege numărul de angajaţi pentru un anumit tip de activitate. Însă contractorii, care nu răspund direct în faţa guvernului federal, nu sunt incluşi în numărul respectiv. Prin urmare, agenţiile pot angaja cât de mulţi îşi permit să plătească şi adevărul este că îşi permit extrem de mulţi. Tot ce trebuie să facă este să declare în faţa unor subcomisii ale Congresului că teroriştii vin să ne răpească pruncii sau că ruşii ne-au spart e-mailurile ori că chinezii vor să ne controleze reţeaua electrică. Niciodată Congresul n-o să refuze asemenea cereri care, la drept vorbind, seamănă cu nişte ameninţări. Şi, în concluzie, capitulează mereu în faţa pretenţiilor IC.

Printre documentele pe care le-am oferit jurnaliştilor s-a aflat şi Bugetul Secret (Black Budget) din 2013. Acesta este un buget ce nu a fost dat publicităţii, în care peste 68% din fonduri (adică 52, 6 miliarde de dolari) erau destinate IC, inclusiv fondurile pentru lefurile celor 107 035 de angajaţi IC – dintre care mai mult de o cincime, în jur de 21 800 de oameni, erau persoane contractante, angajate cu normă întreagă. Iar numărul acesta nici măcar nu include zecile de mii de oameni angajaţi de companiile care au semnat contracte (sau subcontracte sau subsubcontracte) cu agenţiile pentru un anume serviciu sau proiect. Niciodată guvernul nu-i pune la socoteală şi pe aceşti contractanţi, nici măcar în

Black Budget, pentru că, dacă le-ar adăuga numărul la total, rezultatul ar fi unul foarte îngrijorător: munca serviciilor secrete americane este efectuată în egală măsură de angajaţi din domeniul privat şi de funcţionari guvernamentali.

Bineînţeles că sunt mulţi aceia – chiar şi din rău

»! i durile guvernului – care continuă să susţină că este extrem de avantajos acest sistem, care presupune că cei bogaţi, care vor deveni şi mai bogaţi, îşi vor folosi banii în investiţii pentru binele public. Şi se spunea că, tocmai

datorită acestor persoane contractante, guvernul putea să încurajeze concurenţa pentru a menţine preţurile la un nivel scăzut şi pentru a plăti pensiile şi ajutoarele sociale. Însă adevăratul beneficiu pentru membrii guvernului îl reprezintă conflictul de interese inerent oricărui proces de alcătuire a bugetului. Directorii din IC cer bani Congresului ca să angajeze lucrători din companiile private; membrii Congresului aprobă banii respectivi, după care şi directorii IC, şi membrii Congresului sunt recompensaţi – după ce se retrag din funcţii – prin posturi de consultanţi extrem de bine plătite, exact la companiile pe care le-au umplut de bani. Din perspectiva conducătorilor de corporaţii, încheierea acestor contracte este ca un fel de act de corupţie sprijinit de guvern. Este o metodă legală şi foarte comodă de transferare a banilor publici în conturile private.

Însă, indiferent cât de multe posturi sunt privatizate în IC, guvernul federal rămâne singura autoritate care îţi poate aproba autorizaţia de acces la informaţiile secrete. Şi, pentru că toţi candidaţii la o asemenea autorizaţie trebuie să aibă parte de un anumit sprijin ca să poată înainta o cerere în acest sens – adică trebuie să fi primit deja o ofertă de job unde este nevoie de această autorizaţie – majoritatea acestor persoane îşi încep carierele în posturi din administraţie. În fond, rareori o companie privată se apucă să facă risipă de fonduri şi de efort ca să te susţină şi să te întreţină pe tot parcursul anului până la primirea răspunsului de la guvern. Din punct de vedere financiar, mult mai logic ar fi ca respectiva companie să angajeze un funcţionar al guvernului care are deja autorizaţia. În această situaţie, guvernul este în întregime responsabil pentru toate verificările, însă nu are parte decât de foarte puţine beneficii. Trebuie să facă toată munca şi să-şi asume toate costurile verificării candidatului care, de obicei, în momentul în care va primi permisul, se va repezi pe uşă afară, schimbând legitimaţia albastră de angajat al

guvernului cu cea verde, de persoană contractantă. Gluma care circulă prin mediul acesta este că verdele legitimaţiei reprezintă culoarea dolarilor.

Slujba din cadrul guvernului care m-a ajutat să obţin autorizaţia TS/SCI nu era chiar cea pe care mi-o dorisem, însă nu am putut să găsesc alta: devenisem, în mod oficial, un angajat al statului Maiyland care lucra pentru Universitatea Maiyland la Collège Park. Universitatea colabora cu NSA în scopul înfiinţării unei noi instituţii, care avea să se numească CASL, Center for the Advanced Study of Language.

În aparenţă, CASL ar fi trebuit să cerceteze maniera în care oamenii învaţă limbile străine şi să elaboreze metode asistate de computer care să-i ajute să o facă mai repede şi mai bine. Corolarul ascuns al acestei iniţiative era intenţia NSA de a găsi modalităţi prin care se puteau perfecţiona computerele, astfel încât să înţeleagă din ce în ce mai bine limbile străine. Dacă celelalte agenţii întâmpinau dificultăţi în găsirea vorbitorilor buni de arabă (şi de farsi, şi de dări, şi de paştună, şi de kurdă), care erau supuşi unor verificări absolut ridicole – cunosc foarte mulţi americani care au fost respinşi doar pentru că aveau vreun văr nepotrivit de-al nu ştiu câtelea grad, pe care nu-l văzuseră niciodată –, NSA îşi bătea capul încercând să-şi facă computerele să înţeleagă şi să analizeze cantitatea uriaşă de mesaje în limbi străine pe care le intercepta.

Nu ştiu prea bine ce anume ar fi trebuit să facă CASL, din cauză că, atunci când am primit autorizaţia şi m-am dus la post, centrul acesta nu era deschis încă. De fapt, încă se lucra la clădire. Până avea să se termine şi să fie instalate toate echipamentele, sarcinile mele erau cam aceleaşi cu ale unui paznic de noapte. Trebuia să verific zilnic holurile pustii după ce muncitorii – şi aceştia aparţinând unui contractor – terminaseră, ca să mă asigur că nu dădea nimeni foc clădirii şi nici nu o umplea cu microfoane. Aşa îmi petreceam orele la serviciu: patrulam prin construcţia doar pe jumătate terminată, verificam

lucrările din ziua respectivă: încercam scaunele tocmai instalate în sala de conferinţe, aruncam pietre pe acoperiş, admiram rigipsul nou şi urmăream la propriu cum se usucă vopseaua.

Asta e viaţa de după încheierea programului la o instituţie ultrasecretă şi adevărul e că nu mă deranja. Eram plătit doar ca să mă plimb prin întuneric, singur cu gândurile mele; plus că aveam tot timpul din lume ca să folosesc singurul computer funcţional din incintă, la care aveam acces, ca să îmi caut un post nou. În timpul zilei dormeam şi mergeam în excursii foto cu Lindsay, care – datorită insistenţelor şi uneltirilor mele – le dăduse papucii celorlalţi prieteni ca să fie doar cu mine.

La vremea respectivă, încă eram destul de naiv ca să-mi imaginez că postul de la CASL va fi o punte spre o carieră federală cu normă întreagă. Însă, cu cât priveam mai mult în jur, cu atât eram mai uimit să văd că aveam foarte puţine oportunităţi prin care să-mi pot servi ţara în mod direct, fie şi într-un post important de expert IT. Aveam şanse mai mari să lucrez cu contract pentru o companie privată care servea ţara în schimbul unui profit. Şi, după cum s-a dovedit, cea mai bună ocazie era să lucrez pe bază de contract secundar pentru o companie privată care încheiase un contract cu o altă companie privată care servea ţara pentru profit. Conştientizarea acestei realităţi m-a năucit pur şi simplu.

Mi se părea foarte bizar că majoritatea joburilor de inginer şi de administrator de sistem erau private, deoarece ele implicau un acces aproape total la existenţa digitală a angajatorului. Este de neconceput ca o bancă importantă sau chiar o reţea de social media să angajeze oameni din afară pentru operarea sistemelor. Însă, în cazul guvernului american, inovaţia însemna restructurarea agenţiilor de informaţii în aşa fel încât cele mai sensibile sisteme să fie operate de cineva care, în realitate, nu lucra pentru ele.

Agenţiile angajau companii tehnologice ca să

angajeze puşti cărora li se dădeau cheile regatului pentru că – după cum sunau informările trimise Congresului şi presei – agenţiile nu aveau de ales. Nimeni altcineva nu ştia cum funcţionează nici cheile, nici regatul. Dorind să privesc lucrurile cu optimism, am încercat să-mi explic logic acest proces. Mi-am înăbuşit scepticismul, mi-am înjghebat un CV şi m-am dus la târgurile de joburi care, cel puţin în primii ani ai deceniului, erau principalele locuri unde contractanţii îşi găseau de lucru, şi angajaţii guvernamentali erau vânaţi. Aceste târguri purtau numele ambiguu „Clearance Jobs[7]" – şi cred că am fost singurul căruia jocul de cuvinte i s-a părut amuzant.

Pe vremea aceea, asemenea evenimente erau organizate lunar fie la hotelul Ritz-Carlton, din Tysons Corners, Virginia, în apropiere de sediul CIA, fie la unul dintre hotelurile mai sordide de tip Marriot, de lângă sediul NSA, din Fort Meade. Semănau destul de mult cu oricare alte târguri de joburi, cu o singură deosebire esenţială: aici aveai mereu senzaţia că sunt mai mulţi recrutori decât persoane în căutare de slujbe. Iar aspectul acesta ar trebui să vă ofere un indiciu cu privire la apetitul domeniului. Recrutorii dădeau o grămadă de bani ca să fie prezenţi la asemenea târguri astea, pentru că doar aici oricine intra pe uşă, cu ecusonul cu numele lipit pe piept, trecuse deja printr-o verificare preliminară online şi la agenţii, iar astfel era de presupus că persoana respectivă avea şi competenţele cerute, şi permis de acces la informaţii.

Odată ce ieşeai din holul luxos al hotelului şi intrai în sala de bal, sobră şi cu foarte puţin mobilier, ajungeai practic pe Planeta Contractorului. Toată lumea se afla acolo – nu mai era ca la University of Maryland. Acolo erau Lockheed Martin, BA E Sistems, Booz Allen Hamilton, Dynlorp, Titan, CĂCI, SAIC, COMSO şi încă o sută de alte acronime de care nu auzisem în viaţa mea. Unii contractori

7 Joc de cuvinte - Clearance Jobs - „lichidare de joburi"; clearance - autorizaţie de acces la informaţii secrete (n. tr.).

stăteau la mese, dar celor mai mari li se puseseră la dispoziţie separeuri complet mobilate şi primeau mereu gustări şi băuturi răcoritoare.

După ce îi înmânai potenţialului angajator un exemplar al CV-ului şi făceai puţină conversaţie ca la un interviu informai, angajatorul deschidea o mapă, în care se aflau listele cu toate joburile guvernamentale disponibile. Dar, pentru că această activitate de recrutare era oarecum clandestină, pe notiţele respective nu erau trecute denumirile şi descrierile tradiţionale ale joburilor, ci doar nişte cuvinte intenţionat neinteligibile, într-un cod propriu fiecărui contractor. De exemplu, ceea ce se chema Senior Developer 3 la una dintre companii putea sau nu să reprezinte acelaşi lucru cu Principal Analyst 3 de la o altă companie. Cel mai adesea, singurul mod prin care puteai deosebi posturile respective era să-ţi notezi cerinţele fiecăruia: anii de experienţă, tipul de diplomă şi tipul de autorizaţie de acces la informaţii secrete.

9

După dezvăluirile mele din 2013, guvernul american avea să încerce să mă discrediteze, spunând că nu am fost „decât o persoană angajată prin contract” sau „un fost angajat de la Dell”, insinuând că nu mă bucuram de aceleaşi tipuri de autorizaţii ca personalul agenţiei. După ce m-a terfelit, guvernul a mers mai departe şi m-a acuzat de faptul că îmi „schimbam foarte des locul de muncă”, dorind să sugereze fie că eram un veşnic nemulţumit, care nu se înţelegea cu superiorii, fie că eram extrem de ambiţios şi voiam să ajung în vârf cu orice preţ. Adevărul este că ambele sunt minciuni de convenienţă. IC ştie mai bine decât oricine că schimb

9 9

bătui joburilor face parte din parcursul oricărei persoane angajate prin contract: este o situaţie fluidă, creată chiar de agenţiile care profită de pe urma ei.

În contractele încheiate cu instituţiile cu atribuţii în securitatea naţională, mai cu seamă în contractele pentru

posturi IT, ajungi să lucrezi fizic într-unul dintre sediile agenţiei respective, dar în teorie – adică pe hârtie – cică ai lucra pentru Dell sau pentru Lockheed Martin ori pentru una dintre numeroasele firme mai mici, care sunt cumpărate adesea de câte o mare companie ca Dell sau Lockheed Martin. Evident că, în cadrul unei asemenea tranzacţii, sunt cumpărate şi toate contractele firmei mici şi uite aşa te trezeşti cu un alt angajator şi cu o altă funcţie pe cartea de vizită. Însă munca ta de zi cu zi rămâne la fel: eşti la acelaşi sediu al agenţiei şi îţi vezi de treabă. Nu se schimbă absolut nimic din punctul ăsta de vedere. În tot acest timp, zecile de colegi din stânga şi din dreapta ta – colegii cu care lucrezi la aceleaşi proiecte – pot apărea drept angajaţi ai altor nu ştiu câte firme diferite, care se ocupă cam cu aceleaşi lucruri ca respectivele corporaţii care au semnat contractul iniţial cu agenţia.

Mi-aş dori să-mi pot aminti cu exactitate cronologia etapelor care au dus la angajarea mea, însă nu mai am niciun exemplar din CV-ul meu – de când a fost confiscat de FBI, fişierul acela, Edwardănowden Resume.doc este zăvorât în folderul de documente dintr-un computer vechi de acasă. Însă mai ţin minte că primul meu contract pe perioadă determinată a fost, de fapt, un subcontract pe perioadă determinată: CIA angajase BA E Sistems, care angajase COMSO, care mă angajase pe mine.

BA E Sistems este o subdiviziune de mărime medie a companiei British Aerospace, înfiinţată tocmai în scopul de a câştiga contracte de la Comunitatea de Informaţii a Statelor Unite. COMSO a fost iniţial recrutorul ei, un grup de câţiva oameni, care îşi petreceau tot timpul mergând cu maşinile pe şoseaua de centură, căutând persoanele potrivite pentru angajare („tocilarii”) şi punându-le să semneze („să îi lege de scaune”). Dintre toate firmele cu care am discutat la târgurile de joburi, COMSO mi s-a părut cea mai flămândă – poate unde era cea mai mică. Niciodată nu am reuşit să aflu ce anume înseamnă acronimul ei, presupunând că ar însemna ceva. În teorie,

COMSO ar fi trebuit să fie angajatorul meu, dar nu am lucrat nici măcar o singură zi în vreun birou al COMSO sau al BA E Sistems – aşa cum nu a făcut-o nicio persoană angajată prin acelaşi tip de contract ca mine. Eu am lucrat doar la sediul CIA.

De fapt, am trecut doar de două sau trei ori prin sediul COMSO, care se afla în Greenbelt, Maryland. Într-una dintre aceste dăţi, m-am dus acolo să-mi negociez salariul şi să semnez nişte documente. La CASL câştigam aproximativ 30.000 de dolari pe an, însă slujba mea de acolo nu avea nici în clin, nici în mânecă cu tehnologia. Prin urmare, nu mi-a fost deloc jenă să cer 50.000 de la COMSO. Nici n-am terminat bine de vorbit, că tipul din spatele biroului m-a şi întrebat:

— Ce zici de 60.000?

N-aveam pic de experienţă pe atunci şi nu am înţeles de ce voia să-mi dea atât de mulţi bani. Bănuiam că nu dădea de la el, că nu erau banii de la COMSO, dar abia mai târziu am priceput că unele dintre contractele încheiate de COMSO, de BA E şi de toţi ceilalţi sunt de tipul „cost-plus”. Adică contractorii intermediari le facturau agenţiilor toate costurile presupuse de un angajat şi primeau anual un onorariu de trei până la cinci la sută din suma respectivă. Deci umflarea salariilor era în interesul tuturor – cu excepţia contribuabililor.

Până la urmă, tipul de la COMSO a reuşit să mă convingă să accept 62.000, deoarece am fost – din nou – de acord să lucrez în tura de noapte. Mi-a întins mâna şi, atunci când i-am strâns-o, mi-a spus că este „coordonatorul” meu. Mi-a explicat apoi că titlul acela nu era decât o formalitate şi că aveam

să-mi primesc ordinele direct de la CIA.

— Dacă totul merge bine, a adăugat el, nu o să ne mai vedem niciodată.

În filmele şi în serialele cu spioni, atunci când îţi zice

cineva asta, înseamnă că vei pleca într-o misiune periculoasă şi că s-ar putea să mori. Însă, în viaţa reală cu spioni, vorbele astea nu înseamnă decât: „Felicitări pentru postul obţinut!” Şi sunt convins că a şi uitat cum arăt imediat ce am închis uşa în spatele meu.

Am plecat de acolo extrem de entuziasmat, însă, pe drumul înapoi, m-am trezit la realitate şi mi-am spus: voi face zilnic naveta până aici. Dacă mai voiam să locuiesc în Ellicott City, Maryland, aproape de Lindsay, dar să şi lucrez în Virginia, la sediul CIA, drumul ar dura cam o oră şi jumătate prin toate ambuteiajele de pe centură, iar chestia asta mi-ar pune capac. Ştiam prea bine că nu va dura mult până îmi voi pierde minţile. Nu existau suficiente audiobookuri în univers.

Şi nici nu-i puteam cere lui Lindsay să se mute cu mine în Virginia, pentru că era în anul doi la MICA şi avea cursuri cel puţin trei zile pe săptămână. Dar am discutat problema şi m-am referit la postul meu ca fiind la COMSO – adică „De ce trebuie să fie atât de departe sediul COMSO?”. În cele din urmă, am ajuns amândoi la concluzia că trebuia să-mi găsesc o cameră cu chirie acolo, *lângă COMSO* – un loc în care să mă odihnesc după tura de noapte *de la COMSO* – şi fie să vin eu în fiecare weekend în Maryland, fie să vină ea la mine.

Am început să-mi caut o cămăruţă, ceva modest în centrul unei diagrame Venn[8], şi suficient de ieftină ca să mi-o pot permite, şi suficient de drăguţă ca să n-o sperie prea tare pe Lindsay. Din păcate, a fost o treabă destul de grea: luând în considerare numărul de persoane care lucrează la CIA şi faptul că sediul CIA se află în Virginia – unde densitatea locuinţelor este, cu bunăvoinţă, semirurală –, preţurile erau exorbitante. Casele de la codurile poştale care încep cu 22100 sunt cele mai scumpe din America.

După ce am căutat pe Craigslist, am reuşit să-mi găsesc o cameră care, în mod absolut surprinzător, reuşea

8 Intersecţia mai multor cercuri (n. tr.).

să se încadreze în bugetul meu. Unde mai pui că era şi incredibil de aproape – la mai puţin de 15 minute – de sediul CIA M-am dus s-o văd, aşteptându-mă să dau peste o cocină de burlac. În schimb, am ajuns în faţa unei vile mari, extrem de bine întreţinute şi proaspăt renovate. Şi nu mint deloc când spun că, pe măsură ce mă apropiam de ea, simţeam tot mai tare aroma de dovleac.

Mi-a deschis uşa un individ care mi-a spus că îl cheamă Gary. Era mai în vârstă decât mine, lucru la care mă aşteptam, după acel „Stimate Edward” din e-mail. Însă în niciun caz nu mă aşteptam să fie atât de bine îmbrăcat. Era foarte înalt, cu părul grizonant, tuns foarte scurt. Purta un costum, iar peste costum îşi pusese un şorţ. Foarte politicos, m-a întrebat dacă nu mă deranjează să aştept un moment. Avea nişte treabă la bucătărie – făcea o tavă cu mere coapte şi mai trebuia să înfigă cuişoare în ele şi să le pudreze cu nucşoară, scorţişoară şi zahăr.

Imediat ce a pus merele la cuptor, Gary mi-a arătat camera, care se afla la subsol, şi mi-a spus că mă pot muta imediat. Am acceptat şi i-am dat garanţia, împreună cu chiria pe o lună.

Apoi mi-a enumerat regulile casei.

Fără dezordine.

Fără animale de companie.

Fără oaspeţi peste noapte.

Mărturisesc că am încălcat aproape imediat prima regulă, dar n-am avut niciun motiv s-o încalc pe cea de-a doua. Cât despre a treia, Gary a făcut o excepţie pentru Lindsay.

13

ÎNDOCTRINAREA

Ştiţi secvenţa care apare în mai toate filmele şi serialele cu spioni, când pe ecran scrie „Sediul Central al CIA, Langley, Virginia”? Şi apoi camera de filmat trece prin holul din marmură, cu stele pe pereţi şi cu blazonul agenţiei pe pardoseală? Ei bine, Langley este denumirea istorică a locului, folosită de Hollywood. Oficial, sediul

central al CIA se află în McLean, tot în statul Virginia. Şi nimeni nu trece prin holul acela, decât VIP-urile sau turiştii străini.

Clădirea aceea este fostul sediu central. Noul sediu central, clădirea în care se află aproape toţi cei care lucrează la CIA, nu poate fi filmat. Prima mea zi la CIA a fost una dintre puţinele pe care le-am petrecut acolo înainte de miezul nopţii. În realitate, am petrecut-o la subsol – într-o încăpere murdară, cu pereţi netencuiţi, încântătoare şi veselă ca un buncăr antiatomic şi cu miros acru de dezinfectant guvernamental.

— Deci aşa arată „statul ascuns”, a spus unul dintre ţipi şi aproape toţi ceilalţi au izbucnit în râs.

Cred că se aşteptase să dea peste un grup de anglo-saxoni albi şi protestanţi din Ivy League, în vreme ce eu mă aşteptasem să văd nişte funcţionari cu aspect perfect normal, care să semene cu părinţii mei în tinereţe. Când, de fapt, eram toţi nişte tocilari pasionaţi de calculatoare – şi, da, arătam aproape toţi ca nişte tocilari – care ne îmbrăcaserăm în costum pentru prima oară în viaţa noastră. Unii erau tatuaţi sau aveau cercei ori purtau urmele îndepărtării cerceilor tocmai pentru a arăta cuviincios în această mare zi. Un tip încă avea şuviţe de păr vopsite în stil punk. Aproape toţi purtau ecusoane de contractând, verzi şi scorţoase ca bancnotele noi de o sută de dolari. Niciunul dintre noi nu avea mutră de complotist însetat de putere, membru în vreo cabală care să controleze acţiunile aleşilor Americii din bezna unor cotloane tainice.

Această sesiune reprezenta prima etapă a transformării noastre. Se chema Indoc – prescurtarea lor de la îndoctrinare. Iar scopul ei era să ne convingă de faptul că noi eram elita, că noi eram speciali, că noi fuseserăm aleşi să fim la curent cu toate misterele statului şi cu toate adevărurile cărora nu le putea face faţă restul ţării – şi, uneori, nici măcar Congresul şi nici tribunalele.

În timpul sesiunii m-am tot gândit că vorbitorii

vindeau castraveţi grădinarilor. Nu e deloc nevoie să le explici unor IT-işti că ei deţin cunoştinţe şi aptitudini superioare, care îi califică să acţioneze independent şi să ia decizii în numele concetăţenilor, fără să dea socoteală cuiva. Nimic nu hrăneşte mai bine aroganţa decât o viaţă trăită doar ca să controlezi nişte maşinării incapabile să te critice.

După mine, aceasta este principala legătură dintre IC şi lumea informaticii: ambele sunt puteri nealese, dar cu rădăcini adânci şi care se mândresc cu faptul că păstrează secretul absolut asupra evoluţiei lor. Ambele cred că deţin toate soluţiile, soluţii pe care nu ezită niciodată să le impună în mod unilateral. Mai presus de orice, ambele cred că aceste soluţii sunt inerent apolitice, pentru că se bazează pe date şi pe fapte, ale căror prerogative sunt preferabile toanelor haotice ale cetăţeanului de rând.

9

Atât îndoctrinarea în IC, cât şi stadiul de expert IT au efecte psihologice extrem de puternice. Dintr-odată capeţi acces la povestea din spatele poveştii, la detaliile ascunse ale unor evenimente cunoscute sau aparent cunoscute. Ceea ce te poate îmbăta, mai cu seamă dacă eşti o persoană abstinentă ca mine. De asemenea, fără să-ţi dai seama când s-a întâmplat, nu doar că ţi se permite, dar eşti obligat să minţi, să disimulezi, să ascunzi şi să te prefaci. Acest lucru îţi dă sentimentul că faci parte dintr-un trib şi ajungi să crezi că trebuie să fii loial în primul rând instituţiei, nu legilor statului.

Normal că nu mă gândeam la toate acestea în timpul sesiunii de îndoctrinare. Atunci încercam să nu adorm în vreme ce vorbitorii ne prezentau practicile fundamentale ale securităţii operaţionale, parte a cadrului mult mai larg de tehnici de spionaj pe care IC le numeşte „tradecraft”[9] Unele dintre ele sunt atât de evidente, de te doare mintea: să nu spui nimănui unde lucrezi. Să nu laşi documente

9 Substantiv colectiv, desemnând în cazul de faţă ansamblul tehnicilor, metodelor şi tehnologiilor de spionaj (n. tr.).

secrete nesupravegheate. Să nu-ţi aduci telefonul mobil, foarte şubred şi incredibil de nesigur, în biroul extrem de protejat – şi nici să nu vorbeşti vreodată la telefonul ăla despre ce faci la serviciu. Să nu te duci la mall purtând în piept ecusonul care aproape strigă: „Salut, eu lucrez la CIA!”

În cele din urmă, litania s-a terminat, s-au stins luminile, a pornit Power Point şi pe ecranul de pe perete au apărut nişte feţe. Brusc, toată lumea s-a trezit din letargie şi s-a îndreptat în scaun. Ni s-a spus că feţele respective aparţineau foştilor agenţi şi angajaţi pe bază de contract care, fie din lăcomie, fie din răutate, incompetenţă sau neglijenţă – niciodată din principiu –, nu au respectat regulile. Au crezut că sunt mai presus de toate treburile astea lumeşti şi orgoliul nemăsurat de care au dat astfel dovadă i-a dus la închisoare şi le-a distrus viaţa. Ni se sugera că oamenii de pe ecran se aflau acum în subsoluri mult mai nasoale decât cel în care eram noi, subsoluri pe care unii dintre ei nu le vor părăsi niciodată.

Una peste alta, pot spune că a fost o prezentare de efect.

Am aflat că, în anii trecuţi, de când am pus punct carierei mele în domeniu, această paradă de personaje dezgustătoare – incompetenţi, agenţi dubli, trădători şi dezertori – a fost extinsă şi acum mai conţine o categorie: *whistlebicrwers* şi persoane care divulgă secretele IC publicului larg. Nu pot decât să sper că acei douăzeci şi ceva de tineri care stau astăzi în aceeaşi hrubă vor fi frapaţi atunci când vor apărea pe ecran chipuri noi – chipul meu – în timp ce li se va vorbi despre secrete vândute inamicului şi secrete dezvăluite presei.

Am început să lucrez la CIA atunci când agenţia era cu moralul la pământ. În urma eşecului din 11 Septembrie, când nu reuşise să anticipeze atentatele, Congresul şi Executivul demaraseră o campanie agresivă de reorganizare. Printre măsurile luate se număra şi înlăturarea rolului dublu deţinut de director, care, încă de

la înfiinţarea agenţiei, la câţiva ani după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, fusese atât şef al CIA, cât şi şef al întregii Comunităţi de Informaţii americane. În 2004, când George Tenet a fost obligat să plece din funcţie, supremaţia de jumătate de secol a CIA a plecat odată cu el.

Angajaţii de rând au considerat plecarea lui Tenet şi împuţinarea atribuţiilor ce reveneau funcţiei de director cele mai clare semne că agenţia fusese trădată tocmai de clasa politică pe care o servea. Sentimentul general era acela că administraţia Bush manipulase agenţia, iar apoi o acuzase de excese inimaginabil de grave şi că toată această atitudine ostilă crease o cultură a victimizării şi a cenzurii. Sentimentul s-a accentuat odată cu numirea în postul de director a lui Porter Goss, un fost agent mediocru al CIA, care devenise congresmen republican de Florida. Goss a fost primul director cu atribuţii reduse. Instalarea în funcţie a unui politician a fost percepută ca o pedeapsă şi o încercare de a transforma CIA într-un fel de armă, din moment ce era pusă sub control partizan. Directorul Goss a început imediat o campanie impetuoasă de concedieri, rezilieri de contracte şi pensionări forţate, care au lăsat agenţia cu personal insuficient, făcând-o mai dependentă decât oricând de contractori. Pe de altă parte, niciodată cetăţenii nu avuseseră o părere atât de proastă despre CIA şi nici nu cunoscuseră atât de multe lucruri despre funcţionarea ei internă câte ştiau acum, datorită tuturor scurgerilor de informaţii şi dezvăluirilor despre ciudatele extrădări şi închisorile secrete.

La vremea respectivă, CIA era împărţită în cinci direcţii. DO – Direcţia Operativă, care se ocupa de spionajul propriu-zis; DI – Direcţia de Informaţii, care se ocupa de sintetizarea şi analizarea rezultatelor activităţii de spionaj; DST – Direcţia de Ştiinţă şi Tehnologie, care construia şi le furniza agenţilor secreţi computere, dispozitive de comunicaţii şi arme şi îi învăţa cum să le folosească; DA – Direcţia de Administraţie, alcătuită din avocaţi, personalul de resurse umane şi toţi cei care

coordonau treburile cotidiene ale agenţiei şi făceau legătura cu guvernul; şi DS1 – Direcţia de Asistentă, o direcţie destul de ciudată, dar cea mai mare atunci. Din DS făceau parte toţi cei care ofereau asistenţă agenţiei, de la majoritatea tehnicienilor şi a medicilor, până la personalul de la cantine, de la sălile de sport şi paznicii de la porţi. Principala funcţie a DS era să administreze infrastructura globală de comunicaţii a CIA, iar, prin platforma ei, rapoartele agenţilor secreţi ajungeau la analişti şi rapoartele analiştilor ajungeau la conducere. Din DS făceau parte angajaţii care ofereau suport tehnic întregii agenţii, se ocupau de mentenanţa şi siguranţa serverelor – pe scurt, oamenii care dezvoltau, întreţineau şi protejau întreaga reţea a CIA, o conectau cu reţelele celorlalte agenţii şi controlau accesul acestora. Adică oamenii care foloseau tehnologia ca să facă din toate acele aspecte disparate un tot unitar. Deci nu ar trebui să ne surprindă că cei mai mulţi dintre ei erau tineri. Şi nici că erau angajaţi prin contract de la alte firme.

Echipa din care făceam parte a fost distribuită la Direcţia de Asistentă, iar sarcina noastră era să ne[10]

ocupăm de structura de servere Washington-Metropolitan, adică de majoritatea serverelor CIA de pe teritoriul Statelor Unite, aflate în sălile cu „fiarele alea mari” şi extrem de scumpe, în care se aflau toate reţelele interne şi bazele de date ale agenţiei şi care transmiteau, primeau şi stocau informaţii. Cu toate că CIA instalase pe teritoriul ţării mai multe servere-releu, cele mai importante se aflau în sediile principale ale agenţiei. Jumătate dintre ele erau în sediul cel nou (NHB), unde lucra echipa mea şi de unde erau controlate celelalte servere. Cealaltă jumătate se găsea în apropiere de vechiul sediu (OHB). Erau amplasate pe părţile laterale ale clădirilor, astfel încât, dacă o latură ar fi sărit în aer, să nu se piardă prea multe aparate.

Permisul meu TS/CSI era dovada clară a faptului că

10 DS - Directorate of Support.

fusesem verificat de mai multe „compartimente” de informaţii. Unul dintre acestea era SIGINT (strângerea informaţiilor prin interceptarea semnalelor sau a comunicărilor), iar altul era HUMINT (informaţii obţinute de agenţi sub acoperire şi rapoartele întocmite de analişti) – activitatea CIA le implică pe ambele. Dar eu fusesem verificat şi de un compartiment mai important decât acestea două – adică de CONSEC (prevenirea interceptării comunicărilor de orice fel), care îmi permitea să lucrez cu material criptografic. În acest sens, trebuie avut în vedere faptul că cele mai importante secrete ale agenţiei erau codurile, tocmai pentru că ele ajută la protejarea tuturor celorlalte secrete. Materialul criptografic era prelucrat şi stocat în serverele de care răspundeam eu. Echipa mea era una dintre puţinele care aveau voie să pună mâna pe aceste servere şi, probabil, singura care avea voie să se logheze la aproape toate.

În CIA, birourile cu grad maxim de securitate se cheamă „seifuri”, iar seiful echipei mele se afla în apropierea serviciului de asistenţă tehnică. În perioada zilei, acolo se aflau o mulţime de oameni cam de vârsta părinţilor mei, dar foarte aferaţi. Purtau blazere şi pantaloni largi, ba chiar şi bluze şi fuste – pentru că era unul dintre puţinele locuri din universul tehnologic al CIA unde îmi amintesc să fi văzut un număr atât de mare de femei. Unii dintre ei aveau ecusoane albastre, care indicau că sunt angajaţi ai guvernului, sau *gowies* cum le ziceau cei angajaţi cu contract. Lucrau în ture şi treaba lor era să răspundă la sute de telefoane şi să vorbească cu oamenii din clădire sau de pe teren prin tot soiul de dispozitive. Aceasta era varianta IC de muncă la un call-center: resetare de parole, deblocare de conturi şi detectarea defecţiunilor tehnice pe baza listelor învăţate pe dinafară. „Poţi să te deconectezi şi după aia să te conectezi la loc?” „Cablul de la reţea e introdus în aparat?” Dacă aceşti *govvies*, care nu aveau decât o experienţă minimă în domeniul tehnologic, nu puteau rezolva o anumită

problemă, o redirecţionau spre echipele mai specializate, mai cu seamă atunci când problema avea loc pe „teren străin”, adică în bazele secrete ale CIA de peste hotare – la Kabul sau la Bagdad, la Bogotá sau la Paris.

Acum îmi este cam jenă să mărturisesc că m-am simţit nespus de mândru când am trecut prima oară prin sala aceea întunecoasă. Eram cu zeci de ani mai tânăr decât persoanele de la pupitre şi le-o luasem înainte, ajungând într-un birou cu grad maxim de securitate, în care ele nu aveau acces şi nici nu vor avea vreodată. La vremea respectivă, încă nu mă gândisem că faptul că primisem acest acces însemna că procesul de promovare nu mai funcţiona cum trebuie, că guvernul renunţase pur şi simplu la un management logic şi la avansarea în funcţii a talentelor din interior, pentru că noua cultură a contractelor îl făcea să nu-i mai pese de asta. Mai mult decât oricare altă amintire a mea din perioada cât am lucrat la CIA, turul pe care l-am făcut prin serviciul de asistenţă tehnică a ajuns să simbolizeze cel mai bine schimbarea de generaţii şi de mentalitate în

Comunitatea de Informaţii, din care acum şi eu făceam parte – momentul acela în care cei de şcoală veche, care umpleau agenţiile şi îşi doreau cu disperare să poată ţine pasul cu tehnologiile pe care însă nu voiau (sau nu puteau) să le înţeleagă, întâmpinau cu braţele deschise valul de hackeri tineri şi le permiteau să evolueze, să aibă acces nelimitat oriunde şi să-şi exercite toată puterea asupra sistemelor tehnologice inegalabile prin care era controlat statul.

Cu timpul, mi-au devenit tare simpatici acei *gowies* de la call-center, pentru că erau amabili şi generoşi cu mine şi apreciau faptul că îi ajutam oricând mi-o cereau, chiar dacă asta nu era deloc treaba mea. Şi eu am învăţat multe de la ei – pe bucăţele, ce-i drept – despre cum funcţiona organizaţia dincolo de sediul central. Unii chiar activaseră odinioară pe teren străin, la fel ca agenţii pe care acum îi asistau de la telefon. După un timp se

întorseseră acasă, în Statele Unite, la familii care îi mai aşteptau (sau nu) şi fuseseră surghiuniţi la pupitrele alea pe toată perioada rămasă până la pensie – şi asta, pentru că nu aveau abilităţile informatice necesare pentru a putea concura într-o agenţie din ce în ce mai hotărâtă să-şi extindă capacităţile tehnologice.

Am fost mândru că mă bucuram de respectul lor şi nu mi-a prea convenit să văd că mulţi din echipa mea îi priveau cu milă şi cu un aer condescendent, ba chiar îi luau în râs pe oamenii aceştia inteligenţi şi devotaţi – bărbaţi şi femei care, pentru un salariu de mizerie şi pentru puţină glorie, oferiseră agenţiei cei mai buni ani ai vieţii lor, adesea în locuri neospitaliere sau chiar periculoase din străinătate; iar agenţia îi răsplătise punându-i să răspundă la telefoane într-un vestibul strâmt şi deprimant.

După câteva săptămâni în care m-am familiarizat cu sistemele în tura de zi, am trecut în tura de noapte – de la 6 p.m. la 6 a.m., când la serviciul de asistenţă lucra o echipă restrânsă, ai cărei membri moţăiau ori de câte ori aveau ocazia, şi când în restul agenţiei nu se prea întâmpla mare lucru.

Noaptea, mai ales între 10 p.m. şi 4 a.m., sediul CIA era pustiu şi lipsit de viaţă – un complex uriaş, bântuit, care îţi crea un sentiment postapocaliptic. Toate scările rulante erau oprite şi trebuia să le urci treaptă cu treaptă. Nu funcţionau decât jumătate dintre ascensoare, iar zgomotul lor, abia auzit în zarva de peste zi, părea acum alarmant de puternic. Foştii directori ai CIA se uitau încruntaţi la tine din portretele atârnate pe pereţi, iar vulturii cu cap alb nu mai păreau statui, ci păsări de pradă în came şi oase, care aşteptau calme momentul în care să atace.

Steagurile Statelor Unite păreau şi ele însufleţite – năluci îmbrăcate în roşu, alb şi albastru. Agenţia adoptase recent o politică ecologică de economisire a energiei şi instalase becuri cu senzori de mişcare. Prin urmare,

coridorul din fata ta era cufundat în beznă, iar lumina se aprindea doar atunci când te apropiai de el, dându-ţi senzaţia nasoală că te urmăreşte cineva – ca să nu mai zic că zgomotul paşilor tăi răsuna cu ecou.

Câte 12 ore pe noapte, trei nopţi la rând, cu două zile libere, stăteam în biroul ăla de lângă serviciul de asistenţă, printre douăzeci de mese cu câte două sau trei terminale de computer rezervate administratorilor de sistem care aveau grijă de conectarea permanentă online a întregii reţele CIA. Oricât de simandicoasă i-ar fi denumirea, treaba era relativ banală şi poate fi descrisă în doar câteva cuvinte ca „în aşteptarea catastrofei”. În general, problemele se rezolvau destul de uşor. Când se întâmpla să cadă câte un server, trebuia să mă loghez la distanţă ca apoi să-l pot restarta. Dacă aşa nu mergea, atunci trebuia să cobor la propriu în centrul de date de la etajul de sub mine, din sediul cel nou, sau să merg aproape un kilometru prin tunelul sinistru care făcea legătura cu vechiul sediu şi să ajung la centrul de date de acolo, ca să repar fizic serverul.

Colegul cu care făceam treburile acestea – cealaltă persoană răspunzătoare de funcţionarea pe timp de noapte a întregului ansamblu de servere al CIA – era un tip căruia am să-i zic Frank. Era de departe cel mai bun din echipa noastră, cu un caracter excepţional din toate punctele de vedere. Pe lângă faptul că avea conştiinţă politică (adept înfocat al libertarianismului) şi îl interesau foarte mult subiecte fără legătură cu informatica (citea romane poliţiste vechi, în ediţii broşate), tipul era un fost radiotelegrafist de marină, de vreo cincizeci şi ceva de ani, care le văzuse şi le făcuse pe toate şi care reuşise să scape de call-center pentru că alesese să se angajeze prin intermediul unui contractor privat.

Trebuie să vă spun că, atunci când l-am văzut prima oară pe Frank, mi-am zis: „Uite aşa aş fi fost eu dacă aş fi rămas la CASL”. Pentru că, pe bune, Frank nu prea muncea. Sau, cel puţin, asta era impresia pe care voia s-o

lase. Îi plăcea să-mi spună, şi să spună tuturor, că nu se prea pricepea la computere şi că nu înţelegea cum de îl băgaseră într-o echipă atât de importantă. Obişnuia să zică: „Contractul ăla privat e pe locul trei în topul celor[11] mai mari escrocherii din Washington”. Fireşte, după impozitul pe venituri şi Congres. Pretindea că îşi avertizase şeful că va fi „aproape inutil” atunci când i se sugerase să fie transferat în echipa de servere. Cu toate astea, transferul a fost efectuat. După spusele lui, tot ce făcuse el la locul de muncă în ultimii aproape zece ani fusese să citească romane şi să joace (doar câteodată) solitaire – dar, bineînţeles, cu pachete adevărate de cărţi, nu pe computer – şi să-şi amintească de fostele lui neveste („de aia n-ar fi trebuit să divorţez”) şi prietene („mi-a furat maşina, dar zău că a meritat”). Uneori se plimba întreaga noapte prin birou şi citea Drudge Report[12].

Când suna telefonul să ne anunţe că ceva nu mergea şi restartarea serverului nu servise la nimic, el avea grijă să comunice turei de zi situaţia respectivă. În esenţă, filosofia lui de viaţă (dacă o putem numi aşa) era aceea că tura de noapte se termina la un moment dat şi că tura de zi avea mai mult personal. Însă se pare că tura de zi se cam săturase să tot vină dimineaţa la serviciu şi să-l găsească pe Frank cu picioarele urcate pe biroul acoperit de – încercaţi să traduceţi în limbaj digital – un haos total. Şi aşa am fost angajat eu.

Nu ştiu care e motivul pentru care agenţia preferase să mă ia pe mine şi nu să-l concedieze pe el. În prima noapte în care am lucrat împreună, m-am tot întrebat ca prostul dacă faptul că era angajat în continuare nu era cumva rezultatul vreunei relaţii personale sau al vreunei protecţii „de sus”. Ca să-mi verific această ipoteză, am încercat să-l trag de limbă pe Frank şi l-am întrebat cu

11 Liberalism politic şi economic integral, care presupune maximizarea drepturilor individului şi minimizarea rolului statului (n. tr.).

12 Site de ştiri conservator (n. tr.).

care dintre directorii de la CIA sau de la alte agenţii fusese el în marină. Însă întrebarea mea nu a făcut decât să-i provoace o tiradă despre cum niciunul dintre veteranii din marină ajunşi în posturi însemnate nu fuseseră militari la modul propriu – da, toţi avuseseră grade de ofiţeri, ceea ce spunea foarte multe despre politica agenţiei. Şi mi-a vorbit şi m-a tot dăscălit până când, la un moment dat, s-a panicat, s-a schimbat la faţă şi a zis: „Trebuie să schimb banda!”

Habar n-aveam despre ce anume era vorba, dar Frank pornise deja spre uşa cenuşie din spatele seifului nostru, care dădea spre o scară şubredă care, la rândul ei, ajungea fix în centrul de date – în acea încăpere rece, întunecată şi plină de sunete, deasupra căreia se afla biroul nostru.

Intrarea într-o sală plină cu servere – mai cu seamă una a CIA – te poate dezorienta. Cobori într-o beznă unde pâlpâie ledurile verzi şi roşii, ca într-un Crăciun de coşmar, vibrând la unison cu vârtejul ventilatoarelor industriale care răcesc mult prea preţioasa aparatură, ca nu cumva – Doamne, fereşte! – să se topească. Întotdeauna m-a luat ameţeala când am coborât acolo – chiar şi fără să fiu însoţit de un maniac bătrân, care înjura ca un marinar în vreme ce se repezea pe scară în jos, spre sala cu servere.

Frank s-a oprit într-un colţ unde se afla un fel de boxă improvizată, cu echipamente recondiţionate, cu o etichetă care zicea că aparţin Direcţiei Operative. Pe aproape tot biroul ăla jalnic şi şubred, se afla un computer vechi. La o privire mai atentă, mi-am dat seama că era de la începutul anilor nouăzeci ori sfârşitul anilor optzeci, mai vechi decât oricare alt computer pe care îl văzusem eu pe vremuri la Paza de Coastă, unde lucrase tata. Un aparat atât de antic, încât nici măcar „computer” nu puteai să-i zici. Ci o *maşinărie*, prin care trecea o bandă foarte îngustă, cum eu nu mai văzusem niciodată, dar despre care cred că şi-ar fi găsit un loc de cinste la Muzeul Smithsonian.

Lângă maşinăria aia, era o casă de bani – din fier, fireşte –, pe care a descuiat-o Frank.

A durat ceva vreme până a scos banda din aparat şi a pus-o într-un fişet. Apoi a scos de acolo o altă bandă, la fel de străveche, pe care a băgat-o în aparat. După care a apăsat de câteva ori pe tastatura veche – DOWN, DOWN, DOWN, TAB, TAB, TAB. Nu avea cum să vadă efectul apăsării pe taste, pentru că monitorul nu mai funcţiona. Cu toate astea, a apăsat tasta ENTER cu multă încredere.

Habar nu aveam ce se petrece. Însă banda aia micuţă a început să palpite – uite aşa, tic-tic-tic –, apoi a început să se învârtească, iar Frank a zâmbit satisfăcut.

— Asta-i cel mai important aparat din toată clădirea, mi-a spus el. Agenţia n-are încredere în toate spanacurile astea digitale. Nici măcar în propriile servere nu are încredere. Ştii şi tu că se strică mereu, însă, atunci când se strică serverele, apare riscul de pierdere a informaţiilor stocate. Şi, ca să nu se piardă nicio informaţie venită ziua, le pun noaptea pe toate pe bandă.

— Deci tu acum faci un fel de copie de siguranţă?

— O copie de siguranţă pe bandă magnetică. Ca pe vremuri. Nu-i nimic mai sigur. Banda magnetică rareori se rupe sau se crapă.

— Dar ce-i pe banda aia? Chestii de personal ori informaţii secrete de dată recentă?

Frank şi-a dus mâna la bărbie, încercând să imite o atitudine gânditoare şi să-mi dovedească mie că mi-ar lua în serios întrebarea. Apoi mi-a răspuns:

— Măi, Ed, măi, omule, eu n-am vrut să-ţi spun. Sunt nişte rapoarte despre iubita ta şi mai urmează să primim şi altele. Informaţii brute. Foarte brute.

Apoi a început să urce scara râzând şi a tot râs până a ajuns sus. Eu am rămas în beznă, mut şi roşu la fată.

9

Abia în noaptea următoare, când Frank a repetat ritualul de schimbare a benzii, şi în a treia noapte şi în fiecare noapte cât am fost împreună, am început să pricep

de ce îl ţinea agenţia – iar motivul nu avea nicio legătură cu faptul că avea simţul umorului. Frank era singurul individ care accepta să lucreze pe tura dintre 6 p.m. şi 6 a.m., destul de bătrân ca să ştie cum să manevreze sistemul cu bandă magnetică. Toţi ceilalţi care făcuseră şcoala în Evul

19 1

Mediu timpuriu, când se lucra cu benzi magnetice, aveau acum familii şi preferau să stea acasă noaptea. Însă Frank era celibatar şi îşi aducea foarte bine

9 9

aminte cum era lumea de dinainte de Iluminism.

După ce am găsit o metodă prin care să-mi automatizez mare parte din treburi – mai ales prin scrierea unor liste de operaţii care să actualizeze automat serverele şi să restabilească toate

9

conexiunile pierdute am început să am o grămadă de timp liber la dispoziţie. Adică puteam face cam tot ce voiam întreaga noapte. Multe ore mi le petreceam purtând conversaţii interminabile cu Frank, în special despre chestiile politice pe care le citea el: cărţi despre cum ar trebui ca ţara noastră să adopte iar sistemul monetar cu etalonul aur1 sau despre caracterul extrem de încâlcit al cotei unice de impozitare. Însă în fiecare tură existau perioade când Frank dispărea de lângă mine. Ba îşi vâra nasul în vreun roman poliţist şi nu şi-l mai scotea de acolo până dimineaţa, ba se ducea să se plimbe pe coridoarele agenţiei, trecând şi pe la cantină ca să-şi ia o felie rece de pizza sau pe la sala de sport ca să ridice greutăţi. Eu aveam propria metodă de distracţie: intram online.

Când eşti într-un sediu al CIA şi vrei să intri online, mai întâi trebuie să bifezi căsuţa Acceptarea Monitorizării[1314], ceea ce înseamnă că tot ce faci este înregistrat şi că eşti de acord să renunţi complet la

13 Sistemul abandonat în 1930, la începutul Marii Crize (n. tr.).

14 Consent to Monitoring Agreement (n. tr.).

intimitate. Ajungi să bifezi atât de des căsuţa aia, că îţi intră în reflex. Când lucrezi la agenţie, ajungi nici să nu mai vezi acordurile astea, pentru că apar mereu şi tu dai repede clic pe ele ca să te poţi întoarce la ce făceai. După părerea mea, acesta este principalul motiv pentru care cei care lucrează la CIA nu împărtăşesc îngrijorarea civililor cu privire la posibilitatea de a fi urmăriţi online: nu pentru că deţin informaţii din interior despre felul în care supravegherea digitală protejează America, ci pentru că, pentru cei care lucrează în IC, faptul de a fi monitorizat de şef face parte din fişa postului.

În orice caz nu e ca şi cum ai găsi pe internetul public o mulţime de chestii mai interesante decât ce are deja agenţia. Sunt puţini aceia care îşi dau seama de asta, însă vă spun eu că CIA are propriul internet şi propriul web. Ba are şi un fel de Facebook al ei, care le permite agenţilor să socializeze. Are propriul tip de Wikipedia, care oferă agenţilor informaţii despre echipe, proiecte şi misiuni. Şi are o variantă proprie de Google – de fapt, asigurată chiar de Google –, pe care agenţii pot căuta ce vor în această reţea secretă, dar din ce în ce mai extinsă. Fiecare componentă a CIA are propriul website în această reţea, pe care dezbate ce face şi postează prezentări şi procese-verbale ale şedinţelor. Acestea sunt cursurile pe care le-am făcut eu ore în şir, noapte de noapte.

După spusele lui Frank, primele chestii pe care le caută oricine pe reţelele interne ale CIA sunt extratereştrii şi 11 Septembrie şi, din cauza asta

(după cum spune tot Frank), n-ai să obţii niciodată nişte rezultate care să te satisfacă. Le-am căutat şi eu.

I *

Google-ul răstălmăcit de CIA nu mi-a oferit niciun rezultat interesant, dar poate adevărul se afla totuşi acolo, într-o altă unitate de reţea. Declar aici ca să se ştie că, din câte mi-am dat eu seama, extratereştrii nu au contactat niciodată vreun pământean sau, cel puţin, n-au contactat niciodată vreun agent CIA. Însă al-Qaida a întreţinut relaţii

neobişnuit de strânse cu aliaţii noştri saudiţi, lucru pe care administraţia Bush a făcut eforturi suspect de mari ca să-l ascundă atunci când am intrat în război cu celelalte două ţări.

Iată ce nu înţelegea prea bine CIA în acea perioadă de haos intern şi nu înţelegea niciun angajator important de dincolo de Silicon Valley: IT-istul ştie absolut tot sau, mai bine zis, poate să afle absolut tot. Iar cu cât mai sus în ierarhie se află angajatul respectiv şi cu cât are mai multe drepturi de intrare pe niveluri superioare ale sistemului, cu atât are mai mult acces la fiecare byte din existenţa digitală a angajatorului său. Fireşte, nu sunt toţi chiar atât de curioşi cum eram eu la vremea respectivă. Incursiunile mele prin sistemele CIA erau extensii normale ale dorinţei mele din copilărie de a afla cum funcţionează totul din jurul meu, cum se îmbină într-un întreg toate părţile componente ale unui mecanism. Şi, pentru că mă bucuram de titlul şi privilegiile care revin unui administrator de sistem, împreună cu cel mai înalt nivel al autorizaţiei de acces la informaţii, am putut să găsesc răspunsuri la toate întrebările pe care le aveam. M-am mai gândit apoi la alte întrebări şi am găsit răspunsuri şi la ele. În caz că vă întrebaţi: da, omul chiar a păşit pe Lună. Da, schimbarea climatică este reală. Iar dârele alea de pe cer, numite „urme chimice”, sunt baliverne.

Pe cele mai noi site-uri interne ale CIA, am citit corespondenţe ultrasecrete despre negocierile comerciale internaţionale şi despre lovituri de stat chiar în timpul desfăşurării lor. Aceste prezentări pe care le făcea agenţia semănau adesea foarte mult cu acelea care aveau să fie difuzate de posturile de televiziune (CNN sau Fox) câteva zile mai târziu. Diferenţele esenţiale constau doar în sursele de informaţii şi în multitudinea detaliilor. În timp ce ştirile din presă despre tulburările politice şi sociale din străinătate erau atribuite de obicei unui „înalt funcţionar care a acceptat să vorbească doar sub protecţia anonimatului”, varianta CIA avea surse explicite – de

exemplu „ZBSMACKTALK/1, un funcţionar din Ministerul de Interne, cu îndatoriri de serviciu specifice şi care s-a dovedit de încredere în trecut, pretinde că a aflat chiar de la sursă”. Iar numele adevărat şi biografia completă a lui ZBSMACKTALK/1 se află într-un fişier de care te despart doar câteva clicuri.

Câteodată se întâmpla ca o ştire internă să nu apară deloc în media, iar entuziasmul care mă cuprindea la gândul că citeam ceva extrem de important mă făcea să înţeleg şi mai bine valoarea muncii noastre şi să-mi dau seama cât de multe ratam pentru că eram obligat să stau la punctul ăla de lucru. Poate vi se pare o naivitate din partea mea, dar am fost extrem de surprins când am înţeles caracterul internaţional al CIA – şi nu mă refer doar la operaţiunile ei, ci la forţa de muncă. Pe coridoarele ei se vorbeau incredibil de multe limbi străine. Şi, fără să vreau, mă simţeam ca un provincial amărât. Era extrem de palpitant să lucrez la sediul central al CIA, însă locul acela se afla doar la câteva ore distanţă de casa copilăriei mele – adică peisajul era acelaşi. Nu împlinisem încă 25 de ani şi, cu excepţia perioadei scurte când am locuit în Carolina, a excursiilor făcute în copilărie ca să-mi vizitez bunicul la una dintre bazele Pazei de Coastă pe care le comanda şi a celor câtorva săptămâni de armată de la Fort Benning, nu plecasem niciodată din Beltway.

În timp ce citeam despre evenimentele din Ouagadougou, Kinshasa şi alte oraşe exotice pe care nu aş fi fost niciodată în stare să le găsesc pe o hartă necomputerizată, mi-am dat seama că, atât cât încă eram tânăr, trebuia să-mi servesc tara făcând ceva cu adevărat important în afara graniţelor ei. Pentru că alternativa – aşa cum o vedeam eu la vremea respectivă – era să devin un fel de Frank, dar ceva mai realizat: adică să stau la birouri din ce în ce mai mari, să câştig din ce în ce mai mulţi bani, până când aveam să cad şi eu în desuetudine şi să fiu ţinut aici ţ ţ ţ doar ca să manevrez cine ştie ce maşinărie pe care viitorii angajaţi nu au mai văzut-o niciodată.

Şi atunci am făcut un lucru de neconceput. Am pornit demersurile necesare ca să intru în slujba statului, să ajung şi eu un *gowy*.

Cred că unii dintre şefii mei au fost cam ţ nedumeriţi de această decizie, dar s-au simţit şi foarte măguliţi, deoarece traseul tipic este, de obicei, invers: abia la încetarea mandatului, funcţionarul public intră la privat ca să facă mai mulţi bani. Niciun IT-ist angajat prin contract la o firmă particulară nu îşi doreşte o leafă mai mică. Însă, din punctul meu de vedere, statutul de *gowy* era perfect logic: urma să fiu plătit ca să călătoresc.

Am avut noroc şi s-a eliberat un post. După nouă luni în funcţia de administrator de sistem, am făcut i 7

cerere pentru un post de IT-ist începător undeva în străinătate, iar cererea mi-a fost aprobată pe loc.

Ultima mea zi la sediul central al CIA a fost o simplă formalitate. Toate actele erau deja întocmite şi îmi schimbasem ecusonul verde cu unul albastru.

*

Tot ce mai aveam de făcut era să suport o altă sesiune de îndoctrinare, ţinută într-o elegantă sală de conferinţe de lângă Dunkin Donuts. Acolo am participat la un ritual de care nu au niciodată parte cei care se angajează la privat. Am ridicat mâna şi am depus un jurământ de credinţă, dar nu faţă de guvern şi nici faţă de instituţia care mă angaja, ci faţă de Constituţia Statelor Unite. Atunci am jurat solemn să sprijin şi să apăr Constituţia Statelor Unite împotriva tuturor inamicilor ei, din afara sau din interiorul graniţelor.

A doua zi am plecat cu buna şi draga mea Honda Civic până în Virginia. Ca să ajung la postul visat, trebuia să mă întorc la şcoală – prima şcoală pe care aveam s-o termin vreodată şi de la care nu am chiulit.

14

CONTELE DEALULUI

Primele ordine primite în calitatea de proaspăt funcţionar al guvernului m-au trimis la Confort Inn din

Warrenton, Virginia – un motel trist şi dărăpănat, al cărui principal client era „Departamentul de Stat”, adică CIA. Era cel mai jalnic motel dintr-un oraş plin cu moteluri jalnice, probabil acesta fiind motivul pentru care îl alesese CIA. Cu cât erau mai puţini clienţi, cu atât erau mai slabe şansele ca să observe cineva că acest Confort Inn era, de fapt, un cămin improvizat al Centrului de Pregătire Warrenton – sau „Dealul”, după cum îi spun cei care lucrează acolo.

Când am ajuns, recepţionerul mi-a atras atenţia să nu folosesc scara, care era înconjurată cu banda galbenă utilizată de poliţie. Am primit o cameră la primul etaj al clădirii principale, cu vedere la anexele motelului şi la parcare. Lumina dinăuntru era chioară, în baie era mucegai, covoarele murdare erau arse de ţigări chiar sub anunţul cu „fumatul interzis”, iar salteaua subţire avea nişte pete vineţii, despre care eu speram să fi fost de la vin. Totuşi, mi-a plăcut – încă eram la vârsta la care acest aspect sărăcăcios mi se părea romantic, boem chiar – şi în prima noapte am stat întins pe pat, m-am uitat la gângăniile care roiau în jurul singurului bec din tavan şi am numărat ceasurile până la micul dejun continental care îmi fusese promis.

De dimineaţă, am aflat că pe continentul Warrenton, micul dejun însemna câte o cutie cu o porţie de cereale Froot Loops şi lapte bătut. Bun venit în slujba guvernului!

Confort Inn avea să fie casa mea în următoarele şase luni. Şi mie, şi colegilor mei – ne ziceam *Innmates* – ni s-a atras atenţia ca nu cumva să spunem familiilor sau persoanelor apropiate unde suntem şi ce facem. M-am supus protocolului, aşa că am trecut foarte rar pe acasă şi am vorbit de foarte puţine ori cu Lindsay la telefon. Oricum, nu aveam voie să ne luăm telefoanele la cursuri, pentru că erau secrete. Şi aveam cursuri tot timpul. Warrenton avea grijă să ne ţină ocupaţi, ca să nu suferim de singurătate.

Dacă Ferma (Farm), de lângă Câmp Peary, este

instituţia de pregătire a CIA cu cea mai mare faimă, mai cu seamă pentru că este singura despre care personalul de PR al agenţiei are voie să le vorbească producătorilor de la Hollywood, atunci cu siguranţă că Dealul (Hill) este cea mai misterioasă. Conectat prin fibre optice şi unde ultrascurte la satelitul de la Brandy Station, Dealul reprezintă centrul reţelei de comunicaţii a CIA şi este amplasat într-un loc unde nu l-ar atinge un eventual atac atomic îndreptat împotriva Washingtonului. IT-iştii mai bătrâni care lucraseră acolo ziceau că CIA ar supravieţui dacă şi-ar pierde sediul central într-un asemenea atac, dar ar pieri definitiv dacă şi-ar pierde centrul de la Warrenton. Şi înclin să le dau dreptate, pentru că acum pe Deal sunt două uriaşe centre ultrasecrete de date şi la construirea unuia dintre ele am lucrat şi eu.

Centrul şi-a primit numele datorită locului unde este situat – adică pe culmea unui deal mare, cu pante abrupte. Când am ajuns eu acolo, nu exista decât un singur drum care trecea pe lângă un gard ce împrejmuia perimetrul şi pe care nu se vedea niciun semn indicator. Apoi drumul urca o pantă atât de înclinată, încât, de câte ori se făcea mai frig şi se forma polei pe jos, maşinile nu mai puteau să urce şi alunecau înapoi, la vale.

Dincolo de punctul de control se găsesc nişte clădiri dărăpănate, care reprezintă complexul Departamentului de Stat pentru comunicaţii secrete. Amplasarea acestuia era tot o acoperire: Dealul părea a fi doar un loc unde serviciul de informaţii externe al SUA îşi pregăteşte specialiştii IT. În spatele complexului erau clădirile scunde, fără firmă, unde am învăţat eu, iar mai departe era poligonul unde se antrenau trăgătorii din IC. Întreaga zi răsunau focuri de armă, dar după un tipar pe care nu-l cunoşteam la vremea aceea: *poc-poc*, *poc; poc-poc*, *poc*! Două împuşcături în serie însemnau scoaterea din luptă a adversarului, următoarea însemna executarea acestuia.

Eu făceam parte din clasa 6 – 06 a BTTP (Basic Telecommunications Training Program), a cărui denumire

– intenţionat anostă – ascunde unul dintre cele mai secrete şi mai puţin obişnuite programe din câte există. Scopul lui este acela de a pregăti TISO (Tehnical Information Sistems Officers – specialişti în sisteme informaţionale) – elita de „comunicatori” ai CIA ori, mai puţin formal, „tipii de la Comunicaţii” („commo”). Un TISO trebuie să înveţe de toate, să ajungă un fel de factotum, o singură persoană care să îndeplinească simultan rolurile specializate ale generaţiilor anterioare: să se priceapă la criptarea şi la decriptarea mesajelor, să fie radiotelegrafist, electrician şi mecanic, consilier pe probleme de siguranţă digitală şi fizică şi IT-ist. Sarcina principală a acestui agent sub acoperire este să coordoneze infrastructura tehnică pentru activităţile CIA, mai ales din străinătate, în bazele ascunse în interiorul misiunilor, consulatelor şi ambasadelor americane – de unde şi legătura cu Departamentul de Stat. Ideea este că, dacă te afli într-o asemenea ambasadă, adică departe de casă şi înconjurat de străini care nu prezintă încredere (nu contează dacă sunt inamici sau aliaţi, din punctul de vedere al CIA, tot străini dubioşi sunt), trebuie să-ţi rezolvi singur toate problemele de natură tehnică. Dacă ceri unui specialist local să-ţi repare baza secretă, el cu siguranţă o să te ajute, ba chiar pe bani puţini, dar îţi va instala şi dispozitive de ascultare, greu de depistat, ale unei puteri străine.

Prin urmare, aceşti TISO trebuie să ştie cum să repare absolut toată aparatura din clădire, de la computerele individuale şi reţelele lor, până la sistemele CCTV şi HVAC, panouri solare, radiatoare şi ventilatoare, generatoare de urgenţă, conexiuni de satelit, dispozitive militare de criptare, alarme, încuietori şi aşa mai departe. Regula e că, dacă se bagă în priză, atunci devine problema unui TISO.

De asemenea, aceşti specialişti trebuie să ştie cum să construiască singuri unele dintre aceste sisteme, la fel cum trebuie să ştie şi să le distrugă – de exemplu, în cazul în care ambasada ar fi sub asediu şi ar fi fost deja evacuaţi

din ea toţi diplomaţii şi colegii lor de la CIA. TISO este întotdeauna ultimul care pleacă. Treaba lui este să trimită cel din urmă mesaj spre sediul central, înainte de oprirea completă a transmisiei şi după ce a tocat, a ars, a şters, a demagnetizat şi a dezintegrat orice poartă amprentele CIA, de la documentele operative din seifuri şi până la discuri cu material codat, pentru a se asigura că nu ajunge nimic important în mâinile inamiciului.

Această treabă cade în sarcina CIA şi nu a Departamentului de Stat – entitatea care deţine clădirea ambasadei – nu doar din cauza diferenţei de competenţe şi de responsabilitate: adevăratul motiv este negarea plauzibilă. Cel mai prost păstrat secret al diplomaţiei moderne este acela că principala funcţie a unei ambasade este de platformă de spionaj. Vechile explicaţii referitoare la motivul pentru care un stat ar încerca să aibă o prezenţă suverană pe teritoriul altei ţări au căzut în desuetudine odată cu dezvoltarea comunicaţiilor electronice şi a avioanelor cu reacţie. În zilele noastre, cea mai

? ţ *1*

Importantă activitate diplomatică se desfăşoară direct între ministere şi miniştri. Sigur, ambasadele mai fac ocazional anumite demersuri şi încearcă să-şi

* i sprijine cetăţenii aflaţi peste hotare şi există şi secţiile consulare care acordă vize şi înnoiesc paşapoartele. Însă, cel mai adesea, ele se află într-o altă clădire şi, oricum, niciuna dintre aceste activităţi nu poate justifica nici pe departe cheltuielile făcute pentru întreţinerea întregii infrastructuri. Cheltuielile se justifică prin folosirea paravanului oferit de Departamentul de Stat pentru conducerea şi legitimarea activităţii de spionaj.

TISO lucrează sub acoperire diplomatică, beneficiind de legitimaţii care îi ascund printre toţi angajaţii ambasadei, de obicei având funcţia oficială de „ataşaţi”. În ambasadele cele mai mari, probabil că erau vreo cinci, în cele mari, poate doar trei, dar majoritatea nu aveau decât unul singur. Li se spune *singletems* („copii unici la părinţi”)

şi îmi amintesc că am auzit că, dintre toţi angajaţii CIA, cei care ocupă un asemenea post sunt cei care divorţează cel mai des. Să fii *singleton* înseamnă să fii un IT-ist solitar, departe de casă, într-o lume unde mereu se strică câte ceva.

La început, în grupa mea de la Warrenton, am fost opt persoane şi doar una singură a abandonat înainte de absolvire – chestie destul de puţin obişnuită, din câte am aflat atunci. Iar această echipă pestriţă era şi ea destul de puţin obişnuită, deşi destul de reprezentativă pentru tipul de rebeli care îşi aleg de bunăvoie un parcurs profesional care nu le garantează nimic altceva decât că îşi vor petrece mare parte din viaţă lucrând sub acoperire într-o tară străină. As zice că eu, la 24 de ani, eram pe undeva pe la mijloc, cu toate că experienţa mea anterioară, când mă ocupasem de sistemele de la sediu, mă familiarizase cu operaţiunile agenţiei. Cei mai mulţi dintre colegii mei erau doar nişte puşti pricepuţi în ale informaticii, veniţi direct de pe băncile facultăţii sau de pe stradă, care îşi trimiseseră cererile online.

În semn de respect faţă de aspiraţiile paramilitare ale filialelor CIA de peste hotare, ne-am dat porecle unii altora – pe baza excentricităţilor fiecăruia – pe care le foloseam mai des decât numele reale. Taco Bell era un tip din suburbii: masiv, simpatic şi cam insignifiant. La 20 de ani, singura slujbă avută până atunci fusese cea de şef de tură de noapte la unul dintre restaurantele cu numele respectiv din Pennsylvania. Rainman se apropia de 30 de ani, pe care şi-i petrecuse între diferite stadii de autism – de la detaşarea catatonică şi până la tremurat de furie. Purta cu mândrie porecla pe care i-o dăduserăm şi despre care susţinea că era un titlu de onoare printre amerindieni. Flute (Flaut) şi-a căpătat numele pentru că perioada petrecută în marină ni se părea mult mai puţin interesantă decât faptul că se specializase la n-ai la conservator. Spo era un tip mai în vârstă, de vreo 35 de ani. Îi ziceam aşa pentru că fusese SPO – Special Police Officer – la sediul

CIA, unde se plictisise de moarte păzind poarta din McLean şi voia să ajungă să lucreze în străinătate, chiar dacă asta însemna să-şi înghesuie întreaga familie într-o singură cameră de motel amărât (situaţie care a durat până în momentul în care conducerea a descoperit într-un sertar şarpele pe care îl creşteau ca animal de casă copiii lui). Cel mai bătrân dintre noi era Colonelul, un fost sergent de comunicaţii din Forţele Speciale, care, după atât de multe ture prin groapa cu nisip, voia să încerce şi altceva. Îi ziceam Colonelul, cu toate că nu era decât un simplu recrut, datorită asemănării cu tipul de pe firma de la KFC, fast-food al cărui pui prăjit îl preferam cu toţii în locul meniului de la cantina Warrenton.

Porecla mea – presupun că trebuie să vorbesc şi despre asta – era Contele. Dar nu din cauza atitudinii mele aristocratice ori a faptului că mă îmbrăcam ca un filfizon, ci pentru că, aidoma vampirului marionetă din serialul *Sesame Street*, obişnuiam să-mi semnalez intenţia de a întrerupe cursul ridicând un deget arătător, de parcă aş fi vrut să zic: „Unu, doi, trei, ha-ha-ha, ai uitat trei lucruri!”

Aceştia erau oamenii alături de care făceam 20 de cursuri diferite, fiecare cu caracterul lui specific, dar majoritatea având de-a face cu metodele prin care poţi folosi tehnologia pe care o ai la dispoziţie în orice mediu ca să o pui în slujba Guvernului Statelor Unite – fie dintr-o ambasadă, fie itinerant.

Într-unul dintre exerciţii trebuia să urci pe acoperişul unei clădiri trusa de urgenţă, adică o valiză de vreo 40 de kilograme, ticsită cu echipament de comunicaţii mai bătrân decât mine. Neavând la dispoziţie decât o busolă şi o foaie laminată cu coordonatele, trebuia să găsesc pe tot cerul ăla înstelat unul dintre sateliţii nedetectabili ai CIA, care urma să mă conecteze la nava-mamă a agenţiei, Centrul de Comunicaţii pentru Situaţii de Criză (Crisis Communications Center) din

McLean – cu indicativul „Central” după care să folosesc trusa aia de pe vremea Războiului Rece ca să

configurez un canal criptat de transmisie radio.

Exerciţiul avea menirea să-ţi amintească motivul

* * *

pentru care agentul *commo* este mereu primul care intră într-o ţară străină şi ultimul care pleacă de acolo: şeful respectivului birou CIA poate să fure cel mai mare secret din lume, dar secretul ăla e zero barat până când îl aduce cineva acasă.

În noaptea respectivă am stat în bază până după ce s-a înnoptat, apoi am urcat cu maşina până pe culmea Dealului şi am parcat lângă hambarul în care se afla sala unde studiam noţiunile specifice domeniului electric, menite să-i împiedice pe adversari să ne monitorizeze activităţile. Metodele pe care le învăţam semănau uneori cu tehnicile voodoo – de pildă, capacitatea de a reproduce ce era afişat pe orice monitor de computer doar prin utilizarea emisiilor electromagnetice extrem de mici, produse de trecerea curentului alternativ prin componentele interne, emisii ce pot fi captate cu ajutorul unei antene speciale, printr-o metodă numită „Van Eck Phreaking” (interceptare Van Eck). Dacă vi se pare greu de înţeles, să ştiţi că la fel ni s-a părut şi nouă. Însuşi instructorul nostru ne-a mărturisit că nici el nu a înţeles chiar toate detaliile şi că nu ne poate face vreo demonstraţie, însă ştia că ameninţarea era reală: CIA le făcea chestia asta altora, ceea ce însemna că şi alţii ne-o puteau face nouă.

M-am cocoţat pe acoperişul maşinii, aceeaşi veche Honda Civic albă, şi, în vreme ce mă uitam în zare, până la hotarele statului Virginia (aşa mi se părea), am sunat-o pe Lindsay pentru prima oară după câteva săptămâni, poate chiar o lună. Şi am tot vorbit până mi-a murit bateria de la telefon şi s-a făcut atât de frig, că îmi vedeam aburii respiraţiei, îmi doream din tot sufletul să împărtăşesc acea privelişte cu ea – câmpurile întunecate, dealurile vălurite, licărul stelelor –, însă tot ce puteam face era să i-o descriu. Deja încălcăm regulile vorbind la telefon; aş fi încălcat

legea dacă făceam o poză.

Una dintre principalele materii de studiu de la Warrenton se referea la depanarea terminalelor şi a cablurilor – adică a componentelor de bază (şi primitive, din multe puncte de vedere) pe care le are infrastructura de comunicaţii a oricărui birou CIA. în acest context, un „terminal" este doar un computer folosit la trimiterea şi la primirea de mesaje într-o unică reţea sigură. În special analiştii CIA folosesc termenul *cables* atunci când se referă la mesaje[15], însă IT-iştii ştiu că aceste *cables* sunt mult mai concrete: sunt fire electrice sau sârme care, în ultima jumătate de secol, au legat între ele terminalele agenţiei – mai precis vechile Post Communications Terminals – din toată lumea, traversând prin subteran graniţele statelor şi oceanele.

Era ultimul an când un TISO trebuia să înveţe toate lucrurile astea: hardware-ul terminalului, numeroasele pachete software care funcţionau pe el şi, evident, cablurile. Unora dintre colegii mei li se părea o prostie să te apuci să înveţi cum e cu izolarea şi cu învelirea cablurilor în ceea ce se presupunea a fi epoca wireless. Însă, dacă se întâmpla ca vreunul dintre ei să-şi exprime cu voce tare îndoielile referitoare la relevanţa tehnologiei depăşite care ni se preda, profesorii noştri ne aminteau că acela era primul an din istoria Dealului când TISO nu erau obligaţi să înveţe Codul Morse.

Nu mai aveam mult până la absolvire, aşa că ni s-a cerut să completăm nişte formulare cunoscute drept „listele cu posturile visate". Ni s-a dat câte o listă cu birourile CIA din întreaga lume care aveau nevoie de personal şi ni s-a spus să le notăm în ordinea preferinţelor noastre. Aceste formulare ajungeau apoi la Requirements Division, unde erau rupte şi aruncate la gunoi – cel puţin aşa se zvonea.

Primul post de pe lista mea era SRD – Special Requirements Division. Acest post nu se afla la vreo

15 In lb. engl., cable înseamnă „cablu", dar şi „telegramă" (n. tr.).

ambasadă, ci chiar aici, în Virginia, de unde aş fi fost trimis periodic prin toate zonele mai dificile, unde agenţia considera că ar fi fost prea periculos să-şi instaleze misiuni permanente – adică la bazele de operaţiuni mici şi izolate din Afghanistan, Irak şi regiunile de graniţă ale Pakistanului, de exemplu. Alegând SRD, optam pentru provocare şi diversitate, arătând că nu vreau să fiu imobilizat într-un singur oraş pe toată durata unui stagiu de trei ani. Instructorii mei erau destul de încrezători că cei de la SRD vor profita de şansa de a mă lua la ei, iar eu aveam destul de multă încredere în abilităţile mele nou formate. Numai că lucrurile nu au mers chiar aşa cum ne aşteptam noi.

Confort Inn era dovada clară a faptului că centrul de pregătire încerca să facă economii. Şi nu ştiu dacă o să mă credeţi, dar unii dintre colegii mei ajunseseră să creadă că tocmai conducerea încălca mai multe prevederi din dreptul muncii. Fiind o persoană solitară şi obsedată de muncă, pe mine nu m-a deranjat asta la început – de fapt, n-a deranjat pe nimeni de aceeaşi vârstă cu mine. Pentru noi, tocmai acesta era genul de exploatare de care avuseserăm parte până atunci şi pe care ajunseserăm s-o considerăm firească. Însă orele suplimentare neplătite, refuzarea permisiilor şi neacordarea de beneficii familiilor contau extrem de mult pentru colegii mai vârstnici. Colonelul avea pensii alimentare de plătit, iar Spo avea familie, deci fiecare dolar conta, fiecare minut avea importanţă.

Aceste nemulţumiri au atins punctul culminant atunci când s-a prăbuşit scara veche şi şubredă de la Confort Inn. Din fericire, nu a fost nimeni rănit, dar cu toţii am tras o sperietură zdravănă, iar colegii mei au început să se plângă spunând că, dacă acea clădire ar fi fost finanţată de oricare altă entitate în afară de CIA, ar fi fost de mulţi ani amendată şi închisă pentru încălcarea normelor de prevenire a incendiilor. Apoi protestele s-au extins şi, nu peste multă vreme, a fost cât pe ce să se înfiinţeze un sindicat în şcoala aceea care forma – hai să le zicem pe

nume – sabotori. Ca răspuns, conducerea s-a menţinut ferm pe poziţii şi a decis să aştepte până ne va trece nebunia, deoarece toţi participanţii la acel simulacru de revoltă trebuiau ori să absolve cursurile, ori să fie trimişi acasă.

1;

M-au abordat câţiva dintre colegi. Ştiau că profesorii mă plac, deoarece competenţele mele mă făceau cel mai bun din clasă. Şi mai ştiau că, de vreme ce lucrasem la sediul central, aveam ceva cunoştinţe despre cum funcţionează birocraţia. Plus că scriam destul de coerent – cel puţin, după standardele IT-iştilor. Şi mi-au zis că vor să fiu un fel de reprezentant al clasei sau un fel de martir care le prezintă plângerile în faţa conducerii.

Mi-aş dori să spun că doar simţul meu exacerbat ai dreptăţii m-a determinat să le accept propunerea. Însă, cu toate că şi asta a avut o oarecare contribuţie

7 9 ţin decizia pe care am luat-o, nu am cum să neg că, din punctul de vedere al unui tânăr care dintr-odată excela în aproape tot ce încerca să facă, faptul de a cere socoteală conducerii incorecte a şcolii era ceva extrem de amuzant. Nici măcar o oră nu a trecut şi m-am şi apucat să îmi pregătesc tactica, pe baza documentelor interne. Şi, până la sfârşitul zilei, e-mailul a fost trimis.

În dimineaţa următoare, directorul m-a chemat la el în birou. A recunoscut că şcoala o luase razna, dar a zis că nu avea puterea să rezolve problemele apărute.

— Nu mai aveţi decât douăsprezece săptămâni de stat aici, aşa că fă-mi un serviciu şi spune-le colegilor tăi să mai strângă puţin din dinţi. Vor sosi curând repartiţiile şi atunci veţi avea alte lucruri la care să vă gândiţi. Tot ce vă veţi mai aminti din perioada petrecută aici va fi numele celui care a primit cel mai bun calificativ.

Cuvintele lui au semănat cumva cu o ameninţare, dar şi cu o încercare de mituire. Oricare i-ar fi fost

9

Intenţia, m-a deranjat destul de tare. Am ieşit din

biroul lui înţelegând că s-a terminat cu distracţia şi a venit vremea dreptăţii.

M-am întors la colegii mei care se aşteptaseră la înfrângere. Mi-aduc aminte că Spo m-a văzut că sunt încruntat şi mi-a zis:

9

— N-ai de ce să te simţi prost. Măcar ai încercat.

El lucrase în sistem mai mult decât oricare dintre noi, aşa că ştia că era absurd să îţi imaginezi că direcţia o să repare ceva ce ea însăşi stricase. În comparaţie cu el, eu eram doar un naiv în ale birocraţiei şi mă deranja uşurinţa cu care Spo şi ceilalţi o acceptau. Nu puteam să sufăr ideea că doar simpla reprezentare a procesului ajungea să înlăture orice pretenţie legitimă la un oarecare rezultat. Problema nu era că acelor colegi ai mei nu le păsa suficient ca să lupte, ci că nu îşi permiteau să o facă: sistemul era în aşa fel conceput, încât costul acutizării unei situaţii era mai mare decât profitul scontat al soluţionării ei. Însă, la 24 de ani, eu nu mă gândeam nici la costuri şi nici la profit. Nu mă gândeam decât la sistem, de el îmi păsa. Aşa că încă nu terminasem.

Am rescris şi am retrimis e-mailul, dar nu dii 7

rectorului şcolii, ci şefului său, directorul Serviciului de Agenţi de Teren (Field Service Group). Deşi era situat mult deasupra directorului şcolii, acest D/FSG avea cam aceeaşi vechime în muncă şi aceeaşi funcţie cu câţiva dintre şefii cu

1119 i care avusesem eu de-a face la sediul central. Apoi am trimis e-mailul şi şefului *său* – aflat şi mai sus pe scara ierarhică.

După câteva zile, în timpul unui curs despre ceva legat de avantajele criptării, ne-am pomenit în clasă cu o secretară, care ne-a anunţat că vechiul regim a căzut. Şi că nu se vor mai face ore suplimentare neplătite. Şi că, peste două săptămâni, ne vom muta cu toţii într-un hotel mult mai bun. Îmi amintesc şi

9 1

acum că se sufoca de mândrie când ne-a zis:

— La un Flampton Inn!

Doar o zi am apucat să-mi savurez victoria, că am fost deranjaţi din nou şi tot în timpul unui curs. Acum în pragul uşii se afla directorul, care îmi făcea semne să merg în biroul lui. Spo a sărit imediat de pe scaun, m-a luat în braţe, s-a făcut că îşi şterge o lacrimă şi mi-a declarat că nu o să mă uite niciodată.

*

Directorul şi-a dat ochii peste cap.

În birou mă aştepta directorul Agenţilor de Teren – şeful directorului şi şeful tuturor care aleseseră să devină TISO. Iar eu tocmai şefului său îi trimisesem ultimul e-mail. Părea extrem de prietenos, nu spumega de nervi ca directorul. Or, exact chestia asta m-a demoralizat.

Am încercat să afişez o expresie calmă, dar mă luase cu transpiraţii reci. Directorul şcolii a început discuţia reiterând faptul că problemele pe care i le adusesem la cunoştinţă erau pe cale de rezolvare. Superiorul lui l-a întrerupt:

— Dar nu ne-am întâlnit ca să vorbim despre asta. Ne-am întâlnit ca să discutăm despre insubordonare şi ierarhie.

Nici dacă m-ar fi pălmuit nu m-ar fi şocat atât de tare. Mai să cad de pe scaun.

Habar n-aveam ce voia să zică prin insubordonare, dar nici n-am avut ocazia să-l întreb, pentru că a continuat imediat. CIA se deosebea de alte agenţii civile, a zis, chiar dacă în statutul ei se pretindea că nu ar fi aşa. Iar într-o agenţie care se ocupa cu chestiuni atât de importante nu exista nimic mai presus de ierarhie.

Ridicând din reflex un deget, am subliniat faptul că, înainte de a trimite e-mailurile, *am încercat* să merg pe linie ierarhică, însă am eşuat. Exact asta nu ar fi trebuit să spun în faţa persoanei ierarhic superioare, care stătea în spatele biroului.

Directorul şcolii nu a comentat nimic – ba se uita *y* în

jos, ba arunca o privire pe geam.

— Ascultă, Ed! mi-a spus şeful lui. Nu am venit aici să fac anchetă. Relaxează-te! Recunosc că eşti *y* un tânăr talentat, să ştii că ne-am interesat la toţi instructorii tăi şi toţi ne-au zis că eşti talentat şi ager la minte. Ba chiar te-ai oferit să pleci în zona de război. Apreciem o asemenea atitudine. Avem nevoie de tine, dar trebuie să ştim dacă ne putem baza pe tine. Trebuie să înţelegi că facem cu toţii parte dintr-un sistem. Uneori trebuie să acceptăm anumite lucruri care nu ne fac plăcere, pentru că misiunea este întotdeauna pe primul loc şi nu ne-o putem duce la bun sfârşit dacă membrii echipei încep să pună la îndoială deciziile superiorilor.

S-a întrerupt, de parcă ar fi avut un nod în gât şi nu putea să-l înghită. Apoi a continuat:

— Şi ce-ţi spun eu acum nu e nicăieri mai adevărat decât în deşert. Acolo se petrec o mulţime de lucruri discutabile şi nu sunt deloc convins că, în faza asta, tu ai şti să le faci fată.

7 *y y*

Aha, deci aceasta era răzbunarea lor! Şi, deşi ce se întâmpla acum era împotriva propriilor sale interese, directorul şcolii zâmbea, privind spre parcare. Nimeni în afară de mine – serios, chiar nimeni! – nu alesese postul din SRD şi, de fapt, nici vreun alt post într-o zonă de conflict, nici măcar ca a doua sau a treia opţiune. Toţi colegii mei preferaseră locurile de pe circuitul turistic european, baze din burguri cu mori de vânt şi multe biciclete pe uliţe, unde foarte rar se auzeau explozii.

Şi, în mod pervers, mi-au oferit unul dintre posturile astea. Mi-au dat Geneva. M-au pedepsit dându-mi ceva ce nu cerusem niciodată, ceva ce toţi ceilalţi îşi doreau.

De parcă mi-ar fi citit gândurile, directorul mi-a spus:

— Nu-i o pedeapsă, Ed, ci o oportunitate, zău aşa. Cineva cu experienţa ta profesională s-ar irosi în zona de război. Ţie îţi trebuie o bază mai mare, care se ocupă de cele mai noi proiecte. Doar aşa vei avea mereu ceva de

făcut şi îţi vei dezvolta competenţele.

Colegii care mă felicitaseră înainte aveau să mă invidieze acum şi să-şi spună că fusesem cumpărat cu un post de lux, deoarece conducerea dorea să scape de alte reclamaţii. Reacţia mea a fost contrară: m-am gândit că directorul şcolii avea un informator în clasă, care îi spusese ce fel de post speram eu să evit.

Şeful cel mare s-a ridicat de pe scaun şi mi-a zâmbit, dându-mi de înţeles că întâlnirea luase sfârşit: – în regulă, rămâne stabilit! înainte să plec, vreau să mă asigur că ne-am înţeles: nu o să mai am parte de altă „acrobaţie" semnată Ed Snowden, da?

15

GENEVA

Cea mai mare parte din acţiunea romanului *Frankenstein*, scris în 1818 de Mary Shelley, se desfăşoară în Geneva, un oraş însufleţit, curat, ordonat, unde totul se întâmplă cu precizie de ceasornic şi care acum era casa mea. Aidoma multor americani, şi eu văzusem diferitele ecranizări ale romanului şi toate desenele animate inspirate din el, dar nu citisem cartea. În zilele de dinaintea plecării, căutasem ceva de citit despre Geneva şi, în aproape toate listele de cărţi găsite online, *Frankenstein* era trecut înaintea ghidurilor turistice şi a cărţilor de istorie. De fapt, mi se pare că singurele PDF-uri pe care le-am descărcat ca să am ce citi în avion au fost romanul lui Mary Shelley şi

Convenţia de la Geneva. Însă nu l-am terminat de

*

cât pe primul. Am citit noaptea, în timpul acelei luni nesfârşite când am fost singur, înainte ca Lindsay să se mute la mine. Stăteam întins pe o saltea goală din livingul apartamentului ridicol de elegant, ridicol de mare – dar încă nemobilat –, pe care mi-l plătea ambasada. Apartamentul se afla pe Quai du Seujet, în districtul Saint-Jean Falaises. De la o fereastră se vedea Ronul, de la cealaltă, munţii Jura.

Din păcate, cartea nu s-a ridicat la nivelul aşteptărilor mele. *Frankenstein* este un roman epistolar, ca un şir de e-mailuri prea lungi şi prea elaborate, în care scenele de nebunie şi crimele sângeroase alternează cu pasaje moralizatoare despre cum inovaţiile tehnologice vor întrece toate limitele moralei, ale eticii şi ale legii, având ca rezultat crearea unui monstru incontrolabil.

În IC, se vorbeşte adesea despre „efectul Frankestein”, deşi termenul militar este „recul”: adică situaţii în care se întâmplă ca tocmai acele decizii politice luate pentru promovarea intereselor americane să ajungă să le facă un rău ireparabil. Printre cele mai remarcabile exemple ale „efectului Frankenstein”, enumerate ulterior de civili, de membri ai guvernului, de militari, ba chiar şi de persoane din IC, se numără proiectul american de finanţare şi instruire a mujahedinilor pentru lupta împotriva sovieticilor, proiect care a avut drept rezultat militarizarea organizaţiei lui Osama bin Laden şi apariţia al-Qaida. Alt exemplu este îndepărtarea din armata irakiană a membrilor Partidului Ba atât, loiali lui Saddam Hussein, fapt care a dus la naşterea Statului Islamic. Însă, pentru scurta mea carieră, exemplul cel mai semnificativ al „efectului Frankestein” a fost efortul clandestin al guvernului american de restructurare a comunicaţiilor globale. La Geneva, în acelaşi decor unde creatura lui Mary Shelley a luat-o razna, America se ocupa de crearea unei reţele care, în final, ajungea să aibă o viaţă şi o misiune proprii şi care avea să distrugă vieţile creatorilor ei – printre care şi a mea.

Biroul CIA de la ambasada americană din Geneva era unul dintre cele mai importante laboratoare de pe continentul european, unde se desfăşura de zeci de ani acest experiment. Capitala rafinată şi străveche a banilor se afla în punctul unde se intersectau reţelele de fibre optice internaţionale cu cele ale UE şi chiar pe traseul celor mai importanţi sateliţi de comunicaţii.

CIA era cea mai importantă agenţie de informaţii din

Statele Unite care punea pe primul loc HUMINT (informaţii de natură umană) şi strângea informaţii prin contact direct, interpersonal, nemediat de vreun monitor. Ofiţerii de caz (*case officers* – CO), specializaţi în acest domeniu erau nişte cinici irecuperabili, nişte mincinoşi încântători care fumau, beau şi nutreau resentimente profunde faţă de apariţia SIGINT (informaţii obţinute prin interceptare de semnale), prin care se strângeau informaţii din comunicaţiile interceptate, ceea ce ducea la reducerea privilegiilor şi a prestigiului acelor ofiţeri. Deşi lipsa lor de încredere în tehnologia digitală îmi amintea de atitudinea lui Frank, fostul meu coleg de la sediul central, vedeam că îi înţelegeau utilitatea. De-a lungul carierei sale, chiar şi cel mai charismatic şi inteligent CO are de-a face măcar cu câţiva idealişti pe care nu va putea să-i cumpere cu plicuri pline cu bani. De obicei, într-un astfel de moment apelau la agenţi din IT, cum eram eu, copleşindu-i cu întrebări, complimente şi invitaţii la restaurante.

Să fii agent tehnic de teren printre oamenii aceştia însemna să fii atât un fel de ambasador cui

tural, cât şi un fel de consilier, pentru că trebuia să îi iniţiezi în obiceiurile şi tradiţiile unui nou! teritoriu, la fel de străin ofiţerului de caz precum le este majorităţii americanilor Elveţia cu cele 26 de cantoane şi cu cele patru limbi oficiale ale sale. Lunea, un c-o putea să mă întrebe cum să iniţieze un canal secret de comunicare online cu un potenţial informator pe care nu voia să-l sperie. Marţea, un alt CO îmi putea face cunoştinţă online cu un „specialist” de la Washington – deşi „specialistul” cu pricina era acelaşi CO din urmă cu o zi, care acum voia să-şi verifice acoperirea (încă îmi este ruşine când mă gândesc că nu am bănuit nimic, deşi chiar asta era ideea). Miercurea, altcineva mă întreba care este cea mai bună metodă de distrugere-după-transmitere (varianta tehnologică a vechiului „citeşte şi arde”) a unui disc cu datele unor clienţi, pe care CE-ul reuşise să îl cumpere de

la un angajat necinstit al Swisscom. Joia, aveam de scris şi de trimis rapoarte despre aceşti CO – referitoare la încălcarea normelor de securitate, cu exemple minore de genul: au uitat să încuie uşa de la un seif când s-au dus la baie. Sarcina asta o îndeplineam cu multă milă, pentru că pe vremuri şi eu făcusem aceeaşi greşeală. Vinerea, şeful de la Operativ mă putea chema la el în birou ca să mă întrebe dacă, „ipotetic vorbind, desigur”, sediul central ne-ar trimite un stick USB virusat şi „cineva” l-ar folosi ca să intre în computerele delegaţilor de la Naţiunile Unite – organizaţie a cărei clădire principală se afla foarte aproape de noi credeam eu că acel „cineva” putea să fie prins?

Nu credeam şi nimeni nu a fost prins.

Pe scurt, pe perioada activităţii mele pe teren, terenul s-a schimbat foarte repede. Agenţia insista din ce în ce mai mult ca toţi c-o să intre în noul mileniu, iar agenţii IT, aşa cum eram eu, au primit misiunea suplimentară de a-i ajuta să o facă. Le-am arătat cum să intre Online şi ei au fost obligaţi să ne suporte.

Geneva era considerată punctul zero al acestei tranziţii, deoarece aici se aflau cele mai multe şi mai sofisticate ţinte din lume, de la Biroul Naţiunilor Unite şi până la sediile numeroaselor agenţii specializate ale ONU şi ale organizaţiilor neguvernamentale internaţionale. Aici era Agenţia Internaţională pentru Energie Nucleară, care promovează în toată lumea tehnologiile nucleare şi standardele de siguranţă, inclusiv pe acelea legate de armele nucleare; Uniunea Internaţională a Telecomunicaţiilor.

7 i i 7

care – influenţând standardele tehnice pentru absolut orice, de la spectrul de frecvenţe radio şi până la orbitele sateliţilor – decide ce anume poate fi comunicat şi cum; şi Organizaţia Mondială a Comerţului, care – prin reglementările asupra comerţului de bunuri, servicii şi proprietăţi intelectuale între naţiunile participante – decide ce anume poate fi vândut şi cum. Să nu uit de rolul

Genevei de capitală a finanţelor private, care a permis acumularea şi cheltuirea unor averi imense, destul de departe de ochii opiniei publice, indiferent dacă respectivele averi erau ilicite sau nu.

Bineînţeles că renumitele metode lente şi meticuloase ale spionajului tradiţional au avut succes în manipularea tuturor acestor sisteme în folosul Americii, dar, în ultimă instanţă, aceste rezultate au fost prea puţine ca să poată satisface apetitul tot mai mare al decidenţilor politici din Statele Unite, care citeau rapoartele IC, mai cu seamă atunci când sectorul bancar din Elveţia – împreună cu tot restul lumii – s-a digitalizat. Pentru că acum cele mai mari secrete ale lumii erau stocate pe computere, cel mai adesea conectate la internetul cu acces liber, era logic ca şi agenţiile de informaţii ale Americii să folosească aceleaşi conexiuni ca să le fure.

Înainte de apariţia internetului, dacă vreo agenţie voia să capete acces la computerul unei ţinte, era obligată să recruteze o persoană cu acces fizic la el. Evident că aceasta era o acţiune riscantă: persoana respectivă putea fi prinsă atunci când descărca secretele sau când planta un hardware şi un software care urmau să le transmită proprietarilor lor toate acele secrete. Extinderea tehnologiei digitale la nivel mondial a simplificat enorm acest proces. Noua lume a „informaţiilor digitalizate” sau a „operaţiunilor computerizate” însemna că nu mai era aproape deloc nevoie de acces fizic, fapt ce reducea gradul de risc şi refăcea în permanenţă echilibrul dintre HUMINT şi SIGINT. Acum agentul putea trimite ţintei un mesaj, de pildă, un e-mail cu ataşament sau un link care, la deschidere, declanşa un malware, permiţând astfel agenţiei să monitorizeze nu doar computerul ţintei, ci şi întreaga reţea la care era conectat. Datorită acestei inovaţii, compartimentul HUMINT al CIA urma să se ocupe cu identificarea ţintelor de interes, iar SIGINT urma să se ocupe de rest. În loc ca un c-o să transforme ţinta în informator – fie plătind-o cu banii jos, fie prin constrângere

şi şantaj, dacă i se refuzau banii –, nu era nevoie decât de câţiva hackeri isteţi care să ajungă la acelaşi rezultat. În plus, prin această metodă, ţinta habar nu avea ce se petrece, iar acţiunea de spionaj era mult mai curată.

Cel puţin, aşa se spera. Însă, pe măsură ce spionajul s-a „cibernetizat" (termen folosit pentru a deosebi această etapă de cea în care SIGINT-ul folosea doar telefoane şi faxuri), şi vechile preocupări trebuiau puse de acord cu noul mediu oferit de internet. De exemplu: cum să investighezi o ţintă, păstrându-ţi totodată anonimatul online.

Problema apărea de obicei atunci când un CO căuta în baza de date a agenţiei numele unei persoane dintr-o tară cum ar fi Iranul sau China şi nu

1 9

găsea absolut nimic. Pentru căutări ocazionale ale unor potenţiale ţinte, răspunsul „No Results" era destul de obişnuit. Bazele de date ale CIA erau pline mai ales cu persoane de interes pentru agenţie sau cu cetăţeni din ţări aliate, ale căror date erau mult mai accesibile. Atunci când primea răspunsul „No Results", CE-ul respectiv trebuia să facă acelaşi lucru pe care îl fac oamenii obişnuiţi când vor să caute pe cineva online: se orienta spre internetul public. Iar chestia asta era riscantă.

În mod normal, atunci când intri online, solicitarea ta trece de la computerul tău – pe un drum mai drept sau mai puţin drept – la serverul care deţine informaţia pe care o cauţi, site-ul pe care vrei să-l vizitezi. Însă, la fiecare oprire de pe drumul până acolo, solicitarea ta are grijă să anunţe exact de unde a venit şi exact unde vrea să se ducă, datorită unor identificatori care se numesc *head*erul sursei şi *head*erul destinaţiei, asemănători cumva cu adresa pe care o scrii pe o carte poştală. Din cauza acestor *header*, navigarea ta pe internet capătă o identitate clară – identitatea ta – printre toţi ceilalţi, administratori de site-uri, administratori de reţea şi servicii de informaţii externe.

Pare greu de crezut, dar, la vremea respectivă, agenţia nu cunoştea soluţia pentru o asemenea situaţie, nu ştia exact ce să-i spună respectivului CO şi doar zicea cu jumătate de gură că ar fi bine să le ceară celor de la sediul central al CIA să se ocupe de această căutare în locul lor. În mod formal, procedura presupunea ca o persoană din clădirea din McLean să intre online de la un anumit terminal şi să folosească *nonawributable research sistem* (sistem de căutare cu sursă neidentificabilă). Acest sistem instalat pe un server proxy falsifica originea căutării înainte să o trimită mai departe spre Google. Dacă cineva încerca să afle cine anume făcuse căutarea respectivă, găsea o firmă anodină din vreun colţişor al Americii – una dintre zecile de mii de companii false care pretindeau că se ocupă cu recrutarea de personal, pe care CIA le folosea drept acoperire.

Nu pot spune că mi-a explicat cineva în detaliu motivele pentru care agenţiei îi plăcea să folosească astfel de firme de joburi ca paravan; probabil erau singurele care ar fi căutat un expert în inginerie nucleară din Pakistan într-o zi şi un general polonez în rezervă în ziua următoare, fără să mire pe nimeni.

Însă pot spune că întregul proces era ineficient, oneros şi costisitor. Doar pentru crearea uneia dintre aceste acoperiri, agenţia trebuia să inventeze obiectul de activitate şi numele companiei, să obţină o adresă fizică şi credibilă undeva în America, să înregistreze un URL verosimil, să construiască un site la fel de credibil şi apoi să închirieze servere pe numele respectivei companii. În continuare, agenţia trebuia să creeze o conexiune criptată de la serverele acelea, prin care să se poată comunica în reţeaua CIA fără să-şi dea seama cineva de asta. Şi iată necazul: după toate eforturile şi după toţi banii cheltuiţi doar ca să putem căuta un nume pe Google sub protecţia anonimatului, serverul ăla proxy era compromis – adică întreaga conexiune cu CIA era dezvăluită inamicilor noştri – imediat ce un oarecare analist se gândea să facă o pauză

şi să intre pe contul personal de Facebook de pe acelaşi computer. Pentru că puţini dintre cei de la sediul central lucrau sub acoperire, pe Facebook se putea citi „Lucrez la CIA” sau – la fel de clar – „Lucrez la Departamentul de Stat, dar la sediul din McLean”.

Hai, puteţi să râdeţi! Dar aşa se întâmpla mai mereu pe vremea aia.

În perioada petrecută la Geneva, ori de câte ori mă întreba vreun CO dacă exista o metodă mai sigură, mai rapidă şi, în general, mai eficientă pentru a face asta, îi vorbeam despre Tor.

Proiectul Tor era o creaţie a statului care îşi supraveghează toţi cetăţenii şi care a ajuns să fie unul dintre cele mai eficiente scuturi împotriva lui. Tor este un software gratuit, cu sursă deschisă, care, atunci când este folosit cu grijă, permite utilizatorilor să navigheze online într-un anonimat aproape perfect. Protocoalele lui au fost dezvoltate de Laboratorul de Cercetări al Marinei SUA pe la jumătatea anilor 1990 şi a fost făcut public în 2003 – adresându-se populaţiei civile din întreaga lume, populaţie civilă de care depinde funcţionalitatea lui. Pentru că Tor operează pe baza unui model de cooperare între membrii comunităţii, bizuindu-se pe voluntarii pasionaţi de informatică de pe tot globul care şi-au instalat servere Tor în subsolurile, podurile, garajele caselor lor. Prin algoritmul lui de rutare din aproape în aproape, Tor protejează originea traficului iniţiat la fel ca sistemul CIA, cu diferenţa că Tor o face mai bine sau, cel puţin, mai eficient. Eu eram deja convins, însă era o cu totul altă problemă să încerc să-i conving pe ţâfnoşii ăia de CO.

Datorită protocolului Tor, traficul tău este distribuit pe traiectorii generate aleatoriu, de la un server Tor la altul, în scopul înlocuirii identităţii tale ca sursă a comunicării cu aceea din ultimul server Tor al acestui lanţ în perpetuă schimbare. Practic, niciunul dintre serverele Tor – numite *layers* („straturi”) – nu cunoaşte identitatea şi nici vreo informaţie prin care ar putea fi stabilită

identitatea originii traficului. Adevărata lovitură de geniu este că serverul Tor care *cunoaşte* această

*

origine – primul server din lanţ – nu *ştie* încotro se îndreaptă traficul. Mai simplu; primul server Tor, care te conectează la reţeaua Tor şi care se cheamă *gateway* („poartă de acces”), ştie că tu ai trimis o cerere, dar, pentru că îi este interzis să o citească, nu are nici cea mai vagă idee dacă vrei să cauţi site-uri cu animăluţe de casă sau informaţii despre cine ştie ce protest social. Iar ultimul server Tor, prin care trece cererea ta şi care se cheamă *exit* („ieşire”), ştie exact ce i se cere, dar nu are nici cea mai vagă idee cine i-o cere.

Această metodă de stratificare ca foile de ceapă se cheamă *onion routing*, de unde şi numele lui Tor: The Onion Router. Glumă – strict secretă, cum altfel – zicea că spionilor care încearcă să intre în reţeaua Tor le dau lacrimile. De unde şi ironia proiectului: o tehnologie creată de armata americană, prin care informaţiile „cibernetizate” sunt deopotrivă mai greu şi mai uşor de aflat, prin recurgerea la know-how-ul hackerilor care să protejeze anonimatul agenţilor IC, însă doar cu preţul garantării aceluiaşi anonimat şi inamicilor şi utilizatorilor ţţ ţ obişnuiţi de pe tot globul. În sensul acesta, Tor era mai neutru decât Elveţia. Însă mie personal Tor mi-a schimbat viaţa, oferindu-mi şansa de a mă înţ 7 ţ toarce la internetul copilăriei mele şi dându-mi posibilitatea să mă simt cât de cât nesupravegheat.

Nimic din ce spun eu aici despre ce a făcut CIA pe internet cu informaţiile cibernetizate sau cu SIGINT nu implică faptul că agenţia nu a avut realizări însemnate în domeniul HUMINT – fix în acelaşi mod ca întotdeauna sau, cel puţin, de la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, când a apărut Comunitatea de Informaţii a epocii moderne. Am fost şi eu implicat, deşi cea mai importantă operaţiune la care am luat parte a fost un eşec. Pentru prima şi singura dată în toată cariera mea din IC, am făcut

cunoştinţă chiar acolo, la Geneva, cu o ţintă în carne şi oase – atunci a fost prima şi singura dată când m-am uitat drept în ochii unui om adevărat, în loc să-i studiez viaţa de la depărtare. Trebuie să mărturisesc că experienţa mi s-a părut înfiorător de tristă şi m-a afectat profund.

Mult mai uşor, din punct de vedere psihologic, era să stai departe şi să discuţi despre cum să intri în calculatoarele de la Naţiunile Unite. Implicarea directă, dură şi care te seca emoţional nu prea există în sferele tehnice ale culegerii de informaţii şi aproape deloc în IT. Acolo se întâmplă un fel de depersonalizare a experienţei, alimentată de distanţa la care se află ecranul. Atunci când privim viaţa printr-o fereastră, putem, la un moment dat, să ne distanţăm de acţiunile noastre şi, prin urmare, să nu fim obligaţi să le suportăm consecinţele.

Am cunoscut persoana respectivă la un eveniment organizat de ambasadă. Ambasada dădea multe petreceri, iar agenţii participau mereu la ele, atraşi fie de oportunităţile de a depista şi de a evalua potenţiali candidaţi pentru recrutare, fie de băuturile gratuite şi de saloanele unde puteau să fumeze ţigări de foi.

Uneori mă luau şi pe mine. Presupun că îi bătusem suficient la cap cu specializarea mea, aşa că acum profitau de faptul că mă puteau bate la cap cu a lor, lărgindu-mi orizontul, ca să-i ajut să joace „descoperă tâmpitul” într-un mediu unde erau întotdeauna mai mulţi oameni decât puteau ei să le facă faţă. Fiind tocilar din fire, îi puteam determina pe tinerii cercetători de le CERN (*Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire*: Consiliul European pentru Cercetări Nucleare) să vorbească cu entuziasm real despre munca lor – aşa cum nu puteau s-o facă nici măcar cu oameni cu aceeaşi pregătire de bază ca ei – de pildă, cei cu masterate în administrarea afacerilor sau cei cu specializare în ştiinţele politice.

Pentru că eram IT-ist, mi-a fost incredibil de uşor să nu mă deconspir. În clipa în care un oarecare tip cosmopolit, în costum făcut la comandă, m-a întrebat cu ce

mă ocup, eu am rostit cuvintele magice „Lucrez în ITtt (ori, în franceza mea deja mult mai bună, je *travaille dans l'informatique*). Toţi şi-au pierdut brusc orice urmă de interes faţă de persoana mea. Însă asta nu a pus punct conversaţiei. Dacă eşti un tip nou şi intri într-o discuţie care nu are nicio legătură cu domeniul tău de activitate, nu se miră nimeni că pui o mulţime de întrebări. Iar experienţa mi-a demonstrat că majoritatea oamenilor profită de ocazia de a vorbi despre ceea ce ştiu foarte bine.

Petrecerea la care mă refer a avut loc într-o seară de vară, pe terasa unei cafenele de lux situate pe una dintre străduţele de lângă lacul Geneva. Unii dintre CO nu ezitau să mă lase baltă, dacă aşa ar fi ajuns pe lângă vreo femeie care să se conformeze standardelor lor extrem de ridicate: să fie foarte frumoasă şi cam de douăzeci şi puţin de ani. Însă nu aveam de gând să mă plâng. Pentru mine, descoperirea ţintelor era un hobby. Unde mai pui că aveam parte şi de o cină gratuită.

Mi-am luat farfuria şi m-am aşezat la o masă lângă un bărbat din Orientul Mijlociu, care purta o cămaşă roz, cu butoni la manşete, evident fabricată în Elveţia. Părea stingher şi scos din fire că nu-l băga nimeni în seamă, aşa că am intrat în vorbă cu el. Aceasta este tehnica obişnuită: să fii curios şi să-i laşi să vorbească. În cazul acesta, individul a vorbit mult, foarte mult, de parcă eu nici nu eram acolo. Era saudit şi adora Geneva. Şi a mai vorbit despre frumuseţea relativă a francezei şi a arabei şi despre frumuseţea absolută a unei anume elveţience cu care el – da, el – se întâlnea în mod regulat ca să joace laser tag. Apoi, pe un ton uşor conspirativ, mi-a spus că lucra în domeniul gestionării patrimoniului privat. În doar câteva secunde, am şi început să capăt o prezentare în toată regula despre ce anume făcea ca o bancă privată să fie privată şi despre provocarea de a investi fără să afectezi pieţele, atunci când clienţii tăi deţin averi de mărimea fondurilor suverane de investiţii.

— Clienţii? am întrebat eu.

Atunci mi-a spus:

— Mă ocup mai ales de conturile saudite.

După câteva minute, m-am scuzat spunând că trebuie să mă duc la baie şi, pe drumul într-acolo, i-am şoptit ce aflasem CO-ului care se ocupa de ţintele financiare. După un răstimp înadins prea lung, în care mi-am „aranjat frizura" şi i-am trimis un mesaj lui Lindsay din faţa oglinzii, m-am întors şi l-am găsit pe CO pe scaunul meu. I-am făcut cu mâna noului meu prieten saudit şi m-am aşezat lângă tipa cu ochi cenuşii, abandonată de CO. În loc să am remuşcări, simţeam chiar că merit bucăţile de ciocolată *Paves de Genève* de la desert. Îmi îndeplinisem misiunea.

A doua zi, CE-ul respectiv, căruia am să-i spun „Cal", m-a copleşit cu laude şi mi-a mulţumit călduros. Aceşti CO sunt promovaţi sau săriţi la promovări în funcţie de eficienta dovedită în recrutarea

9 9

Informatorilor cu acces la chestiuni suficient de substanţiale ca să poată fi raportate la sediul central. Şi, având în vedere presupusa implicare a Arabiei Saudite în finanţarea terorismului, Cal se simţea îngrozitor de presat să descopere cât mai repede o sursă de încredere. Eram convins că, nu peste mult timp, noua noastră cunoştinţă de la petrecere va primi un al doilea salariu – de la agenţie.

Însă lucrurile nu au mers chiar cum ne aşteptaserăm noi. În pofida numeroaselor nopţi pierdute împreună cu Cal prin baruri şi cluburi de striptease, bancherul saudit tot nu dădea semne că l-ar fi simpatizat – cel puţin, nu într-atât încât să i se poată face propunerea respectivă iar Cal nu mai avea răbdare.

După o lună de eşecuri, Cal se simţea atât de frustrat, că l-a dus pe bancher prin mai multe baruri şi l-a îmbătat zdravăn. Apoi, în loc să-l urce într-un taxi, l-a îndemnat să conducă beat până acasă. Însă, înainte de a ieşi din ultimul bar, Cal deja sunase la poliţia din Geneva şi le dăduse marca şi numărul de înmatriculare al maşinii sauditului care, în mai puţin de cincisprezece minute, a

fost arestat pentru conducere sub influenţa băuturilor alcoolice. Bancherul a avut de plătit o amendă enormă, deoarece în Elveţia amenzile nu sunt fixe, ci calculate în funcţie de un anumit procent din venit. Şi i-a fost suspendat permisul de conducere pe o perioadă de trei luni – luni pe care Cal urma să şi le petreacă, aşa cum face un prieten adevărat, măcinat de remuşcări prefăcute, ducându-l zilnic pe saudit de acasă la slujbă, „ca să nu se afle la serviciu de păţania lui”. După ce amenda a fost plătită, provocându-i prietenului probleme cu fluxul de numerar, Cal s-a oferit să-l împrumute. Şi astfel bancherul a devenit dependent de el, ceea ce reprezintă visul oricărui CO.

A existat însă un singur impediment: atunci când Cal i-a făcut propunerea, bancherul l-a refuzat. Ba chiar a fost foarte furios, pentru că înţelesese tot planul cu băutura, maşina şi poliţia şi se simţea trădat, ştiind acum că generozitatea lui Cal nu fusese sinceră. A rupt toate legăturile cu el. Fără prea mult entuziasm, Cal a încercat să remedieze cât de cât situaţia, numai că era prea târziu. Bancherul îndrăgostit de Elveţia îşi pierduse slujba şi se întorcea – sau era obligat să se întoarcă – în Arabia Saudită. Cal a fost trimis înapoi, în America.

Prea mult fusese lăsat la voia întâmplării, prea puţin fusese obţinut. A fost o risipă de timp şi de efort, pe care eu însumi o pusesem în mişcare şi apoi n-am fost în stare să o opresc. În lumina acestei experienţe, am înţeles mult mai bine de ce SIGINT trebuie să aibă prioritate faţă de HUMINT.

În vara lui 2008, oraşul a organizat carnavalul anual, Fêtes de Genève, care culmina cu focuri de artificii. Mi-aduc aminte că stăteam pe malul stâng al Lacului Geneva, alături de personalul local al SCS (Special Collection Service – un program comun al CIA şi NSA, care are ca principală misiune instalarea şi operarea echipamentelor speciale de supraveghere care permit ambasadelor americane să intercepteze semnale străine). Tipii ăştia

aveau biroul la capătul coridorului unde se afla cămăruţa mea securizată din clădirea ambasadei, numai că erau mai în vârstă decât mine, iar treaba pe care o făceau era nu numai mult deasupra nivelului meu de salarizare, dar şi mult peste competenţele mele – aveau acces la dispozitive ale NSA despre care eu nici măcar nu ştiam că există. Dar erau prietenoşi: eu îi admiram şi îi respectam, ei aveau grijă de mine.

Când au început focurile de artificii, eu tocmai le povesteam despre cazul cu bancherul, lamentându-mă despre cât de dezastruos de dovedise. Şi unul dintre ei s-a întors atunci spre mine şi mi-a zis:

— Ed, data viitoare când mai faci cunoştinţă cu cineva, nu te mai deranja să-l dai pe mâna unui CO – dă-ne nouă adresa lui de e-mail şi ne ocupăm noi.

Îmi amintesc că am aprobat posomorât din cap, dar fără să înţeleg atunci toate implicaţiile acestor cuvinte. Tot restul anului am evitat sindrofiile şi mi-am

9

petrecut timpul liber cu Lindsay, prin cafenelele şi parcurile de pe Saint-Jean Falaises şi în câteva vacanţe scurte în Italia, Franţa şi Spania. Totuşi, parcă nimic nu-mi ridica moralul – şi nu era vorba doar despre dezastrul cu bancherul. Dacă mă gândesc mai bine, poate că era vorba despre finanţe în general. Geneva este un oraş extrem de costisitor, care îşi etalează cu multă fală luxul, însă, spre finele lui 2008, eleganţa lui parcă se transformase în extravaganţă, din cauza influxului masiv de oameni superbogaţi – majoritatea din ţările din Golf, mulţi din Arabia Saudită – care se bucurau de profitul obţinut de pe urma preţurilor exorbitante ale petrolului la apogeul crizei financiare globale. Aceşti ţipi din familii regale închiriau etaje întregi în hoteluri de cinci stele şi cumpărau cu un singur gest tot inventarul magazinelor de lux. Dădeau banchete opulente, la restaurante cotate cu mai multe stele Michelin şi îşi conduceau cu viteză pe străduţele pietruite automobilele Lamborghini placate cu crom.

Risipa ostentativă este o trăsătură a Genevei, dar excesele de acum erau extrem de enervante – mai ales pentru că se petreceau în timpul celui mai mare dezastru economic de la Marea Criză (după cum ne tot spunea media americană) şi de la Tratatul de la Versailles şi perioada interbelică (după cum ne tot spunea media europeană).

Nu că Lindsay şi cu mine am fi avut de suferit din cauza asta: în fond, Unchiul Sam ne plătea chiria. Însă, ori de câte ori vorbeam la telefon cu cei de acasă, situaţia de acolo părea tot mai sumbră. Ambele noastre familii cunoşteau oameni care munciseră o viaţă întreagă, unii dintre ei chiar pentru guvernul american, dar s-au pomenit cu casele luate de bănci după ce câte o boală neaşteptată i-a împiedicat să plătească câteva rate ale ipotecii.

Viaţa în Geneva părea a se desfăşura într-o realitate alternativă, opusă chiar. În vreme ce tot restul lumii sărăcea, Geneva înflorea; şi, chiar dacă nu se mai lansau în genul de tranzacţii riscante care duseseră la apariţia crizei, băncile elveţiene ascundeau bucuroase banii acelora care au profitat de pe urma nefericirii generale şi nu au fost niciodată traşi la răspundere. Criza din 2008, care a pus o mare parte din bazele crizelor generate de populism care, peste doar un deceniu, aveau să se răspândească în Europa şi în America, m-a ajutat să înţeleg că un eveniment devastator pentru mulţimile de oameni obişnuiţi poate fi – şi cel mai adesea este – profitabil pentru elite. Concluzia aceasta îmi va fi confirmată mereu de guvernul american în alte contexte, în anii care vor urma.

16
TOKYO

Internetul este în esenţă american, dar a fost nevoie să părăsesc America pentru a-mi da seama. O fi fost inventat World Wide Web la Geneva, în laboratorul de cercetare CERN în 1989, dar modurile în care webul este accesat sunt la fel de americane pe cât este şi jocul de baseball, ceea ce dă Comunităţii de Informaţii (IC)

americane avantajul terenului propriu. Cablurile şi sateliţii, serverele şi turnurile, o parte atât de mare a infrastructurii internetului se află sub controlul Statelor Unite, astfel încât peste 90% din traficul mondial pe internet se desfăşoară prin tehnologii dezvoltate, deţinute şi/sau conduse de guvernul american şi de firmele americane, majoritatea având sediul fizic pe teritoriu american. Ţările care de obicei îşi fac griji cu privire la asemenea avantaje, precum China şi Rusia, au încercat să creeze sisteme alternative, cum ar fi Marele Firewall sau motoare de căutare cenzurate, sponsorizate de stat, ori constelaţiile de sateliţi naţionalizaţi care oferă GPS „selectiv” – însă America rămâne hegemonul, păstrătorul comutatorului principal care poate porni sau opri pe aproape oricine oricând doreşte.

Nu definesc doar infrastructura internetului ca fiind fundamental americană, ci şi software-ul (Microsoft, Google, Oracle) şi hardware-ul (HP, Apple, Dell) pentru calculatoare. Este totul, de la chip-uri (Intel, Qualcomm) la routere şi modemuri (Cisco, Juniper) şi până la serviciile web şi platformele care oferă e-mail, socializare şi depozitare în cloud (Google, Facebook şi Amazonul cel invizibil, dar cel mai important ca structură, care oferă servicii de cloud Guvernului Statelor Unite). Deşi o parte dintre aceste companii îşi produc dispozitivele în China, de exemplu, companiile în sine sunt americane şi sunt supuse legii americane. Problema este că sunt supuse şi politicilor americane de secretizare care pervertesc legea şi permit

Guvernului SUA să supravegheze, practic, orice bărbat, femeie sau copil care a pus vreodată mâna pe un computer sau pe un telefon.

Dată fiind natura americană a infrastructurii comunicaţiilor de pe planetă, ar fi trebuit să fie evident că Guvernul SUA avea să se implice în acest tip de supraveghere în masă. Ar fi trebuit să fie evident mai ales pentru mine. Însă nu a fost – în cea mai mare parte, pentru că guvernul insista că nu făcea nimic de acest fel şi în

general tăgăduia această practică în tribunale sau în media cu o asemenea vehemenţă, încât puţinii sceptici rămaşi care îl acuzau de minciună au fost trataţi ca nişte dependenţi de conspiraţii cu părul vâlvoi. Suspiciunile lor în privinţa programelor Agenţiei Naţionale de Securitate (NSA) abia dacă păreau diferite de iluziile paranoice referitoare la mesajele extraterestre transmise prin unde radio către receptoarele ascunse în dinţii noştri. Noi – eu, voi, noi toţi – eram prea încrezători. Dar ceea ce m-a durut cel mai tare a fost faptul că, ultima dată când făcusem această greşeală, susţinusem invazia în Irak şi mă înrolasem în armată. Când am ajuns în IC, eram convins că nu voi mai fi păcălit niciodată, mai ales prin prisma autorizării mele strict secrete. Cu siguranţă, asta îmi garanta un grad de transparenţă. La urma urmei, de ce să păstreze guvernul secrete faţă de cei care-i păstrau secretele?

Toate acestea înseamnă că evidenţa nici măcar nu a devenit imaginabilă pentru mine decât la ceva vreme după ce m-am mutat în Japonia, în 2009, ca să lucrez pentru NSA, principala agenţie de informaţii din America.

*

Era o slujbă de vis, nu doar pentru că era cea mai avansată agenţie de informaţii de pe planetă, ci şi pentru că avea baza în Japonia, un loc care ne fascinase întotdeauna pe mine şi pe Lindsay. Mi se părea o ţară desprinsă din viitor. Deşi eu aveam oficial poziţia de contractant, responsabilităţile şi mai ales locul de desfăşurare a slujbei erau mai mult decât suficient ca să mă atragă. Ironia sorţii face ca doar mergând din nou la privat să fiu pus în poziţia de a înţelege ce făcea guvernul meu.

Pe hârtie, eram angajatul firmei Perot Sistems, o companie înfiinţată de acel texan mărunţel şi hiperactiv care a fondat Partidul Reformator şi a candidat de două ori la preşedinţie. Dar aproape imediat după sosirea mea în Japonia, Perot Sistems a fost achiziţionată de Dell, aşa că

pe hârtie am devenit angajat al Dell. La fel ca în CIA, statutul de contractant era doar o formalitate şi o acoperire, iar eu nu lucrasem până atunci decât într-o instituţie a NSA.

Centrul Tehnic din Pacific (PTE) al NSA ocupa o jumătate dintr-o clădire împrejmuită cu garduri în enorma Bază Yokota a Forţelor Aeriene. Ca sediu al Forţelor SUA în Japonia, baza era înconjurată de ziduri înalte, porţi de oţel şi puncte de control bine păzite. Yokota şi PTE erau la distanţă scurtă cu bicicleta de locul unde eu şi Lindsay aveam un apartament în Fussa, un oraş la marginea vestică a întinderii metropolitane vaste a oraşului Tokyo.

PTE se ocupa de infrastructura NSA pentru întregul Pacific şi oferea asistenţă pentru site-urile spiţă ale agenţiei din ţările apropiate. Majoritatea acestora se concentrau pe gestionarea relaţiilor secrete care îngăduiau NSA să acopere zona Pacificului cu echipamente de spionaj, câtă vreme agenţia împărtăşea o parte din informaţiile descoperite cu guvernele regionale – şi câtă vreme cetăţenii lor nu aflau ce făcea agenţia. Interceptarea comunicaţiilor era o parte majoră a misiunii. PTE aduna „frânturi” din semnalele capturate şi le trimitea înapoi, peste ocean, în Hawaii, de unde erau retransmise către partea continentală a Statelor Unite.

Titlul oficial al slujbei mele era de analist de sistem, cu responsabilitatea de a asigura mentenanţa sistemelor locale ale NSA, deşi o mare parte a muncii mele la început a fost aceea de administrator de sisteme, sprijinind conectarea arhitecturii sistemelor NSA la sistemele CIA. Pentru că eram singurul din regiune care cunoştea arhitectura CIA, mergeam şi la ambasadele americane, precum cea pe care o lăsasem în Geneva, înfiinţând şi menţinând legăturile care permiteau agenţiilor să împărtăşească informaţii în moduri care până atunci nu fuseseră posibile. Era prima dată în viaţa mea când îmi dădeam seama cu adevărat de puterea de a fi singurul din încăpere care înţelege nu doar cum funcţionează intern un

sistem, ci şi cum funcţionează împreună cu multiple sisteme – sau cum nu funcţionează. Mai târziu, în timp ce şefii de la PTE începeau să înţeleagă faptul că aveam talentul de a pune cap la cap soluţii pentru problemele lor, mi s-a dat suficientă mână liberă pentru a propune proiecte proprii.

Două lucruri cu privire la NSA m-au şocat de la bun început: cât de sofisticat era sub aspect tehnologic prin comparaţie cu CIA şi cât de puţin vigilent era în privinţa securităţii în însăşi repetarea sa, de la compartimentarea informaţiilor până la criptarea datelor. La Geneva, trebuia să cărăm hard drive-urile din computere în fiecare seară şi să le încuiem în seif – mai mult decât atât, acele drive-uri erau codificate. NSA, la polul opus, abia se deranja să codifice ceva.

De fapt, a fost mai degrabă deconcertant să aflu că NSA era atât de avansată în privinţa informaţiilor cibernetice, însă deocamdată era în urmă sub aspectul securităţii cibernetice, inclusiv cea de bază: recuperarea după dezastru sau rezerva. Fiecare dintre site-urile spiţă ale NSA aduna propriile informaţii, le depozita în propriile servere locale şi, din cauza restricţiilor lărgimii de bandă – limitări ale cantităţii de date care pot fi transmise cu viteză –, deseori nu trimitea copii înapoi la serverele principale din sediul NSA. Asta însemna că, dacă unele date erau distruse într-un site anume, informaţiile pe care agenţia muncise din greu să le adune se puteau pierde.

Şefii mei de la PTE înţelegeau riscurile pe care şi le asuma agenţia nepăstrând copii după multe dosare, aşa că m-au însărcinat să conduc o echipă care să găsească o soluţie şi să o prezinte factorilor de decizie de la sediu. Rezultatul a fost un sistem de backup şi depozitare care să acţioneze ca o umbră a NSA: o copie completă, automată şi care se actualizează permanent după toate materialele foarte importante ale agenţiei, care să permită acesteia să repomească şi să fie din nou în stare de funcţionare, cu toate arhivele intacte, chiar dacă Fort Meade era

transformat într-un morman de moloz fumegând.

Problema majoră când creezi un sistem global de recuperare – sau când creezi orice tip de sistem de backup care implică un număr cu adevărat uluitor de computere – este să te ocupi de datele duplicate. În termeni simpli, trebuie să te ocupi de situaţiile în care, de exemplu, o mie de computere au toate copii ale aceluiaşi fişier: trebuie să te asiguri că nu faci backup la acelaşi fişier de o mie de ori, pentru că ar fi necesare de o mie de ori lărgimea de bandă şi spaţiul de stocare. Această duplicare ineficientă, în mod deosebit, împiedica site-urile spiţă ale agenţiei să transmită backupul zilnic al dosarelor lor către Fort Meade: conexiunea era blocată de o mie de copii ale aceluiaşi fişier care conţinea aceeaşi convorbire telefonică interceptată, 999 dintre acestea fiind inutile pentru agenţie.

Modul prin care se putea evita problema era „de-duplicarea”: o metodă de evaluare a unicităţii datelor. Sistemul creat de echipa mea scana permanent fişierele din toate filialele în care NSA stoca dosare, testând fiecare „bloc” de date până la cel mai mic fragment dintr-un fişier pentru a afla dacă era unic sau nu. Doar dacă agenţia nu avea o copie acasă, datele erau aliniate automat pentru transmitere – reducând volumul care se scurgea prin conexiunea transpacífica prin fibră optică a agenţiei de la o cascadă la un firicel.

Combinaţia de de-duplicare şi îmbunătăţiri permanente ale tehnologiei de stocare au permis agenţiei să stocheze informaţii pentru perioade tot mai lungi. Doar pe parcursul stagiului meu la NSA, scopul agenţiei s-a schimbat de la a fi capabilă să stocheze informaţii timp de câteva zile la câteva săptămâni, luni, până la cinci ani sau mai mult de la colectarea lor. La data publicării acestei cărţi, agenţia ar putea deja să stocheze informaţii pentru decenii întregi. Filosofia convenţională a NSA era că nu avea rost să colecteze nimic dacă nu se putea stoca până devenea util şi era imposibil să prezici când anume avea să

se întâmple aşa ceva. Acest raţionament era combustibilul pentru visul suprem al agenţiei, adică permanenţă – să depoziteze nelimitat toate fişierele pe care le-a colectat sau produs vreodată şi să creeze o memorie perfectă. Un Dosar Permanent.

NSA are un întreg protocol pe care trebuie să-l urmezi când dai unui program un nume de cod. Practic, este o procedură aleatorie în stilul Yi-Jing, care alege la întâmplare cuvinte din două coloane. Un website intern aruncă nişte zaruri imaginare ca să aleagă un nume din coloana A şi le aruncă din nou ca să aleagă alt nume din coloana B. Aşa ajungi să ai nume care nu înseamnă nimic, ca FOXACID sau EGOTISTICALIGRAFFE1. Ideea numelui de cod este că nu trebuie să se refere la ceea ce face programul. (După cum s-a anunţat, FOXACID era numele de cod pentru serverele NSA care găzduiesc versiuni malware ale website-urilor familiare; EGOTISTICALIGRAFFE era un program NSA menit să exploateze vulnerabilitatea în anumite browsere care foloseau Tor, pentru că nu puteau trece de protecţia Tor.) însă agenţii NSA erau atât de încrezători în puterea lor şi în invulnerabilitatea absolută a agenţiei, încât rareori respectau regulile. Pe scurt, trişau şi reluau aruncările de zaruri până când obţineau combinaţia de nume pe care o voiau, orice li se părea lor că sună bine: TRAFFICTHIEF, orchestratorul atacului VPN.

Jur că n-am făcut asta niciodată când am început să caut un nume pentru sistemul meu de backup. Jur că pur şi simplu am aruncat zarurile şi m-am trezit cu EPICSHELTER[1617].

Mai târziu, după ce agenţia a aprobat sistemul, ceea ce însemna că trebuia să reducem nivelul de secretizare ca să-l facem disponibil la scară largă, NSA l-a redenumit, ceva de tipul Planul de Modernizare a Stocării sau Programul de Modernizare a Stocării. La doi ani de la

16 Foxacid - »vulpe acidă“; egotisticalgiraffe - »girafă egoistă“ (n. red.).
17 Traffichief - »hoţ de trafic“; Epicshelter - »adăpost eroic“ (n. red.)

inventarea EPICSHELTER, fusese implementată o variantă şi era folosit în mod standard sub alt nume.

Materialul pe care l-am oferit jurnaliştilor în 2013 dezvăluia o varietate atât de mare de abuzuri ale NSA, realizate printr-o asemenea diversitate de capacităţi tehnologice, încât niciun agent care îşi îndeplinea responsabilităţile zilnice nu a fost vreodată în postura de a şti totul despre toate – nici măcar un administrator de sistem. Ca să descoperi chiar şi o fracţiune de abuz, trebuia să faci cercetări. Şi ca să faci cercetări, trebuia să ştii că existau abuzuri.

Ceea ce mi-a sugerat prima dată existenţa acestora a fost un lucru banal ca o conferinţă, stârnindu-mi primele bănuieli cu privire la amploarea celor săvârşite de NSA.

În toiul muncii mele la EPICSHELTER, PTE, ca parte a Centrului Tehnic Comun, a găzduit o conferinţă despre China sponsorizată de Academia Comună de Instruire în Contrainformaţii (JCITA) pentru Agenţia de Informaţii a Apărării (DIA), o agenţie asociată cu Departamentul Apărării specializată în spionarea militarilor străini şi a problemelor legate de armatele străine. Această conferinţă includea informări oferite de experţi din toate sectoarele de informaţii, NSA, CIA, FBI şi armată, despre cum serviciile chineze de informaţii atacau IC şi ce putea face IC ca să le dea bătăi de cap. Deşi China mă interesa cu siguranţă, nu era genul de muncă în care aş fi fost implicat în mod obişnuit, aşa că nu am dat mare importanţă conferinţei până când s-a anunţat că singurul vorbitor pe tema tehnologiei a renunţat să participe în ultima clipă. Nu sunt sigur care a fost motivul absenţei – poate a fost gripă, poate a fost soarta –, dar moderatorul conferinţei a întrebat dacă exista cineva de la PTE care l-ar putea înlocui, pentru că era prea târziu să reprogrameze. Unul dintre şefi a menţionat numele meu şi, când am fost întrebat dacă voiam să încerc, am spus da. Îmi plăcea şeful meu şi voiam să-l ajut. De asemenea, eram curios şi mă bucuram de ocazia de a face, măcar o dată, ceva care nu

avea legătură cu de-duplicarea datelor.

Şeful meu a fost încântat. Apoi mi-a dezvăluit chichiţa: informarea era a doua zi.

Am sunat-o pe Lindsay şi i-am spus că nu ajung acasă. Urma să lucrez toată noaptea pregătind prezentarea, al cărei subiect principal era o disciplină nouă şi rarefiată pe care profesioniştii abia începeau să o numească *contrainformaţii cibernetice* – adică informaţii cibernetice care caută să îngreuneze şi să exploateze tentativele duşmanului de a obţine informaţii cibernetice. Am început să scot tot din reţeaua NSA (şi din reţeaua CIA, la care încă aveam acces), încercând să citesc orice raport strict secret pe care l-am găsit despre ce făceau chinezii online. Mai precis, am citit despre aşa-zisele „seturi de intruziune", care sunt grupuri de date despre tipuri specifice de atacuri, instrumente şi ţinte. Analiştii IC foloseau aceste seturi de intruziune ca să identifice grupuri de hackeri sau informaţii militare cibernetice chineze în acelaşi fel în care detectivii ar putea identifica un suspect răspunzător de o serie de tâlhării printr-un set comun de caracteristici sau *modus operandi*.

Totuşi, scopul cercetării acestui material foarte dispersat era să fac mai mult decât să elaborez un simplu raport despre cum ne ataca pe noi China. Sarcina principală era să ofer un rezumat despre evaluarea de către IC a abilităţii Chinei de a urmări electronic ofiţeri şi agenţi americani care funcţionau în regiune.

Toţi ştiu (sau cred că ştiu) despre măsurile draconice pe internet ale guvernului chinez, iar unii ştiu (sau cred că ştiu) esenţa dezvăluirilor pe care le-am făcut jurnaliştilor în 2013 despre abilităţile propriului meu guvern. Însă luaţi aminte! Una este să spui cu nonşalanţă, într-un stil distopic ştiinţifico-fantastic, că un guvern poate teoretic să vadă şi să audă tot ce fac cetăţenii săi. Şi cu totul i i i altceva este ca un guvern să încerce cu adevărat să implementeze un asemenea sistem. Ceea ce un scriitor de SF poate descrie într-o propoziţie ar putea necesita munca

în echipă a miilor de tehnologi, cu echipamente în valoare de milioane de dolari. Să citeşti detaliile despre cum supraveghează China comunicaţiile private – să citeşti o relatare completă şi corectă a mecanismelor şi a aparaturii necesare pentru colectarea, stocarea şi analizarea constantă a miliardelor de comunicări zilnice prin telefon şi pe internet a peste un miliard de oameni – era absolut copleşitor. La început, am fost atât de impresionat de reuşita şi de îndrăzneala sistemului, încât aproape am uitat să fiu îngrozit de controlul de tip totalitar.

La urma urmei, Guvernul Chinei era un stat explicit antidemocratic, format dintr-un partid unic. Agenţii NSA, mai mult decât majoritatea americanilor, pur şi simplu luau de bun faptul că acest loc era o văgăună autoritară. Dacă Partidul Comunist alegea să-şi impună autoritatea prin supravegherea în masă, aşa să fie. Libertăţile civile chineze nu erau responsabilitatea mea. Nu puteam face nimic în privinţa lor. Lucram, eram chiar convins de asta, pentru băieţii buni şi asta mă făcea şi pe mine un băiat bun.

Dar existau anumite aspecte din ceea ce citeam care mă tulburau. Mi-am amintit de ceea ce probabil este regula de bază a progresului tehnologic: dacă se poate face ceva, probabil se va face şi este posibil să se fi făcut deja. Era pur şi simplu imposibil ca America să aibă atât de multe informaţii despre ce făceau chinezii fără să fi făcut şi ea o parte din aceleaşi lucruri şi am avut senzaţia neplăcută, în timp ce verificam tot acest material despre China, că mă uit în oglindă şi că văd imaginea Americii. Ceea ce China făcea în mod public cu cetăţenii săi America putea face – poate chiar făcea – în secret lumii întregi.

Şi cu toate că ar trebui să mă urâţi pentru asta, trebuie să spun că în acel moment mi-am înăbuşit neliniştea. Ba chiar am făcut tot posibilul să o ignor. Diferenţele erau încă destul de clare pentru mine. Marele Firewall Chinezesc era represiv şi aspru pe plan intern, menit să ţină cetăţenii înăuntru şi America afară în cel mai

înfiorător şi demonstrativ mod cu putinţă, în timp ce sistemele americane erau invizibile şi pur defensive. Aşa cum înţelegeam pe atunci supravegherea realizată de SUA, oameni din toată lumea puteau să pătrundă prin infrastructura de internet a Americii şi să acceseze orice conţinut voiau, neblocat şi nefiltrat – sau cel puţin doar blocat şi filtrat de ţările lor de baştină şi de firmele ameriţţii cane care nu sunt, desigur, controlate de Guvernul SUA. Doar cei care accesaseră site-uri, de exemplu, despre atacuri jihadiste cu bombă sau despre malware se trezeau urmăriţi şi verificaţi.

Îi i înţeles în acest fel, modelul american de supraveghere era absolut în regulă pentru mine. De fapt, era mai mult decât atât – susţineam întru totul supravegherea defensivă şi direcţionată, un „firewall” care nu ţinea pe nimeni afară, îi ardea doar pe vinovaţi.

Dar în zilele nedormite după noaptea aceea nedormită, aveam încă în minte o bănuială vagă. Mult după informarea mea despre China, nu m-am putut abţine să nu fac săpături.

Când m-am angajat iniţial la NSA, în 2009, ştiam doar puţin mai mult decât restul lumii despre practicile sale. Din rapoartele jurnaliştilor, eram la curent cu numeroasele iniţiative de supraveghere ale agenţiei autorizate de preşedintele George W. Bush în urma atacurilor din 11 Septembrie. În special, cunoşteam iniţiativa cea mai contestată public, componenta ilegală de înregistrare a Programului Preşedintelui de Supraveghere (PSP), care fusese dezvăluită pentru *The New York Times* în 2005, datorită curajului câtorva *whistleblowers* din NSA şi din Departamentul de Justiţie.

Oficial vorbind, PSP era un „ordin executiv”, în esenţă o serie de instrucţiuni alcătuite de preşedintele american pe care guvernul trebuie să le considere egale cu legea publică – chiar dacă sunt scrise în secret pe un şerveţel. PSP a autorizat NSA să adune toate comunicaţiile prin telefon şi pe internet din afara Statelor Unite, fără

deosebire. Nu conta dacă persoana *cu* care se comunica se afla în Statele Unite. În plus, PSP a permis NSA-ului să facă acest lucru fără să obţină un mandat special de la Curtea de Supraveghere a Informaţiilor Externe, o instanţă federală secretă înfiinţată în 1978, care să se ocupe de cererile IC de mandate de supraveghere după ce agenţiile au fost descoperite spionând pe plan local mişcările pentru drepturile civile şi împotriva Războiului din Vietnam.

În urma protestelor care au însoţit dezvăluirile din *Times* şi contestările aduse de Uniunea Americană a Libertăţilor Civile în privinţa constituţionalităţii PSP-ului în instanţele normale, cunoscute.

Administraţia Bush a susţinut că ar fi lăsat programul să expire în 2007. Însă expirarea s-a dovedit a fi o farsă. Congresul a petrecut ultimii doi ani din administraţia Bush dând legi care au legalizat retroactiv PSP-ul. De asemenea, i-a imunizat juridic retroactiv pe cei care îl autorizaseră, precum şi pe furnizorii de telecomunicaţii şi de internet care participaseră la program. Această lege – Legea pentru Protejarea Americii din 2007 şi Amendamentele FISA din 2008 – au folosit un limbaj intenţionat ambiguu, care să-i asigure pe cetăţenii americani că nu erau vizate explicit comunicaţiile lor, deşi extindea efectiv competenţa PSP. Pe lângă faptul că aduna toate comunicaţiile care intrau în tară, NSA avea şi aprobarea politicii sale de colectare fără mandat a tuturor comunicaţiilor prin telefon şi prin internet efectuate spre exteriorul graniţelor americane.

Cel puţin, asta a fost imaginea pe care mi-am format-o după ce am citit rezumatul guvernului cu privire la situaţie, transmis publicului într-o versiune desecretizată în iulie 2009, în aceeaşi vară pe care am petrecut-o cercetând abilităţile cibernetice chineze. Acest rezumat, care avea banalul titlu *Raporc neclasificat despre Programul Preşedintelui de Supraveghere*, a fost alcătuit de Birourile Inspectorilor Generali din cinci agenţii (Departamentul Apărării.

Departamentul de Justiţie, CIA, NSA şi Biroul

Directorului Serviciului Naţional de Informaţii) şi a fost oferit publicului în locul unei investigaţii complete a Congresului privind extinderea competenţei NSA în perioada Bush. Faptul că preşedintele Obama, odată ajuns în funcţie, a refuzat să ceară o investigaţie congresională completă a fost un prim semn, cel puţin pentru mine, că noul preşedinte – pentru care făcuserăm campanie cu entuziasm şi eu, şi Lindsay – intenţiona să continue fără o răfuială concretă cu trecutul. Când administraţia sa şi-a schimbat imaginea şi a recertificat programele asociate cu PSP, speranţa lui Lindsay în privinţa lui, precum şi a mea, avea să se dovedească din ce în ce mai deşartă.

Deşi Raportul Neclasificat conţinea în mare parte informaţii vechi, l-am găsit util în câteva privinţe. Îmi amintesc că m-a uimit imediat tonul său curios, părând că se împotriveşte prea mult, precum şi câteva întorsături de logică şi de limbaj care nu aveau sens. Deşi raportul prezenta argumentele sale legale care sprijineau diversele programe ale agenţiilor – rareori pomenite şi rareori descrise –, n-am putut să nu observ faptul că aproape niciun oficial al ramurii executive care chiar autorizase aceste programe nu fusese de acord să fie intervievat de inspectorii generali. De la vicepreşedintele Dick Cheney şi procurorul general John Ashcroft, până la avocaţii DOI David Addington şi John Yoo, aproape toţi jucătorii principali refuzaseră să coopereze tocmai cu serviciile responsabile de tragerea la răspundere a IC-ului, iar inspectorii nu i-au putut obliga să coopereze, pentru că nu era o investigaţie oficială care să implice mărturii. Era greu pentru mine să interpretez absenţa lor din relatări ca fiind altceva decât o recunoaştere a abuzului.

Un alt aspect al raportului care m-a uimit a fost prezenţa unor referiri repetate şi obscure la „Alte Activităţi de Informare” (majusculele aparţin raportului) pentru care nu s-a găsit nicio „justificare legală viabilă” sau „bază legală” dincolo de revendicarea puterilor executive de către preşedintele Bush pe timp de război –

un timp de război al cărui sfârşit nu se întrezărea deloc. Bineînţeles, aceste referiri nu ofereau nicio descriere despre ce anume ar putea fi aceste Activităţi, însă simpla deducţie sugera o supraveghere ilegală pe plan local, fiind aproape singura activitate de informare neprevăzută în diferitele cadre legale care au apărut în urma PSP-ului.

Citind mai departe, nu eram sigur dacă ceva din acest raport justifica pe deplin manevrele legale implicate, cu atât mai puţin ameninţările făcute de procurorul adjunct, generalul James Comey, şi de directorul FBI de la acea vreme, Robert Mueller, de a demisiona dacă anumite aspecte ale PSP-ului erau reautorizate. Nu am remarcat nici vreun detaliu care să explice în întregime riscurile asumate de mulţi dintre colegii mei din agenţie – agenţi superiori mie, cu decenii de experienţă – şi de membri ai personalului DOI care au contactat presa, exprimându-şi neîncrederea fată de modul în care erau folosite abuziv aspecte ale PSP-ului. Dacă îşi riscau carierele, familiile şi vieţile, trebuia să fie la mijloc ceva mai grav decât ascultările ilegale care ajunseseră deja în presă.

Bănuiala m-a împins să caut versiunea clasificată a raportului şi nu a fost deloc înlăturată de faptul că o asemenea versiune părea să nu existe. Nu înţelegeam. Dacă versiunea clasificată era un simplu raport al păcatelor trecutului, ar fi trebuit să fie uşor accesibilă. Dar nu era nicăieri de găsit. M-am întrebat dacă nu cumva căutam în locuri greşite. După o vreme în care am scotocit destul de mult şi tot nu am găsit nimic, m-am hotărât să renunţ. Viaţa mergea mai departe şi aveam o grămadă de treabă. Când ţi se cer recomandări despre cum să împiedici ca agenţii şi membrii IC să fie descoperiţi şi executaţi de Ministerul Chinez al Siguranţei de

Stat, e greu să-ţi aminteşti ce căutai pe Google în săptămâna precedentă.

Abia mai târziu, mult după ce uitasem de raportul lipsă al inspectorilor generali, versiunea clasificată mi-a apărut pe desktop, ca o dovadă a maximei de demult că cel

mai bun mod de a găsi ceva este să nu-l mai cauţi. Odată ce a apărut versiunea clasificată, mi-am dat seama de ce nu reuşisem să o găsesc până atunci: nu putea fi văzută nici măcar de şefii agenţiilor. Se afla în compartimentul Informaţiilor Controlate în Mod Excepţional (ECI), o clasificare extrem de rară, folosită doar pentru siguranţa că ceva rămâne ascuns chiar şi de cei care au autorizaţie strict secret. Datorită funcţiei mele, cunoşteam aproape toate fişierele ECI din NSA, dar nu şi pe acesta. Desemnarea completă a clasificării raportului era TOP SECRET//STLW//HCS/COMINT// ORCON/NOFORN, care se traduce prin: doar vreo câteva zeci de persoane din lume au autorizaţia de a citi acest lucru.

Eu nu eram, cu siguranţă, printre ei. Raportul a ajuns la mine printr-o greşeală: cineva de la biroul inspectorilor generali ai NSA lăsase o copie în sistem la care eu, ca administrator de sistem, aveam acces. Avertismentul STLW, pe care nu-l recunoşteam, s-a dovedit a fi ceea ce se numeşte un „cuvânt obscen” în propriul meu sistem: o etichetă pentru un document care nu trebuia stocat pe drive-uri cu nivel scăzut de securitate. Aceste drive-uri erau verificate permanent pentru orice cuvinte obscene nou apărute şi, în clipa în care a fost găsit unul, am fost alertat ca să decid cum ar fi mai bine să eliminăm documentul din sistem. Dar înainte să fac asta, trebuia să examinez eu însumi fişierul vinovat, doar ca să confirm că verificarea cuvintelor obscene nu marcase nimic în mod accidental. În mod normal, aş fi aruncat doar o privire în treacăt peste acest fişier. Dar de data asta, de cum am deschis documentul şi am citit titlul, am ştiut că-l voi citi până la capăt.

Aici se afla tot ce lipsea din versiunea neclasificată. Era tot ce lipsise din ceea ce citisem în presă şi ce li se refuzase procedurilor din instanţă pe care le urmărisem: o relatare completă a celor mai secrete programe de supraveghere ale NSA, precum şi directivele agenţiei şi politicile Departamentului de Justiţie care fuseseră folosite

să submineze legea americană şi să contravină Constituţiei SUA. După ce am citit documentul, am înţeles de ce niciun angajat al IC nu-l transmisese vreodată jurnaliştilor şi de ce niciun judecător nu avea să poată forţa guvernul să-l prezinte în instanţă. Documentul era atât de secretizat, încât oricine avea acces la el şi nu era

7 i administrator de sistem ar fi fost imediat identificat. Iar activităţile descrise acolo erau atât de-ilegale, încât niciun guvern nu ar fi permis vreodată publicarea versiunii integrale.

Un aspect mi-a atras imediat atenţia: era limpede că versiunea neclasificată pe care o cunoşteam deja nu era o revizuire a versiunii clasificate, cum ar fi fost în mod normal. Mai degrabă, era un document cu totul diferit, pe care versiunea clasificată îl demasca imediat drept o minciună sfruntată şi născocită cu grijă. Duplicitatea era şocantă, mai ales dat fiind că tocmai îmi petrecusem luni întregi de-duplicând fişiere. De cele mai multe ori, când ai de-a face cu două versiuni ale aceluiaşi document, diferenţele dintre ele sunt banale – câteva virgule aici, câteva cuvinte dincolo. Dar singurul lucru pe care aceste două rapoarte diferite îl aveau în comun era titlul.

În vreme ce versiunea neclasificată abia dacă făcea referire la faptul că NSA primise ordin să intensifice practicile de colectare de informaţii după atacurile din 11 Septembrie, versiunea clasificată descria natura şi scara la care avea loc această intensificare. Sarcina NSA fusese schimbată fundamental, de la colectarea direcţionată de comunicaţii, la „colectarea în masă”, un eufemism al agenţiei pentru supravegherea în masă. În timp ce versiunea neclasificată disimula această schimbare, susţinând extinderea supravegherii prin înspăimântarea publicului cu spectrul terorii, versiunea clasificată făcea această schimbare explicită, justificând-o ca pe un corolar legitim al abilităţii tehnologice extinse.

Porţiunea inspectorilor generali ai NSA din raportul clasificat descria ceea ce numea „un gol de colectare”,

remarcând că legislaţia existentă a supravegherii (în special Legea Supravegherii Informaţiilor Externe) data din 1978, un timp când majoritatea semnalelor de comunicare erau transmise prin linii telefonice sau prin radio, nu prin sateliţi şi prin cabluri cu fibră optică. În esenţă, agenţia susţinea că viteza şi volumul comunicaţiilor contemporane depăşiseră şi întrecuseră legea americană – nicio instanţă, nici măcar una secretă, nu putea emite suficiente mandate individuale destul de repede ca să ţină pasul – şi că o lume cu adevărat globală necesita o agenţie de informaţii cu adevărat globală. Toate acestea sugerau, conform logicii NSA, necesitatea colectării în masă în secret şi fără mandate a tuturor comunicaţiilor prin internet.

Numele de cod pentru iniţiativa de colectare în masă centrată pe internet era indicat chiar de „cuvântul obscen" care îl marcase în sistemul meu:

STLW, o prescurtare de la STELLARWIND. S-a dovedit a fi singura componentă majoră a PSP-ului care continuase şi chiar se dezvoltase în secret după ce restul programului fusese făcut public în presă.

STELLARWIND era cel mai mare secret al raportului clasificat. Era, de fapt, cel mai mare secret al NSA şi cel pe care statutul delicat al raportului fusese menit să-l protejeze. Însăşi existenţa programului era un indiciu că misiunea agenţiei fusese transformată, de la folosirea tehnologiei pentru apărarea Americii, la folosirea tehnologiei pentru a o controla, redefinind comunicaţiile private prin internet ale cetăţenilor ca posibile informaţii.

Asemenea redefiniri frauduloase se regăseau în tot raportul, dar poate cea mai importantă şi de o disperare transparentă implica vocabularul guvernului. STELLARWIND colecta comunicaţii de la înfiinţarea PSP în 2001, însă în 2004 – când oficia-Iii Departamentului de Justiţie s-au opus continuării iniţiativei – administraţia Bush a încercat să-l

* legitimeze *ex post facto*, schimbând sensul

cuvintelor de bază în engleză, cum ar fi *a dobândi* şi *a obţine*. Potrivit raportului, poziţia guvernului era că NSA putea colecta orice comunicaţii voia, fără să fie nevoie de mandat, pentru că se putea spune doar că le-a *dobândit* sau *obţinut*, în sens legal, când şi dacă agenţia „le căuta şi le prelua" din baza de date.

Această sofistică lexicală era deosebit de exasperantă pentru mine, căci îmi dădeam seama că scopul agenţiei era să poată păstra cât de multe date putea pentru o perioadă cât mai extinsă – pentru totdeauna. Dacă registrele de comunicaţii aveau să fie considerate cu siguranţă „obţinute" după ce erau folosite, puteau rămâne „neobţinute", ci stocate pentru totdeauna, date brute aşteptând o manipulare viitoare. Redefinind termenii *dobândire* şi *obţinere* – de la descrierea actului de a introduce datele într-o bază de date, la descrierea actului în care o persoană (sau, mai probabil, un algoritm) interoghează o bază de date şi obţine un „rezultat" sau un „retur" în orice moment posibil din viitor – Guvernul SUA dezvolta competenţa unei agenţii eterne de aplicare a legii. În orice moment, guvernul putea cerceta în comunicaţiile din trecut ale oricărei persoane pe care voia să o persecute ca să descopere o infracţiune (şi comunicaţiile tuturor conţin dovezi despre ceva). În orice punct, la nesfârşit, orice administraţie nouă – orice şef corupt al NSA din viitor – ar putea pur şi simplu să vină la lucru şi, cât ai bate din palme, să urmărească pe oricine are un telefon sau un calculator, să ştie cine e, unde e, ce face, cu cine şi ce a făcut vreodată în trecut.

7;

Termenul „supraveghere în masă" este mai clar pentru mine, şi cred că pentru majoritatea oamenilor, decât cel preferat de guvern, „colectare în masă", care poate, după părerea mea, să lase o impresie falsă şi neclară despre munca agenţiei. „Colectarea în masă" o face să pară un oficiu poştal sau un departament de igienă deosebit de aglomerat, spre deosebire de un efort istoric

de a obţine acces total – *

şi a intra clandestin în posesia registrelor tuturor comunicaţiilor digitale existente.

Dar chiar şi după ce se stabileşte o terminologie comună, percepţiile greşite pot încă să abunde. Majoritatea oamenilor, chiar şi azi, tind să se gândească la supravegherea în masă din punctul de vedere al conţinutului – cuvintele pe care le folosesc când dau un telefon sau scriu un e-mail. Când află că guvernului îi pasă mai puţin de acel conţinut, şi ei tind să se sinchisească mai puţin de supravegherea guvernului. Această uşurare este de înţeles până la un punct, datorită lucrurilor pe care fiecare dintre noi le consideră natura intimă şi unic revelatoare a

*

comunicaţiilor noastre: sunetul vocii noastre, i 7

aproape la fel de personală ca amprentele, expresiile faciale inimitabile pe care le avem într-o fotografie trimisă prin telefon. Însă adevărul neplăcut este că acel conţinut al comunicaţiilor noastre este rareori la fel de revelator precum celelalte elemente ale lor – informaţiile nescrise şi nespuse care pot expune contextul mai larg şi tiparele de comportament.

NSA numeşte aceste lucruri „metadate”. Prefixul termenului, mera, care se traduce în general ca „mai presus” sau „dincolo de”, este folosit aici cu sensul „despre”: medatele sunt date despre date. Mai exact, sunt date create de date – un grup de etichete şi indicatori care permit datelor să fie utile. Cel mai direct mod de a ne gândi la metadate este să le privim ca „date despre activităţi”, toate consemnările tuturor lucrurilor pe care le faceţi pe dispozitivele voastre şi toate lucrurile pe care dispozitivele voastre le fac singure. Să luăm ca exemplu o convorbire telefonică: metadatele ar putea include data şi ora apelului, durata acestuia, numărul de la care s-a apelat, numărul apelat şi coordonatele acestora. Metadatele unui e-mail ar putea include informaţii despre

ce tip de computer l-a generat, unde şi când, cui îi aparţinea computerul, cine a trimis e-mailul, cine l-a primit, unde şi când a fost trimis şi primit şi cine, dacă există cineva în afară de destinatar, l-a accesat, unde şi când. Metadatele îi pot spune supraveghetorului adresa la care aţi dormit aseară şi la ce oră v-aţi trezit azi-dimineaţă. Dezvăluie orice ţţ ţ loc pe care l-aţi vizitat în timpul zilei şi cât timp aţi petrecut acolo. Arată cu cine aţi luat legătura şi cine a luat legătura cu voi.

Acest fapt desfiinţează orice afirmaţie a guvernului că metadatele nu sunt o fereastră deschisă către esenţa unei comunicări. Dat fiind volumul ameţitor de comunicaţii digitale din lume, pur şi simplu este imposibil ca fiecare telefon să fie ascultat sau fiecare e-mail să fie citit. Chiar dacă ar fi fezabil, tot nu ar fi util şi, oricum, metadatele fac acest lucru inutil cercetând terenul. De aceea este cel mai bine să vă gândiţi la metadate nu ca la o noţiune abstractă benignă, ci ca la însăşi esenţa conţinutului: este exact linia întâi de informaţii pe care o solicită cei ce vă supraveghează.

Mai există un aspect: conţinutul este definit de obicei drept ceva ce voi produceţi în mod conştient. Ştiţi ce spuneţi în timpul unei convorbiri telefonice sau ce scrieţi într-un e-mail. Dar nu prea aveţi controlul metadatelor pe care le produceţi, pentru că sunt generate automat. Aşa cum sunt colectate, stocate şi analizate de o maşină, sunt şi generate de o maşină, fără participarea sau chiar acordul vostru. Dispozitivele voastre comunică permanent pentru voi indiferent că vreţi s-o facă sau nu. Şi, spre deosebire de oamenii cu care comunicaţi din proprie voinţă, dispozitivele voastre nu păstrează informaţii private şi nu folosesc nume de cod încercând să fie discrete. Pur şi simplu transmit celor mai apropiate turnuri de telefonie mobilă semnale care nu mint niciodată.

O ironie majoră este că legea, care rămânea întotdeauna în urma inovaţiilor tehnologice cu cel puţin o generaţie, oferă mult mai multă protecţie pentru

conţinutul unei comunicări decât pentru metadatele acesteia – şi totuşi agenţiile de informaţii sunt mult mai interesate de metadate. Consemnările activităţii care le acordă şi abilitatea „imaginii de ansamblu” de a analiza datele la scară, precum şi abilitatea „imaginii reduse” de a crea hărţi, cronologii şi rezumate asociative perfecte ale vieţii unui individ, din care pot extrapola previziuni legate de comportament. Pe scurt, metadatele îi pot spune supraveghetorului aproape tot ce ar vrea sau ar avea nevoie să ştie despre voi, în afară de ce se întâmplă de fapt în mintea voastră.

După ce am citit acest raport clasificat, am petrecut următoarele săptămâni, chiar luni, într-o transă. Eram trist şi deprimat, încercând să neg tot ce gândeam şi simţeam – asta era în capul meu către finalul stagiului în Japonia.

Mă simţeam departe de casă, dar monitorizat. Mă simţeam mai adult decât oricând, dar şi blestemat să ştiu că noi toţi eram trataţi ca nişte copii, obligaţi să-şi petreacă restul vieţii sub controlul parental omniscient. Mă simţeam ca un mincinos, oferindu-i lui Lindsay pretexte care să-mi explice tristeţea. Simţeam că eram un prost, ca un om cu pretinse abilităţi tehnice serioase care ajutase cumva la construirea unei componente esenţiale a acestui sistem fără să-şi dea seama de scopul lui. Mă simţeam folosit, ca un angajat al IC care abia acum îşi dădea seama că în tot acest timp nu-şi protejase ţara, ci statul. Mai presus de toate, mă simţeam abuzat – în calitate de cetăţean, bineînţeles, dar mai ales de om. Faptul că mă aflam în Japonia nu făcea decât să accentueze senzaţia de trădare şi de abuz.

Să vă explic.

Japoneza pe care reuşisem să o învăţ la colegiul comunitar şi datorită interesului meu fată de anime-uri şi de manga mă ajuta să pot vorbi şi să mă descurc în conversaţii simple, dar cititul era ceva diferit. În japoneză, fiecare cuvânt poate fi reprezentat de propriul său caracter unic sau de o combinaţie de caractere, numite

kanji, care se numără cu zecile de mii – mult prea multe să le reţin. Deseori, reuşeam doar să decodez anumite kanji dacă erau transcrise fonetic, *fungam*, menite în general pentru străini şi pentru tinerii cititori, şi lipsind în general din textele publice precum indicatoarele stradale. Rezultatul era că mergeam pe stradă ca un analfabet funcţional. Mă zăpăceam şi ajungem să o iau la dreapta când ar fi trebuit să fac la stânga sau la stânga când trebuia să o iau la dreapta. Rătăceam pe străzile nepotrivite şi comandam greşit din meniuri. Existau momente când o însoţeam pe Lindsay într-o călătorie în care fotografia peisajele şi mă opream brusc dându-mi seama, în mijlocul unui sat sau al unei păduri, că nu ştiam absolut nimic despre împrejurimi.

Şi totuşi, despre mine se ştia totul. Acum înţelegeam că eram total transparent pentru guvernul meu. Telefonul, care mă dirija sau mă corecta atunci când o luam greşit, care mă ajuta să traduc indicatoarele din trafic şi îmi spunea orarul autobuzelor şi al trenurilor, se asigura de asemenea că tot ce făceam eu era clar pentru angajatorii mei. Le spunea şefilor mei unde eram şi când, chiar dacă nici nu mă atinsesem de dispozitiv şi-l ţineam doar în buzunar.

Îmi amintesc că m-am forţat să râd odată de asta când eu şi Lindsay ne-am rătăcit într-o drumeţie, iar Lindsay – căreia nu-i spusesem nimic – a zis deodată;

„De ce nu trimiţi un mesaj la Fort Meade să ne găsească?” A mers cu gluma mai departe, iar eu am încercat să găsesc ceva amuzant, dar n-am reuşit. „Bună ziua”, mă imita ea, „ne puteţi ajuta cu nişte indicaţii?”

Mai târziu aveam să locuiesc în Hawaii, aproape de Pearl Harbor, unde America a fost atacată şi târâtă în ceea ce ar fi putut fi ultimul său război. Aici, în Japonia, eram mai aproape de Hiroshima şi de Nagasaki, unde războiul s-a încheiat în mod ruşinos. Eu şi Lindsay speraserăm mereu să vizităm acele oraşe, dar, de fiecare dată când plănuiam să mergem, trebuia până la urmă să anulăm. Într-una

dintre primele mele zile libere, eram pregătiţi să plecăm pe insula Honshū, la Hiroshima, dar am fost chemat la serviciu şi mi s-a spus să plec în direcţia opusă – la Baza Forţelor Aeriene de la Misawa, în nordul îngheţat. În ziua următoarei tentative de plecare, Lindsay s-a îmbolnăvit, apoi m-am îmbolnăvit şi eu. În cele din urmă, în noaptea dinaintea plecării programate la Nagasaki, eu şi Lindsay am fost treziţi de primul mare cutremur, am sărit de pe saltea, am coborât în fugă şapte etaje şi am petrecut restul nopţii pe stradă, cu vecinii noştri, tremurând în pijamale.

Spre regretul meu sincer, nu ne-am dus niciodată. Acele locuri sunt sfinte, monumentele lor îi cinstesc pe cei 200.000 de oameni incineraţi şi nenumăratele suflete otrăvite de radiaţii, amintindu-ne totodată de amoralitatea tehnologiei.

Deseori mă gândesc la ceea ce se numeşte „momentul atomic” – o expresie care în fizică descrie momentul în care nucleul uneşte protonii şi neutronii care se învârt în jurul său şi formează un atom, dar acesta este înţeles de obicei ca apariţia epocii nucleare, ai cărei izotopi au permis progresele în producţia energetică, agricultură, calitatea apei şi diagnosticarea şi tratarea bolilor fatale. A creat, de asemenea, bomba atomică.

Tehnologia nu are jurământul lui Hipocrat. Fiecare decizie luată vreodată de tehnologi din mediul academic, din industrie, armată şi guvern, cel puţin de la revoluţia industrială încoace, s-a bazat pe „putem”, nu pe „ar trebui”. Iar intenţia care propulsează o invenţie în tehnologie rareori îşi limitează aplicarea şi utilitatea dacă o face vreodată.

Bineînţeles, nu vreau să compar armele nucleare cu supravegherea cibernetică în ceea ce priveşte costul uman. Însă există o similitudine când vine vorba de conceptele de proliferare şi de dezarmare.

Singurele două ţări pe care le ştiam că practicaseră supravegherea în masă au fost cele două combatante principale din Al Doilea Război Mondial – una era

duşmanul Americii, cealaltă, aliatul său. Atât în Germania nazistă, cât şi în Rusia sovietică, cele mai timpurii indicii publice ale acelei supravegheri au luat forma superficială a unui recensământ, numărarea oficială şi înregistrarea statistică a populaţiei. Primul Recensământ al întregii Uniuni Sovietice din 1926 a avut şi un scop secundar, dincolo de simpla numărătoare: i-a interogat pe cetăţenii sovietici despre naţionalitatea lor. Rezultatele i-au convins pe etnicii ruşi care alcătuiau elita sovietică de faptul că erau în minoritate prin comparaţie cu masele amestecate de cetăţeni care pretindeau a avea o moştenire central-asiatică, cum erau uzbecii, kazahii, tadjicii, turkmenii, georgienii şi armenii. Aceste rezultate au consolidat semnificativ hotărârea lui Stalin de a eradica aceste culturi „reeducând" populaţiile în ideologia dezrădăcinării propusă de marxism-leninism.

Recensământul din Germania nazistă din 1939 a desfăşurat un proiect statistic similar, dar cu ajutorul tehnologiei computerizate. Şi-a propus să numere populaţia Reich-ului ca să o controleze şi să o epureze – mai ales de evrei şi de ţigani – înainte de a-şi pune în aplicare eforturile ucigaşe asupra populaţiilor de dincolo de graniţe. În acest scop, Reich-ul s-a asociat cu Dehomag, un subsidiar german al companiei americane IBM, care deţinea brevetul pentru tabulatorul de pontaj, un fel de computer analog care număra găurile făcute pe legitimaţii. Fiecare cetăţean era reprezentat de o legitimaţie şi anumite perforaţii de pe aceasta reprezentau anumiţi indicatori de identitate. Coloana 22 era destinată rubricii pentru religie: perforaţia 1 era pentru protestanţi, perforaţia 2, pentru catolici şi perforaţia 3, pentru evrei. Pe scurt, ulterior, informaţia de la recensământ a fost folosită ca să identifice şi să deporteze populaţia evreiască din Europa în lagărele de exterminare.

Un singur telefon inteligent actual are o putere mai mare de calcul decât toate maşinăriile din timpul războiului din Reich şi din Uniunea Sovietică la un loc. A

conştientiza acest lucru este cel mai sigur mod de a contextualiza nu doar dominaţia tehnologică a IC-ului american modern, ci şi ameninţarea la adresa guvernării democratice. În secolul care a trecut de la acele proiecte de recensământ, tehnologia a înregistrat un progres excepţional, dar nu se poate spune acelaşi lucru despre orice lege sau scrupul omenesc care ar putea-o îngrădi.

Bineînţeles, şi în Statele Unite s-a făcut un recensământ. Constituţia a legitimat recensământul american şi l-a tratat cu sfinţenie ca pe numărătoarea federală oficială a populaţiei fiecărui stat, ca să determine delegaţia proporţională în Camera Reprezentanţilor. Era un fel de principiu revizionist prin care guvernele autoritariste, inclusiv monarhia britanică ce stăpânea coloniile, folosise dintotdeauna recensământul ca metodă de a impune taxe şi a stabili numărul de tineri eligibili pentru recrutare în armată. A fost o mişcare de geniu a Constituţiei să schimbe scopul unui mecanism de opresiune într-un mecanism democratic. S-a decis ca recensământul, care se află oficial sub jurisdicţia Senatului, să fie desfăşurat o dată la zece ani, aproximativ timpul necesar procesării datelor din majoritatea recensămintelor americane după primul recensământ din 1790. Această întârziere de un deceniu a fost scurtată de recensământul din 1890, primul recensământ din lume care a folosit calculatoare (prototipurile modelelor pe care IBM le-a vândut mai târziu Germaniei naziste). Odată cu tehnologia de calcul, perioada de procesare s-a scurtat la jumătate.

Tehnologia digitală nu numai că a propulsat şi mai mult asemenea numărătoare – o transformă în ceva demodat. Supravegherea în masă este acum un recensământ fără sfârşit, mult mai periculos decât orice chestionar trimis prin e-mail. Toate dispozitivele noastre, de la telefoane până la calculatoare, sunt practic nişte miniagenţi de recensământ pe care îi purtăm în rucsac sau în buzunar – agenţi de recensământ care îşi amintesc tot şi

nu uită nimic.

Japonia a fost momentul meu nuclear. Atunci mi-am dat seama spre ce se îndreptau aceste noi tehnologii şi că, dacă generaţia mea nu intervenea, creşterea nu avea decât să continue. Ar fi o tragedie dacă, până să ne hotărâm să ne împotrivim, orice împotrivire ar deveni inutilă. Generaţiile viitoare ar trebui să se obişnuiască cu o lume în care supravegherea nu e ceva ocazional şi direcţionat către circumstanţe cu justificare legală, ci o prezenţă constantă şi generalizată: urechea care aude mereu, ochiul care vede mereu, amintirea care este neadormită şi permanentă.

Odată ce omniprezenţa colectării a fost combinată cu permanenţa stocării, tot ce trebuia să facă un guvern era să selecteze o persoană sau un grup ca ţap ispăşitor şi să înceapă să cauteaşa cum căutasem şi eu prin fişierele agenţiei – dovezi pentru o infracţiune convenabilă.

9

17

ACASĂ, ÎN CLOUD

În 2011, eram înapoi în Statele Unite, lucrând pentru acelaşi angajator principal, Dell, dar ataşat acum fostei agenţii, CIA. Într-o zi blândă de primăvară, m-am întors acasă de la prima zi de muncă în noua funcţie şi m-a amuzat să observ un lucru: casa în care mă mutasem avea o căsuţă poştală. Nu era nimic deosebit, unul dintre acele dreptunghiuri obişnuite în zonele de case, însă tot m-a făcut să zâmbesc. Nu mai avusesem o căsuţă poştală de ani, iar pe aceasta nu o verificasem niciodată. Poate nici nu i-aş fi remarcat existenţa dacă nu ar fi fost arhiplină – gata să dea pe afară de mormane de corespondenţă nedorită pentru „Dl Edward J. Snowden sau Locatarul Actual”. Plicurile conţineau cupoane şi reclame pentru produse de gospodărie. Cineva ştia că tocmai mă mutasem.

Mi-a revenit o amintire din copilărie, o amintire în care verificam corespondenţa şi găseam o scrisoare pentru sora mea. Deşi voiam să o deschid, mama nu mă lăsa.

Îmi amintesc că am întrebat de ce. „Pentru că nu ţie îţi este adresată”, a răspuns ea. Mi-a explicat că deschiderea corespondenţei altcuiva, chiar dacă era o felicitare aniversară sau o scrisoare în lanţ, nu era un lucru frumos. De fapt, reprezenta o infracţiune.

Voiam să ştiu ce fel de infracţiune. „Una gravă, amice”, mi-a spus mama. „Un delict federal”.

Am rămas în parcare, am rupt plicurile în două şi le-am dus la gunoi.

Aveam un iPhone în buzunarul noului meu costum Ralph Lauren. Aveam ochelari Burberry. O tunsoare nouă. Cheile de la noua mea casă din Columbia, Maiyland, cea mai mare casă în care locuisem vreodată şi primul loc care simţeam cu adevărat că îmi aparţine. Eram bogat sau, cel puţin, aşa credeau prietenii mei. Abia mă mai recunoşteam.

Hotărâsem că cel mai bine era să trăiesc cu negarea şi să câştig ceva bani, să le ofer o viaţă mai bună celor dragi – la urma urmei, nu asta făcea toată lumea? Dar a fost mai uşor de spus decât de făcut. Mă refer la negare. Banii – ăştia veneau uşor. Atât de uşor, încât mă simţeam vinovat.

Punând la socoteală Geneva, fără să iau în considerare şi vizitele periodice acasă, fusesem plecat aproape patru ani. America în care mă întorsesem mi se părea o ţară schimbată. Nu o să merg atât de departe încât să spun că mă simţeam ca un străin, dar mă trezeam blocat în prea multe conversaţii pe care nu le înţelegeam. Aproape orice cuvânt era numele unei emisiuni de la televizor sau al unui film pe care nu-l ştiam ori un scandal cu celebrităţi de care nu-mi păsa şi nu puteam să răspund – nu aveam cu ce să răspund.

Gânduri contradictorii curgeau ca piesele de *Tetris* şi mă străduiam să le desluşesc – să le fac să dispară. Mă gândeam: „Păcat de bieţii oameni inocenţi, de treabă – sunt victime, urmăriţi de guvern, urmăriţi chiar de ecranele pe care le proslăvesc”. Pe urmă mi-am zis: „Taci,

nu mai fi aşa de dramatic – sunt fericiţi, nu le pasă şi nici ţie nu trebuie să-ţi pese! Maturizează-te, fă-ţi treaba, plăteşte-ţi facturile! Asta e viaţa”.

La o viaţă normală speram eu şi Lindsay. Eram pregătiţi pentru următoarea etapă şi ne hotărâserăm să ne aşezăm la casa noastră. Aveam o curte drăguţă în spate, cu un cireş care-mi amintea de Japonia într-un mod mai plăcut, de un loc de pe râul Tama unde eu şi Lindsay râdeam şi ne rostogoleam pe covorul parfumat de flori din Tokyo în timp ce priveam florile *sakura* căzând.

Lindsay îşi lua diploma de instructor de yoga. Eu, între timp, mă obişnuiam cu noua mea funcţie – în vânzări.

Unul dintre furnizorii externi cu care lucrasem la EPICSHELTER ajunsese angajat la Dell şi m-a convins că-mi pierdeam vremea cu munca în sisteme. Trebuia să trec la partea de vânzări a companiei Dell, spunea el, unde puteam să câştig o avere – pentru alte idei ca EPICSHELTER. Aş fi făcut un salt astronomic pe scara corporatistă, iar el ar fi primit un bonus substanţial pentru recomandare. Eram gata să mă las convins, mai ales că asta însemna să-mi distrag atenţia de la senzaţia tot mai mare de nelinişte, care nu putea să-mi facă decât probleme. Titlul oficial al funcţiei mele era consultant pentru soluţii. Asta însemna, în esenţă, că trebuia să rezolv probleme create de noul meu partener, pe care o să-l numesc Cliff, account manager.

Cliff trebuia să fie faţa, iar eu, creierul. Când stăteam la masă cu regalitatea tehnică de la CIA şi agenţii de achiziţii, sarcina lui era să vândă echipamentele şi expertiza Dell prin orice mijloace necesare. Asta însemna să bage adânc mâna în buzunar pentru promisiuni viclene nelimitate despre cum am face noi lucrurile pentru agenţie, lucruri care erau absolut, absolut imposibile pentru contracandidaţii noştri (şi, în realitate, imposibile şi pentru noi). Treaba mea era să conduc o echipă de experţi şi să construim ceva care să reducă suficient gradul în care minţise Cliff încât, atunci când persoana care semna

cecul apăsa pe butonul de alimentare, să nu ajungem toţi la închisoare.

Fără presiune.

Proiectul nostru principal era să ajutăm CIA să prindă din urmă tehnologia de vârf – sau măcar standardele tehnice ale NSA –, construindu-i cea mai nouă dintre noile tehnologii, „un cloud privat”. Scopul era să unim procesarea şi stocarea agenţiei în moduri prin care puteau fi accesate datele. În limbaj simplu, voiam să facem în aşa fel încât cineva într-un cort din Afghanistan să facă exact aceeaşi muncă în exact acelaşi fel precum cineva de la sediul CIA. Agenţia – şi, într-adevăr, întreaga conducere tehnică a IC – se plângea permanent de „silozuri”: faptul că ai miliarde de date împrăştiate în toată lumea pe care nu le poţi urmări şi accesa. Aşa că eu conduceam o echipă alcătuită din cei mai deştepţi oameni de la Dell ca să găsim un mod prin care oricine şi oriunde să acceseze orice.

În timpul verificării etapei conceptuale, numele de lucru pentru cloudul nostru a devenit „Frankie”. Nu daţi vina pe mine: pe latura tehnică, îi spuneam doar „Cloudul Privat”. Cliff l-a botezat, în mijlocul unei demonstraţii cu CIA, spunând că îl vor iubi pe micul nostru Frankenstein „pentru căeun adevărat monstru”.

Cu cât făcea Cliff mai multe promisiuni, cu atât deveneam mai ocupat, eu şi Lindsay nemaiavând decât weekendurile la dispoziţie ca să mai păstrăm legătura cu părinţii şi cu prietenii vechi. Încercam să ne mobilăm şi să ne utilăm casa cea nouă. Casa cu trei niveluri fusese goală, aşa că trebuia să cumpărăm tot, sau tot ce părinţii noştri nu ne oferiseră cu generozitate. Felul în care procedam părea foarte matur, dar şi grăitor totodată în privinţa priorităţilor noastre: cumpăraserăm veselă, tacâmuri, un birou şi un scaun, dar dormeam pe o saltea pe podea. Devenisem alergic la carduri de credit, cu urmăririle lor, aşa că luam totul pe loc, cu banii jos. Când am avut nevoie de maşină, am cumpărat o Acura Integra din 1998, găsită printr-un anunţ în ziar, cu 3.000 de dolari numerar.

Câştigam bani, dar nici mie, nici lui Lindsay nu ne plăcea să-i cheltuim dacă nu era vorba de vreun echipament de computer sau de o ocazie specială. De Sfântul Valentin, i-am cumpărat lui Lindsay revolverul pe care şi l-a dorit întotdeauna.

Noua noastră casă era la distanţă de douăzeci de minute de mers cu maşina de aproape o duzină de malluri, inclusiv Columbia Mall, care are aproximativ 140.000 m^2 spaţiu de cumpărături, ocupat de vreo 200 de magazine, un multiplex AMC, cu 14 săli, un P.F. Chang's şi un Cheesecake Factory. În timp ce conduceam pe străzile familiare în bătrâna Integra, eram impresionat, dar şi puţin mirat de tot ce se dezvoltase în lipsa mea. Cheltuielile guvernului de după 11 Septembrie cu siguranţă băgaseră o mulţime de bani în multe buzunare locale. Era o experienţă tulburătoare şi chiar copleşitoare să te întorci în America după ce ai fost plecat o vreme şi să-ţi dai seama din nou cât de bogată era această parte de ţară şi câte opţiuni de consum îţi oferea – câţi distribuitori extinşi şi expoziţii de design interior de lux. Şi toţi aveau vânzări. De Ziua Preşedinţilor, de Ziua Eroilor, de Ziua Independenţei, de Ziua Muncii, de Ziua lui Columb, de Ziua Veteranilor. Pancarte festive anunţau cele mai noi reduceri, chiar sub steaguri.

Misiunea noastră avea la bază aparatură electrocasnică, într-o după-amiază pe care mi-o amintesc – eram la Best Buy. După ce am ales un nou cuptor cu microunde, ne uitam la o vitrină cu blendere la insistenţele sănătoase ale lui Lindsay. Avea telefonul în mână şi căuta care dintre cele aproximativ zece aparate avea cele mai bune recenzii, când m-am trezit îndreptându-mă spre zona cu computere de la capătul opus al magazinului.

Dar, pe drum, m-am oprit. Acolo, la marginea zonei cu aparatură pentru bucătărie, cocoţat pe o platformă colorată şi luminată puternic, se afla un frigider nou şi strălucitor. Mai degrabă, era un „frigider Smart", prezentat ca fiind „echipat cu internet".

Acest lucru pur şi simplu m-a şocat.

S-a apropiat un vânzător, luând stupefacţia mea drept interes – „E uimitor, nu-i aşa?” – şi a început să-mi prezinte trăsăturile aparatului. Pe faţa frigiderului era un ecran, iar lângă ecran, un suport pentru un beţişor care îţi permitea să notezi mesaje. Dacă nu voiai să scrii, puteai să înregistrezi mesaje audio sau video. Puteai folosi ecranul la fel ca un computer obişnuit, pentru că frigiderul avea Wi-fi. Puteai să-ţi verifici e-mailul sau calendarul. Puteai să urmăreşti filmuleţe pe YouTube sau să asculţi fişiere MP3. Puteai chiar să dai telefoane. A trebuit să mă abţin să tastez numărul lui Lindsay şi să spun din cealaltă parte a etajului: „Te sun de pe frigider”.

În afară de asta, a continuat vânzătorul, computerul frigiderului ţinea evidenţa temperaturii interne şi, scanând codurile de bare, a prospeţimii alimentelor. Oferea şi informaţii nutriţionale şi-ţi

— i ţ 9?

sugera reţete. Cred că preţul era peste 9.000 de dolari. „Cu tot cu livrare”, a subliniat vânzătorul.

Îmi amintesc că am condus spre casă într-o tăcere nedumerită. Nu era tocmai viitorul tehnologic uluitor care să ne lanseze pe Lună şi care ne fusese promis. Eram convins că singurul motiv pentru care frigiderul avea internet era ca să poată raporta producătorului ceva despre cum îl folosea proprietarul şi orice alte date din casa acestuia pe care le putea obţine. Producătorul, la rândul lui, avea să valorifice datele vânzându-le. Iar noi trebuia să plătim pentru acest privilegiu.

Mă întrebam ce rost avea să mă supăr atât că guvernul ne supraveghea, dacă prietenii, vecinii şi concetăţenii mei erau cât se poate de bucuroşi să invite supravegherea corporatistă în propriile case, lăsându-se urmăriţi în timp ce scotoceau prin cămări de parcă ar fi căutat pe web. Avea să mai treacă o jumătate de deceniu până la revoluţia domotică, înainte ca „asistenţii virtuali” ca Amazon Echo sau Google Home să fie primiţi în

dormitoarele noastre şi aşezaţi cu mândrie pe noptieră ca să înregistreze şi să transmită toată activitatea din zonă, să ofere informaţii despre toate obiceiurile şi preferinţele noastre (nemaipunând la socoteală fetişurile şi excentricităţile), care să fie apoi dezvoltate în algoritmi publicitari şi transformate în bani. Datele pe care le generăm doar trăind – sau doar lăsându-ne supravegheaţi în timp ce trăim – aveau să îmbogăţească întreprinderile private şi să ne sărăcească existenţa privată în egală măsură. Dacă supravegherea de către guvern avea ca efect transformarea cetăţeanului american într-un supus, la mila puterii statului, atunci supravegherea corporatistă îl transforma pe consumatorul american într-un produs pe care corporaţiile îl vindeau altor corporaţii, brokeri de date şi agenţii de publicitate.

Între timp, se părea că fiecare companie importantă de tehnologie, inclusiv Dell, prezenta versiuni civile noi a ceea ce lucram eu pentru CIA: un cloud. (De fapt, Dell chiar încercase cu patru ani mai înainte să facă din termenul „cloud computing” o marcă înregistrată, dar fusese refuzat.) Mă uimea cât de dornici erau oamenii să se înregistreze, atât de încântaţi de ideea că fotografiile, filmările, muzica şi cărţile lor electronice erau stocate şi disponibile universal, încât nu se gândeau deloc de ce o soluţie de stocare atât de convenabilă şi ultrasofisticată le era oferită „gratuit” sau „ieftin”, de fapt.

Nu cred că mai văzusem vreodată un concept care să fie acceptat atât de uniform de către toate părţile. „Cloud” era un termen la fel de eficient pe care Dell să-l vândă CIA-ului, cât era şi pentru Amazon, Apple şi Google să-l vândă utilizatorilor lor. Încă pot să închid ochii şi să-l aud pe Cliff linguşind un oficial de la CIA despre cum „cu cloud veţi putea introduce actualizări de securitate în computerele agenţiei din lumea întreagă” sau „când cloud va funcţiona, agenţia va putea urmări cine a citit ce fişier la nivel mondial”. Norul era alb, pufos şi paşnic, plutind sus, deasupra agitaţiei. Deşi mulţi nori formează o furtună pe

cer, un singur nor oferea puţină umbră binevoitoare. Era protector. Cred că îi făcea pe toţi să se gândească la rai.

Dell – împreună cu cele mai mari companii private bazate pe cloud, Amazon, Apple şi Google – considerau apariţia acestuia ca o nouă epocă în informatică. Dar, în teorie cel puţin, era un fel de regres către vechea arhitectură a reţelei principale de la începuturile informaticii, în care mulţi utilizatori depindeau de un singur punct central puternic, care nu putea fi întreţinut decât de o elită de profesionişti. Lumea abandonase acest model „impersonal" al reţelei principale cu doar o generaţie înainte, odată ce companii precum Dell au dezvoltat computere „personale" destul de ieftine şi destul de simple, care să fie pe placul muritorilor de rând. Renaşterea care a urmat a produs desktopuri, laptopuri, tablete şi telefoane inteligente – toate dispozitivele care au permis oamenilor libertatea de a face o cantitate imensă de muncă creativă. Există o singură problemă – cum o stocăm?

Aceasta a fost geneza pentru „cloud computing". Acum nu mai conta cu adevărat ce fel de calculator personal aveai, pentru că adevăratele calculatoare pe care te bazai erau depuse în centre enorme de date, pe care companiile cloud le construiau în lumea întreagă. Acestea erau, într-un anumit sens, noile reţele principale, şiruri întregi de servere stivuite, identice, legate unul de altul în aşa fel încât fiecare aparat individual să acţioneze ca parte a unui întreg sistem de calcul. Pierderea unui singur server sau chiar a unui întreg centru de date nu mai conta, pentru că erau doar picături într-un cloud mai mare, global.

Din punctul de vedere al utilizatorului obişnuit, un cloud este doar un mecanism de stocare care se asigură că datele tale sunt procesate sau stocate nu pe dispozitivul tău personal, ci într-o serie de servere diferite, care până la urmă pot fi deţinute şi operate de diferite companii. Rezultatul este că datele tale nu-ţi mai aparţin cu

adevărat. Sunt controlate de companii care le pot folosi pentru practic orice scop.

Citiţi acordurile pentru condiţiile de utilizare la stocarea în cloud, care devin tot mai lungi cu fiecare an – cele actuale au peste 6.000 de cuvinte, de două ori lungimea medie a unui capitol din cartea aceasta. Când alegem să ne stocăm datele online, de fapt cedăm drepturile de a le deţine. Companiile pot decide ce tip de date păstrează pentru noi şi pot şterge, când vor, orice date fată de care au obiecţii. Dacă nu am

7 9 9

păstrat o copie separată pe dispozitivele sau drive-urile noastre, aceste date vor fi pierdute pentru noi pentru totdeauna. Dacă se consideră că datele noastre sunt inacceptabile sau că încalcă în vreun fel condiţiile de utilizare, companiile pot să ne şteargă unilateral conturile, să ne refuze accesul la propriile date şi totuşi să păstreze o copie pentru propriile registre, pe care le pot preda autorităţilor fără cunoştinţa sau acordul nostru. În cele din urmă, în

99 7

trimitatea datelor noastre depinde de drepturile noastre asupra lor. Nu există nicio proprietate mai puţin protejată şi totuşi mai privată.

Internetul cu care crescusem eu, internetul care mă crescuse, dispărea. Şi, odată cu el, şi tinereţea mea. Actul în sine de a intra online, care cândva păruse o aventură minunată, acum părea un adevărat chin. Autoexprimarea necesita acum o autoprotecţie atât de puternică, încât îi ignora libertăţile şi îi anula plăcerile. Orice comunicare era o problemă nu de creativitate, ci de siguranţă. Fiecare tranzacţie era un potenţial pericol.

Între timp, sectorul privat era ocupat să canalizeze dependenţa noastră de tehnologie în consolidarea pe piaţă. Majoritatea utilizatorilor americani de internet îşi trăiau întreaga viaţă digitală pe e-mail, reţele sociale şi platforme de comerţ online deţinute de triumviratul imperial de

companii (Google, Facebook şi Amazon), iar IC-ul american căuta să profite de acest lucru obţinând acces la reţelele lor – atât prin ordine directe care erau tăinuite faţă de public, cât şi prin eforturi clandestine de subversiune tăinuite chiar faţă de companiile în sine. Datele noastre de utilizatori generau profituri mari pentru companii, iar guvernul „ciupea” pe gratis. Nu cred că mă mai simţisem vreodată atât de neputincios.

Dar mai aveam un sentiment, o senzaţie stranie că pluteam în derivă şi totuşi, în acelaşi timp, că îmi era încălcată intimitatea. Parcă eram dispersat – părţi din viaţa mea fiind împrăştiate pe servere de pe tot globul – şi totuşi eram deranjat sau exploatat, în fiecare dimineaţă, când plecam din casa noastră, mă trezeam ferindu-mă de camerele de supraveghere apărute odată cu dezvoltarea noastră. Înainte, nu le dădeam deloc atenţie, dar acum, când se făcea roşu la semafor, nu mă puteam abţine să mă gândesc la senzorul care mă pândea, urmărind dacă trecusem prin intersecţie sau oprisem. Cititoarele de numere de înmatriculare îmi înregistrau mişcările, chiar dacă păstram viteza de 50 km/h.

Legile fundamentale ale Americii există pentru a face treaba poliţiei nu mai uşoară, ci mai grea. Nu este o eroare, este o trăsătură de bază a democraţiei, în sistemul american, poliţia trebuie să-i protejeze pe cetăţeni unii faţă de ceilalţi. La rândul lor, instanţele trebuie să îngrădească această putere când se abuzează de ea şi să ofere o compensaţie împotriva singurilor membri ai societăţii care au autoritatea locală de a reţine, de a aresta sau de a folosi forţa – inclusiv cea letală. Printre cele mai importante dintre aceste îngrădiri sunt interdicţiile pentru poliţie de a-i supraveghea pe cetăţeni pe proprietatea lor şi de a le lua înregistrările private fără mandat. Sunt puţine legi totuşi care îngrădesc supravegherea proprietăţii publice, care include marea majoritate a străzilor şi a trotuarelor din America.

Folosirea de către poliţie a camerelor de

supraveghere pe proprietăţi publice a fost iniţial considerată o piedică în calea infracţiunilor şi un instrument ajutător pentru anchetatori după ce avea loc o crimă. Dar, pe măsură ce costul acestor dispozitive a continuat să scadă, au devenit omniprezente şi rolul lor a devenit preventiv, iar poliţia a început să le folosească pentru a urmări oameni care nu comiseseră şi nici măcar nu erau bănuiţi de vreo crimă. Iar cel mai mare pericol se află înaintea noastră, odată cu şlefuirea abilităţilor Inteligenţei Artificiale, ca recunoaşterea facială sau a tiparelor. O cameră de supraveghere echipată cu IA nu ar fi un simplu dispozitiv de înregistrare, ci ar putea fi transformată în ceva mai apropiat de un poliţist automatizat – un adevărat Robocop care caută neobosit activităţi „suspecte”, cum ar fi tranzacţii de droguri aparente (adică oameni care se îmbrăţişează sau îşi dau mâna) şi afilieri aparente la bande criminale (cum ar fi oamenii care poartă anumite culori sau mărci de îmbrăcăminte). Încă din 2011, îmi era clar că într-acolo ne conducea tehnologia, fără o dezbatere publică substanţială.

Potenţialele abuzuri în monitorizare s-au adunat în mintea mea pentru a produce în mod cumulativ viziunea unui viitor îngrozitor. O lume în care oamenii sunt complet supravegheaţi ar deveni, în mod logic, o lume în care toate legile sunt aplicate în întregime şi în mod automat de computere. La urma urmei, este greu de imaginat că un dispozitiv IA capabil să observe o persoană care încalcă legea nu trage la răspundere persoana respectivă. Niciun algoritm de poliţie nu ar fi vreodată programat, chiar dacă ar fi posibil, pentru a fi tolerant sau iertător.

Mă întrebam dacă asta avea să fie ultima, deşi grotescă, îndeplinire a promisiunii americane originare pentru toţi cetăţenii săi că vor fi egali în faţa legii: o oprimare egală prin poliţia complet automatizată. Îmi imaginam viitorul frigider Smart din bucătăria mea monitorizându-mi purtările şi obiceiurile şi folosind

tendinţa mea de a bea direct din cutie sau de a nu mă spăla pe mâini ca să evalueze probabilitatea de a deveni infractor.

O asemenea lume în care aplicarea legii ar fi complet automatizată – să zicem, a legilor stăpânilor de animale sau a legilor urbanistice care reglementează afacerile desfăşurate acasă – ar fi intolerabilă”.

Dreptatea extremă se poate dovedi a fi nedreptate extremă, nu doar sub aspectul severităţii cu care se pedepseşte o infracţiune, ci şi în ceea ce priveşte constanţa şi seriozitatea cu care se aplică legea şi se urmăreşte în justiţie. Aproape fiecare societate mare şi durabilă este plină de legi nescrise pe care toţi trebuie să le respecte, precum şi biblioteci vaste de legi scrise pe care nu ne aşteptăm să le respecte sau chiar să le cunoască cineva. Potrivit Secţiunii 10 – 501 din Codul Penal al statului Maryland, adulterul este ilegal şi poate fi pedepsit cu o amendă de zece dolari. În Carolina de Nord însă, legea 14 – 309.8 arată că este ilegal ca un joc de bingo să depăşească cinci ore. Ambele legi vin dintr-un trecut ceva mai pudic şi totuşi, dintr-un motiv sau altul, nu au fost niciodată revocate. Cea mai mare parte a vieţii noastre, chiar dacă nu ne dăm seama, are loc nu în alb şi negru, ci într-o zonă cenuşie, unde traversăm greşit, punem gunoi la materiale reciclabile şi reciclabile la gunoi, mergem cu bicicleta pe banda greşită şi împrumutăm Wi-fi de la un străin ca să descărcăm o carte pe care nu am plătit-o. Mai simplu spus, o lume în care fiecare lege este întotdeauna aplicată ar fi o lume în care toţi suntem infractori.

Am încercat să vorbesc cu Lindsay despre asta. Dar, cu toate că-mi înţelegea în general îngrijorările, nu a fost atât de înţelegătoare, încât să fie gata să dispară din reţea sau măcar de pe Facebook şi de pe

Instagram. „Dacă fac asta”, a spus ea, „aş renunţa la arta mea şi mi-aş abandona prietenii. Ţie îţi plăcea să păstrez legătura cu alţii”.

Avea dreptate. Şi avea dreptate să-şi facă griji pentru mine. Credea că eram prea încordat şi mult prea stresat. Eram – nu din cauza muncii, ci din pricina dorinţei mele de a-i spune un adevăr pe care nu aveam voie să i-l spun. Nu puteam să-i spun că foştii mei colegi de la NSA puteau să o pună sub urmărire şi să citească poeziile de dragoste pe care mi le trimitea. Nu puteam să-i spun că puteau accesa toate fotografiile pe care le făcea – nu doar pe cele profesionale, ci şi pe cele intime. Nu puteam să-i spun că informaţiile ei erau adunate, că informaţiile tuturor erau colectate, ceea ce era asemănător cu o ameninţare din partea guvernului: dacă ieşi vreodată din reţea, o să folosim viaţa ta privată împotriva ta.

Am încercat să-i explic pe ocolite, printr-o analogie. I-am cerut să-şi imagineze că deschide laptopul într-o zi şi găseşte o foaie de calcul pe desktop.

— De ce? a întrebat ea. Nu-mi plac foile de calcul.

Nu eram pregătit pentru acest răspuns, aşa că am zis primul lucru care mi-a venit în minte.

— Nimănui nu-i plac, dar acesta se numeşte *Sfârşitul*.

— Uuu, misterios!

— Nu-ţi aminteşti că ai creat foaia asta de calcul, îi 7

dar, după ce ai deschis-o, îi recunoşti conţinutul. Pentru că în ea se află tot, absolut tot ce te poate distruge. Fiecare frântură de informaţie care ţi-ar putea distruge viaţa.

Lindsay a zâmbit:

— Pot să văd foaia ta?

Ea glumea, eu nu. O foaie de calcul care conţine toate datele despre tine ar fi un pericol de moarte.

Gândiţi-vă la toate secretele mari şi mici care v-ar! î putea încheia căsnicia, cariera, v-ar otrăvi cele mai apropiate relaţii şi v-ar lăsa lefteri, fără prieteni şi în închisoare. Poate că foaia de calcul ar arăta că aţi! fumat weekendul trecut în casa unui prieten sau linia de cocaină pe care aţi tras-o pe nas de pe ecranul telefonului într-un bar de la facultate. Sau aventura de o noapte la beţie pe

care aţi avut-o cu iubita unui prieten şi care acum e soţia lui, aventură pe care amândoi o regretaţi şi aţi convenit să nu o povestiţi nimănui vreodată. Sau avortul pe care l-aţi făcut în adolescenţă, pe care l-aţi păstrat secret faţă de părinţi şi pe care aţi vrea să-l ţineţi secret şi fată de soţ. Sau poate sunt doar informaţii despre o petiţie pe care aţi semnat-o sau despre un protest la care aţi participat. Toţi au ceva, o informaţie compromiţătoare ascunsă printre biţi – dacă nu în fişierele lor, atunci în e-mail, dacă nu în e-mail, atunci în istoricul căutărilor. Şi acum informaţia aceea era stocată de guvernul american.

La ceva timp după discuţia noastră, Lindsay a venit la mine şi a spus:

— Mi-am dat seama ce ar fi pe Foaia de Calcul de Distrugere Totală pentru mine – secretul care m-ar distruge.

— Ce anume?

— Nu o să-ţi spun.

Am încercat să rămân calm, dar aveam întruna simptome fizice ciudate. Deveneam neobişnuit de stângaci, căzând de pe scări – de mai multe ori – sau lovindu-mă de tocurile uşilor. Uneori mă împiedicam sau scăpăm lingurile din mână ori nu apreciam corect distanţele şi nu ajungeam la lucrul după care mă întindeam sau mă împiedicam. Vărsăm apă pe mine sau mă înecam cu ea. Eram neatent în mijlocul unei conversaţii cu Lindsay şi ea mă întreba unde am plecat – parcă eram încremenit în altă lume.

Într-o zi, când m-am dus să mă întâlnesc cu Lindsay după cursul ei de pole-fitness, am început să ameţesc. Era cel mai neplăcut simptom pe care-l avusesem până atunci. M-a speriat şi a speriat-o şi pe Lindsay, mai ales când a dus la o diminuare treptată a simţurilor. Aveam prea multe explicaţii pentru aceste incidente: dieta slabă, lipsa exerciţiului fizic, lip să somnului. Aveam prea multe raţionamente: farfuria era prea aproape de marginea hiatului, scările erau alunecoase. Nu mă puteam hotărî dacă era mai rău cazul în care ceea ce resimţeam era real

sau psihosomatic. Am decis să merg la doctor, dar singura programare disponibilă era abia peste câteva săptămâni.

După o zi sau două, eram acasă pe la prânz, mă simţeam ameţit şi apatic, dar făceam tot posibilul să ţin pasul cu munca de la distanţă. Vorbeam la telefon cu un agent de securitate de la Dell când ameţeala m-a lovit cu putere. M-am scuzat imediat şi am încheiat convorbirea bălmăjind şi, în timp ce mă străduiam să pun telefonul înapoi în furcă, am avut convingerea că voi muri.

Pentru cei care au trăit aşa ceva, această senzaţie de dezastru iminent nu are nevoie de descriere, iar pentru cei care nu au trăit-o, nu există explicaţie. Loveşte atât de brusc şi primar, încât înlătură orice altă senzaţie, totul în afară de o resemnare neajutorată. Viaţa mea se terminase. M-am lăsat pe scaun, un Aeron tapiţat, mare şi negru, care s-a înclinat sub mine când am căzut în abis şi mi-am pierdut cunoştinţa.

Când mi-am revenit, eram tot aşezat, iar ceasul arăta aproape ora unu după-amiază. Fusesem inconştient mai puţin de o oră, dar eram epuizat. Parcă eram treaz de la începutul vremurilor.

M-am întins după telefon, dar nu puteam să pun mâna pe el, bâjbâiam prin aer. Când am reuşit să-l apuc şi să am ton, am descoperit că nu-mi aminteam numărul lui Lindsay sau îmi aminteam cifrele, dar nu şi ordinea lor.

*

Cumva am reuşit să ajung la parter, făcând fiecare pas cu atenţie, oprindu-mă după fiecare ca să-mi recapăt echilibrul. Am luat nişte suc din frigider şi l-am băut, ţinând amândouă mâinile pe cutie în timp ce o bună parte din el îmi curgea pe bărbie. Apoi m-am întins pe podea, mi-am lipit obrazul de linoleumul rece şi am adormit, aşa m-a găsit Lindsay.

Tocmai avusesem o criză de epilepsie.

Mama a avut epilepsie şi cel puţin o vreme a fost predispusă la crize *grand mal*: făcea spume la gură, membrele îi zvâcneau, tot corpul i se mişca până când se

liniştea într-o rigiditate inconştientă îngrozitoare. Nu-mi venea să cred că nu asociasem până atunci simptomele mele cu ale ei, deşi a fost aceeaşi negare în care a trăit şi ea decenii întregi, atribuind căzăturile frecvente „neîndemânării" şi „lipsei de coordonare". Nu fusese diagnosticată până la prima ei criză *grand mal* aproape de patruzeci de ani şi, după o perioadă scurtă de medicaţie, crizele s-au oprit. Întotdeauna ne spusese mie şi surorii mele că epilepsia nu era ereditară şi nici până azi nu ştiu dacă aşa îi spusese doctorul ei sau doar încerca să ne asigure că soarta ei nu avea să fie şi a noastră.

Nu există un test de diagnosticare pentru epilepsie. Diagnosticul clinic se face pe baza a doar două sau trei crize inexplicabile – asta e tot. Se ştiu foarte puţine lucruri despre această boală. Medicina tinde să trateze epilepsia fenomenologic. Doctorii nu vorbesc despre „epilepsie", vorbesc despre „crize". Tind să împartă crizele în două tipuri: localizate şi generalizate, cea dintâi fiind un rateu electric într-o anumită secţiune a creierului, care nu se răspândeşte, iar cea de-a doua un rateu electric care creează o reacţie în lanţ. Practic, un val de sinapse ratate străbate creierul, făcându-te să-ţi pierzi funcţia motrică şi, în cele din urmă, cunoştinţa.

Epilepsia este un sindrom foarte ciudat. Cei care suferă de ea simt lucruri diferite, în funcţie de care parte a creierului lor are prima cădere electrică în cascadă. Se ştie că cei care au această cădere în centrul auditiv aud clopote. Cei care o au în centrul vizual văd scântei sau li se întunecă vederea. Dacă această cădere se produce în zone centrale mai profunde ale creierului – unde a avut loc şi a mea poate provoca un vertij sever. În timp, am ajuns să recunosc semnele de avertizare, ca să mă pot pregăti pentru criza ce avea să urmeze. Semnele se numesc „aure" în limbajul popular al epilepsiei, deşi, ştiinţific vorbind, aceste aure sunt criza în sine. Ele i i 7

reprezintă experienţa proprioceptivă a rateului.

Am consultat toţi specialiştii în epilepsie pe care i-am

găsit – marele avantaj de a fi angajat la Dell era asigurarea: am făcut tomografii, RMN-uri, toate analizele. Între timp, Lindsay, care a fost îngerul meu păzitor în toată povestea asta, ducându-mă cu maşina la programări, s-a apucat să caute toate informaţiile disponibile despre sindrom. A căutat pe Google tratamente alopate şi homeopate cu atâta intensitate, încât practic toate anunţurile ei pe Gmail erau pentru medicamente contra epilepsiei. Mă simţeam înfrânt. Cele două mari instituţii i i din viaţa mea fuseseră trădate şi mă trădau la râni i dul meu: tara mea şi internetul. Şi acum venea şi îi i i trupul meu la rând.

Creierul meu fusese scurtcircuitat la propriu.

18

PE CANAPEA

Era noaptea târziu pe 1 mai 2011 când am observat alerta pe telefon: Osama bin Laden fusese găsit în Abbottabad, Pakistan, şi ucis de o echipă de puşcaşi Navy SEAL.

Şi asta a fost. Omul care concepuse atacurile ce mă trimiseseră în armată şi de acolo în IC era acum mort, un pacient la dializă împuşcat de aproape în îmbrăţişarea numeroaselor soţii în complexul lor spaţios, ceva mai jos de principala academie militară din Pakistan. Site-uri întregi prezentau hărţi indicând unde naiba se afla Abbottabad, alternând cu scene de pe stradă în oraşele din America, unde oamenii îşi ciocneau pumnii, se băteau în piept, ţipau, se îmbătau criţă. Chiar şi New York-ul sărbătorea, ceea ce nu se întâmplă aproape niciodată.

Am închis telefonul. Nu-mi venea să particip. Nu mă înţelegeţi greşit: mă bucuram că nenorocitul era mort. Doar că aveam un moment de îngândurare şi simţeam că se strânge laţul.

Zece ani. Atât trecuse de când acele două avioane intraseră în Turnurile Gemene, şi noi ce făcuserăm până acum? Ce realizase de fapt ultimul deceniu? Stăteam pe canapeaua pe care o moştenisem din apartamentul mamei

şi priveam pe fereastră, în stradă, în timp un vecin claxona din maşina parcată. Nu puteam scăpa de gândul că îmi irosisem ultimul deceniu din viaţă.

y

Cei zece ani dinainte fuseseră o litanie pentru o tragedie americană: războiul veşnic din Afghanistan, schimbarea catastrofală de regim din Irak, detenţiile pe perioadă nedeterminată de la Guantánamo Bay, relatările extraordinare, tortura, uciderea intenţionată a civililor – chiar şi a civililor ameri*y y* câni – prin atacuri cu dronă. Pe plan local, exista Securizarea Naţională a tuturor lucrurilor, care acorda fiecărei zile în parte un rating al ameninţărilor (Roşu – Sever, Portocaliu – Mare, Galben – Crescut), şi, de când se dăduse legea Patriot Act, erodarea constantă a libertăţilor civile, tocmai acele libertăţi pe care se presupunea că luptăm să le protejăm. Răul cumulativ – abuzul în ansamblu – era dificil de contemplat şi părea complet ireversibil, şi totuşi noi încă apăsam pe claxoane şi aprindeam farurile, jubilând.

Cel mai mare atac terorist pe teritoriu american a avut loc în acelaşi timp cu dezvoltarea tehnologiei digitale, ceea ce a transformat o mare parte din pământ în teritoriu american – indiferent că ne plăcea sau nu. Terorismul, bineînţeles, a fost motivul declarat pentru care au fost implementate cele mai multe programe de supraveghere, într-un moment de mare teamă şi oportunism. Dar s-a dovedit că teama era adevăratul terorism, comis de un sistem politic tot mai dornic să folosească practic orice justificare ca să autorizeze utilizarea forţei. Politicienii americani se temeau nu atât de terorism cât să nu pară slabi sau să fie neloiali partidului lor ori neloiali donatorilor din campanie, care aveau un apetit considerabil pentru contracte cu guvernul şi produse pe bază de petrol din Orientul Mijlociu. Politica terorii a devenit mai puternică decât teroarea în sine, rezultând o „contrateroare”: acţiunile panicate ale unei ţări fără pereche ca abilităţi, neîngrădită de politică şi vizibil

neinteresată de respectarea statului de drept. După 11 Septembrie, ordinele pentru IC fuseseră „să nu se mai repete niciodată”, o misiune care nu putea fi încheiată vreodată. Un deceniu mai târziu, devenise clar, cel puţin pentru mine, că evocările repetate ale terorii de către clasa politică nu erau un răspuns faţă de o ameninţare sau de o îngrijorare specifică, ci o tentativă cinică de a transforma teroarea într-un pericol permanent care necesita vigilenţă permanentă, implementată de o autoritate incontestabilă.

După un deceniu de supraveghere în masă, tehnologia se dovedise a fi o armă puternică mai puţin împotriva terorii şi mai mult împotriva libertăţii în sine. Continuând aceste programe, continuând aceste minciuni, America proteja puţin, nu câştiga nimic şi pierdea mult – până când aveau să mai rămână puţine diferenţe între acele polarităţi de după 11 Septembrie, „Noi” şi „Ei”.

A doua jumătate a anului 2011 a trecut într-o succesiune de crize şi în nenumărate spitale şi cabinete medicale. Am fost analizat, verificat şi mi s-au prescris medicamente care îmi stabilizau corpul, dar îmi înceţoşau mintea, făcându-mă deprimat, letargic şi incapabil să mă concentrez.

Nu eram sigur cum aveam să trăiesc cu ceea ce Lindsay numea acum „starea” mea, fără să-mi pierd slujba. Fiind tehnologul principal pentru contractul lui Dell cu CIA, aveam o flexibilitate enormă: biroul meu era telefonul şi puteam lucra de acasă. Însă întâlnirile erau o problemă. Aveau loc mereu în Virginia, iar eu locuiam în Maryland, un stat ale căror legi împiedicau persoanele diagnosticate cu epilepsie să conducă maşina. Dacă eram prins la volan, îmi puteam pierde permisul şi odată cu el şi posibilitatea de a participa la întâlnirile care erau singurul aspect nenegociabil al funcţiei mele.

În cele din urmă, am cedat în faţa inevitabilului, mi-am luat un scurt concediu medical de la Dell şi m-am stabilit pe canapeaua de la mama. Era albastră ca şi starea

mea psihică, dar confortabilă. Săptămâni după săptămâni, a fost centrul existenţei mele – locul unde dormeam şi mâneam, apoi citeam şi dormeam iar, locul unde în general zăceam posomorât pe când timpul îşi bătea joc de mine.

Nu-mi amintesc ce cărţi am încercat să citesc, dar îmi amintesc că nu reuşeam niciodată să trec de o pagină fără să închid ochii şi să mă scufund iar între perne. Asta e natura epilepsiei şi a tratamentului său. Nu mă puteam concentra la nimic în afară de propria mea slăbiciune, stând leneş pe canapea, mişcându-mi doar un deget pe ecranul telefonului, singura lumină din cameră.

Derulam ştirile, apoi moţăiam, apoi derulam iar, apoi moţăiam – în timp ce protestatarii din Tunisia, Libia, Egipt, Yemen, Algeria, Maroc, Irak, Liban şi Siria erau închişi şi torturaţi sau pur şi simplu împuşcaţi pe stradă de agenţi secreţi de stat ai regimurilor huliganice, dintre care pe multe America le ajutase să rămână la putere. Suferinţa din acea perioadă a fost imensă, scăpând de sub controlul ciclului obişnuit al ştirilor. Eram martorul unei?”

disperări, prin comparaţie cu care propriile mele greutăţi păreau superficiale. Păreau mărunte – din punct de vedere moral şi etic – şi privilegiate.

În Orientul Mijlociu, civili inocenţi trăiau sub ameninţarea permanentă a violenţei, şcoala şi munca erau suspendate, electricitatea sau canalizările lipseau. În multe regiuni, oamenii nu aveau acces nici la cele mai rudimentare îngrijiri medicale. Dar dacă mă îndoiam vreo clipă că îngrijorările mele cu privire la supraveghere şi intimitate erau relevante, sau chiar adecvate, văzând asemenea privaţiuni şi pericole urgente, nu trebuia decât să fiu puţin mai atent la mulţimile de pe străzi şi la proclamaţiile lor – în Cairo şi Sana’, în Beirut şi Damasc, în Ahwaz, Khuzestan şi în celelalte oraşe în timpul Primăverii Arabe şi al Revoluţiei Verzi din Iran. Mulţimile cereau sfârşitul oprimărilor, al cenzurii şi al precarităţii. Declarau că într-o societate cu adevărat dreaptă nu poporul trebuia să dea socoteală guvernului, ci guvernul trebuia să dea

socoteală poporului. Deşi fiecare mulţime din fiecare oraş, chiar şi în fiecare zi, părea să aibă propria motivaţie şi scopuri specifice, toate aveau un lucru în comun: o respingere a autoritarismului, un angajament nou faţă de principiul umanitar că drepturile unui individ sunt înnăscute şi inalienabile.

Într-un stat autoritarist, drepturile derivă de la stat şi sunt oferite oamenilor. Într-un stat liber, drepturile derivă de la oameni şi sunt oferite statului. În cel dintâi, oamenii sunt supuşi, au voie să deţină o proprietate, să aibă acces la educaţie, să muncească, să se roage şi să vorbească doar pentru că le permite statul. În cel de-al doilea, oamenii sunt cetăţeni care acceptă să fie guvernaţi printr-un legământ consensual ce trebuie reînnoit periodic şi este revocabil prin constituţie. Sunt de părere că acest conflict între statul autoritarist şi statul liberal democratic a fost principalul conflict ideologic al epocii mele – nu o noţiune născocită, preconceptă, despre o divizare între Est şi Vest sau o cruciadă reînviată împotriva creştinismului sau a islamului.

Statele autoritariste, în general, nu sunt guverne bazate pe legi, ci guverne bazate pe lideri, care cer loialitate din partea supuşilor şi sunt ostile refuzului de a consimţi. La polul opus, statele liberal-democratice au rareori sau deloc asemenea cerinţe, însă depind aproape în întregime de disponibilitatea fiecărui cetăţean de a-şi asuma voluntar responsabilitatea pentru protejarea libertăţilor tuturor celor din jur, indiferent de rasă, etnie, crez, abilităţi, sexualitate sau gen. Orice garanţie colectivă, bazată nu pe sânge, ci pe consimţământ, va sfârşi prin a favoriza egalitarismul – şi, cu toate că democraţia a dat greş deseori încercând să-şi atingă idealul, eu încă mai cred că este singura formă de guvernământ care permite pe deplin oamenilor din diferite medii să trăiască împreună, egali în faţa legii.

Această egalitate constă nu doar în drepturi, ci şi în libertăţi. De fapt, multe dintre drepturile cele mai preţuite

de cetăţenii unor democraţii nici măcar nu sunt garantate prin lege decât implicit. Există în acel spaţiu gol flexibil creat prin restricţionarea puterii guvernului. De exemplu, americanii au „dreptul” la liberă exprimare doar pentru că guvernul nu poate să dea nicio lege prin care să îngrădească această libertate şi „dreptul” la presă liberă pentru că guvernului îi este interzis să dea o lege prin care să o restrângă. Au „dreptul” să-şi practice liber religia pentru că guvernul nu are voie să dea legi care să impună o religie, „dreptul” de a organiza adunări şi proteste paşnice pentru că guvernul nu poate să dea legi prin care să interzică aşa ceva.

În viaţa contemporană, avem un singur concept care înglobează tot acest spaţiu negativ sau potenţial de care guvernul nu se poate atinge. Acest concept este *intimitatea*. Este o zonă goală, de neatins pentru stat, un vid în care legea poate doar să se aventureze printr-un mandat – şi nu un mandat „pentru toată lumea”, cum este cel pe care şi l-a arogat Guvernul SUA ca să desfăşoare supravegherea în masă, ci un mandat pentru o persoană sau un scop specific susţinut de un motiv plauzibil specific.

Cuvântul *intimitate* în sine este oarecum gol, pentru că este în esenţă indefinibil sau supradefinibil. Fiecare din noi are o idee proprie despre ce înseamnă. *Intimitatea* înseamnă ceva pentru toţi. Nu găseşti o persoană pentru care să nu însemne nimic.

Din pricina lipsei unei definiţii comune, cetăţenii democraţiilor pluraliste, sofisticate tehnologic, simt că trebuie să-şi justifice dorinţa de intimitate şi să o încadreze ca pe un drept. Însă cetăţenii democraţiilor nu sunt obligaţi să-şi justifice dorinţa – statul, în schimb, trebuie să justifice încălcările ei. Să refuzi să-ţi revendici dreptul la intimitate înseamnă de fapt să-l cedezi, fie unui stat care îşi încalcă limitările constituţionale, fie unei companii „private” care îşi exercită libertăţile similare celor cetăţeneşti.

Pur şi simplu, este imposibil să ignori intimitatea.

Dacă refuzi să ţi-o afirmi, intimitatea îţi va fi răpită. Mai mult decât atât, pentru că libertăţile cetăţenilor sunt interdependente, să renunţi la intimitatea ta înseamnă de fapt să renunţi la a tuturor. Ai putea alege să o cedezi din comoditate sau sub pretextul popular că nu o cer decât cei care au ceva de ascuns. Dar să spui că nu ai nevoie sau că nu vrei intimitate pentru că nu ai nimic de ascuns înseamnă să presupui că nimeni nu ar trebui să aibă sau nu ar putea avea ceva de ascuns – inclusiv statutul de imigrant, istoricul şomajului, istoricul financiar şi registrele medicale. Presupui că nimeni, inclusiv tu însuţi, nu s-ar împotrivi să-i dezvăluie cuiva informaţii despre credinţele sale religioase, opiniile politice şi activităţile sexuale, cu nonşalanţa cu care unii aleg să dezvăluie care le sunt preferinţele în materie de filme, muzică şi lecturi.

În sfârşit, să spui că nu-ţi pasă de intimitatea ta pentru că nu ai nimic de ascuns nu diferă cu nimic de a spune că nu-ţi pasă de libertatea de exprimare pentru că nu ai nimic de spus. Sau că nu-ţi pasă de libertatea presei pentru că nu-ţi place să citeşti. Sau că nu-ţi pasă de libertatea religiei pentru că nu crezi în Dumnezeu. Sau că nu-ţi pasă de libertatea de a avea adunări paşnice pentru că eşti un agorafbb leneş şi antisocial. Doar pentru că o libertate sau alta s-ar putea să nu aibă nicio semnificaţie pentru tine nu înseamnă că nu are sau nu va avea mâine o semnificaţie pentru tine sau pentru semenul tău – ori pentru mulţimile de disidenţi cu principii pe care îi urmăream pe telefon protestând la celălalt capăt al planetei, sperând să câştige măcar o frântură din libertăţile pe care ţara mea le elimina de zor.

Voiam să ajut, dar nu ştiam cum. Mă săturasem să mă simt neajutorat, să fiu doar un dobitoc îmbrăcat în flanel, pierzând vremea pe o canapea veche, mâncând Cool Ranch Doritos şi bând cola dietetică în timp ce lumea era în flăcări.

Tinerii din Orientul Mijlociu se răzvrăteau pentru salarii mai mari, preţuri mai mici, pensii mai bune, dar eu

nu le puteam da nimic din toate astea şi nimeni nu le putea da o şansă mai bună la autoguvernare decât cea pe care şi-o luau singuri. Se răzvrăteau însă şi pentru un internet mai liber. îl criticau pe ayatollahul Khamenei din Iran, care cenzura şi bloca din ce în ce mai mult conţinutul ameninţător de pe web, urmărind şi împiedicând traficul pe platformele şi serviciile supărătoare, precum şi închizând cu totul furnizorii străini de internet (ISP). Protestau faţă de preşedintele Hosni Mubarak al Egiptului, care tăiase accesul la internet pentru toată ţara – ceea ce îi făcuse pe tinerii din ţară şi mai furioşi şi mai plictisiţi, atrăgându-i astfel pe străzi.

De când mi se prezentase Proiectul Tor la Geneva, folosisem browserul său şi propriul meu server Tor, vrând să-mi fac munca profesională de acasă, precum şi propriile căutări pe web fără să fiu monitorizat. Acum m-am eliberat de disperare, m-am ridicat de pe canapea şi m-am împleticit spre biroul meu de acasă ca să instalez o punte de legătură care să ocolească blocajele de pe internetul din Iran. Apoi am distribuit identitatea cu configuraţie codificată către dezvoltatorii de bază din proiectul Tor.

Măcar atât puteam să fac. Dacă exista cea mai mică şansă ca măcar un puşti din Iran care nu reuşise să intre online să ocolească filtrele şi restricţiile impuse şi să se conecteze cu mine – prin mine – protejat de sistemul Tor şi anonimatul serverului meu, atunci cu siguranţă merita un minim efort din partea mea.

Îmi imaginam că persoana aceasta îşi citea e-mailul sau îşi verifica un cont de pe reţelele sociale ca să se asigure că prietenii şi familia sa nu fuseseră arestaţi. Nu aveam de unde să ştiu dacă asta făcea sau dacă exista cineva din Iran conectat la serverul meu. Şi asta era ideea: ajutorul pe care îl ofeream era privat.

Omul care a declanşat Primăvara Arabă avea aproape aceeaşi vârstă cu mine. Era un vânzător din Tunisia, vindea fructe şi legume din căruţă. În semn de protest faţă de hărţuirile şi escrocările repetate din partea

autorităţilor, şi-a dat foc în piaţă, murind ca un martir. Dacă să ardă de viu era ultimul act liber pe care îl putea face ca sfidare faţă de un regim ilegitim, eu cu siguranţă puteam să-mi mişc fundul şi să apăs pe câteva butoane.

PARTEA A TREIA

19

TUNELUL

Imaginaţi-vă că intraţi într-un tunel. Imaginaţi-vă perspectiva: când priviţi la drumul ce se lungeşte în faţa voastră, observaţi cum pereţii par să se îngusteze până în punctuleţul de lumină de la celălalt capăt. Lumina de la capătul tunelului este un simbol al speranţei şi este ceea ce afirmă oamenii că văd când au experienţe apropiate de moarte. Trebuie să meargă spre lumină, spun ei. Sunt atraşi de ea. Pe de altă parte, încotro să mergi în tunel decât acolo unde te duce el? Nu a dus totul până acum la acest punct?

Tunelul meu era însuşi Tunelul: o fabrică enormă de avioane din era Pearl Harbor, transformată în complex NSA, sub o plantaţie de ananaşi din Kunia, pe insula Oahu, Hawaii. Complexul era construit în întregime din beton armat, iar tunelul eponim era un tub cu o lungime de un kilometru, în versantul unui deal care se deschidea către trei etaje cavernoase, cu birouri şi cu spaţii pentru servere. Când s-a construit Tunelul, dealul era acoperit cu cantităţi uriaşe de nisip, sol, frunze uscate de ananas şi porţiuni de iarbă arsă de soare care să-l camufleze de bombardierele japoneze. Şaizeci de ani mai târziu, semăna cu o movilă funerară extinsă a unei civilizaţii pierdute sau cu un morman arid gigantic, pe care un zeu ciudat îl adunase în mijlocul unei cutii cu nisip de o mărime pe potriva zeilor. Numele său oficial era Centrul Regional de Operaţiuni de Securitate Kunia.

M-am dus să lucrez acolo, tot cu contract la Dell, dar acum din nou pentru NSA, la începutul anului 2012. Într-o zi în vara aceea – de fapt, era chiar ziua mea –, în timp ce treceam de controalele de siguranţă şi mergeam prin

tunel, m-am gândit că imaginea din fată era viitorul meu.

Nu spun că am luat vreo decizie în clipa aceea. Cele mai importante decizii în viaţă nu se iau niciodată aşa. Sunt luate în subconştient şi exprimate conştient doar după ce sunt complet formate – odată ce eşti în sfârşit destul de puternic să recunoşti faţă de tine însuţi că asta a ales deja conştiinţa pentru tine, că acesta e cursul pe care ţi l-au dictat valorile. Cadoul pe care mi l-am făcut la 29 de ani a fost conştientizarea faptului că intrasem într-un tunel care avea să-mi îngusteze viaţa către un singur act încă nedesluşit.

Aşa cum Hawaii a fost mereu o staţie intermediară importantă – istoric vorbind, Armata SUA a tratat lanţul de insule ca pe ceva mai mult decât un depozit de realimentare pentru vapoare şi avioane din mijlocul Pacificului –, el a devenit şi un important „macaz” pentru comunicaţiile americane. Acestea includ informaţiile schimbate între cele patruzeci şi opt de state învecinate şi fostul meu loc de inundă, Japonia, precum şi alte locuri din Asia.

Slujba pe care o acceptasem era o coborâre semnificativă pe scara carierei mele, cu sarcini pe care deja le puteam executa în somn. Trebuia să însemne pentru mine mai puţin stres, o povară mai uşoară. Eram singurul angajat al Biroului de Distribuire a Informaţiilor – ce nume potrivit! – în care lucram ca administrator de sistem Share Point. Share Point este un produs Microsoft, un program stupid sau, mai bine zis, o varietate de programe, concentrate pe managementul intern al documentelor: cine poate citi şi ce, cine poate edita şi ce, cine poate trimite şi primi ceva anume şi aşa mai departe. Numindu-mă administratorul sistemelor Share Point în Hawaii, NSA mă făcuse şef peste managementul documentelor. Eram, practic, cititor-şef la una dintre cele mai importante filiale ale agenţiei. După cum obişnuiam în orice funcţie tehnică nouă, mi-am petrecut primele zile automatizându-mi sarcinile – adică scriind scenarii care să

facă munca pentru mine – ca să-mi eliberez timpul pentru ceva mai interesant.

Înainte de a merge mai departe, vreau să subliniez un lucru: cercetările mele active despre abuzurile NSA nu au început cu copierea documentelor, ci cu citirea lor. Intenţia mea iniţială a fost să-mi confirm suspiciunile pe care le avusesem prima dată în 2009, în Japonia. Trei ani mai târziu, crâm hotărât să aflu dacă sistemul american de supraveghere în masă exista şi, dacă da, cum funcţiona. Deşi nu eram sigur cum să desfăşor investigaţia, eram sigur măcar de atâta lucru: trebuia să înţeleg exact cum funcţiona sistemul înainte de a decide dacă trebuia să fac ceva în acest sens şi ce anume.

Bineînţeles, nu de asta veniserăm eu şi Lindsay în Hawaii. Nu plecaserăm din paradis doar ca să distrug eu vieţile amândurora pentru un principiu.

Veniserăm să o luăm de la capăt. Să o luăm din nou de la capăt.

Doctorii mi-au spus că stilul de viaţă mai relaxat şi clima din Hawaii ar putea să mă ajute cu epilepsia, căci se credea că lipsa somnului era principalul factor declanşator al crizelor. De asemenea, mutarea eliminase problema condusului: Tunelul se afla la o distanţă uşor de parcurs cu bicicleta faţă de cele câteva comunităţi din Kunia, inima liniştită a interiorului uscat şi roşiatic al insulei. Era un drum plăcut de douăzeci de minute până la muncă, prin câmpuri cu trestie-de-zahăr, în lumina puternică a soarelui. Cu munţii care se înălţau domol în depărtările albastre şi limpezi, senzaţia pe care o avusesem că eram condamnat la moarte s-a disipat precum ceaţa de dimineaţă.

Lindsay şi cu mine am găsit o casă de tip bungalow, de mărime decentă, pe strada Eleu în Waipahu, Royal Kunia, pe care am mobilat-o cu lucrurile noastre din Columbia, Maiyland, dat fiind că guvernul plătea cheltuielile de relocare. Însă mobila nu a fost prea folosită, căci soarele şi căldura ne făceau deseori să intrăm pe uşă, să ne scoatem hainele şi să ne întindem dezbrăcaţi pe

covor, sub aparatul suprasolicitat de aer condiţionat. În cele din urmă, Lindsay a transformat garajul într-o sală de fitness, umplând-o cu saltele de yoga şi bara pe care le adusese din Columbia. Mi-am instalat un nou server Tor. În curând, traficul din lumea întreagă ajungea la internet prin laptopul din centrul nostru de divertisment, care avea beneficiul auxiliar de a-mi ascunde propria activitate pe internet în toată gălăgia aceea.

Într-o seară, în vara în care am împlinit 29 de ani, Lindsay m-a convins. În sfârşit să merg cu ea la o petrecere *luau*. Mă bătea la cap de ceva vreme, pentru că unele dintre noile ei prietene care făceau fitness la bară organizau un dans hula, dar eu mă împotrivisem. Mi se păruse un lucru atât de siropos de făcut ca turist şi cumva îmi dădea senzaţia de lipsă de respect. Cultura Hawaiiană e străveche, deşi tradiţiile ei sunt cât se poate de vii; ultimul lucru pe care mi-l doream era să deranjez ritualul sacru al cuiva, iar prezenţa mea îl transforma în spectacol.

În cele din urmă, am capitulat. Şi mă bucur că am făcut-o. Cel mai mult m-a impresionat nu petrecerea *luau* în sine – deşi a fost întocmai spectacolul cu învârtit de torte –, ci bătrânul care era în centrul atenţiei în apropiere, într-un mic amfiteatru de lângă mare. Era băştinaş, un învăţat cu vocea blândă, dar nazală caracteristică locuitorilor din Hawaii, care le spunea oamenilor adunaţi în jurul focului poveşti despre apariţia popoarelor indigene ale insulei.

1 Petrecere tradiţională Hawaiiană (n. red.).

TUNELUL

Povestea care mi-a rămas în minte era despre cele douăsprezece insule sacre ale zeilor. Se pare că existaseră o duzină de insule în Pacific care erau atât de frumoase, de pure şi de binecuvântate cu apă proaspătă, încât trebuiau să fie tăinuite de oameni, căci ei nu aveau decât să le strice. Trei dintre ele erau deosebit de venerate: Kane-huna-moku, Kahiki şi Pali-uli. Zeii norocoşi care le ocupau au hotărât să le ţină secrete, convinşi că, dacă le

întrezăreau bogăţia, oamenii ar înnebuni. După ce s-au gândit la multe strategii ingenioase prin care să ascundă insulele, inclusiv să le vopsească în culoarea mării sau să le ducă pe fundul oceanului, au decis să le facă să plutească în aer.

Odată ce insulele au ajuns în aer, au fost suflate de colo până colo, fiind permanent în mişcare. La răsărit şi la apus, poate ţi se părea că ai observat una plutind departe la orizont. Dar în clipa în care o arătai şi altcuiva, dispărea deodată sau lua cu totul altă formă, cum ar fi o plută de piatră ponce, o bucată de stâncă expulzată într-o erupţie vulcanică sau un nor.

M-am gândit mult la legenda respectivă în timp ce-mi desfăşuram cercetările. Revelaţiile pe care le căutam erau exact ca acele insule: rezervaţii exotice pe care un panteon de conducători plini de sine şi autoproclamaţi erau convinşi că trebuie să le ţină secrete şi ascunse de omenire. Voiam să ştiu care erau, mai exact, capacităţile de supraveghere ale NSA, dacă şi cum depăşeau activităţile de supraveghere actuale ale agenţiei, cine le aproba, cine ştia de ele şi, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, cum erau operate aceste sisteme cu adevărat – atât tehnic, cât şi instituţional.

* ţin clipa în care mi se părea că zăream una dintre „insule” – vreun nume de cod cu majuscule pe care nu-l înţelegeam, un program la care se făcea aluzie într-o notă ascunsă la finalul unui raport –, începeam să caut menţionări ale acesteia în alte documente, dar nu găseam nimic. Era ca şi cum programul pe care îl căutam se îndepărta de mine şi era pierdut. Apoi, câteva zile sau câteva săptămâni mai târziu, putea să iasă iar la suprafaţă sub altă denumire, într-un document din alt departament.

Uneori, găseam un program cu un nume recognoscibil, dar fără vreo explicaţie despre ce făcea. Alteori, găseam doar o explicaţie fără nume, fără vreun indiciu dacă abilitatea pe care o descria era un program activ sau o dorinţă ambiţioasă. Dădeam peste

compartimente în alte compartimente, avertismente în alte avertismente, serii în alte serii, programe în alte programe. Aceasta era natura NSA – proiectat pentru ca stânga să ştie rareori cu ce se ocupa dreapta.

Într-un fel, ceea ce făceam îmi amintea de un documentar pe care l-am urmărit odată despre cartografie – în special, despre felul în care hărţile nautice erau create în timpurile dinaintea imagisticii şi a GPS-ului. Căpitanii de nave ţineau registre şi îşi notau coordonatele, pe care cartografii de pe uscat încercau apoi să le interpreteze. Prin acumularea treptată a acestor date, pe parcursul a sute de ani, întreaga întindere a Pacificului a devenit cunoscută şi toate insulele sale au fost identificate.

Dar eu nu aveam la dispoziţie sute de ani sau sute de nave. Eram singur, un om aplecat peste un ocean albastru şi pustiu, încercând să aflu unde anume un punctişor de pământ uscat, un set de date, se găseşte în relaţie cu toate celelalte.

*

20
HEARTBEAT

În anul 2009, în Japonia, când am fost la acea conferinţă fatidică despre China ca înlocuitor, bănuiesc că-mi făcusem nişte prieteni, mai ales la Academia Comună de Instruire în Contrainformaţii (JCITA) şi agenţia sa mamă, Agenţia de Informaţii a Apărării (DIA). În cei trei ani scurşi de atunci, JCITA mă invitase de vreo şase ori să ţin prelegeri, ducându-mă la filialele DIA ca să ţin prelegeri. În esenţă, predam cursuri despre cum IC-ul american putea să se protejeze de hackerii chinezi şi să exploateze informaţiile obţinute analizând atacurile lor şi atacându-i pe ei la rândul nostru.

Mi-a plăcut întotdeauna să predau – cu siguranţă mai mult decât îmi plăcuse să fiu elev iar în prima etapă a deziluzionării mele, către sfârşitul stagiului în Japonia şi în perioada angajării la Dell, am avut senzaţia că, dacă rămâneam în spionaj pentru tot restul carierei mele,

funcţiile în care principiile mele ar fi fost cel mai puţin compromise şi mintea mea cel mai mult provocată ar fi fost cu siguranţă cele academice. Să predau la JCITA era un mod de a păstra o uşă deschisă. Era şi un mod de a mă ţine la curent – când predai, nu poţi să-i laşi pe elevi să ţi-o ia înainte, mai ales în tehnologie.

Aşa mi-am creat obiceiul de a răsfoi ceea ce NSA numea „readboards”. Acestea sunt nişte aviziere digitale care funcţionează ca nişte bloguri de ştiri editate de un grup de persoane, numai că „ştirile” de aici sunt produsul activităţilor secrete de spionaj. Fiecare site NSA important are unul propriu, pe care personalul local îl actualizează zilnic cu ceea ce consideră că sunt cele mai interesante şi mai importante documente ale zilei – tot ce trebuie să citească un angajat ca să rămână la curent.

Datorită reminiscenţelor din pregătirea prelegerilor pentru JCITA şi, sincer, pentru că mă plictiseam în Hawaii, m-am apucat să verific zilnic câteva dintre aceste aviziere: avizierul propriului meu site în Hawaii, avizierul fostei mele funcţii în Japonia şi diferitele aviziere de la Fort Meade. Noua mea funcţie cu mai puţină presiune îmi oferea cât timp voiam pentru citit. Subiectul curiozităţii mele ar fi ridicat câteva întrebări într-o etapă anterioară a carierei mele, dar acum eram singurul angajat de la Biroul de Distribuie a Informaţiilor – eu eram Biroul de Distribuire a Informaţiilor –, aşa că însăşi slujba mea era să ştiu ce informaţii de distribuit existau. Între timp, majoritatea colegilor mei din Tunel îşi petreceau pauzele uitându-se la Fox News.

Sperând să organizez toate documentele pe care voiam să le citesc din diferitele aviziere, am alcătuit o selecţie personală cu cele mai bune aviziere. Fişierele au început repede să se adune, până când o doamnă de treabă, care se ocupa de cotele de stocare digitală, mi s-a plâns de mărimea dosarului. Mi-am dat seama că avizierul meu personal devenise mai puţin o lectură zilnică şi mai degrabă o arhivă de informaţii delicate, cu relevanţă

dincolo de urgenţa zilei. Nedorind să-l şterg sau să încetez să-i mai adaug fişiere, ceea ce ar fi fost o pierdere, am decis să-l împart cu alţii. Era cea mai bună justificare pentru ceea ce făceam la care m-am putut gândi, mai ales pentru că îmi permitea să adun materiale, mai mult sau mai puţin legitim, dintr-o varietate mai mare de surse. Aşadar, cu aprobarea şefului meu, m-am apucat să instalez un avizier automatizat – unul care nu avea nevoie să posteze cineva în el, ci care se edita singur.

La fel ca EPICSHELTER, platforma mea pentru avizierul automatizat era menită să scaneze permanent orice documente noi şi unice. O făcea într-un

*

mod mult mai cuprinzător însă, trăgând cu ochiul dincolo de NSA – net, reţeaua NSA-ului, către reţelele CIA şi FBI, precum şi la Sistemul Comun Mondial de Comunicare a Informaţiilor (JWICS), reţeaua internă ultrasecretă a Departamentului Apărării. Rezultatele sale erau disponibile tuturor ofiţerilor NSA, comparându-le etichetele digitale de identitate – numite certificate PKI – pentru clasificarea documentelor, generând un avizier personalizat pentru autorizaţiile, interesele şi afilierile lor. În esenţă, avea să fie avizierul avizierelor, un combinator de ştiri alcătuit individual, oferindu-i fiecărui ofiţer cele mai noi informaţii asociate cu munca lui.

— (7

toate documentele pe care trebuia să le citească pentru a fi la curent. Avea să fie acţionat dintr-un server la care doar eu aveam acces, aflat pe acelaşi coridor cu mine. Serverul păstra o copie a fiecărui document pe care-l oferea, ajutându-mă să fac genul de cercetări profunde între agenţii la care şefii celor mai multe agenţii pot doar să viseze.

Am numit acest sistem Heartbeat (Pulsul), pentru că lua pulsul NSA-ului şi al IC-ului la scară mai largă. Volumul de informaţii care îi curgea prin vene era pur şi simplu enorm, căci prelua documente de pe site-urile interne

dedicate fiecărei specialităţi – de la informări legale ale inspectorilor generali, până la documente oficiale despre dezvoltarea softurilor dăunătoare, de la noutăţi despre cele mai noi proiecte de cercetare criptografice, până la minutele şedinţei Consiliului Naţional de Securitate. îl configurasem cu grijă ca să înghită materiale într-un ritm lent, constant, ca să nu monopolizeze cablul subacvatic de fibră optică ce lega Hawaii de Fort Meade, însă tot prelua mult mai multe documente decât era omeneşte posibil, devenind imediat cel mai cuprinzător avizier al NSA – net.

În prima zi de operare, am primit un e-mail care aproape a oprit Heartbeat pentru totdeauna. Un administrator de departe – se pare că singurul din întregul IC care chiar se deranjase să se uite la registrele lui de acces – voia să ştie de ce acreditările sistemului meu copiau, unul câte unul, toate dosarele din baza lui de date. Mă blocase imediat ca o măsură de precauţie, ceea ce m-a încuiat pe dinafară cu eficienţă, şi îmi cerea o explicaţie. I-am spus ce făceam şi i-am arătat cum să folosească website-ul

9

Intern ca să-l lase să citească singur Heartbeat. Răspunsul său mi-a amintit de o caracteristică neobişnuită a părţii tehnologilor din securitate: odată ce i-am oferit acces, teama lui s-a transformat în curiozitate. Se putea îndoi de o persoană, dar niciodată de o maşinărie. Acum vedea că Heartbeat nu făcea decât ceea ce trebuia să facă şi o făcea perfect. Era fascinat. M-a deblocat din depozitarul său de dosare, ba chiar s-a oferit să mă ajute transmiţând informaţia despre Heartbeat colegilor săi.

Aproape toate documentele pe care le-am dezvăluit mai târziu jurnaliştilor au ajuns la mine prin Heartbeat. Îmi arăta nu doar scopurile, ci şi abilităţile sistemului IC de supraveghere în masă. Aş vrea să subliniez un lucru: la mijlocul anului 2012, încercam doar să desluşesc cum funcţiona supravegherea în masă. Aproape toţi jurnaliştii care au raportat ulterior despre dezvăluiri erau interesaţi

în principal de ţintele supravegherii – eforturile de a-i spiona pe cetăţenii americani, de exemplu, sau pe liderii aliaţilor Americii. Altfel spus, erau mai interesaţi de subiectele rapoartelor de supraveghere decât de sistemul care le producea. Respect acest interes, desigur, căci şi eu îl împărtăşeam, dar curiozitatea mea principală era încă de natură tehnică. Nu e nimic greşit să citeşti un document sau să răsfoieşti slide-urile unei prezentări Power Point ca să afli ce *trebuie* să facă un program, dar, cu cât înţelegi mai bine mecanica unui program, cu atât înţelegi mai bine şi potenţialul său de a genera abuzuri.

Asta însemna că nu mă interesau foarte mult materialele de informare – de exemplu, ceea ce a devenit probabil cel mai cunoscut fişier pe care l-am dezvăluit, un slide dintr-o prezentare Power Point din 2011 care arăta noua postură de supraveghere a NSA ca fiind alcătuită din şase protocoale: „Mirosiţi tot, Ştiţi tot. Colectări tot, Procesaţi tot, Exploataţi tot, Asociaţi tot”. Era doar limbaj de PR, jargon de marketing. Scopul era să impresioneze, dar nu să le ofere frânturi de tehnologie aliaţilor Americii: Australia, Canada, Noua Zeelandă şi Regatul Unit, principalele ţări cu care SUA împărtăşeşte informaţiile. (împreună cu SUA, aceste ţări sunt cunoscute drept Cei Cinci Ochi.) *Mirosiţi tot* înseamnă să găseşti datele sursă; *Ştiţi tot* înseamnă să descoperiţi ce sunt acele date. *Colectaţi tot* se referă la culegerea datelor; *Procesaţi tot* înseamnă să transformi datele în informaţii utilizabile; *Exploataţi tot* înseamnă să foloseşti informaţii în interesul agenţiei; *Asociaţi tot* se referă la practicarea împărtăşirii reciproce de date cu aliaţii; şi Deşi această taxonomic cu şase laturi este uşor de reţinut, uşor de vândut, o măsură adecvată a dimensiunii ambiţiei acestei agenţii şi a gradului de complicitate cu guvernele străine, nu mi-a arătat exact în ce fel această ambiţie era realizată în termeni tehnologici.

Mult mai grăitoare a fost o hotărâre pe care am găsit-o de la o instanţă FISA, o cerere legală pentru ca o

companie privată să predea informaţiile private ale clienţilor săi către guvernul federal. Hotărâri ca aceasta erau teoretic emise în baza autorităţii legislaţiei publice; totuşi, conţinutul şi chiar existenţa lor erau clasificate ca strict secrete. Potrivit Secţiunii 215 din Patriot Act, adică prevederea „registrele de business”, guvernul era autorizat să obţină hotărâri de la instanţa FISA care obliga terţii să transmită „orice lucru tangibil” care era „relevant” către serviciul de informaţii externe sau pentru investigaţiile legate de terorism. Dar, după cum dovedea hotărârea judecătorească pe care am găsit-o, NSA interpretase unilateral această autorizaţie ca o autorizaţie de a colecta toate „registrele de business” sau metadatele comunicaţiilor telefonice care se realizau prin telecomunicaţiile americane, precum Verizon şi AT & T, „permanent, zi de zi”. Asta includea, bineînţeles, istoricul comunicaţiilor telefonice între cetăţenii americani, pe care era neconstituţional să-i supraveghezi.

În plus, Secţiunea 702 din FISA Amendments Act permite IC-ului să ţintească orice străin din afara Statelor Unite care ar putea deţine „informaţii secrete străine” – o categorie largă de posibile ţinte ce include jurnalişti, corporatişti, oameni de ştiinţă, voluntari şi nenumăraţi alţi oameni care nu au făcut nimic rău. Această legislaţie era folosită de către NSA ca să justifice cele două metode principale de supraveghere pe internet: programul PRISM şi colectarea *upstream*.

PRISM permitea NSA să colecteze date în mod curent de la Microsoft, Yahoo, Google, Facebook, Paltalk, YouTube, Skype, AOL şi Apple, inclusiv e-mailuri, fotografii, filmări şi discuţii audio, conţinutul browserelor web, căutările pe motoarele de căutare şi toate celelalte date depozitate în cloud, transformând companiile în complici conştienţi. Colectarea *upstream*, pe de altă parte, era, fără îndoială, şi mai invazivă. Permitea colectarea datelor direct din infrastructura de internet din sectorul privat – switch-uri şi routere care deviază traficul pe

internet la nivel mondial, prin sateliţii de pe orbită şi prin cablurile cu fibră optică de mare capacitate care se întind pe sub ocean. Această colectare era condusă de Unitatea NSA Special Sources Operations, care construia echipamente secrete de ascultare şi le încorpora în filialele furnizorilor de servicii de internet din jurul lumii. împreună, PRISM (colectarea directă din serverele furnizorilor principali de servicii) şi colectarea *upstream* (colectarea directă din infrastructura de internet) garantau că ansamblul informaţiilor din lume, atât stocate, cât şi în tranzit, putea fi supravegheat.

Următoarea etapă a investigaţiei era să-mi dau seama cum se realizează colectarea – adică să cercetez documentele care explicau ce unelte erau folosite pentru a susţine programul şi cum reuşeau ele să selecteze din vasta reţea de comunicaţii tocmai acele documente care să merite o cercetare mai amănunţită. Dificultatea consta în faptul că aceste informaţii nu se regăseau în orice prezentare, indiferent de nivelul ei de clasificare, ci doar în diagramele tehnice şi în schemele brute. Acestea erau cele mai importante materiale pe care trebuia să le găsesc. Spre deosebire de jargonul prezentărilor Celor Cinci Ochi, aveau să fie dovezi concrete că abilităţile despre care citeam nu reprezentau doar fanteziile unui manager de proiect care bea prea multă cafea. Ca un specialist în sisteme mereu îndemnat să construiască mai repede şi să livreze mai mult, cramperfect conştient că agenţiile anunţau uneori tehnologiile înainte ca acestea să existe măcar – pentru că un vânzător de tipul lui Cliff făcuse prea multe promisiuni sau doar dintr-o ambiţie sinceră.

În acest caz, tehnologiile de la baza colectării *upstream* existau cu adevărat. După cum mi-am dat seama, aceste instrumente sunt cele mai invazive elemente ale sistemului de supraveghere în masă al NSA, fie şi pentru că sunt cele mai apropiate de utilizator – adică, de persoana supravegheată. Imaginaţi-vă că sunteţi la calculator, sunteţi pe cale să vizitaţi un site. Deschideţi un

browser Web, tastaţi un URL, apoi apăsaţi pe tasta ENTER. URL este, de fapt, o cerere şi cererea caută serverul de destinaţie. Undeva, pe la mijlocul drumului însă, înainte să ajungă cererea voastră la server, va trebui să treacă prin TURBULENCE, una dintre cele mai puternice arme ale NSA.

Cererea voastră trece prin câteva servere negre aşezate unele peste altele, având la un loc mărimea unei biblioteci cu patru rafturi. Sunt instalate în camere speciale, în clădiri de telecomunicaţii, private, răspândite prin ţările aliate, precum şi în ambasadele SUA sau bazele militare ale SUA, şi conţin două instrumente principale. Primul, TURMOIL, se ocupă de „colectarea pasivă”, ceea ce înseamnă că examinează metadatele din tot ceea ce vede. Al doilea, TURBINE, se ocupă cu „colectarea activă” – adică intervine activ asupra utilizatorilor.

Vă puteţi gândi la TURMOIL ca la un paznic poziţionat în dreptul unui firewall invizibil, prin care trebuie să treacă tot traficul pe internet. Când îţi vede cererea, verifică metadatele căutând selectori sau criterii care îl marchează în cazul în care necesită verificări suplimentare. Aceşti selectori pot fi orice alege NSA, orice consideră NSA că ar fi suspect: o adresă de e-mail deosebită, un card de credit sau un număr de telefon, originea sau destinaţia geografică a activităţii pe internet; sau anumite cuvinte-cheie cum ar fi „internet proxy anonim” ori „protest”.

Dacă TURMOIL semnalează traficul ca fiind suspect, îl direcţionează spre TURBINE, care deviază apoi cererea ta spre serverele NSA. Acolo, algoritmii decid pe care dintre programele agenţiei – programele malware – să le folosească împotriva ta. Alegerea se bazează pe tipul de site pe care încerci să-l vizitezi, dar şi pe software-ul de pe computer sau pe conexiunea la internet. Aceste programe selectate sunt trimise înapoi spre TURBINE (de programele din seria QUANTUM, în caz că vă întrebaţi), care le injectează în canalul de trafic şi ţi le livrează

împreună cu website-ul pe care l-ai cerut. Rezultatul final: obţii tot conţinutul pe care-l vrei, cu tot cu supravegherea pe care nu ţi-o doreşti, şi totul se întâmplă în mai puţin de 686 de milisecunde. Şi totul fără ca tu să ştii.

Odată ce aceste programe se găsesc în computerul tău, NSA poate acum să-ţi acceseze metadatele, dar şi datele. Întreaga ta viaţă Online aparţine acum agenţiei.

21

WHISTLEBLOWER

Dacă vreun angajat al NSA care nu lucra cu software-ul Share Point pe care îl administram ştia vreun amănunt despre Share Point, atunci ştia despre calendare. Acestea erau aproximativ la fel ca orice calendar de organizaţie neguvernamentală, doar că mult mai scumpe, care oferă interfaţa de bază de programare de tipul „când şi unde trebuie să fiu la şedinţă” pentru personalul NSA din Hawaii. Vă puteţi imagina cam cât de palpitant era pentru mine să mă ocup de aşa ceva. Prin urmare, am încercat să-l condimentez, asigurându-mă că avea memento-uri pentru toate sărbătorile, şi mă refer la absolut toate, nu doar cele federale, ci şi Rosh Hashanah, Eid al-Fitr, Eid al-Adha, Diwali.

Apoi mai era şi preferata mea, data de 17 septembrie. Ziua Constituţiei şi a Cetăţeniei, numele oficial al sărbătorii, comemorează momentul din 1787 când delegaţii participanţi la Convenţia Constituţională au ratificat oficial, sau semnat, documentul. Practic, Ziua Constituţiei nu este o sărbătoare federală, ci doar o ceremonie federală, Congresul neconsiderând că documentul întemeietor al ţării noastre şi cea mai veche constituţie naţională încă folosită în lume erau destul de importante ca să justifice acordarea unei zile libere plătite cetăţenilor.

IC avusese mereu o relaţie stânjenitoare cu Ziua Constituţiei, ceea ce însemna că implicarea sa se limita de obicei la trimiterea unui e-mail standard scris de birourile de presă ale agenţiilor şi semnate de Directorul Cutare şi

instalarea unei mese prăpădite într-un colţ uitat al cantinei. Pe masă erau câteva copii gratuite după Constituţie, printate, legate şi donate guvernului de către demagogi din locuri precum Institutul Cato sau Fundaţia Heritage, dat fiind că IC era rareori dornic să cheltuie câteva milioane din propriul buzunar ca să promoveze libertăţile civile prin hârtii capsate.

Presupun că personalul a înţeles mesajul, sau nu: în cele şapte Zile ale Constituţiei pe care le-am petrecut eu în IC, nu cred că ştiu pe cineva, în afară de mine, care să ia o copie de pe masă. Pentru că-mi place ironia aproape la fel de mult cât îmi plac chestiile gratuite, luam întotdeauna câteva – una pentru mine şi celelalte ca să le împrăştii pe birourile prietenilor mei. Am păstrat o copie sprijinită de cubul Rubik pe biroul meu şi o vreme mi-am făcut un obicei să o citesc la prânz, încercând să nu cadă un strop de grăsime pe „Noi, Poporul” de pe una dintre feliile amărâte de pizza ca de la cantina şcolii primare.

Îmi plăcea să citesc Constituţia în parte pentru că ideile sale sunt grozave, în parte pentru că proza e bună, dar adevărul este că-i băgăm în sperieţi pe colegii mei. Într-un birou în care tot ce printai trebuia trecut prin tocătorul de hârtie după ce terminai cu documentul, cineva era mereu intrigat de prezenţa unor pagini legate pe birou. Treceau pe lângă mine şi întrebau:

— Ce-ai acolo?

— Constituţia.

Se strâmbau şi se îndepărtau încet.

De Ziua Constituţiei, în 2012, am luat hotărât documentul. Nu-l mai citisem pe tot de câţiva ani, deşi mă bucuram oarecum că încă ştiam introducerea pe de rost. Acum însă l-am citit în întregime, de la articole la amendamente. M-am mirat amintindu-mi că 50% din *Bill of Rights*, primele zece amendamente din document, erau menite să îngreuneze impunerea legii. Al Patrulea, Al. Cincilea, Al. Şaselea, Al. Şaptelea şi Al. Optulea amendament erau toate scrise intenţionat şi cu grijă să

creeze ineficiente şi să împiedice abilitatea guvernului de a-şi exercita puterea şi de a supraveghea populaţia.

Este valabil în special pentru Al Patrulea amendament, care protejează oamenii şi proprietatea lor de monitorizarea guvernului: *Drepturile oamenilor de a-şi şti în siguranţă persoana, casele, documentele şi alte proprietăţi împotriva oricărei percheziţii şi confiscări nerezonabile nu vor fi încălcate de mandate emise fără cauză probabilă, nesusţinute de un jurământ privind afirmaţiile sau care nu descriu exact locurile percheziţionate, persoanele arestate sau obiectele confiscate*.

Traducere: Dacă reprezentanţii legii vor să-ţi scormonească prin viaţă, mai întâi trebuie să se prezinte în faţa unui judecător şi să demonstreze sub jurământ cauza probabilă. Asta înseamnă că trebuie să-i explice judecătorului de ce consideră ei că ai fi putut comite o infracţiune anume sau că dovezi specifice pentru o infracţiune specifică s-ar putea găsi într-o parte anume a proprietăţii tale. Atunci trebuie să jure că motivul

WHISTLEBLOWER

prezentat a fost oferit în mod cinstit şi cu bună-credinţă. Doar dacă judecătorul aprobă emiterea mandatului, li se va permite să efectueze cercetări – şi chiar şi atunci doar pentru o perioadă limitată.

Constituţia a fost scrisă în secolul al XVIII-lea, pe vremea când singurele calculatoare erau abacele şi războaiele de ţesut şi era nevoie de săptămâni sau luni pentru ca un mesaj să traverseze oceanul cu nava. Se înţelege de la sine că fişierele de calculator, oricare ar fi conţinutul lor, sunt pentru noi versiunea „documentelor” din Constituţie. Cu siguranţă le folosim ca pe nişte „documente”, mai ales textele sau foile de calcul, mesajele şi istoricul căutărilor noastre. Însă datele sunt versiunea noastră pentru „proprietăţi”, un termen-umbrelă pentru toate lucrurile pe care le deţinem, le producem, le vindem şi le cumpărăm Online. Asta include, prin definiţie,

metadatele, adică înregistrarea tuturor lucrurilor pe care le deţinem, le producem, le vindem şi le cumpărăm Online – un registru perfect al vieţii noastre private.

În secolele ulterioare primei Zile a Constituţiei, cloudul, computerele şi telefoanele noastre au devenit casele noastre, la fel de intime şi de personale precum casele noastre reale. Dacă nu sunteţi de acord, răspundeţi-mi la această întrebare: V-aţi lăsa colegii să stea singuri la voi acasă timp de o oră sau să-i lăsaţi să umble zece minute cu telefonul vostru fără parolă?

Programele de supraveghere ale NSA, în special cele de supraveghere locală, îşi băteau joc cu desăvârşire de Al Patrulea Amendament. Agenţia practic pretindea că protecţiile amendamentului nu se aplicau vieţilor noastre moderne. Politicile interne ale agenţiei nu considerau nici că datele tale erau proprietate personală protejată prin lege, nici că felul în care colectau datele erau „percheziţii" sau „arestări" În schimb, NSA afirma că, din moment ce ai „împărtăşit" registrul telefonic cu un „terţ" – furnizorul tău de telefonie –, ai renunţat la interesul constituţional faţă de intimitate pe care l-ai fi avut cândva. Şi insista că acele „percheziţii" şi „arestări" aveau loc doar când analiştii săi, nu algoritmii, cercetau activ ceea ce colectaseră deja în mod automat.

Dacă mecanismele de inadvertenţe constituţionale ar fi funcţionat corect, această interpretare extremistă al celui de Al Patrulea Amendament – susţinând efectiv că însuşi actul utilizării tehnologiilor moderne echivalează cu renunţarea la dreptul la intimitate – ar fi fost respinsă de Congres şi de instanţe. Întemeietorii Americii erau ingineri abili ai puterii politice, deprinşi cu pericolele prezentate de subterfugiile legale şi încercările preşedinţiei de a exercita o autoritate monarhică. Pentru a înlătura asemenea cazuri, au creat un sistem, prezentat în primele trei articole ale Constituţiei, care împărţea Guvernul SUA în trei ramuri egale, fiecare putând să le verifice şi să le echilibreze pe celelalte. Dar când a venit vorba de a proteja intimitatea

cetăţenilor americani în epoca digitală, fiecare ramură a dat greş în stil propriu, făcând ca întregul sistem să se oprească şi să ia foc.

Ramura legislativă, cele două camere ale Congresului, şi-au abandonat de bunăvoie rolul de supervizor: chiar şi în timp ce numărul angajaţilor guvernamentali din IC şi al antreprenorilor privaţi exploda, numărul membrilor Congresului care erau informaţi cu privire la abilităţile şi activităţile IC-ului a tot scăzut, până când doar câţiva membri din comisii speciale erau ţinuţi la curent în audieri cu uşile închise. Însă şi atunci erau informaţi doar despre unele, nu despre toate activităţile IC-ului. Când aveau loc rarele audieri publice despre IC, poziţia NSA-ului era extrem de clară: agenţia nu avea să coopereze, nu avea să fie sinceră şi, ce era cel mai rău, prin clasificări şi pretenţii de confidenţialitate, avea să oblige legislaturile federale ale Americii să colaboreze la înşelăciune.

I

La începutul anului 2013, de exemplu, James Clapper, pe atunci directorul Serviciul Naţional de Informaţii, a declarat sub jurământ în faţa Comitetului de

Selectare a Informaţiilor din SUA că NSA nu s-a implicat în colectarea în masă a comunicaţiilor cetăţenilor americani. La întrebarea „NSA colectează vreun tip de date de la milioanele sau sutele de milioane de americani?”, Clapper a răspuns: „Nu, domnule”. Apoi a adăugat: „Sunt cazuri în care ar putea colecta neintenţionat, dar nu în mod conştient”. Era o minciună sfruntată, bineînţeles, nu doar fată de Congres, ci faţă de poporul american. Mai mulţi membri ai Congresului înaintea cărora Clapper a depus mărturie ştiau foarte bine că ceea ce spunea el nu era adevărat, însă au refuzat ori s-au simţit neputincioşi din punct de vedere legal să-l înfrunte.

Eşecul ramurii judiciare a fost şi mai dezamăgitor. Instanţa de Supraveghere a Informaţiilor Externe (FISC),

care supervizează supravegherea informaţiilor din Statele Unite, este un organism specializat, care se întâlneşte în secret şi nu comunică decât cu guvernul. A fost creată ca să ofere mandate individuale pentru colectarea informaţiilor străine şi a fost întotdeauna deosebit de favorabilă NSA-ului, aprobând peste 99% din cererile agenţiei – un procent care sugerează mai degrabă o ştampilă ministerială decât un proces judiciar deliberat După 11 Septembrie, instanţa şi-a extins rolul de la autorizarea supravegherii unor indivizi anume, la hotărâri în privinţa legalităţii sau a constituţionalităţii supravegherii programatice largi, fără vreo examinare antagonică. Un organism care avusese sarcina anterioară de a aproba supravegherea Teroristului Străin nr. 1 sau, Spionului Străin nr. 2 era acum folosit pentru a legitima întreaga infrastructură combinată a PRISM şi a colectării *upstream*. Revizuirea judiciară a acelei infrastructuri a fost redusă la o instanţă secretă, care susţinea programe secrete, reinterpretând în secret legea federală.

Când grupurile societăţii civile precum ACLU au încercat să conteste activităţile NSA în instanţele feţ ţ derale obişnuite, deschise, s-a întâmplat un lucru curios. Guvernul nu s-a apărat susţinând că activităţile de supraveghere erau legale sau constituţionale. A declarat, în schimb, că ACLU şi clienţii săi nu aveau niciun drept să fie în instanţă pentru că ACLU nu putea dovedi că acei clienţi fuseseră cu adevărat supravegheaţi. Mai mult decât atât, ACLU nu putea folosi procesul ca să caute dovezi de supraveghere pentru că existenţă (sau inexistenţa) acelor dovezi era „secret de stat” şi scurgerile de informaţii către jurnalişti nu contau. Cu alte cuvinte, instanţa nu putea recunoaşte informaţia care era cunoscută de către public fiindcă fusese publicată în media, putea să recunoască doar informaţia pe care guvernul o confirma oficial ca fiind cunoscută public. Această invocare a clasificării însemna că nici ACLU, nici altcineva nu putea avea poziţia de aduce o contestaţie legală într-o instanţă deschisă. Spre

dezgustul meu, în februarie 2013, Curtea Supremă a SUA a decis cu cinci din nouă voturi să accepte raţionamentul guvernului şi a respins procesul intentat de ACLU şi Amnesty International care contesta supravegherea în masă fără să se gândească măcar la legalitatea activităţilor NSA.

În cele din urmă, ramura executivă a fost cauza principală a acestei încălcări a Constituţiei. Biroul preşedintelui, prin Departamentul de Justiţie, comisese păcatul originar de a emite în secret directive care autorizau supravegherea în masă în urma evenimentelor din 11 Septembrie. Depăşirea competenţei executive nu a făcut decât să continue în deceniile următoare, administraţiile ambelor părţi căutând să acţioneze unilateral şi să stabilească directive politice care că ocolească legea – directive politice care nu pot fi contestate, căci secretizarea lor le împiedică să mai fie cunoscute de către public.

Sistemul constituţional funcţionează ca un întreg dacă şi atunci când fiecare dintre cele trei ramuri funcţionează conform scopului declarat. Când toate cele trei nu doar că dau greş, ci eşuează în mod deliberat şi coordonat, rezultatul este o cultură a impunităţii. Mi-am dat seama că eram nebun să-mi imaginez că

Curtea Supremă, Congresul sau preşedintele Obama, căutând să-şi distanţeze administraţia de a ţi i preşedintelui George W. Bush, avea să tragă la răspundere IC-ul – pentru orice. Era timpul să accept faptul că IC se considera mai presus de lege şi, dată fiind ineficienta procesului, avea dreptate. IC ajunsese să înţeleagă regulile sistemului nostru mai bine decât oamenii care îl creaseră şi a folosit acele cunoştinţe în i îi avantajul său.

Deveniseră hackeri ai Constituţiei.

I

America s-a născut dintr-un act de trădare. Declaraţia de independenţă era o încălcare gravă a legilor Angliei şi totuşi, cea mai deplină expresie a ceea ce

întemeietorii numeau „Legile naturii”, printre care se afla dreptul de a sfida autorităţile timpului şi de a se răzvrăti din principiu, potrivit îndemnurilor propriei conştiinţe. Primii americani care şi-au exercitat acest îi i drept, primii *whistlebhwers* din istoria americană, au apărut un an mai târziu – în 1777.

Aceşti oameni, ca mulţi alţii din familia mea, erau marinari, ofiţeri în Marina Continentală care, ca să-şi apere noul teritoriu, plecaseră pe mare. În timpul Revoluţiei, au servit pe USS *Warren*, o fregată cu 32 de tunuri, sub comanda comandorului Esek Hopkins, şeful Marinei Continentale. Hopkins era un lider leneş şi refractar, care refuza să-şi implice nava în luptă. Ofiţerii săi pretindeau că l-au văzut bătându-i şi înfometându-i pe prizonierii britanici de război. Zece dintre ofiţerii de pe *Warrai* – după ce şi-au ascultat conştiinţa şi fără să se gândească la carierele lor – ţi» O

au raportat totul conform ierarhiei, scriind Comitetului de Marină:

Stimaţi domni.

Noi, cei ce înaintăm această petiţie, suntem angajaţi pe nava Warren *cu o dorinţă sinceră şi aşteptări clare de a ne sluji cumva ţara. Suntem încă preocupaţi de bunăstarea Americii şi nu ne dorim nimic mai mult decât să vedem ţara trăind în pace şi prosperitate. Suntem gata să riscăm tot ce avem mai scump şi, la nevoie, să ne sacrificăm vieţile pentru binele ţării. Dorim să fim activi în apărarea libertăţilor* şi *a privilegiilor noastre constituţionale împotriva pretenţiilor nedrepte* şi *crude de tiranie şi de oprimare*; *însă, dată fiind starea de lucruri de la bordul acestei fregate, nu pare să existe vreo şansă să putem sluji în actuala noastră funcţie. Ne aflăm în*

O

această situaţie de o perioadă considerabilă. Personal, cunoaştem bine caracterul şi purtările comandantului nostru, comandorul Hopkins, şi apelăm la această metodă fiindcă nu aveam o ocazie mai convenabilă

de a cere, cu sinceritate şi umilinţă, onorabilului Comitet de

Marină să ancheteze caracterul şi purtările sale, căci noi considerăm că astfel este caracterul său şi că se face vinovat de fărădelegi care nu îl recomandă pentru postul public pe care îl ocupă acum, fărădelegi pe care noi, semnatarii, le putem confirma pe deplin.

După ce a primit această scrisoare, Comitetul de Marină l-a anchetat pe comandorul Hopkins. El a reacţionat concediindu-şi ofiţerii şi echipajul şi, într-o criză de furie, a intentat un proces penal de calomnie împotriva cadetului Samuel Shaw şi a locotenentului cu gradul trei Richard Marvin, cei doi ofiţeri care au recunoscut că au fost autorii petiţiei. Procesul a fost pus pe rol în instanţele din Rhode Island, al cărui ultim guvernator colonial fusese Stephen Hopkins, semnatar al Declaraţiei de independenţă şi fratele comandorului.

Cazul a fost atribuit judecătorului numit de guvernatorul Hopkins, dar, înainte ca procesul să înceapă, Shaw şi Marvin au fost salvaţi de un coleg ofiţer, John Grannis, care a rupt rândurile şi a prezentat cazul direct în Congresul Continental. Congresul Continental a fost atât de alarmat că se va crea un precedent admiţând plângeri militare cu privire la abandonul datoriei, devenind subiectul acuzaţiei penale de calomnie, încât a intervenit. Pe 30 iulie 1778, l-au concediat pe comandorul Hopkins din funcţia de comandă, au ordonat Trezoreriei să plătească cheltuielile de judecată pentru Shaw şi pentru Marvin şi, prin consens unanim, au dat prima lege de protecţie pentru *whistleblowers* din America. Legea declara că este „de datoria tuturor persoanelor din slujba Statelor Unite, precum şi a tuturor locuitorilor, să informeze cât mai repede Congresul sau orice altă autoritate despre orice comportamente inadecvate, fraude sau fărădelegi comise de orice ofiţeri sau angajaţi ai acestor state, care le-ar putea fi aduse la cunoştinţă”.

I *

Legea mi-a dat speranţă – şi încă îmi dă. Chiar şi în cea mai neagră oră a Revoluţiei, când în joc se afla însăşi existenţa ţării, Congresul nu a acceptat pur şi simplu actul disidenţei din principiu, ci a slăvit asemenea acte drept îndatoriri. Până într-a doua jumătate a anului 2012, eram hotărât să-mi îndeplinesc această îndatorire, deşi ştiam că dezvăluirile mele ar veni într-o epocă foarte diferită – o epocă şi mai comodă, şi mai cinică. Puţini dintre superiorii mei din IC, dacă existau măcar, şi-ar fi sacrificat carierele pentru aceleaşi principii americane pentru care personalul militar îşi sacrifică vieţile în mod obişnuit.

? ţ i

Iar în cazul meu, a urca pe „lanţul ierarhiei”, deşi IC preferă să folosească expresia „canalele cuvenite”, nu era o opţiune cum a fost pentru cei zece oameni care formau echipajul pe *Warren*. Superiorii mei nu erau doar conştienţi de ceea ce făcea agenţia, ei dirijau activ acţiunile ei – erau complici.

În organizaţii precum NSA – în care abuzurile au devenit atât de structurate, încât să fie o problemă nu de iniţiativă particulară, ci de o ideologie –, canalele cuvenite nu pot deveni decât o capcană în care să cadă ereticii şi defavorizaţii. Trecusem deja printr-o experienţă cu eşecul conducerii în Warrenton, apoi din nou în Geneva, unde ocupându-mă de îndatoririle mele obişnuite descoperisem o vulnerabilitate de securitate într-un program esenţial. Raportasem vulnerabilitatea şi, întrucât nu s-a luat nicio măsură în acest sens, am raportat şi acest lucru. Supervizorii mei nu erau mulţumiţi că am făcut asta, pentru că nici supervizorii lor nu erau mulţumiţi. Lanţul ierarhic este cu adevărat un lanţ care leagă, iar verigile de jos pot fi ridicate doar de cei de sus.

Provenind dintr-o familie din Paza de Coastă, fusesem întotdeauna fascinat de cât de mult din vocabularul dezvăluirilor în limba engleză are un conţinut nautic. Chiar şi înainte de vremea navei USS *Warren*, organizaţiile, ca şi navele, aveau scurgeri. Când aburul a

înlocuit vântul ca metodă de propulsie, porneau sirenele pe mare ca să semnaleze intenţiile şi urgenţele: un şuierat ca să treacă pe la babord, două şuierături, pentru tribord, cinci, pentru avertisment.

Aceiaşi termeni în limbile europene, însă, au deseori valenţe politice încărcate, condiţionate de contextul istoric. Francezii au folosit *dénonciateur* în mare parte din secolul XX, până când asocierea din epoca celui de-al Doilea Război Mondial cu a fi „denunţător” sau „informator” pentru nemţi a dus la o preferinţă pentru *lanceur d’alerte* („cel care dă alarma”). Germana, o limbă care a avut de suferit cu trecutul nazist şi Stasi

al culturii sale, a evoluat dincolo de termenii *Denunziant* şi *Informant* ca să se stabilească la nesatisfăcătorul *Hinweisgeber* („cel ce oferă indicii sau ponturi”), *Enthueller* („dezvăluitor”), *Skandalaufdecher* („cel ce dezvăluie scandaluri”) şi chiar şi vizibil politicul *ethische Dissidenten* („disident etic”). Germana însă foloseşte puţine dintre aceste cuvinte online; în legătură cu dezvăluirile de astăzi cu baza în internet, a împrumutat pur şi simplu substantivul *Whistleblower* şi verbul *leaken*. Limbile din regimuri precum al Rusiei şi al Chinei, la rândul lor, folosesc termeni cu nuanţe peiorative de „turnător” şi „trădător” Ar fi nevoie de existenţa unei prese libere puternice în acele societăţi ca să dea respectivelor cuvinte o culoare mai pozitivă sau să inventeze cuvinte noi, care să încadreze dezvăluirea nu ca pe o trădare, ci ca pe o datorie de onoare.

În cele din urmă, fiecare limbă, inclusiv engleza, demonstrează relaţia culturii sale cu puterea prin felul în care alege să definească actul divulgării. Chiar şi cuvintele în engleză provenite din domeniul navigaţiei, ce par neutre şi benigne, încadrează actul din perspectiva instituţiei care se consideră nedreptăţită, nu a publicului pe care instituţia l-a dezamăgit. Când o instituţie deplânge o „scurgere”, sugerează că „informatorul” a avariat sau a sabotat ceva.

Astăzi, „scurgerea” şi „whistleblowing” sunt deseori considerate interschimbabile. Dar, după părerea mea, termenul „scurgere” ar trebui folosit altfel decât se foloseşte de obicei. Ar trebui folosit pentru a descrie actele de divulgare comise nu din interes public, ci din interes privat sau pentru urmărirea unor scopuri instituţionale sau politice. Mai exact, eu înţeleg scurgerea ca fiind ceva mai apropiat de o „plantare” sau un caz de „distribuire de propagandă”: eliberarea selectivă a informaţiilor protejate pentru a influenţa opinia publică sau a afecta cursul luării unor decizii. Rareori trece măcar o zi în care vreun oficial superior din guvern, rămas „nenumit” sau „anonim”, să nu lase să se scurgă informaţii, printr-un indiciu sau un pont către un jurnalist, vreun detaliu secretizat care îi promovează propriul scop sau eforturile agenţiei sau ale partidului său.

Această dinamică este poate exemplificată în modul cel mai îndrăzneţ de un incident din 2013 când oficialii IC, căutând probabil să exagereze ameninţarea teroristă şi să diminueze criticile la adresa supravegherii în masă, au dezvăluit câtorva website-uri de ştiri relatări extraordinar de detaliate despre o teleconferinţă între liderul al-Qaida Ayman al-Zawahiri şi asociaţii săi de pe glob. În aşa-numita „teleconferinţă a damnaţiunii”, al-Zawahiri ar fi discutat despre cooperarea organizaţională cu Nasser al-Wuhayshi, liderul al-Qaida din Yemen, şi reprezentanţii talibanilor şi ai Boko Haram. Divulgând capacitatea de a intercepta teleconferinţă – dacă e să credem această scurgere, care consta în descrierea convorbirii, nu în înregistrare –, IC a dat foc în mod irevocabil unui mijloc extraordinar de a afla planurile şi intenţiile celor mai înalte cercuri de conducere teroriste, doar de dragul unui avantaj politic de moment în ciclul ştirilor. Nici măcar o persoană nu a fost judecată ca rezultat al acestei manevre, deşi cu siguranţă a fost ilegală şi a costat America posibilitatea de a mai asculta presupusa linie fierbinte a al-Qaida.

De nenumărate ori, clasa politică din America s-a

dovedit dispusă să tolereze, chiar să genereze scurgeri de informaţii care să-i slujească scopurile. IC îşi anunţă deseori „succesele”, indiferent de gradul lor de clasificare şi indiferent de consecinţe. Nicăieri în memoria recentă nu a fost acest lucru mai evident decât în scurgerile legate de uciderea extrajudiciară în Yemen a clericului extremist Anwar al-Aulaqi, originar din America. Făcând publicitate fără încetare atacului cu dronă asupra lui al-Aulaqi pentru *The Washington Post* şi *The New York Times*, administraţia Obama recunoştea tacit existenţa programului cu drone al CIA şi „matricea dispunerii” sale sau lista cu ţinte, ambele fiind strict secrete. În plus, guvernul confirma în mod implicit că se ocupa nu doar cu asasinatele, ci şi cu asasinarea cetăţenilor americani. Aceste scurgeri, realizate în stilul coordonat al unei campanii mediatice, erau demonstraţii şocante ale modului instituţional în care i * *

statul aborda confidenţialitatea: un sigiliu care trebuia menţinut pentru ca guvernul să acţioneze cu impunitate, dar care poate fi rupt de câte ori guvernul caută să-şi aroge meritele.

Doar în acest context poate fi înţeleasă pe deplin atitudinea Guvernului SUA privind scurgerile de informaţii. A iertat scurgeri „neautorizate” când au avut ca rezultat beneficii neaşteptate şi au uitat de scurgeri „autorizate” când au provocat daune. Dar dacă nocivitatea şi lipsa de autorizare a unei scurgeri, nemaipunând la socoteală ilegalitatea sa esenţială, nu contează foarte mult pentru reacţia guvernului, ce anume contează? Ce face ca o divulgare să fie permisă şi alta nu?

Răspunsul este puterea. Răspunsul este controlul. O divulgare este considerată acceptabilă numai dacă nu contestă prerogativele fundamentale ale unei instituţii. Dacă se presupune că toate componentele disparate ale unei organizaţii, de la camera de corespondenţă la suita executivă, au aceeaşi putere de a discuta problemele interne, atunci administratorii săi au renunţat la controlul

informaţiei, iar funcţionarea continuă a organizaţiei este pusă în pericol. Înţelegerea acestei egalităţi a vocii, independentă de ierarhia managerială sau decizională a unei organizaţii, este ceea ce se înţelege cu adevărat prin termenul „whistleblowing” – un act ameninţător în special pentru IC, care operează compartimentând în mod strict, conform unui văl de confidenţialitate codificat în mod legal.

Un „whistleblower”, conform definiţiei mele, este o persoană care, prin experienţă directă, a ajuns la concluzia că viaţa sa în cadrul unei instituţii a devenit i i incompatibilă cu principiile dezvoltate – şi loialitatea datorată – în societatea mai mare din afara ei, în faţa căreia respectiva instituţie ar trebui să răspundă. Această persoană ştie că nu poate rămâne în instituţie şi ştie că instituţia nu poate sau nu va fi dezmembrată.

Reformarea instituţiei ar putea fi posibilă însă, aşa că persoana „scurge” sau’divulgă informaţiile despre instituţie pentru a stârni presiunea publică.

Este o descriere adecvată a situaţiei mele, cu o adăugire esenţială: toate informaţiile pe care am intenţionat să le divulg au fost clasificate drept strict secrete. Ca să divulg lucruri despre programe secreté, trebuia să divulg informaţii şi despre sistemul mai mare al confidenţialităţii, să-l expun nu ca prerogativa absolută a statului, cum susţinea IC că era, ci ca un privilegiu ocazional de care IC abuza ca să submineze controlul democratic. Fără a scoate la lumină întreaga sforă a acestei confidenţialităţi sistemice, nu exista speranţă să se restabilească echilibrul puterii între cetăţeni şi guvernarea lor. Consider că acest motiv al restabilirii este crucial pentru informare: marchează divulgările nu ca pe un act radical de respingere sau împotrivire, ci ca pe un act convenţional de întoarcere – semnalizând navei să se întoarcă în port, unde va fi curăţată, reechipată şi peticită ca să nu mai aibă scurgeri înainte de a i se da ocazia să o ia de la început.

O expunere totală a întregului aparat de supraveghere în masă – nu de către mine, ci de către media, a patra ramură *de facco* a Guvernului SUA, protejată de *Bill of Rights* – era singurul răspuns potrivit pentru dimensiunea crimei. Nu ar fi de ajuns, la urma urmei, doar să dezvălui un abuz anume sau o serie de abuzuri, pe care agenţia le-ar putea opri (sau pretinde că le opreşte) păstrând intact restul aparatului obscur. În schimb, am decis să scot la lumină un singur lucru atotcuprinzător: guvernul meu dezvoltase şi lansase un sistem global de supraveghere în masă fără cunoştinţa sau acordul cetăţenilor săi.

Whistleblowers pot fi aleşi de împrejurări din orice nivel funcţional al unei instituţii. Dar tehnologia digitală ne-a adus într-o epocă în care, pentru prima dată în istoria cunoscută, cei mai eficienţi vor veni de jos, din rândurile cel mai puţin stimulate să menţină statu-quo-ul. În IC, ca în practic orice altă instituţie descentralizată neobişnuit de mare care se bazează pe computere, aceste rânduri de jos sunt pline de tehnologi ca mine, al căror acces la infrastructura vitală este complet disproporţionat faţă de autoritatea lor formală de a influenţa decizii instituţionale. Cu alte cuvinte, de obicei, există un dezechilibru care se produce între ceea ce oamenii ca mine trebuie să ştie şi ceea ce reuşim să aflăm, precum şi între puterea vagă pe care o avem de a schimba cultura instituţională şi puterea vastă de a ne face cunoscute îngrijorările culturii în general. Deşi de asemenea privilegii tehnologice se poate abuza cu siguranţă – la urma urmei, cei mai mulţi tehnologi la nivel de sistem au acces la orice exercitarea supremă a acelui privilegiu are loc în cazuri care implică tehnologia în sine. Abilităţile specialistului creează responsabilităţi mai mari. Tehnologii care încearcă să raporteze utilizarea sistemică greşită a tehnologiei trebuie să facă mai mult decât nişte dezvăluiri pentru ca importanţa acestor dezvăluiri să fie înţeleasă. Au datoria de a contextualiza

9

şi de a explica – de a demistifica.

O mână de oameni cu cea mai potrivită poziţie pentru a face asta din întreaga lume se afla aici – toţi stăteau în jurul meu, în Tunel. Colegii mei tehnologi veneau în fiecare zi şi se aşezau la terminalul lor şi

9 9 9

continuau munca statului. Nu erau doar ignoranţi faţă de abuzuri, ci şi nepăsători, iar această lipsă de curiozitate îi făcea nu răi, ci jalnici. Nu conta dacă veniseră în IC din patriotism sau din oportunism: după ce intraseră în maşinărie, deveneau ei înşişi nişte maşini.

9 7 9 9 9 9

22

A PATRA PUTERE

Nimic nu este mai greu decât să trăieşti cu un secret care nu poate fi spus. Să-i minţi pe străini în legătură cu o identitate sub acoperire sau să ascunzi faptul că biroul tău se află sub cel mai secret câmp de ananas ar putea să pară pe-aproape, dar măcar faci parte dintr-o echipă: munca ta o fi secretă, dar e un secret împărtăşit şi, prin urmare, o povară împărtăşită. Există nefericire, dar şi râsete.

Când ai un secret adevărat, însă pe care nu-l poţi împărtăşi cu nimeni, chiar şi râsul este o minciună. Puteam vorbi despre ce mă îngrijora, dar niciodată despre unde duceau aceste îngrijorări. Voi ţine minte până mor cum le-am explicat colegilor mei în ce mod era folosită munca noastră ca să încalce legăminte pe care le făcuserăm şi felul în care au ridicat din umeri drept răspuns: „Şi ce poţi să faci?” Uram întrebarea asta, senzaţia de resemnare, senzaţia de înfrângere, dar încă mi se părea destul de validă încât trebuia să mă întreb: „Ei bine, ce?”

Când mi-a apărut răspunsul, am hotărât să devin *whistleblower*. Dar să-i spun lui Lindsay, dragostea vieţii mele, măcar o vorbă despre decizia mea însemna să supun relaţia noastră la un test mai nemilos decât să nu spun nimic. Nedorind să-i fac şi mai mult rău decât eram deja

resemnat că provocam, am păstrat tăcerea, iar în tăcerea mea eram singur.

Am crezut că solitudinea şi izolarea vor fi uşoare pentru mine, sau cel puţin mai uşoare decât fuseseră pentru predecesorii mei în lumea informatorilor. Nu fusese fiecare pas din viaţa mea un fel de pregătire? Nu mă obişnuisem să fiu singur, după toţi anii pe care i-am petrecut tăcut şi uluit în faţa unui ecran? Fusesem un hacker singur, căpitanul portului, păstrătorul cheilor într-un birou gol. Dar eram şi om, iar lipsa tovărăşiei era grea. Fiecare zi era bântuită de luptă, în timp ce încercam şi nu reuşeam să împac ce era moral cu ce era legal, îndatoririle şi dorinţele mele. Aveam tot ce-mi dorisem vreodată – iubire, familie şi succes mult peste ce meritam – şi locuiam în paradis, între copaci bogaţi, dintre care unul singur îmi era interzis. Cel mai uşor lucru ar fi trebuit să fie să urmez regulile.

Şi chiar dacă mă împăcasem deja cu primejdiile deciziei mele, încă nu mă obişnuisem cu rolul. În definitiv, cine eram eu să aduc aceste informaţii în faţa publicului american? Cine mă alesese preşedintele secretelor?

Informaţia pe care intenţionam să o divulg despre regimul secret al ţării mele de supraveghere în masă era atât de explozivă şi totuşi atât de tehnică, încât mă temeam în egală măsură că lumea se va îndoi de mine ori că voi fi înţeles greşit. În consecinţă, prima mea decizie, după ce m-am hotărât să fac lucrurile publice, a fost să public documentaţia. Ca să dezvălui un program secret ai putea doar să-i descrii existenţa, dar ca să dezvălui confidenţialitatea programatică trebuie să descrii felul în care funcţionează. Asta necesita documente – fişierele reale ale agenţiei – cât de multe posibil, pentru a expune dimensiunea abuzului, deşi ştiam că dezvăluirea unui singur PDF era suficientă ca să ajung la închisoare.

Ameninţarea cu răzbunarea guvernului asupra oricărei entităţi sau platforme căreia îi divulgam informaţiile m-a făcut să mă gândesc pentru o scurtă

perioadă la autopublicare. Ar fi fost metoda cea mai convenabilă şi sigură: doar să adun documentele care îmi comunicau cel mai bine îngrijorările şi să le postez online, aşa cum erau, apoi să trimit un link. În cele din urmă, unul dintre motivele pentru care nu am apelat la această metodă a avut legătură cu autentificarea. Zeci de oameni postează „secrete clasificate” pe internet în fiecare zi – multe dintre ele despre tehnologiile de călătorie în timp şi extratereştri. Nu voiam ca dezvăluirile mele, care ţ 7

erau deja destul de incredibile, să fie amestecate cu cele fantastice şi pierdute printre cele nebuneşti.

Mi s-a părut clar de la începutul procesului, că aveam nevoie, iar publicul merita, de o persoană sau de o instituţie care să garanteze veridicitatea documentelor. Voiam şi un partener care să verifice posibilele pericole prezentate de divulgarea informaţiilor secretizate şi să mă ajute să explic informaţiile aşezându-le într-un context tehnologic şi legal. Aveam încredere în mine să prezint problemele legate de supraveghere şi chiar să le analizez, dar trebuia să am încredere în alţii să le rezolve. Oricât de neîncrezător devenisem deja faţă de instituţii, îmi făceam şi mai multe griji că aş putea încerca să mă comport eu însumi ca o instituţie.

Cooperarea cu un tip de organizaţie media m-ar fi apărat de cele mai rele acuzaţii de activitate distructivă şi ar fi corectat orice pornire părtinitoare aş fi avut, fie conştientă, fie inconştientă, personală sau profesională. Nu voiam ca o opinie politică a mea să pună în pericol ceva legat de prezentarea, primirea şi dezvăluirea informaţiilor. La urma urmei, într-o ţară în care toţi erau supravegheaţi, nicio problemă nu era mai partizană decât supravegherea.

Privind retrospectiv, trebuie să spun că măcar o parte din dorinţa mea de a găsi filtrele ideologice s-a datorat influenţei benefice a lui Lindsay. Lindsay petrecuse ani buni învăţându-mă că interesele şi preocupările mele nu erau mereu şi ale ei şi cu siguranţă nu erau mereu ale lumii întregi şi că, dacă îmi împărtăşeam cunoştinţele, asta

nu însemna că cineva trebuie să fie de aceeaşi părere ca mine. Nu toţi cei care se opuneau încălcării intimităţii ar fi pregătiţi să adopte standarde de criptare de 256 de biţi sau să renunţe cu totul la internet. Un act ilegal care deranja o persoană, fiindcă îl considera o încălcare a Constituţiei, ar putea deranja altă persoană fiindcă l-ar considera o încălcare a intimităţii sale sau a soţiei şi a copiilor săi. Lindsay era cheia mea către adevăr – motivele şi abordările diverse nu pot decât să îmbunătăţească şansele de a îndeplini scopuri comune. Ea, fără să ştie măcar, mi-a dat încrederea de a trece peste ezitări şi de a ajunge la alţi oameni.

Dar la care oameni? La cine? Ar putea fi greu de amintit sau chiar de imaginat, dar în momentul în care m-am gândit prima dată să fac lucrurile publice, forumul preferat de *whistleblowcrs* era Wikileaks. Pe atunci, funcţiona în multe privinţe ca o editură tradiţională, cu toate că era una extrem de sceptică faţă de puterea statului. Wikileaks se alătura în mod regulat publicaţiilor internaţionale importante precum *The Guardian*, *The New York Times*, *Der Spiegel*, *Le Monde* şi *El País*, ca să publice documente oferite de sursele sale. Munca pe care au făcut-o aceste organizaţii partenere de ştiri în 2010 şi în 2011 mi-a sugerat că Wikileaks era cea mai valoroasă ca un intermediar care făcea legătura între jurnalişti şi surse şi un firewall care păstra anonimatul surselor.

Practicile Wikileaks s-au schimbat în urma publicării unor dezvăluiri ale soldatului Chelsea Manning din Armata SUA – arhive secrete uriaşe, cu registre militare de teren despre războaiele din Irak şi Afghanistan, precum şi telegramele diplomatice americane. Ca urmare a reacţiei puternic ostile a guvernului şi a controversei în media din jurul redactării de către site a materialelor Manning, Wikileaks a decis să schimbe direcţia şi să publice dezvăluirile viitoare pe măsură ce le primea: intacte şi neredactate. Această schimbare a politicii de totală transparenţă însemna că publicarea pe Wikileaks nu avea

să-mi satisfacă nevoile. De fapt, ar fi fost acelaşi lucru pentru mine ca autopublicare, o cale pe care o respinsesem deja ca fiind insuficientă. Ştiam că povestea pe care o spuneau documentele NSA despre un sistem global de supraveghere în masă lansat în cel mai mare secret era una dificil de înţeles – o poveste atât de încâlcită şi de tehnică, încât eram tot mai convins că nu putea fi prezentată toată odată într-un „depozit de documente" neverificate, ci doar prin munca răbdătoare şi grijulie a jurnaliştilor, efectuată, în cel mai bun caz pe care mi-l puteam imagina, cu sprijinul multiplelor instituţii de presă independente.

Deşi eram oarecum uşurat că mă hotărâsem să le divulg totul direct jurnaliştilor, încă aveam rezerve. Cele mai multe aveau de-a face cu cele mai prestigioase publicaţii din ţara mea – în special, ziarul american *The New York Times*. De câte ori mă gândeam să contactez *Times*, mă trezeam că ezit. Deşi ziarul se dovedise dispus să provoace şi să supere Guvernul SUA menţionarea documentelor de pe Wikileaks, nu puteam să nu-mi amintesc de comportamentul său anterior, legat de un articol important despre programul guvernului de ascultare fără mandat a telefoanelor, scris de Eric Lichtblau şi de James Risen.

Acei doi jurnalişti, combinând informaţiile de la informatorii din Departamentul de Justiţie cu propriile lor cercetări, reuşiseră să dezvăluie un aspect al STELLARWIND – iniţiativa originală NSA de supraveghere de după 11 Septembrie – şi veniseră cu un articol scris, editat şi verificat complet pe acest subiect, gata de publicare la mijlocul anului 2004. În acel moment, redactorul-şef al ziarului, Bill Keller, a informat guvernul cu privire la respectivul articol, ca parte dintr-un proces binevoitor al cărui unic scop este ca personalul unei publicaţii să aibă ocazia să evalueze argumentele guvernului cu privire la motivul pentru care publicarea anumitor informaţii ar putea pune în pericol siguranţa

naţională. În acest caz, ca în majoritatea cazurilor, guvernul a refuzat să ofere un motiv clar, însă a insinuat că există un motiv şi că era, de asemenea, clasificat. Administraţia Bush le-a spus lui Keller şi directorului de ziar, Arthur Sulzberger, fără să ofere vreo dovadă, că *Times* avea să-i încurajeze pe duşmanii Americii şi să faciliteze teroarea dacă publica informaţia că guvernul asculta convorbirile cetăţenilor americani fără mandat. Din păcate, ziarul s-a lăsat convins şi a anulat articolul. Reportajul lui Lichtblau şi al lui Risen a fost publicat în cele din urmă, dar un an mai târziu, în decembrie 2005, şi doar după ce Risen a presat ziarul anunţând că materialul era inclus într-o carte scrisă de el, care urma să fie publicată. Dacă articolul ar fi fost publicat atunci când a fost scris ar fi schimbat probabil cursul alegerilor din 2004.

Dacă *The Times* sau orice alt ziar îmi făcea mie ceva asemănător – dacă lua descoperirile mele, scria articole despre ele, le depunea pentru a fi revizuite şi apoi erau respinse de la publicare –, m-aş fi dus la fund. Dată fiind probabilitatea de a fi identificat ca sursă, ar fi fost acelaşi lucru dacă mă predam înainte ca divulgările mele să ajungă la public.

Dacă nu puteam avea încredere într-un ziar cu tradiţie, puteam avea încredere în vreo instituţie? De ce să-mi mai bat capul? Nu mă angajasem la aşa ceva. Voiam doar să mă joc cu calculatoarele şi, eventual, să fac şi un bine ţării în acelaşi timp. Aveam slujbă, aveam iubită şi sănătatea mi se îmbunătăţise. Luam fiecare indicator de STOP din timpul drumului cu maşina ca pe un sfat de a înceta cu nebunia asta voluntară. Era un conflict între inima şi mintea mea, singura constantă fiind speranţa disperată că altcineva, altundeva, avea să-şi dea seama singur. În fond, jurnalismul nu însemna să urmezi firimiturile de pâine şi să uneşti punctele? Ce altceva făceau reporterii toată ziua decât să posteze pe Twitter?

Ştiam măcar două lucruri despre membrii celei de-A

Patra Puteri: se luau la întrecere pentru informaţii şi ştiau foarte puţine despre tehnologie. Această lipsă de pricepere sau chiar de interes faţă de tehnologie i-a făcut pe jurnalişti să rateze în mare parte două evenimente care m-au şocat cât am colectat date despre supravegherea în masă.

Primul a fost anunţul NSA despre construirea unei noi filiale vaste în Bluffdale, Utah. Agenţia îl numea Depozitarul de Date Masiv, până când cineva cu fler la PR şi-a dat seama că numele ar putea fi greu de explicat dacă se afla vreodată, aşa că a fost redenumit Depozitarul de Date despre Misiuni – fiindcă, dacă nu schimbai acronimul, nu trebuia să schimbi slide-urile de informare. MDR era proiectat să conţină în total patru săli de 2 300 m^2 pline cu servere. Putea păstra o cantitate enormă de date, practic o istorie completă a întregului tipar al vieţii pe planetă, în măsura în care viaţa poate fi înţeleasă prin conexiunea între plăţi şi oameni, între oameni şi telefoane, între telefoane şi apeluri, între apeluri şi reţele şi abundenţa sinoptică de activitate pe internet care călătoreşte prin acele cabluri de reţea.

Singurul jurnalist cunoscut care părea să fi observat anunţul a fost James Bamford, care a scris despre asta pentru *Wired* în martie 2012. Au mai urmat câteva articole în presa nespecializată pe tehnologie, dar niciunul nu a continuat cercetările. Nimeni nu a pus ceea ce, pentru mine cel puţin, erau cele mai importante întrebări. De ce o agenţie guvernamentală, mai ales o agenţie de informaţii, are nevoie de atâta spaţiu? Ce date chiar au de gând să stocheze acolo şi pentru câtă vreme? Pentru că pur şi simplu nu exista motiv să construieşti o asemenea clădire dacă nu plănuiai să stochezi absolut tot, pentru totdeauna. Pentru mine, acesta era corpul delict – confirmarea clară ca bună ziua a unei infracţiuni, într-un buncăr gigantic de beton înconjurat de sârmă ghimpată şi de turnuri de control, absorbind cantitatea de energie necesară unui oraş întreg din propria reţea electrică, în mijlocul desertul

Utah. Şi nimeni nu-i dădea atenţie.

Cel de-al doilea eveniment s-a petrecut un an mai târziu, în martie 2013 – la o săptămână după ce Clapper a minţit în Congres, iar Congresul l-a lăsat în pace. Puţine publicaţii au mediatizat acea mărturie, deşi au regurgitat pur şi simplu negarea lui

Clapper cum că NSA a adunat date colective (*bulk dacă*) despre americani. Însă absolut niciuna dintre aşa-numitele publicaţii mainstream nu a mediatizat una dintre rarele apariţii publice ale lui Ira „Gus" Hunt, directorul tehnic al CIA.

Îl cunoscusem vag pe Gus în timpul stagiului Dell la CIA. Era unul dintre clienţii noştri de top şi fiecare furnizor adora aparenta lui neputinţă de a fi discret: întotdeauna îţi spunea mai multe decât era cazul. Pentru băieţii din vânzări, el era ca un uriaş sac de bani prevăzut cu o gură. Acum apărea ca invitat special pentru a vorbi la un eveniment dedicat tehnologiei civile din New York, denumit „GigaOM Structure: Data conference". Oricine avea 40 de dolari putea să participe. Toate discursurile importante, ca al lui Gus, erau transmise în direct online.

Motivul pentru care am avut grijă să prind discursul lui a fost acela că tocmai citisem, prin intermediul canalelor interne ale NSA, că CIA se hotărâse în cele din urmă asupra dispoziţiilor contractului de servicii cloud. Refuzase fosta mea echipă de la Dell, îi respinsese şi pe cei de la HP, ca să semneze în schimb un contract pe zece ani, pentru 600 de milioane de dolari, pentru dezvoltarea şi managementul serviciilor cloud, cu Amazon. Nu aveam niciun sentiment negativ în legătură cu asta – de fapt, eram mulţumit că munca mea nu avea să fie folosită de către agenţie. Eram doar curios, din punct de vedere profesional, dacă Gus avea să facă indirect acest anunţ şi să ofere unele indicii despre motivul pentru care fusese aleasă compania Amazon, de vreme ce se zvonea că procesul de depunere a ofertelor fusese aranjat în favoarea Amazon.

Am primit, fără îndoială, indiciile, însă într-un fel neaşteptat. Am avut ocazia să îl văd pe cel mai înalt agent IT din cadrul CIA cum stă pe scenă într-un costum mototolit şi prezintă unei mulţimi de oameni obişnuiţi, confuzi – şi, via internet, unei lumi confuze – ambiţiile şi competenţele agenţiei. Pe măsură ce se desfăşura prezentarea lui, iar el alterna glumele proaste cu o manevrare şi mai proastă a Power Point-ului, am devenit din ce în ce mai sceptic.

„La CIA, esenţialmente noi încercăm că colectăm totul şi să-l păstrăm pentru totdeauna”. De parcă n-ar fi fost suficient de limpede, a continuat: „Este aproape în puterea noastră să analizăm toate informaţiile generate de om”. Sublinierea îi aparţinea lui Gus. Citea din prezentarea lui, cuvinte urâte scrise cu un font urât, ilustrate cu grafica în patru culori specifică guvernului.

Aparent, în mulţime se aflau câţiva jurnalişti, deşi se părea că majoritatea lor erau de la publicaţii de specialitate în tehnologii publice, precum *Federal Computer Week*. Asta arăta că Gus avea să rămână pentru o sesiune de întrebări şi răspunsuri la finalul prezentării. Dar nu a fost tocmai o sesiune de întrebări şi de răspunsuri, ci mai mult o prezentare auxiliară, oferită direct jurnaliştilor. Probabil Gus încerca să îşi ia o greutate de pe piept, care nu era doar cravata lui de clovn.

Gus le-a spus jurnaliştilor că agenţia le putea urmări telefoanele inteligente, chiar şi atunci când erau oprite – că agenţia le putea supraveghea fiecare dintre mijloacele lor de comunicare. Luaţi aminte: aceasta era o gaşcă de jurnalişti autohtoni. Jurnalişti americani. Iar felul în care Gus a spus „putea” a sunat ca şi „a făcut”, „face” şi „o va face”. A perorat într-un mod deosebit de tulburat şi de tulburător, cel puţin pentru o înaltă faţă a CIA: „Tehnologia avansează mai repede decât pot ţine pasul guvernul sau legea. Avansează mai repede… decât puteţi voi ţine pasul, ar trebui să vă întrebaţi care vă sunt drepturile şi cine deţine informaţiile voastre”. Am rămas siderat – oricine

altcineva de pe o poziţie inferioară lui Gus care ar fi ţinut o astfel de prezentare ar fi fost îmbrăcat în portocaliu până la sfârşitul zilei.

Numai *The Huffington Post* a scris despre prezentarea lui Gus. Însă spectacolul în sine se afla pe

YouTube, acolo unde a rămas în continuare, cel puţin la vremea prezentei scrieri, şase ani mai târziu. Ultima dată când am verificat, avea 313 vizualizări – zeci dintre ele fiind ale mele.

Lecţia pe care am învăţat-o de aici a fost aceea că, pentru ca dezvăluirile mele să fie eficiente, trebuia să fac ceva mai mult decât să le înmânez unor jurnalişti nişte documente – mai mult chiar decât să îi ajut să interpreteze acele documente. Trebuia să devin partenerul lor, să le ofer pregătirea şi instrumentele tehnologice care să îi ajute să îşi scrie reportajele corect şi în siguranţă. Urmând acest plan de acţiune, mă dedicam în întregime uneia dintre infracţiunile capitale ale spionajului: acolo unde alţi spioni au comis fapte de spionaj, răzvrătire şi trădare, eu aveam să ajut şi să favorizez un act de jurnalism. Faptul pervers este acela că, legal vorbind, respectivele infracţiuni sunt virtual sinonime. Legea americană nu face nicio deosebire între a oferi informaţii clasificate presei în interesul public şi a le oferi, chiar a le vinde, inamicului. Singura opinie contrară pe care eu am găsit-o până acum provine de la prima mea îndoctrinare de la IC: acolo mi s-a spus că, de fapt, era ceva mai bine să oferi secrete spre vânzare inamicului decât să le oferi gratis unui reporter american. Reporterul va spune publicului, în vreme ce e puţin probabil ca inamicul să împartă prada chiar şi cu aliaţii săi.

Ţinând cont de riscurile pe care mi le asumam, aveam nevoie să identific persoanele în care puteam avea încredere şi în care publicul avea, de asemenea, încredere. Aveam nevoie de reporteri sârguincioşi şi totuşi discreţi, independenţi şi totuşi serioşi. Trebuiau să fie destul de puternici ca să mă conteste în privinţa distincţiei între

ceea ce suspectam eu şi ceea ce probele o dovedeau şi să conteste guvernul atunci când îi acuza în mod fals că munca lor pune vieţi în pericol. Mai presus de toate, trebuia să fiu sigur că cei pe care îi alegeam nu aveau să cedeze în faţa puterii odată supuşi presiunilor care, cu siguranţă, n-ar fi semănat cu nimic din ceea ce ei sau eu întâlniserăm vreodată.

Mi-am aruncat plasa nu atât de departe încât să pun în pericol misiunea, însă destul de departe ca să evit un singur punct expus eşecului – problema *New York Times*. Un jurnalist, o publicaţie, chiar şi o singură ţară în care să public nu avea să fie suficient, pentru că Guvernul Statelor Unite îşi demonstrase deja dorinţa de a înăbuşi astfel de articole. În mod ideal, i-aş fi dat fiecărui jurnalist un set de documente, fără să rămân cu nimic. Asta ar fi mutat atenţia cercetării asupra lor şi ar fi garantat că adevărul ieşea la iveală chiar dacă eu aş fi fost arestat.

Pe măsură ce restrângeam lista potenţialilor parteneri, mi-am dat seama că abordasem totul greşit sau cel puţin nechibzuit. În loc să încerc să aleg jurnaliştii de unul singur, ar fi trebuit să las sistemul pe care încercam să îl dezvălui să îi aleagă pentru mine. Am hotărât că partenerii mei cei mai buni aveau să fie jurnaliştii pe care securitatea naţională a statului îi luase în vizor.

Pe Laura Poitras o ştiam ca fiind documentaristă, preocupată în special de politica externă a Americii după 11 Septembrie. Filmul ei *My Country*, *My Country* vorbea despre alegerile naţionale din anul 2005, din Irak, desfăşurate (şi zădărnicite) sub ocupaţia Statelor Unite. A realizat de asemenea *The Program*, despre criptanalistul NSA William Binney – care a ridicat obiecţii, prin canalele potrivite, faţă de TRAILBLAZER, prototipul STELLARWIND, numai ca să fie acuzat de scurgere de informaţii clasificate, supus hărţuirilor repetate, arestat sub ameninţarea armei în propria lui casă, şi totuşi niciodată condamnat. Laura însăşi fusese adeseori hărţuită de către guvern din cauza muncii ei, în mod repetat

reţinută şi interogată de către agenţii de frontieră ori de câte ori călătorea înăuntrul sau în afara ţării.

Pe Glenn Greenwald îl ştiam drept un avocat pentru drepturile civile transformat în jurnalist, iniţial pentru *Salon* – unde a fost unul dintre puţinii care au scris despre versiunea neclasificată a Raportului Inspectorului General al NSA în 2009 iar mai târziu pentru ediţia americană a ziarului *The Guardian*. îl plăceam pentru că era sceptic şi raţional, genul de om care s-ar fi luptat cu diavolul, iar când diavolul nu era prin preajmă, s-ar fi luptat cu el însuşi. Cu toate că Ewen MacAskill, de la ediţia britanică a *The Guardian*, şi Bart Gellman de la *The Washington Post* se vor dovedi mai târziu parteneri destoinici (şi călăuze răbdătoare prin sălbăticia jurnalismului), mi-am descoperit afinitatea timpurie cu Laura şi cu Glenn, poate pentru că nu erau interesaţi numai să scrie despre IC, ci aveau şi un interes personal să înţeleagă instituţia.

Singura problemă era să luăm legătura.

Neputând să îmi dezvălui adevăratul nume, i-am contactat pe jurnalişti sub mai multe identităţi, măşti de unică folosinţă, utilizate o vreme şi apoi aruncate. Prima dintre acestea a fost „Cincinantus”, după legendarul agricultor care a devenit consul roman, după care a renunţat de bunăvoie la putere. Acesta a fost urmat de „Citizenfour”, care pentru unii jurnalişti a însemnat că eu mă consideram al patrulea angajat disident din istoria recentă a NSA, după Binney şi ceilalţi avertizori de integritate în privinţa TRAILBLAZER, J. Kirk Wiebe şi Ed Loomiscu toate că triumviratul pe care eu îl aveam în minte era compus din Thomas Drake, care a dezvăluit jurnaliştilor existenţa lui TRAILBLAZER, Daniel Ellsberg şi Anthony Russo, ale căror dezvăluiri despre *The Pentagon Papers* au ajutat la demascarea înşelătoriilor Războiului din Vietnam şi la încheierea lui. Ultimul nume pe care l-am ales pentru corespondenţa mea a fost „Verax”, echivalentul în latină pentru „cel ce spune adevărul”, în speranţa că voi propune o nouă alternativă pozitivă la modelul hackerului

numit „Mendax” (cel ce spune minciuni) – pseudonimul imatur al tânărului care a devenit Julian Assange de la Wikileaks.

Nu vă puteţi da seama cu adevărat cât este de greu să rămâi anonim online, până când nu aţi încercat să acţionaţi ca şi când viaţa voastră depinde de asta. Majoritatea sistemelor de comunicaţii instalate la IC au un singur obiectiv fundamental: observatorul unei comunicaţii nu trebuie să poată discerne identităţile celor implicaţi şi în niciun caz să le atribuie unei agenţii. Acesta este motivul pentru care IC denumeşte aceste schimburi „nonatribuibile”.

Spionajul în anonimat din epoca dinaintea internetului este faimos în special de la televizor şi din filme: adresa unei ascunzători codificată într-un graffiti dintr-o sală de baie ori amestecată în abrevierea unui anunţ dintr-un ziar. Sau gândiţi-vă la acele „dead drops”[18] din timpul Războiului Rece, semnele făcute cu creta pe căsuţele poştale semnalizând că un pachet secret aşteaptă într-o anume scorbură de copac dintr-un parc public. Versiunea modernă ar putea fi profilurile false schimbând discuţii false pe site-uri matrimoniale sau, mai frecvent, doar o aplicaţie superficial inofensivă care lasă mesaje superficial inofensive pe un server superficial inofensiv al Amazon, controlat în secret de CIA. în orice caz, ceea ce voiam era ceva mai bun decât atât – ceva care nu avea nevoie de nimic din expunerea aceea şi din bugetul acela.

Am hotărât să folosesc conexiunea altcuiva la internet. Mi-am dorit să pot merge doar la McDonald’s ori la Starbucks şi să mă conectez la reţeaua lor Wi-fi.

y y însă locurile acelea aveau CCTV şi chitanţe şi alţi oa*y* meni – memorii cu picioare. Mai mult decât atât, fiecare dispozitiv wireless, de la un telefon la un laptop, are un identificator global unic denumit MAC (Machine

18 Dead drop este o metodă folosită în spionaj în timpul Războiului Rece, prin care doi indivizi făceau schimb de mesaje folosind coordonate secrete, ceea ce le permitea să nu se întâlnească direct (n.tr.).

Address Code), pe care îl lasă în urmă odată cu fiecare punct de acces la care se conectează – un marker criminalistic al mişcărilor utilizatorului.

Aşa că nu am mers la McDonald’s ori la Starbucks – am plecat cu maşina. Am pornit într-un war-drive, ceea ce înseamnă că îţi transformi maşina într-un senzor Wi-fi în mişcare. Pentru asta aveţi nevoie de un laptop, o antenă de mare putere şi un senzor GPS magnetic, care poate fi montat pe acoperiş. Energia e furnizată de maşină sau de o baterie portabilă sau chiar de către laptop. Tot ce îţi trebuie poate intra într-un rucsac.

Am luat cu mine un laptop ieftin care rula TAILS, un sistem de operare „amnezic” bazat pe Linux – ceea ce înseamnă că uită totul în clipa în care îl închizi şi o ia de la zero când îl porneşti din nou, fără nicio înregistrare şi nicio urmă de memorie legată de orice ai lucrat cu el. TAILS mi-a permis să „falsific” ori să ascund uşor adresa MAC a laptopului: oricând se conecta la o reţea lăsa în urmă înregistrarea unui alt dispozitiv, fără a putea fi cumva asociată cu mine. Destul de util era faptul că TAILS avea sistemul încorporat pentru conectarea la reţeaua de anonimizare Tor.

Noaptea şi la final de săptămână, conduceam de jur-împrejurul a ceea ce părea să fie toată insula Oahu, lăsând antena să capteze impulsurile fiecărei reţele Wi-fi. Senzorul GPS marca fiecare punct de acces cu locaţia în care fusese observat, mulţumită unui program de cartografiere pe care îl foloseam, denumit Kismet. Ceea ce a rezultat a fost o hartă a reţelelor invizibile pe lângă care treceam în fiecare zi fără ca măcar să le observăm, un procent scandalos de mare de reţele care fie nu erau securizate deloc, le puteam ocoli securitatea cu uşurinţă. Unele reţele necesitau o spargere mult mai sofisticată. Blocam pentru scurt timp o reţea, făcând ca utilizatorii săi legitimi să fie deconectaţi; în încercarea lor de a se reconecta, automat ei redistribuiau „pachetele de autentificare”, pe care le puteam intercepta şi descifra

efectiv în parole care îmi permiteau să mă loghez la fel ca oricare utilizator „autorizat”.

Cu această hartă a reţelelor în mână, am condus ca un nebun prin Oahu, încercând să îmi verific e-mailul ca să văd dacă jurnaliştii îmi răspunseseră. Luând contact cu Laura Poitras, îmi petrecusem aproape toată seara scriindu-i – aşezat la volanul maşinii mele pe plajă, ciupind semnal Wi-fi de la o staţiune din apropiere. Unii dintre jurnaliştii pe care îi alesesem au trebuit să fie convinşi să utilizeze conturi de e-mail criptate, ceea ce în 2012 era un chin. În unele cazuri, a trebuit să le arăt cum se face, aşa că am încărcat tutoriale – aşezat în maşina staţionată într-o parcare, folosindu-mă de reţeaua unei biblioteci. Sau a unei şcoli. Sau a unei benzinării. Ori a unei bănci – care era îngrozitor de slab protejată. Ideea era să nu creez niciun fel de model.

Deasupra parcării unui mall, sigur de faptul că în clipa în care închideam capacul laptopului, secretul meu era în siguranţă, am schiţat manifeste în care explicam motivul pentru care am ieşit în public, după care le ştergeam. Apoi încercam să îi scriu e-mailuri lui Lindsay, numai ca să le şterg şi pe ele. Nu îmi puteam găsi cuvintele.

23

CITEŞTE, SCRIE, EXECUTĂ

Citeşte, *Scrie*, *Execută*: în informatică toate acestea se numesc drepturi. Din punct de vedere funcţional, ele stabilesc gradul tău de autoritate în privinţa unui computer sau a unei reţele de computere, definind cu exactitate ceea ce poţi sau nu poţi face. Dreptul de a citi un fişier îţi permite să accesezi conţinutul său, în vreme ce dreptul de a scrie un fişier îţi permite să îl modifici. Execuţia, între timp, înseamnă că ai abilitatea de să rulezi un fişier sau un program, să duci la îndeplinire acţiunea pe care a fost conceput să o facă.

Citeşte, *Scrie*, *Execută*: acesta era planul meu simplu în trei paşi. Voiam să sap în inima celei mai sigure reţele

din lume ca să aflu adevărul, să îi fac o copie şi să îl scot în lume. Şi trebuia să fac toate acestea fără să fiu prins – fără să fiu citit, scris şi executat eu însumi.

Aproape tot ceea ce poţi face pe un computer, pe orice dispozitiv, lasă o înregistrare. Nicăieri acest lucru nu este mai adevărat ca în NSA. Fiecare conectare şi deconectare creează o intrare în jurnal. Fiecare drept pe care l-am utilizat a lăsat propria lui urmă criminalistică. De fiecare dată când am deschis un fişier, de fiecare dată când am copiat un fişier, acea acţiune a fost înregistrată. De fiecare dată când am descărcat, am mutat sau am şters un fişier, şi această acţiune a fost înregistrată, iar jurnalele de securitate au fost actualizate ca să reflecte evenimentul. Existau înregistrări de flux de reţea, înregistrări de infrastructuri cu chei publice – oamenii chiar glumeau despre camere ascunse în săli de baie, în toalete. Agenţia avea un număr deloc de neglijat de programe de contraspionaj care spionau oamenii care îi spionau pe oameni, şi chiar dacă unul dintre acestea mă prindea făcând ceva ce nu ar fi trebuit să fac, nu ar fi fost vorba despre un fişier care era şters.

Din fericire, forţa acestor sisteme era în acelaşi timp slăbiciunea lor: complexitatea lor însemna că nici măcar oamenii care le rulau nu ştiau neapărat cum funcţionau. Nimeni nu înţelegea cu adevărat unde se suprapuneau şi unde existau breşele. Nimeni, în afară de administratorii de sisteme. În cele din urmă, acele sisteme sofisticate de monitorizare pe care vi le imaginaţi, acelea cu nume înfricoşătoare precum MIDNIGHTRIDER – cineva tot trebuia să le instaleze în primul rând. Poate că NSA a plătit pentru reţea, însă administratorii de sisteme la fel ca mine erau cei care o stăpâneau cu adevărat.

Faza *Citeşte* ar presupune să dansezi prin reţeaua digitală de capcane aşezate de-a lungul traseelor ce conectează NSA de oricare altă agenţie de informaţii, internă sau străină. (Printre acestea se afla partenerul britanic al NSA, Serviciul Guvernamental de Informaţii sau

GCHQ, care arunca plase precum OPTICNERVE, un program care salva câte un instantaneu la fiecare cinci minute de pe camera fiecărei persoane angajate într-o convorbire video pe platforme precum Yahoo Messenger, şi PHOTONTORPEDO, care înhăţa adresele IP ale utilizatorilor mesageriei MSN). Folosind Heartbeat ca să aduc documentele pe care le voiam, puteam întoarce „colectările în vrac” împotriva celor care le întorseseră împotriva

GCHQ, acronimul pentru Government Communications Headquarters, ce reprezintă Serviciul Guvernamental de Informaţii (n.tr.).

publicului, reconstruind la întâmplare şi eficient IC. Instrumentele de securitate ale agenţiei urmăreau cine ce citeşte, însă nu conta: oricine se deranjase să verifice înregistrările era obişnuit deja să vadă Heartbeat. Era acoperirea perfectă.

Însă câtă vreme Heartbeat funcţiona ca o modalitate de a colecta fişiere – mult prea multe fişiere – el doar le aducea la serverul din Hawaii, un server care păstra jurnale pe care nici măcar eu nu le puteam ocoli. Aveam nevoie de o modalitate să lucrez cu fişierele, să le caut, să renunţ la cele irelevante sau neinteresante, odată cu cele ce conţineau secrete

7 ţ legitime pe care nu aveam să le dau jurnaliştilor. În momentul acesta, încă în faza Citeşte, riscurile erau multiple, în mare parte din cauza faptului că protocoalele pe care le înfruntam nu mai erau orientate spre monitorizare, ci spre prevenţie. Dacă aş fi rulat căutările pe serverul Heartbeat, ar fi aprins un uriaş semn electronic clipind AKESTAŢI-MÎ.

M-am gândit o vreme la asta. Nu puteam să copiez pur şi simplu fişierele direct de pe serverul Heartbeat pe un dispozitiv personal de stocare şi să ies în paşi de vals din Tunel fără să fiu prins. Ceea ce puteam face totuşi era să aduc fişierele mai aproape, direcţionându-le spre o staţie intermediară apropiată.

Nu le puteam trimite spre unul dintre computerele obişnuite, pentru că până în 2012 întregul Tunel fusese actualizat pentru noile „terminale uşoare”: mici computere neputincioase, cu unităţi de stocare anchilozate şi unităţi centrale de procesare care nu puteau stoca sau procesa datele pe cont propriu, ci desfăşurau întreaga stocare şi procesare în cloud. În orice caz, într-un colţ uitat de birou, se găsea o piramidă de computere de birou ce nu mai erau folosite – maşini bătrâne, moşteniri în descompunere pe care agenţia le pusese la naftalină, însă nu le şterse încă şi nu le aruncase. Când spun bătrân, vreau să spun, de fapt, tânăr după standardele oricui nu trăieşte cu un buget de mărimea celui al NSA. Erau PC-uri Dell nu mai vechi de 2009 sau 2010, dreptunghiuri gri de dimensiuni mari şi cu o greutate reconfortantă, care puteau stoca şi procesa date pe cont propriu, fără să fie conectate la cloud. Ce îmi plăcea mie la ele era faptul că, deşi erau încă în sistemul NSA, nu puteau fi urmărite îndeaproape câtă vreme nu le introduceam în reţeaua centrală. De asemenea, puteam conecta harduri externe la ele fără să îmi fie teamă că voi crea o înregistrare.

Puteam justifica uşor nevoia de a folosi aceste cutii greoaie şi solide, pretinzând că încercam să mă asigur că Heartbeat funcţiona cu vechile sisteme de operare. La urma urmei, nu toată lumea din toate poziţiile

NSA avea noile terminale uşoare, nu încă. Şi ce-ar fi dacă Dell voia să implementeze o versiune civilă a Heartbeat? Sau ce-ar fi dacă CIA sau FBI ori altă organizaţie retrogradă voia să o folosească? Sub pretextul testelor de compatibilitate, puteam transfera fişierele în acele vechi computere, unde le puteam căuta, filtra şi organiza cât de mult voiam, atât timp cât eram atent. Căram una dintre bătrânele matahale înapoi în birou, când am trecut pe lângă unul dintre directorii IT, care m-a oprit şi m-a întrebat pentru ce aveam nevoie de asta – fusese unul dintre marii susţinători ai ideii de a se descotorosi de ele. „Să fur secrete”, am răspuns şi am râs amândoi.

Faza *Citeşte* s-a încheiat cu fişierele pe care le voiam frumos organizate în foldere. Dar se-aflau încă într-un computer care nu îmi aparţinea, care se afla încă în subteranele Tunelului. Intram atunci în faza *Scrie*, care pentru scopurile mele însemna agonizant de încetul proces plictisitor, dar şi dureros de înfricoşător al copierii fişierelor de pe moştenirile Dell, pe propriile mele dispozitive şi unităţi de stocare.

Cel mai simplu şi sigur mod de a copia un fişier de pe orice staţie de lucru IC este şi cea mai veche: un aparat de fotografiat. Telefoanele inteligente sunt interzise, bineînţeles, în clădirile NSA, însă muncitorii le introduceau accidental întotdeauna fără ca nimeni să bage de seamă. Le lăsau în gentile de sport sau în buzunarele hanoracelor. Dacă erau prinşi cu un astfel de telefon la o percheziţie aleatorie şi se purtau caraghios de ruşinaţi, în loc să strige panicaţi în mandarină spre ceasurile de la încheietură, se alegeau adesea doar cu un avertisment, mai ales dacă era prima lor abatere. Dar să scoţi un telefon inteligent doldora de secretele NSA afară din Tunel era o mişcare mult mai riscantă. Erau şanse ca nimeni să nu observe – sau nimănui să nu îi pese – dacă ieşeam cu un telefon inteligent, şi ar fi putut fi un instrument potrivit pentru cineva din rândul personalului ca să copieze un singur raport privind tortura, dar nu mă încânta ideea de a face mii şi mii de fotografii ecranului computerului meu în mijlocul unei baze strict secrete. În plus, telefonul ar fi trebuit să fie configurat în aşa fel încât cel mai de seamă criminalist din lume să îl poată confisca şi percheziţiona fără să găsească nimic din ceea ce n-ar fi trebuit să găsească.

Mă voi abţine să public exact cum am abordat propria mea scriere – propria copiere şi criptare – pentru ca NSA să reziste şi mâine. În orice caz, voi menţiona ce fel de tehnologie de stocare am folosit pentru fişierele copiate. Uitaţi de stickurile de memorie; sunt mult prea voluminoase pentru cantitatea relativ mică pe care o

stochează. În schimb, am optat pentru cârdurile

SD – acronimul vine de la Secure Digital. De fapt, am optat pentru mini cârduri şi microcarduri SD.

Veţi recunoaşte cârdurile SD dacă aţi folosit vreodată o cameră foto sau video ori aţi avut nevoie de mai mult spaţiu de stocare pe o tabletă. Sunt nişte ticăloşi minusculi, miracole ale memoriei flash nevolatile şi – la *20* * 21, 5 mm pentru mini, 15 x11 mm pentru micro, de fapt dimensiunea unghiei de la degetul vostru mic – eminamente uşor de ascuns. Puteţi strecura unul după ce aţi îndepărtat pătratul unui cub Rubik, fixaţi înapoi pătratul şi nimeni nu va băga de seamă. Alteori am purtat un cârd în şosetă sau, când am fost cel mai paranoic, în interiorul obrazului, în aşa fel încât să îl pot înghiţi la nevoie. În cele din urmă, pe măsură ce am prins curaj şi încredere în metodele mele de criptare, ţineam pur şi simplu un cârd pe fundul buzunarului. Rareori declanşau detectoarele de metale şi cine nu m-ar fi crezut că am uitat ceva atât de mic?

În orice caz, dimensiunea cârdurilor SD are un dezavantaj: se scriu foarte încet. Timpii de copiere pentru cantităţi mari de date sunt întotdeauna mari – cel puţin întotdeauna mai mari decât îţi doreşti –, însă durata tinde să se extindă şi mai mult când copiezi nu pe un hard de mare viteză, ci pe o casetă minusculă din silicon, învelită în plastic. În plus, eu nu doar copiam. Deduplicam, comprimam, criptam, niciunul dintre aceste procese nu putea fi efectuat simultan cu oricare altul. Foloseam toate abilităţile pe care le deprinsesem vreodată în timpul activităţii de stocare, pentru că asta era ceea ce făceam, în esenţă. Stocam memoria NSA, făcând o copie de rezervă off-site a dovezii abuzurilor IC.

Putea să dureze opt ore sau mai mult – schimburi întregi – pentru a umple un cârd. Şi cu toate că am trecut din nou la turele de noapte, orele acelea erau îngrozitoare. Era tot acel pufăit al computerului, cu monitorul stins, cu toate panourile fluorescente din tavan închise, în afară de

unul, pentru a economisi energie după program. Şi iată-mă pornind din când în când monitorul ca să verific rata de transfer şi înfiorându-mă. Cunoaşteţi senzaţia – iadul absolut de a urmări bara de completare în timp ce indică 84% finalizat, 85% finalizat… timp rămas 1: 58: 53… Când s-a umplut bara până la dulcea uşurare de 100%, toate fişierele copiate, eram deja tot transpirat, văzând umbre şi auzind paşi la fiecare colţ.

Execută: acela era ultimul pas. Odată umplut fiecare cârd, trebuia să pun la cale planul de fugă. Trebuia să scot din clădire arhiva aceea vitală, să trec de şefi şi de uniformele militare, în jos, pe scări şi afară, pe holul pustiu, să trec de scanerele de ecusoane, de paznicii înarmaţi şi de capcane – acele zone de securitate cu două ieşiri în care uşa următoare nu se deschide decât când uşa precedentă s-a închis şi ecusonul tău este aprobat, iar dacă nu este sau orice altceva merge prost, paznicii îşi scot armele, uşile te închid înăuntru, iar tu spui „Ei bine, nu-i aşa că e jenant?” Acesta – dintre toate rapoartele pe care le studiasem şi toate coşmarurile pe care le aveam – era locul în care aveau să mă prindă, nu mă îndoiam. De fiecare dată când plecam, eram încremenit de frică. Trebuia să mă forţez să nu mă gândesc la cârdul SD. Când te gândeşti la asta, te porţi diferit, suspect.

O consecinţă neaşteptată a unei mai bune înţelegeri a supravegherii NSA era că am înţeles mai bine şi pericolele cu care mă confruntam. Cu alte cuvinte, studiul sistemelor agenţiei mă învăţase cum să nu mă las prins de ele. În această privinţă, ghizi mi-au fost fişierele FBI, acuzaţiile ridicate de către guvern împotriva foştilor agenţi – în mare parte, ticăloşi adevăraţi care, în jargonul IC, au „extras” informaţii clasificate în schimbul profitului. Am compilat şi am studiat cât de multe astfel de puneri sub acuzare am putut. FBI – agenţia care investighează toate infracţiunile din cadrul IC – era foarte mândru să explice cu exactitate cum a reuşit să îşi prindă suspecţii şi, credeţi-mă, nu mă deranja să mă folosesc de experienţa

lor. În aproape fiecare caz, se părea că FBI aştepta să facă arestările doar după ce suspectul scotea materialul dintr-o SCIF – Sensitive Compartmented Information Facility (Bază de Informaţii Secrete), care este un anumit tip de clădire sau de încăpere protejată împotriva supravegherii – şi în public, acolo unde simpla lui prezenţă reprezenta o infracţiune federală. Tunelul era, în esenţă, un coridor lung, plin de SCIF-uri, iar eu îmi imaginam o echipă de agenţi FBI aşteptându-mă pe mine – acolo, în văzul lumii, la capătul îndepărtat al Tunelului.

De obicei, încercam să-i tachinez pe paznici, iar aici îmi era cel mai la îndemână cubul Rubik. Paznicii şi toată lumea de la Tunel mă cunoştea ca pe tipul cu cubul Rubik, pentru că mereu întorceam cubul în timp ce mergeam pe coridor. Ajunsesem atât de departe, încât îl puteam rezolva chiar şi cu o singură mână. A devenit totemul meu, jucăria mea de suflet şi un dispozitiv de distragere a atenţiei, atât pentru mine, cât şi pentru colegii mei. Mulţi dintre ei credeau că era doar o fandoseală sau un început de conversaţie pentru tocilari. Şi era, însă în primul rând mă elibera de anxietate. Mă calma.

Am cumpărat câteva cuburi şi le-am împărţit. Oricui se ţinea de el, îi dădeam indicii. Cu cât mai mult se obişnuiau oamenii cu ele, cu atât mai puţin erau atenţi la al meu.

Mă înţelegeam cu paznicii sau îmi spuneam mie că mă înţelegeam cu ei, în special pentru că ştiam unde le stătea mintea: în altă parte. Făcusem şi eu ceva asemănător slujbei lor înainte, la CASL. Ştiam cât era de paralizant să petreci toată noaptea stând în picioare, simulând vigilenţa. Te dor picioarele. După o vreme, te doare tot. Şi te poţi simţi atât de singur, încât vei vorbi cu peretele.

Intenţionam să fiu mult mai distractiv decât peretele, dezvoltând propriul jargon pentru fiecare obstacol uman. Era un paznic cu care vorbeam despre insomnie şi despre greutatea de a dormi ziua (amintiţi-vă, lucram de noapte,

aşa că asta se putea întâmpla în jurul orei două dimineaţa). Cu un alt tip discutam politică. Democraţilor le spunea „şobolani demonici”, aşa că am citit Breitbart News ca să mă pregătesc de conversaţie. Ceea ce aveau cu toţii în comun era reacţia la cubul meu: îi făcea să zâmbească. În perioada în care am fost angajat la Tunel, aproape toţi paznicii au spus o frază de genul: „Măi, omule, obişnuiam să mă joc şi eu cu aşa ceva când eram copil”. Urma invariabil: „Am încercat să scot autocolantele ca să îl rezolv”. Şi eu, amice. Şi eu.

* 7?

Doar după ce ajungeam acasă reuşeam să mă relaxez, chiar şi puţin. Eram în continuare îngrijorat că îmi era casa monitorizată – asta era încă una dintre fermecătoarele metode ale FBI folosite împotriva celor pe care îi suspectau de loialitate necorespunzătoare. Am respins preocupările lui Lindsay în legătură cu felul meu de a fi insomniac până a ajuns să mă urască şi am ajuns să mă urăsc şi eu. Ea se culca în pat, iar eu mergeam pe canapea, ascunzându-mă cu laptopul sub pătură ca un copil, întrucât camera nu pătrunde prin bumbac. Odată îndepărtată ameninţarea arestului iminent, mă puteam concentra asupra transferului de fişiere pe un dispozitiv de stocare mai mare via laptopul meu – numai cineva care nu înţelege tehnologia prea bine s-ar putea gândi că le-aş fi păstrat pe laptop pentru totdeauna – şi asupra blocării lor prin mai mulţi algoritmi de criptare folosind diferite implementări, astfel încât, dacă unul dintre ei ceda, ceilalţi le ţineau în siguranţă.

Eram atent să nu las nicio urmă a activităţii mele şi aveam grijă ca nici criptările să nu lase nicio urmă a documentelor acasă. Totuşi, ştiam că documentele aveau să ducă la mine odată ce le trimiteam jurnaliştilor şi erau decriptate. Orice anchetator care ar fi verificat angajaţii cărei agenţii au accesat sau au putut accesa toate aceste materiale ar fi reuşit să întocmească o listă pe care probabil s-ar fi aflat un singur nume: al meu. Le puteam da

jurnaliştilor mai puţine materiale, desigur, însă atunci nu ar fi reuşit să îşi facă treaba cât mai eficient cu putinţă. În cele din urmă, trebuia să mă confrunt cu situaţia că până şi un singur slide rezumativ ori un PDF mă vulnerabiliza, pentru că toate fişierele digitale conţin metadate, etichete invizibile care pot fi folosite pentru a li se identifica originile.

M-am străduit să îmi dau seama cum să rezolv situaţia metadatelor. Mă temeam că, dacă nu scoteam informaţiile de identificare din documente, acestea m-ar fi putut incrimina din clipa în care jurnaliştii le-ar fi decriptat şi le-ar fi deschis. Dar, în acelaşi timp, îmi era teamă că, scoţând complet metadatele, riscam să alterez fişierele – dacă erau schimbate în orice fel, ar fi apărut îndoieli în privinţa autenticităţii lor. Ce era cel mai important: siguranţa personală sau binele public? Mi-a luat ceva vreme să iau taurul de coarne. Mi-am asumat riscul şi am lăsat metadatele intacte.

Parţial m-a convins frica mea că, deşi aş fi scos metadatele despre care ştiam, puteau fi alte filigrane digitale de care nu ştiam nimic şi pe care nu le puteam identifica. O altă parte avea de-a face cu dificultatea de a curăţa documentele pentru un singur utilizator. Documentul pentru un singur utilizator este un document marcat cu un cod specific de utilizator, aşa încât, dacă cineva din echipa editorială a unei publicaţii se hotăra să se consulte cu guvernul, guvernul avea să îi cunoască sursa. Câteodată identificatorul unic era ascuns în codificarea datelor şi a mărcii temporale, alteori implica modelul micropunctelor într-o grafică sau într-un logo. Dar putea, de asemenea, să fie învăluit în ceva la care nu mă gândisem. Acest fenomen ar fi trebuit să mă descurajeze, dar m-a impulsionat. Greutăţile tehnologice m-au forţat, pentru prima dată, să mă confrunt cu posibilitatea de a abandona practica de o viaţă a anonimatului şi să ies în faţă identificându-mă ca fiind sursa. Mi-aş fi asumat principiile, semnând cu numele meu şi lăsându-mă să fiu

condamnat.

În general, documentele pe care le-am selectat începeau pe o singură unitate de stocare, pe care am lăsat-o la vedere pe birou, acasă. Ştiam că materialele se aflau într-un loc la fel de sigur pe cât fuseseră la birou. De fapt, acum erau în mai mare siguranţă, graţie multiplelor niveluri şi metode de criptare. Aceasta este frumuseţea fără pereche a artei criptologice. Puţină matematică poate realiza ceea ce toate armele şi sârmele ghimpate nu reuşesc: puţină matematică poate păstra un secret.

24

CRIPTEAZĂ

Majoritatea oamenilor care folosesc computere, şi aici intră membrii celei de-A Patra Puteri în Stat, cred că există şi o patra acţiune pe lângă Citeşte, Scrie şi Execută, numită *Şterge*.

Şterge se află pretutindeni de partea utilizatorului de informatică. E prezent în echipament ca buton pe tastatură şi e prezent în program ca opţiune care poate fi selectată dintr-un meniu vertical. Există o anumită finalitate care vine odată ce selectăm *Şterge* şi un anumit simţ al responsabilităţii. Uneori apare câte o căsuţă ca să verifice încă o dată: „Eşti sigur?” în cazul în care computerul te verifică a doua oară cerând confirmarea – apasă „Da” – este logic că *Şterge* reprezintă o decizie importantă, chiar definitivă.

Asta este adevărat în lumea din afara informaticii, unde puterile de suprimare au fost imense din punct de vedere istoric. Chiar şi aşa, după cum li s-a amintit nenumăraţilor despoţi, ca să te descotoroseşti cu adevărat de un document nu poţi doar să distrugi fiecare copie a sa. Trebuie să distrugi fiecare amintire a sa, ceea ce înseamnă că trebuie să distrugi toţi oamenii care îşi aduc aminte de el, împreună cu fiecare copie a tuturor celorlalte documente care îl menţionează şi cu toţi oaţ ţ?

menii care îşi amintesc toate celelalte documente. Atunci, poate, doar poate, a dispărut.

Funcţiile de ştergere au apărut de la început în tehnica de calcul digitală. Inginerii au înţeles că într-o lume a opţiunilor nelimitate, în mod inevitabil, unele alegeri se vor dovedi a fi greşite. Utilizatorii, indiferent dacă deţin sau nu cu adevărat controlul la ţ nivel tehnic, trebuie *să simtă* că deţin controlul, în special în ceea ce priveşte propria lor creaţie. Dacă ei creează un fişier, ar trebui să îl poată distruge când doresc. Abilitatea de a distruge ceea ce au creat şi de a o lua de la capăt a fost una din funcţiunile primare care le-au oferit utilizatorilor un simţ al implicării, în ciuda faptului că ei ar putea fi dependenţi de soluţiile de hardware, pe care nu le pot repara, şi de software, pe care nu le pot modifica, şi sub incidenţa normelor platformelor unor terţi.

Gândiţi-vă la motivele pentru care apăsaţi tasta Şterge. Pe computerul vostru personal, poate că vreţi să scăpaţi de un document pe care l-aţi greşit sau de un fişier pe care l-aţi descărcat, însă de care nu mai aveţi nevoie – sau de un fişier despre care nu vreţi să afle nimeni că aţi avut vreodată nevoie. Pe e-mail, poate că vreţi să ştergeţi un mesaj de la o fostă iubire de care nu vreţi să vă aduceţi aminte sau de care nu vreţi să afle soţul/ soţia ori un răspuns la protestul la care aţi fost. Pe telefon, poate că vreţi să ştergeţi istoricul locurilor prin care a călătorit telefonul ori nişte fotografii, filme şi înregistrări particulare care s-au încărcat automat în cloud. În fiecare situaţie, ştergeţi, iar lucrul acela – fişierul – pare să fi dispărut.

Adevărul, totuşi, este că ştergerea nu a existat niciodată din punct de vedere tehnologic în felul în care o concepem noi. Ştergerea este doar un şiretlic, o născocire, o ficţiune publică, o minciună nu tocmai nobilă pe care informatica v-o spune ca să vă asigure şi să vă liniştească. Cu toate că fişierul şters a dispărut din faţa ochilor, rareori a încetat să existe. În termeni tehnici, ştergerea este, de fapt, doar o formă de permisiune medie, un fel de *Scrie*. În mod normal, când apeşi *Şterge* pentru unul dintre fişierele

tale, datele lui – care au fost stocate undeva departe, pe un disk – nu sunt cu adevărat atinse. Sistemele moderne de operare eficiente nu sunt concepute ca să ajungă până în măruntaiele unui disk numai pentru simplul scop de a şterge. În schimb, numai harta computerului care arată unde este stocat fiecare fişier – o hartă denumită „file table" – este rescrisă pentru a spune: „Nu mai folosesc acest spaţiu pentru nimic important". Asta înseamnă că, la fol ca o carte neglijată dintr-o bibliotecă uriaşă, presupusul fişier şters poate fi în continuare citit de oricine îl caută suficient de mult. Dacă ştergeţi doar referinţa, cartea în sine se păstrează.

De fapt, toate astea pot fi confirmate prin experienţă. Data viitoare când copiaţi un fişier, întrebaţi-vă de ce durează atât de mult în comparaţie cu actul instantaneu al ştergerii. Răspunsul este că ştergerea nu îi face cu adevărat altceva fişierului decât să îl ascundă. Mai simplu, computerele nu au fost concepute ca să corecteze greşeli, ci ca să le ascundă – şi să le ascundă numai de acele părţi care nu ştiu unde să caute.

Ultimele zile ale lui 2012 au adus veşti proaste: cele câteva protecţii juridice care împiedicau supravegherea în masă de către câţiva dintre cei mai de seamă membri ai reţelei Cinci Ochi fuseseră demontate. Guvernele din Australia şi Marea Britanie propuneau legislaţia înregistrării obligatorii a metadatelor telefoniei şi internetului. Era prima dată când guverne teoretic democratice îşi declarau public ambiţia de a crea un aparat de supraveghere a timpului, care le-ar permite din punct de vedere tehnologic să deruleze evenimente din viaţa oricărei persoane pentru o perioadă de câteva luni sau chiar ani. Aceste încercări au marcat cu siguranţă, cel puţin în mintea mea, aşa-numita transformare a lumii occidentale din creator şi apărător al internetului liber, în oponentul şi potenţialul său distrugător. Cu toate că aceste norme erau justificate ca măsuri de siguranţă publică, ele reprezentau doar o uimitoare intruziune în viaţa de zi cu zi

a nevinovaţilor care îi îngrozea – pe bună dreptate – până şi pe cetăţenii altor ţări care nu se considerau afectaţi (poate pentru că propriile lor guverne aleseseră să îi supravegheze în secret).

Aceste iniţiative publice de supraveghere în masă au dovedit, o dată pentru totdeauna, că nu pot exista alianţe naturale între tehnologie şi guvern. Ruptura dintre cele două comunităţi ale mele, interdependente în mod bizar, Comunitatea Americană de Informaţii şi tribul online global al tehnologilor, a devenit aproape definitivă. În primii mei ani la IC, puteam să împac cele două culturi, făcând uşor tranziţia între munca de spionaj şi relaţia mea cu internetul civil al persoanelor particulare – toată lumea, de la hackerii anarhişti, până la cei sobri şi academici de genul Tor, care mă ţineau la curent cu cercetarea în domeniul informaticii şi mă inspirau din punct de vedere politic. Ani la rând am reuşit să mă amăgesc că eram cu toţii, la urma urmei, de aceeaşi parte a istoriei: încercam cu toţii să apărăm internetul, să îl păstrăm liber pentru exprimare şi lipsit de teamă. Însă capacitatea mea de a menţine această iluzie a dispărut. Acum guvernul, angajatorul meu, era categoric adversarul. Ceea ce au bănuit mereu semenii mei tehnologi eu am reuşit să confirm doar de curând şi nu puteam să le spun. Sau nu puteam să le spun deocamdată.

În orice caz, ceea ce puteam face era să îi ajut câtă vreme nu îmi periclitam planurile. Aşa am ajuns în Honolulu, un oraş frumos, de care nu am fost niciodată interesat, ca unul dintre amfitrionii şi profesorii de la o criptopetrecere (Cripto Party). Aceasta era un nou tip de adunare, inventată de o mişcare criptologică internaţională spontană, pentru care tehnologii se ofereau voluntar să susţină gratuit cursuri pentru public pe tema autoapărării digitale – de fapt, să arate oricui era interesat cum să îşi protejeze securitatea propriilor comunicaţii. În multe privinţe, acesta era acelaşi subiect pe care îl predasem pentru JCITA, drept urmare, am profitat de ocazia de a

participa.

Dacă vi se pare periculos din partea mea, date fiind celelalte activităţi în care eram implicat la vremea aceea, ar trebui să reafirm cât de multă încredere aveam în metodele criptologice pe care le predam – metode care protejau acea unitate de stocare plină de infracţiunile IC care rămăsese acasă, cu încuietori care nu puteau fi sparte nici măcar de NSA. Ştiam că niciodată nu vor fi suficienz documente şi nici destui jurnalişti pentru a prezenta ameninţarea cu care se confrunta lumea. Oamenii aveau nevoie de instrumente ca să se apere şi aveau nevoie să ştie cum să le folosească. Dat fiind faptul că încercam şi să le ofer jurnaliştilor aceste instrumente, mă îngrijora că abordarea mea devenise mult prea tehnică. După multe sesiuni petrecute ţinând discursuri în faţa colegilor, această ocazie de a-mi simplifica modul de tratare a subiectului pentru o audienţă generală mi-ar fi fost de folos mie şi celorlalţi. Îmi era dor să predau: trecuse un an de când mă aflasem în faţa unei clase, iar în clipa în care am ajuns din nou în acea poziţie, mi-am dat seama că am predat lucrurile potrivite unor oameni nepotriviţi.

Când spun clasă, nu mă refer la nimic asemănător şcolilor IC sau sălilor de şedinţe. Criptopetrecerea avea loc într-o galerie cu o singură încăpere aflată în spatele unui magazin de mobilă şi al unui spaţiu de lucru comun. În timp ce îmi aranjam proiectorul ca să le prezint cât de uşor era să rulezi un server Tor ca să ajuţi, de exemplu, cetăţenii din Iran – dar şi pe cei din Australia, Marea Britanie şi din SUA –, studenţii mei s-au îngrămădit înăuntru, o trupă amestecată, formată din necunoscuţi şi câţiva prieteni noi, pe care îi cunoscusem doar online. În acea seară de decembrie şi-au făcut apariţia în jur de douăzeci de oameni ca să înveţe de la mine şi de la colega mea, Runa Sandvik, o tânără norvegiancă eminentă din cadrul Proiectului Tor. (Runa avea să continue să lucreze ca director de securitate informaţională pentru *The New York Times*, care va sponsoriza mai târziu

criptopetrecerile). Ceea ce unea publicul nostru nu era interesul pentru Tor şi nici teama de a fi spionat, cât dorinţa de a restabili sentimentul controlului asupra spaţiului personal al vieţilor lor. Erau acolo o jurnalistă locală ce reflecta mişcarea Occupy din Hawaii, o femeie care fusese victima unei răzbunări pornografice şi câţiva oameni de genul bunicilor, care au intrat direct de pe stradă. Am invitat câţiva colegi de la NSA, în speranţa să le atrag atenţia asupra mişcării şi să le arăt că nu îmi ascundeam implicarea în faţa agenţiei. Totuşi, numai unul dintre ei a venit şi s-a aşezat în spatele sălii, cu picioarele desfăcute, braţele încrucişate, rânjind tot timpul.

Mi-am început prezentarea discutând despre natura iluzorie a ştergerii, al cărei obiectiv de eliminare totală nu putea fi niciodată îndeplinit. Adunarea a înţeles asta pe loc. Am continuat să explic că, în cel mai bun caz, datele pe care nu voiau să le vadă nimeni nu puteau fi nici şterse şi nici suprascrise: mâzgălite într-un fel, cu date aleatorii sau pseudoaleatorii până când originalul era declarat imposibil de citit. Dar, am avertizat eu, chiar şi această abordare avea propriile dezavantaje, întotdeauna exista şansa ca sistemul lor de operare să facă tacit o copie a fişierului pe care ei sperau să-l şteargă şi să o ascundă într-un ungher al unei stocări temporare la care nu aveau acces.

A fost momentul în care am pivotat spre criptare.

Când vrei să protejezi ceva, ştergerea este un vis pentru cel ce supraveghează şi un coşmar pentru cel supravegheat. Însă criptarea este, sau ar trebui să fie, o realitate pentru toată lumea în orice situaţie. Este singura protecţie reală împotriva supravegherii. Dacă toată unitatea voastră de stocare este criptată de la bun început, inamicii voştri nu pot scotoci prin ea în căutare de fişiere şterse sau de orice altceva – doar dacă nu cumva au cheia de criptare. Dacă toate e-mailurile din căsuţa voastră sunt criptate, Google nu le poate citi ca să vă facă profilul – doar dacă nu cumva are cheia de criptare. Dacă toate

comunicaţiile voastre care trec prin reţele ostile australiene, britanice, americane, chineze sau ruseşti sunt criptate, spionii nu le pot citi decât dacă au cheia de criptare. Acesta este principiul de bază al criptării: toată puterea, în mâna celui ce deţine cheia.

Criptarea funcţionează, am explicat eu, după metoda algoritmului. Un algoritm de criptare sună intimidam şi cu siguranţă arată intimidant când este scris, însă conceptul lui este destul de elementar. Este o metodă matematică de transformare reversibilă a informaţiei – precum e-mailurile voastre, apelurile telefonice, fotografiile, filmele şi fişierele – în aşa fel încât devine incomprehensibilă pentru oricine nu are o copie a cheii de criptare. Puteţi să vă gândiţi la algoritmul modern de criptare ca la o baghetă magică pe care o fluturaţi deasupra unui document ca să schimbaţi fiecare literă într-o limbă pe care numai voi şi cei în care aveţi încredere o pot citi, iar la cheia de criptare, ca la cuvintele magice unice care desăvârşesc incantaţia şi pun bagheta la treabă. Nu contează câţi oameni ştiu că aţi folosit o baghetă, câtă vreme ţineţi secrete propriile voastre cuvinte magice faţă de oamenii în care nu aveţi încredere.

Algoritmii de criptare sunt, de fapt, doar seturi de probleme matematice incredibil de dificil de rezolvat chiar şi pentru computere şi imposibile pentru oameni. Cheia de criptare este unicul indiciu care permite unui computer să rezolve acel set de probleme matematice folosit. Trimiteţi datele lizibile, numite text simplu, la unul dintre capetele algoritmului de criptare, şi păsărească incomprehensibilă, denumită text cifrat, vine la celălalt capăt. Atunci când cineva vrea să citească textul cifrat, îl trimite înapoi în algoritm împreună cu – esenţial – cheia corectă, şi textul simplu îşi face apariţia din nou. În vreme ce unii algoritmi oferă grade diferite de protecţie, siguranţa unei chei de criptare este adesea bazată pe lungimea sa, care indică nivelul de dificultate implicat în rezolvarea problemei de matematică ce stă la baza algoritmului. În algoritmii care

corelează chei mai lungi cu o securitate sporită, îmbunătăţirea este exponenţială. Dacă presupunem că un atacator petrece o zi întreagă ca să spargă o cheie de 64 de biţi – care amestecă datele voastre în 264 feluri posibile (18.446.744.073.709.551.616 permutaţii unice) –, atunci va avea nevoie de dublul perioadei, două zile, ca să spargă o cheie de 65 de biţi, şi de patru zile ca să spargă o cheie de 66 de biţi. Ca să spargă o cheie de 128 de biţi va avea nevoie de o perioadă de 264 ori mai lungă decât o zi sau de cincizeci de milioane de miliarde de ani. Până atunci, poate că eu voi fi fost achitat.

În comunicarea mea cu jurnaliştii, am folosit chei de 4096 şi 8192 de biţi. Asta însemna că, în lipsa unor inovaţii majore în tehnologia informatică sau a unei redefiniri fundamentale a principiilor pe baza cărora numele sunt luate în calcul, nici măcar toţi criptanaliştii de la NSA, folosind toată puterea de calcul a lumii pusă laolaltă, nu ar fi fost în stare să intre în hardul meu. Din acest motiv, criptarea este cea mai bună şansă pentru a lupta cu orice fel de supraveghere. Dacă toate datele noastre, inclusiv comunicaţiile noastre ar fi cifrate în acest fel, de la un capăt la altul (de la expeditor la destinatar), atunci niciun guvern – nicio entitate imaginabilă din perspectiva cunoştinţelor noastre actuale de fizică, de fapt – nu ar fi capabil să le înţeleagă. Guvernul poate încă să intercepteze şi să colecteze semnalele, dar va intercepta şi colecta exclusiv zgomot. Criptându-ne comunicaţiile, le vom şterge, de fapt, din memoria oricărei entităţi cu care avem de-a face. Le-ar retrage efectiv permisiunea celor care nu o primiseră de la bun început.

Orice guvern care speră să acceseze comunicaţii criptate are doar două opţiuni: fie să-i vâneze pe deţinătorii de chei, fie să vâneze cheile. În primul caz, ar putea pune presiune asupra unor producători de dispozitive, ca să vândă în mod intenţionat produse care realizează o falsă criptare, sau ar putea să inducă în eroare organizaţiile internaţionale de standardizare ca să accepte

agloritmi imperfecţi de criptare, care să conţină „portiţe” sau puncte secrete de acces.

În al doilea caz, pot să lanseze atacuri ţintite împotriva punctelor finale ale acelor comunicaţii – hardware-ul sau software-ul care realizează procesul de criptare. Deseori aceasta înseamnă să exploateze o vulnerabilitate de a cărei creare nu au fost responsabili, ci pe care doar au găsit-o şi au exploatat-o ca să vă spargă cheile de criptare – o tehnică iniţiată de infractori, însă astăzi îmbrăţişată de marile puteri de stat, chiar dacă asta înseamnă să păstreze cu bună ştiinţă găuri devastatoare în securitatea cibernetică a unei infrastructuri internaţionale esenţiale.

Cel mai bun mijloc de care dispunem pentru a le păstra în siguranţă se numeşte *zero-knowledge* – „cunoaştere zero”, o metodă care asigură că orice date pe care încercaţi să le stocaţi extern – să spunem, de exemplu, pe platforma cloud a unei companii – sunt criptate de un algoritm rulat pe dispozitivul vostru înainte să fie încărcate, iar cheia nu este niciodată distribuită. În schema de *zero-knowledge*, cheile se află în mâinile utilizatorilor şi numai acolo. Nicio companie, nicio agenţie şi niciun duşman nu le poate atinge

Cheia mea pentru secretele NSA a mers dincolo de *zero-knowledge*: era o cheie zero-knowledge compusă din mai multe chei *zero-knowledge*.

V-o puteţi imagina astfel: să spunem că, la finalul prelegerii mele de la criptopetrecere, am rămas lângă ieşire câtă vreme fiecare dintre cei douăzeci de oameni din public părăsea sala. Acum, imaginaţi-vă că, de fiecare dată când unul dintre ei trecea prin uşă spre noaptea din Honolulu, eu le şopteam un cuvânt în ureche – un singur cuvânt pe care nimeni altcineva nu îl putea auzi şi pe care aveau voie să îl repete atunci când erau cu toţii împreună, din nou, în aceeaşi cameră. Numai aducându-i înapoi pe toţi cei douăzeci de indivizi şi făcându-i să repete cuvintele în ordinea în care le-am distribuit eu la început, ar putea

cineva să reasambleze complet incantaţia de douăzeci de cuvinte. Dacă o singură persoană îşi uita cuvântul sau dacă ordinea recitării lor era într-un fel sau altul diferită de ordinea distribuirii lor, nu era aruncată nicio vrajă, nu se întâmpla nicio magie.

Cheile mele pentru hardul care conţinea dezvăluirile semănau cu acest aranjament, cu un şiretlic: în timp ce distribuiam cele mai multe bucăţi ale incantaţiei, reţineam una pentru mine. Bucăţile vrăjii mele erau ascunse peste tot, dar, dacă distrugeam singura piesă pe care o păstrasem pentru mine, distrugeam întregul meu acces către secretele NSA pentru totdeauna.

25

BĂIATUL

Numai privind retrospectiv, pot aprecia cât de sus s-a ridicat steaua mea. De la un student care nu era în stare să vorbească la clasă, ajunsesem profesorul limbajului unei noi ere, de la copilul unor părinţi modeşti, de clasă mijlocie din Beltway, la omul care trăia izolat şi făcea atât de mulţi bani, încât îşi pierduseră sensul. În cei doar şapte ani ai carierei mele, urcasem de la întreţinerea serverelor locale, la realizarea şi implementarea de sisteme funcţionale la nivel global – de la paza cimitirelor, până la portarul de la puzzle palace.

Dar întotdeauna există un pericol în a permite chiar şi celei mai calificate persoane să se ridice prea sus, prea repede, înainte să aibă destul timp ca să devină cinică şi să îşi abandoneze idealismul. Ocupam una dintre cele mai neaşteptate poziţii omnisciente în cadrul IC – spre treapta de jos a scării manageriale, dar sus, în ceruri, în termeni de acces. Şi în vreme ce asta îmi oferea abilitatea fenomenală şi, la drept vorbind, nemeritată de a observa IC în deplinătatea sa macabră, mă făcea mai curios ca niciodată în legătură cu singurul aspect pe care încă îl găseam ca fiind evaziv: limita absolută a celui spre care agenţia îşi putea îndrepta privirea. Exista o limită stabilită nu atât în politică sau regulament, cât în capacităţile

nemiloase şi inflexibile a ceea ce ştiam acum că este un mecanism ce se întindea în toată lumea. Exista cineva pe care acest mecanism nu îl supraveghea? Exista un loc în care acest mecanism nu ajungea?

Singurul mod de a afla răspunsul era să cobor, să abandonez locul atotvăzător în favoarea viziunii înguste a unei funcţii operaţionale. Angajaţii NSA care aveau accesul cel mai liber la secretele în forma lor cea mai brută erau aceia care şedeau în scaunul de operator şi scriau în computerele lor numele indivizilor care deveniseră suspecţi, străini şi cetăţeni americani. Pentru un motiv ori altul, sau pentru niciun motiv, aceşti indivizi deveniseră ţinta examinării amănunţite din partea agenţiei, cu NSA interesată să afle totul despre ei şi comunicaţiile lor – nu doar metadatele, ci şi conţinutul lor. Destinaţia mea supremă, o ştiam, era tocmai punctul exact al acestei interfeţe – punctul exact unde statul îşi îndreaptă privirea spre oameni, iar oamenii nu sunt conştienţi.

Programul care permitea acest acces se numea XKEYSCORE, care probabil este mai bine înţeles ca un motor de căutare care le permite analiştilor să caute prin toate datele din viaţa voastră. Imaginaţi-vă un fel de Google care, în loc să vă arate pagini din internetul public, returnează rezultate din e-mailul vostru particular, din discuţiile particulare, fişierele particulare, totul. Deşi am citit destul despre acest program ca să înţeleg cum funcţiona, nu îl folosisem încă şi mi-am dat seama că trebuia să ştiu mai multe despre el. Urmărind XKEYSCORE, căutam o confirmare în legătură cu gradul de supraveghere abuzivă a NSA – genul acela de confirmare pe care nu îl primeşti din documente, ci doar din experienţa nemijlocită.

Unul dintre puţinele birouri din Hawaii cu veritabil acces nestingherit la XKEYSCORE era Centrul de Operaţii pentru Ameninţările Naţionale. NTOC funcţiona într-o nouă clădire de birouri în plan deschis, strălucitoare, deşi lipsită de suflet, pe care NSA o numise oficial Clădirea

Rochefort, după Joseph Rochefort, legendarul criptanalist de marină din cel de Al Doilea Război Mondial care reuşise să spargă codurile japonezilor. Majoritatea angajaţilor ajunsese să îi spună Roach Fort sau simplu „Gândacul”. Pe vremea când aplicam pentru o slujbă aici, părţi din Gândacul erau încă în construcţie şi mi-am *j* amintit instantaneu de prima mea slujbă autorizată la CASL: acesta era destinul meu, să îmi încep şi să îmi închei cariera la IC în clădiri neterminate.

Pe lângă faptul că adăpostea toţi translatorii şi analiştii din Hawaii ai agenţiei, Gândacul mai găzduia şi filiala locală a diviziei de Operaţiuni de Acces Autorizate (TAO). Aceasta era echipa NSA responsabilă să intre de la distanţă în computerele oamenilor pe care analiştii îi selectaseră ca ţinte – echivalentul agenţiei pentru echipe de spărgători care pe vremuri se strecurau în casele duşmanilor ca să planteze microfoane şi să găsească materiale compromiţătoare. Principala sarcină a NTOC era, în schimb, să monitorizeze şi să împiedice activitatea omologilor străini ai TAO – cu alte cuvinte, contraspionaj cibernetic. Norocul a făcut ca NTOC să aibă un post liber de contractant la Booz Allen Hamilton, un job eufemistic descris ca „analist de infrastructură” Postul presupunea folosirea întregului spectru de instrumente de supraveghere în masă ale NSA, inclusiv XKEYSCORE, monitorizarea a ceea ce ţintele făceau pe „infrastructura” vizată, internetul.

Cu toate că făceam ceva mai mulţi bani la Booz, în jur de 120.000 de dolari pe an, am considerat-o ca fiind o retrogradare – prima din multele odată ce am început ultima coborâre, aruncând peste bord căile de acces, autorizaţiile şi privilegiile agenţiei. Eram un inginer care devenea un analist, care în cele din urmă avea să devină un exilat, o ţintă a aceleiaşi tehnologii pe care odată o controlam. Din această perspectivă, pierderea prestigiului părea destul de minoră. Din această perspectivă, totul părea destul de minor, de vreme ce traseul vieţii mele se

arcuia în jos spre pământ, accelerând spre punctul de impact care avea să îmi încheie cariera, relaţia, libertatea şi, posibil, chiar viaţa.

Am hotărât să îmi scot arhivele din tară şi să le predau jurnaliştilor pe care îi contactasem, însă înainte de a putea chiar să meditez la logistica acestui act, trebuia să salut nişte oameni. Trebuia să zbor spre est spre, DC şi să petrec câteva săptămâni întâlnindu-mă şi salutându-i pe noii mei şefi şi colegi, care nutreau speranţe înalte pentru felul în care ar fi putut pune în practică profunda mea înţelegere a anonimizării Online, pentru a le demasca ţintele lor mai inteligente. Asta m-a adus înapoi acasă, în Beltway, pentru ultima dată şi înapoi la locul primei întâlniri cu o instituţie care pierduse controlul: Fort Meade. De data aceasta veneam ca un om din interior.

Ziua care a marcat maturizarea mea, cu doar mai bine de zece ani tumultuoşi înainte, i-a schimbat în profunzime nu doar pe oamenii care lucrau în sediile NSA, ci şi locul în sine. Am observat acest lucru pentru prima dată când am fost oprit în maşina mea de închiriat, în timp ce încercam să ies de pe Canine Road ca să intru într-una dintre parcările agenţiei, care în amintirea mea încă urla de panică, sonerii, claxoane şi sirene. După 11 Septembrie, toate drumurile care duceau spre sediile NSA fuseseră închise definitiv pentru oricine nu poseda unul dintre ecusoanele speciale ale IC, ce atârna acum la gâtul meu.

Ori de câte ori nu eram ocupat să flatez conducerea NTOC la sediu, îmi petreceam timpul învăţând tot ce puteam – schimbând biroul cu analişti care se ocupau cu diferite programe şi diferite genuri de ţinte, în aşa fel încât să fiu în stare să predau echipei mele din Hawaii diferitele feluri în care instrumentele agenţiei puteau fi folosite. Cel puţin asta era explicaţia oficială pentru curiozitatea mea, care ca mai mereu depăşea cerinţele şi câştiga recunoştinţa celor înclinaţi spre tehnologie. Ei, în schimb, erau mai dornici ca niciodată să demonstreze puterea maşinăriilor pe care le dezvoltaseră, fără să manifeste nici

cea mai mică remuşcare în legătură cu felul în care acea putere era pusă în practică. În vreme ce la sediu, la rândul meu, eram supus unei serii de teste privind utilizarea corespunzătoare a sistemului, care semănau mai multcu nişte exerciţii de respectare a reglementărilor ori a scuturilor procedurale decât cu un instructaj folositor. Ceilalţi analişti mi-au spus că, de vreme ce pot da aceste teste de câte ori aveam nevoie, nu trebuia să mă deranjez să învăţ: „Bifează doar căsuţele până ajungi să treci”.

NSA descria XKEYSCORE, în documentele pe care le-am dat mai târziu jurnaliştilor, ca fiind unealta sa cea mai „cuprinzătoare”, folosită pentru a căuta „aproape orice face un utilizator pe internet” Specificaţiile tehnice pe care le-am studiat erau mult mai detaliate, arătând exact cum poate fi realizat acest lucru – „pachetizare” şi „sesiunizare”, sau tăind datele sesiunilor online ale unui utilizator în pachete uşor de gestionat pentru analiză –, însă nimic nu mă putea pregăti pentru a vedea totul în acţiune.

Mai simplu spus, era cel mai apropiat lucru de o construcţie ştiinţifico-fantastică pe care îl văzusem în adevărul ştiinţific: o interfaţă care îţi permite să tastezi adresa aproape oricărei persoane, numărul de telefon sau adresa IP, şi efectiv să răsfoieşti istoria recentă a activităţii sale online. În unele cazuri puteai chiar să redai înregistrări ale sesiunilor lor online, în aşa fol încât ecranul la care te uiţi era ecranul lor, indiferent ce se afla pe desktopul lor. Le puteai citi e-mailurile, istoricul browserului, istoricul căutărilor, postările de pe social media, totul. Puteai instala notificări care apăreau în clipa în care o persoană sau un dispozitiv de care erai interesat devenea activ pe internet în acea zi. Şi puteai să te uiţi prin pachetele de date pe internet şi să vezi interogaţiile de căutare ale unei persoane apărând literă cu literă, de vreme ce atât de multe pagini transmiteau fiecare literă de parcă ar fi fost tastată. Era ca şi cum ai fi urmărit un program de autocompletare a cuvintelor, în vreme ce

literele şi cuvintele apăreau pe ecran. Însă inteligenţa care stătea în spatele acelei tastări nu era artificială, ci umană: acesta era un program de completare umană.

Săptămânile pe care le-am petrecut la Fort Meade şi scurtul stagiu de la Booz în Hawaii, au fost singurele ocazii în care am văzut, la prima mână, cum erau comise de fapt abuzurile despre care citisem înainte în documentele interne. Faptul că le-am văzut comise m-a făcut să înţeleg cât de izolată fusese poziţia mea la nivelul sistemelor de la punctul zero al prejudiciului iminent. Puteam doar să îmi imaginez nivelul de izolare al conducerii agenţiei sau chiar al preşedintelui Statelor Unite.

Nu am tastat numele directorului agenţiei sau al preşedintelui în XKEYSCORE, însă după suficient timp în sistem, mi-am dat seama că aş fi putut. Comunicaţiile tuturor se aflau în sistem – ale tuturor. Iniţial îmi era teamă că, dacă le-aş fi căutat în cele mai ţ *7* T

Înalte eşaloane ale statului, aş fi fost prins şi concediat sau chiar mai rău. Însă era surprinzător de simplu să deghizezi o interogaţie privind chiar cea mai importantă personalitate codificând doar termenii de căutare într-un format care ar fi sunat ca o păsărească pentru oameni, dar ar fi fost perfect inteligibilă pentru XKEYSCORE. Dacă unul dintre auditorii care aveau răspunderea revizuirii căutărilor se deranja măcar să se uite cu atenţie, ar fi văzut doar un fragment dintr-un cod disimulat, în vreme ce eu aş fi putut să parcurg cele mai personale activităţi ale unui judecător al Curţii Supreme ori ale unui congresmen.

Din câte mi-am dat seama, niciunul dintre noii mei colegi nu intenţiona să abuzeze atât de mult de puterile lor, cu toate că, dacă ar fi făcut-o, nu ar fi spus nimănui. În orice caz, când majoritatea analiştilor se gândeau să abuzeze de sistem, erau mult mai puţin interesaţi de ceea ce le-ar putea aduce din punct de vedere profesional, decât de ceea ce le-ar putea oferi din punct de vedere personal. Aceasta a dus la practica denumită LOVEINT, o glumă

proastă despre HUMINT şi SIGINT şi o batjocură adusă inteligenţei, în care analiştii foloseau programele agenţiei ca să îşi supravegheze iubirile actuale sau foste, dar şi pasiunile mai trecătoare – citindu-le e-mailurile, ascultându-le convorbirile telefonice şi urmărindu-le online. Angajaţii NSA ştiau că numai cei mai proşti analişti erau vreodată prinşi asupra faptei. Şi cu toate că legea prevedea că oricine se angajează în orice fel de supraveghere în scop personal poate fi închis pentru cel puţin un deceniu, nimeni din istoria agenţiei nu a fost condamnat nici măcar la o zi de închisoare pentru acea infracţiune. Analiştii au înţeles că guvernul nu îi va pune public sub acuzare, pentru că nu prea poţi condamna pe cineva care abuzează de sistemul tău de supraveghere în masă dacă refuzi să recunoşti existenta sistemului însuşi.

Costurile evidente ale unei astfel de politici mi-au devenit clare în timp ce şedeam de lângă peretele din spate al „seifului” V22 din sediul NSA, împreună cu doi dintre cei mai talentaţi analişti de infrastructură, ale căror spaţii de lucru fuseseră decorate cu o fotografie de doi metri a faimosului wookie din *Star Wars*, Chewbacca. Mi-am dat seama, în timp ce unul dintre ei îmi explica detaliile rutinei de securitate ale ţintelor lui, că interceptarea nudurilor era un fel de monedă informală a biroului, pentru că amicul lui se tot răsucea cu scaunul şi ne întrerupea cu un zâmbet, spunând „Uită-te la *ea*!” Instructorul meu răspundea invariabil: „Bonus!” Sau: „Tare!” Regula nescrisă de tranzacţionare părea să fie că, dacă găseai un instantaneu sau un film nud al unei ţinte interesante – sau a cuiva care comunica cu ţinta –, trebuia să le arăţi celorlalţi băieţi, cel puţin câtă vreme nu se aflau doamne de faţă. Aşa ştiai că poţi avea încrede în celălalt: împărtăşindu-vă unul altuia infracţiunile.

Există un aspect pe care ajungeţi să îl înţelegeţi foarte iute atunci când folosiţi XKEYSCORE, şi anume acela că aproape toţi oamenii din lume care sunt online au cel puţin două lucruri în comun: toţi se uită la filme porno

din când în când şi toţi stochează poze şi filme cu familiile lor. Asta era adevărat pentru practic toţi oameni de orice gen, etnie, rasă sau vârstă – de la cel mai ticălos terorist, la cel mai amabil vârstnic, care ar putea fi bunicul celui mai ticălos terorist ori părintele ori vărul lui.

Chestiunile familiale au fost cele care m-au impresionat. Îmi amintesc de un anumit copil, un băieţel din Indonezia. Tehnic, n-ar fi trebuit să fiu interesat de acest băieţel, însă eram, pentru că angajatorii mei erau interesaţi de tatăl lui. Studiasem folderele ţintă partajate ale unui analist „persona", ceea ce însemna cineva care în general îşi petrece cea mai mare parte a zilei cercetând artefacte precum jurnale de chat şi căsuţe de Gmail şi mesageria Facebook în locul cel mai ascuns sau mai dificil, trafic tipic pentru un hacker sau un analist de infrastructură.

Tatăl băiatului, la fel ca tatăl meu, era inginer – însă, spre deosebire de tata, tipul nu făcea parte din aparatul guvernamental sau din armată. Era doar un profesor obişnuit care fusese prins în plasa supravegherii. Nici măcar nu îmi amintesc cum sau de ce a ajuns în atenţia agenţiei, în afară de faptul că trimisese o cerere de angajare la o universitate din Iran. Motivele suspiciunii erau adeseori slab documentate, dacă asta se întâmpla vreodată, iar conexiunile puteau fi incredibil de subţiri – „considerat a fi posibil asociat cu „după care urma numele unei organizaţii internaţionale care putea fi orice, de la o organizaţie de standardizare în telecomunicaţii sau UNICEF şi până la ceva despre care chiar poţi admite că reprezintă o ameninţare.

Selecţiuni din comunicaţiile bărbatului fuseseră scoase din traficul de internet şi asamblate în foldere – aici se afla şi copia letală a CV-ului trimis universităţii suspecte, aici se aflau mesajele lui, istoricul browserului său web, aici se afla corespondenţa de săptămâna trecută sau mai mult, atât cea trimisă, cât şi cea primită, legată de adresele IP. Aici se aflau coordonatele unei „geo

împrejmuiri” pe care analistul o plasase în jurul lui ca să îi ia urma, dacă se îndepărta prea mult de casă sau dacă poate călătorea până la universitate pentru un interviu.

Apoi aici se aflau şi pozele lui şi un film. Şedea în faţa unui computer, aşa cum şedeam şi eu în faţa computerului meu. Cu excepţia faptului că avea în poală un copil, un băiat în scutece.

Tatăl încerca să citească ştirile, însă copilul se tot sucea, lovind tastele şi chicotind. Microfonul intern al computerului a captat chicotitul şi iată-mă pe mine cum îl ascultam în căşti. Tatăl l-a strâns mai tare în braţe pe băiat, iar băiatul s-a îndreptat şi s-a uitat cu ochii lui oblici şi întunecaţi direct spre camera computerului – n-am putut trece peste senzaţia că se uita drept la mine. Deodată mi-am dat seama că îmi ţinusem respiraţia. Am închis sesiunea, m-am ridicat de la computer şi am ieşit din birou ca să merg la toaletă de pe hol, cu capul în jos şi căştile pe cap, cu cablul târându-se în urma mea.

Totul în legătură cu acel copil, totul în legătură cu tatăl lui mi-a adus aminte de propriul meu tată, cu care m-am întâlnit ca să iau cina într-o seară în timpul stagiului meu la Fort Meade. Nu îl mai văzusem de o vreme, însă acolo, în toiul cinei, printre îmbucături de salată Caesar şi guri de limonadă, m-am gândit că nu îmi voi mai vedea familia niciodată. Ochii îmi erau uscaţi – mă controlam cât de mult puteam –, însă înăuntrul meu eram devastat. Ştiam că, dacă i-aş fi spus ceea ce aveam de gând să fac, ar fi chemat poliţia. Sau mi-ar fi spus că sunt nebun şi m-ar fi internat într-un spital de boli mintale. Ar fi făcut tot ceea ce ar fi considerat că trebuie să facă pentru a mă împiedica să comit cea mai gravă greşeală.

Nu puteam decât să sper că mândria avea să îi vindece rana în timp.

Întorcându-ne înapoi în Hawaii, în perioada dintre martie şi mai 2013, un sentiment al sfârşitului îmi copleşea aproape fiecare experienţă şi, cu toate că experienţele însele ar putea părea banale, ele mi-au netezit calea. Era

mult mai puţin dureros să mă gândesc că asta era ultima dată când aveam să mă opresc la restaurantul indian în Mililani sau să trec pe la galeria de artă hackerspace din Honolulu ori să stau doar pe acoperişul maşinii mele şi să urmăresc pe cerul nopţii stelele căzătoare, decât să mă gândesc că mai aveam doar o lună împreună cu Lindsay sau doar o săptămână de dormit şi de trezit lângă ea, încercând totuşi să păstrez distanţa faţă de ea, de teamă să nu cedez.

Pregătirile pe care le-am făcut erau ale unui om pe cale să moară. Mi-am golit conturile bancare, mi-am pus banii într-o veche cutie de metal pentru muniţie pentru ca Lindsay să o găsească, iar guvernul să nu îi poată confisca. M-am învârtit prin casă, ducând la bun sfârşit sarcini de mult amânate, cum ar fi să repar fereastra şi să schimb becurile. Am şters vechile computere criptate, reducându-le la nişte carcase tăcute ale unor vremuri mai bune. Pe scurt, mi-am pus în ordine afacerile, încercând să uşurez totul pentru Lindsay sau să îmi uşurez conştiinţa, care periodic îşi muta loialitatea de la lumea care nu i-o câştigase şi la femeia care o câştigase şi până la familia pe care o iubeam.

Totul era îmbibat cu acest sentiment al deznodământului şi totuşi existau momente când părea că niciun deznodământ nu se contura şi că planul pe care îl pusesem la cale se prăbuşea. Era greu să îi conving pe jurnalişti să vină la o întâlnire, în mare parte pentru că nu le puteam spune cu cine urmau să se întâlnească şi nici, pentru o vreme cel puţin, unde şi când avea să se întâmple. Trebuia să iau în calcul varianta că nu vor veni niciodată sau că vor veni, dar că vor renunţa. În cele din urmă am hotărât ca, dacă una dintre aceste variante se va întâmpla, voi abandona pur şi simplu planul şi mă voi întoarce la lucru şi la Lindsay ca şi cum totul ar fi fost normal, în aşteptarea unei noi şanse.

În escapadele mele wardrive spre şi dinspre Kunia – o călătorie de douăzeci de minute care putea deveni o

vânătoare de comori Wi-fi de două ore –, cercetam diverse ţări, încercând să găsesc un loc pentru întâlnirea cu jurnaliştii. Mă simţeam de parcă mi-aş fi ales închisoarea, sau mai degrabă mormântul. Toate ţările din organizaţia Cinci Ochi erau în mod evident excluse. De fapt, întreaga Europă era exclusă, pentru că nu puteai fi sigur că ţările sale respectă legislaţia internaţională împotriva extrădării celor acuzaţi de crime politice, confruntate cu ceea ce cu siguranţă era presiunea americană considerabilă. Africa şi America Latină erau de asemenea zone restricţionate – Statele Unite puteau acţiona acolo nepedepsite datorită slăbiciunii autorităţii locale. În Rusia era exclus pentru că era Rusia, iar China era China: amândouă se situau total în afara perimetrului. Guvernul Statelor Unite n-ar fi trebuit să facă nimic ca să mă discrediteze decât să arate spre hartă. Perspectiva ar fi fost şi mai proastă în Orientul Mijlociu. Câteodată se părea că cea mai mare lovitură a vieţii mele nu a fost aceea de a jefui NSA, ci mai degrabă de a încerca să găsesc un loc de întâlnire suficient de independent pentru a ţine la distanţă Casa Albă şi destul de liber ca să nu se amestece în activităţile mele.

Procesul de eliminare mi-a lăsat doar Hong Kong. În termeni de geopolitică, era cel mai apropiat de noţiunea de ţara nimănui, însă cu o presă vie şi o cultură a protestului, ca să nu mai amintesc de internetul fără filtre. Era o ciudăţenie, o metropolă rezonabil de liberală, a cărei autonomie nominală m-ar fi ţinut la distanţă de China şi ar fi restrâns ţ ţţ capacitatea Beijingului de a lua măsuri publice împotriva mea sau a jurnaliştilor – cel puţin imediat –, dar a cărei existentă de facto în sfera de influentă a ţ;

Beijingului ar împiedica posibilitatea unei intervenţii unilaterale a Statelor Unite. Într-o ţ situaţie care nu promitea deloc siguranţă, era suficient să am garanţia timpului. Exista probabilitatea ca lucrurile să nu se termine bine pentru mine, în orice caz, tot ceea ce puteam să sper era să scot dezvăluirile înainte de a fi prins.

În ultima dimineaţă în care m-am trezit alături de Lindsay, ea pleca într-o excursie cu cortul în Kauai – o ieşire scurtă cu prietenii pe care am încurajat-o să o facă. Am stat întinşi în pat şi am strâns-o prea tare în braţe, iar când m-a întrebat, cu o mirare somnoroasă, de ce eram deodată atât de afectuos după luni întregi de răceală înstrăinată, mi-am cerut iertare. I-am spus cât de rău îmi părea pentru cât de ocupat şi cât de distant fusesem şi că avea să îmi fie dor de ea – ea a fost cea mai bună persoană pe care am întâlnit-o în viaţa mea. A zâmbit, m-a sărutat în grabă pe obraz, după care s-a sculat ca să împacheteze.

În clipa în care a ieşit pe uşă, am început să plâng, pentru prima dată după ani întregi. Mă simţeam vinovat de orice, în afară de lucrurile de care avea să mă acuze guvernul meu, şi în special vinovat pentru lacrimile mele, pentru că ştiam că durerea mea nu era nimic în comparaţie cu durerea pe care i-o provocam femeii pe care o iubeam sau cu durerea şi tulburarea pe care le provocam familiei mele.

Cel puţin eu aveam avantajul de a şti ceea ce urma să se întâmple. Lindsay avea să se întoarcă din excursia ei şi să vadă că am plecat, aparent pentru o sarcină de serviciu, iar mama va aştepta pur şi simplu în uşă. O invitasem pe mama să ne viziteze, într-o mişcare atât de neobişnuită, încât probabil că se aşteptase la un alt fel de surpriză – şi anume anunţul cum că eu şi Lindsay ne-am logodit. Mă simţeam groaznic din cauza falselor pretexte şi m-am crispat de durere la gândul dezamăgirii ei, însă îmi spuneam mereu că aveam dreptate. Mama avea să aibă grijă de Lindsay, iar Lindsay avea să aibă grijă de ea. Fiecare va avea nevoie de forţa celeilalte ca să facă fată furtunii ce se anunţa.

La o zi după plecarea lui Lindsay, mi-am luat un concendiu medical de urgenţă de la serviciu, motivând epilepsia, şi mi-am împachetat un bagaj sărăcăcios şi patru laptopuri: comunicaţii securizate, comunicaţii normale, distracţie şi un „airgap” (un computer care nu a fost şi nu

urma să fie niciodată online). Mi-am lăsat telefoanele inteligente pe blatul din bucătărie, lângă un carneţel pe care am mâzgălit cu pixul: *Am fost chemat la lucru. Te iubesc*. L-am semnat cu porecla, Echo. Apoi am plecat la aeroport şi am cumpărat cu bani gheaţă un bilet pentru următorul zbor spre Tokyo. La Tokyo, am cumpărat tot cu bani gheaţă un alt bilet, şi pe 20 mai am ajuns în Hong Kong, oraşul în care lumea a făcut cunoştinţă cu mine.

26

HONG KONG

Atracţia psihologică profundă a jocurilor, care nu sunt decât o serie de provocări de dificultate crescândă, este credinţa că pot fi câştigate. Nicăieri nu mi-a fost asta mai clar decât în cazul cubului Rubik, care satisface o fantezie universală: aceea că, dacă munceşti destul de mult şi treci prin toate posibilităţile, tot ceea ce pare în lume amestecat şi incoerent se va aşeza la locul lui şi se va alinia perfect, că ingeniozitatea umană este suficientă pentru a transforma sistemul cel mai distrus şi haotic în ceva logic şi ordonat, unde fiecare faţetă a spaţiului tridimensional străluceşte într-o uniformitate perfectă.

Aveam un plan – aveam mai multe planuri – în care o singură greşeală ar fi însemnat să fiu prins şi cu toate acestea nu fusesem: am reuşit să plec de la NSA, am reuşit să plec din ţară. Învinsesem jocul. După toate standardele pe care mi le puteam imagina, partea grea se încheiase. Însă imaginaţia mea nu fusese prea bună, pentru că jurnaliştii pe care îi chemasem la întâlnire nu au venit. Continuau să amâne, să găsească motive şi să se scuze.

Ştiam că Laura Poitras – căreia îi trimisesem deja câteva documente şi promisiunea că va primi mai multe – era pregătită să zboare în orice moment de la New York către orice destinaţie, însă nu venea singură. Era ocupată, încercând să îl convingă pe Glenn Greenwald să se angajeze, încercând să îl facă să cumpere un laptop pe care să nu îl conecteze la internet. Încercând să îl facă să instaleze programe de criptare ca să putem comunica mai

bine. Şi iată-mă în Hong Kong, uitându-mă la ceas cum se scurg orele, uitându-mă la calendar cum trec zilele, rugându-mă şi milogindu-mă: *Vă rog, veniţi înainte ca NSA să îşi dea seama că am lipsit prea mult de la serviciu*. Era greu să mă gândesc cât de departe mersesem numai ca să înfrunt posibilitatea de a fi lăsat cu ochii în soare în Hong Kong. Am încercat să găsesc puţină simpatie pentru aceşti jurnalişti care păreau prea ocupaţi sau prea nervoşi ca să îşi blocheze toate planurile de călătorie, însă apoi mi-am adus aminte cât de puţin din materialul pentru care eu riscam totul avea să ajungă la public dacă poliţia îşi făcea apariţia prima. M-am gândit la familia mea şi la Lindsay şi la cât de nesăbuit am fost să îmi pun viaţa în mâinile unor oameni care nici măcar nu ştiau cum mă cheamă.

M-am baricadat într-o cameră din hotelul Mira, pe care l-am ales pentru poziţia lui centrală într-o zonă aglomerată de cumpărături şi afaceri. Am agăţat la uşă semnul „Nu deranjaţi”, ca să ţin la distanţă cameristele şi am îngrămădit mai multe perne lângă uşă, ca să opresc orice dispozitive de supraveghere care ar fi putut fi strecurate înăuntru. Timp de zece zile, nu am ieşit din cameră de teamă să nu-i ofer unui spion străin ocazia să se strecoare înăuntru şi să pună microfoane. Miza fiind atât de mare, singura mişcare pe care am făcut-o a fost să aştept. Am transformat camera în centrul de operaţiuni al unui om amărât, inima invizibilă a reţelei de tuneluri criptate de internet prin care trimiteam cereri din ce în ce mai insistente spre emisarii absenţi ai presei noastre libere. Apoi şedeam la fereastră sperând să primesc răspuns, uitându-mă spre frumosul parc pe care nu îl vizitasem niciodată. Când Laura şi

Glenn au venit în cele din urmă, mâncasem fiecare sortiment din meniul pentru room-service.

Nu pot spune că în acea săptămână şi jumătate am stat doar să scriu mesaje linguşitoare. Am încercat de asemenea să organizez ultima prezentare pe care aveam să o fac – am verificat arhivele, imaginându-mi cum le-aş

putea explica mai bine jurnaliştilor conţinutul lor în intervalul de timp limitat pe care îl aveam la dispoziţie împreună. Era o problemă interesantă: cum să le spun cât mai convingător unor oameni ce nu se pricepeau la tehnică şi care erau mai mult ca siguri tentaţi să fie sceptici faţă de mine, faptul că Guvernul Statelor Unite supraveghea lumea şi metodele prin care făcea asta. Am adunat dicţionare de termeni de specialitate precum „metadată" şi „vehicul de comunicaţii". Am adunat glosare de acronime şi abrevieri: CCE, CSS; DNI, NOFORN. Am hotărât să nu explic cu ajutorul tehnologiei ori al sistemelor, ci cu ajutorul programelor de supraveghere – în esenţă, cu ajutorul poveştilor –, în încercarea de a vorbi pe limba lor. Însă nu mă puteam decide ce poveste să le-o ofer prima şi le răsfoiam în continuare, încercând să pun cele mai rele infracţiuni în cea mai bună ordine.

Trebuia să găsesc o cale să îi ajut măcar pe Laura şi pe Glenn să înţeleagă ceva în următoarele câteva zile din ceea ce îmi luase mie ani întregi ca să pun cap la cap. Apoi mai era un aspect: trebuia să îi ajut să înţeleagă cine eram şi de ce mă hotărâsem să fac asta.

În cele din urmă, Laura şi Glenn şi-au făcut apariţia la Hong Kong pe 2 iunie. Când au venit să se întâlnească cu mine la hotelul Mira, cred că i-am dezamăgit, cel puţin la început. Chiar mi-au spus asta, sau cel puţin Glenn a făcut-o: se aştepta la cineva mai în vârstă, un fumător înrăit, un deprimat cherchelit, având cancer în stadiu terminal şi conştiinţa încărcată. Nu înţelegea cum o persoană tânără ca mine – mă tot întreba câţi ani am – nu numai că avea acces la astfel de documente sensibile, ci era dispusă să îşi distrugă viaţa. În ceea ce mă priveşte, nu îmi dădeam seama cum de se aşteptaseră la un bătrân, ţinând cont de instrucţiunile pe care le-am dat despre cum ne vom întâlni: mergeţi într-o anumită însă liniştită la restaurantul hotelului, mobilată cu o canapea îmbrăcată în vinilin cu model de piele de aligator şi aşteptaţi un tip care ţine în mână un cub Rubik. Amuzant era faptul că la

început fusesem circumspect să folosesc acel strop de spionaj, însă cubul era singurul lucru pe care îl adusesem cu mine şi care putea fi unic şi uşor de identificat de la distanţă. Mă ajuta şi să ascund stresul aşteptării a ceea mă temeam să nu fie o pereche de cătuşe.

Stresul avea să atingă o culme vizibilă peste doar zece minute şi ceva, când i-am dus pe Laura şi Glenn în camera mea – nr. 1014 de la etajul al zecelea. Glenn nici nu a apucat să îşi pună telefonul inteligent în minibar, la cererea mea, că Laura începuse să rearanjeze şi să ajusteze luminile din cameră. Apoi şi-a scos camera video digitală. Cu toate că ne-am înţeles, în mailurile noastre criptate, că va filma întâlnirea, nu eram gata să înfrunt realitatea.

Nimic nu mă putea pregăti pentru momentul în care şi-a îndreptat camera spre mine, întinsă pe patul meu nefăcut dintr-o cameră înghesuită şi dezordonată, pe care nu o părăsisem de zece zile. Cred că toată lumea a avut genul acesta de experienţă: cu cât devii mai conştient că eşti înregistrat, cu atât devii mai conştient de sine. Simpla conştientizare a faptului că există sau că poate exista cineva care să apese butonul de înregistrare de pe smartphone şi să îl îndrepte spre tine poate provoca stângăcie, chiar dacă acel cineva este un prieten. Deşi astăzi toate interacţiunile mele au loc prin intermediul camerei, nici acum nu sunt sigur care dintre experienţe mi se pare mai alienantă: să mă văd într-un film ori să fiu filmat. Încerc să o evit pe cea dintâi, însă e greu pentru toată lumea să o evite acum pe cea din urmă.

Într-o situaţie a cărei intensitate era deja sporită, eu am înţepenit. Becul roşul de la camera Laurei, la fel ca şi ţinta unui lunetist, îmi aducea mereu aminte că în orice moment uşa se putea da de perete, iar eu aş fi putut fi târât afară pe vecie. Iar când nu mă preocupa gândul acela, mă gândeam mereu cum va arăta înregistrarea atunci când va fi prezentată în instanţă. Mi-am dat seama că erau atât de multe i lucruri pe care ar fi trebuit să le

fac, cum ar fi fost să mă îmbrac în haine mai frumoase şi să mă bare bieresc. Farfuriile şi platourile de la room-service se adunaseră în toată camera. Erau cartoane de tăiţei şi burgeri pe jumătate mâncaţi, grămezi de lenjerie murdară şi prosoape aruncate pe podea.

Era o energie suprarealistă. Nu numai că nu întâlnisem niciodată până atunci un regizor înainte să fi fost filmat de unul, însă nu întâlnisem niciun jurnalist înainte să devin sursa lor. Prima dată când am vorbit cu voce tare cuiva despre sistemul de supraveghere în masă al Guvernului Statelor Unite, le-am vorbit tuturor oamenilor din lume prin intermediul unei conexiuni de internet. În cele din urmă, totuşi, indiferent cât de mototolit arătam şi cât de pompos sunam, filmarea Laurei era indispensabilă, pentru că arăta lumii ceea ce se întâmpla cu adevărat în camera aceea de hotel într-un fel în care ziarele tipărite n-ar fi putut să o facă niciodată, înregistrarea pe care a făcut-o în următoarele zile petrecute împreună în Hong Kong nu putea fi distorsionată. Existenţa ei reprezintă o recunoaştere nu doar a profesionalismului ei ca documentarist, ci şi a precauţiilor ei.

Săptămâna dintre 3 şi 9 iunie am petrecut-o închis în acea cameră împreună cu Glenn şi colegul lui de la *The Guardian*, Ewen MacAskill, care ni s-a alăturat mai târziu, în prima zi. Am vorbit fără oprire, trecând prin programul NSA, în vreme ce Laura plutea pe lângă noi şi filma. În contrast cu zilele frenetice, nopţile erau pustii şi dezolante. Glenn şi Ewen se retrăgeau la hotelul lor, W din vecinătate, să transforme în articole ceea ce aflaseră. Laura dispărea ca să editeze înregistrarea şi să îşi facă reportajele împreună cu Bart Gellman de la *The Washington Post*, care nu a ajuns niciodată la Hong Kong, dar lucra de acasă cu documentele pe care le primea de la ea.

Dormeam sau încercam să o fac – dacă nu, porneam televizorul, căutam un program de limbă engleză, ca de exemplu BBC sau CNN, şi urmăream reacţia

internaţională. Pe 5 iunie, *The Guardian* a prezentat primul articol al lui Glenn, ordinul judecătoresc FISA care autoriza NSA să colecteze informaţii de la compania americană de telecomunicaţii Verizon despre fiecare apel telefonic de care s-a ocupat. Pe *6* iunie, a rulat reportajul lui Glenn despre PRISM, aproape simultan cu o relatare similară din *The Washington Post* semnată de Laura şi Bart. Ştiam, cred că o ştiam cu toţii, că, pe măsură ce ieşeau la iveală mai multe piese, cu atât mai probabil era să fiu identificat, în special pentru că biroul meu începuse să îmi trimită e-mailuri, întrebându-mă despre evoluţia stării mele, iar eu nu răspundeam. Deşi Glenn şi Ewen şi Laura mă compătimeau pentru situaţia mea asemănătoare unei bombe cu ceas, nu au lăsat niciodată ca dorinţa lor de a sluji adevărul să fie temperată de faptul că ştiau asta. Şi urmându-le exemplul, nu am făcut-o nici eu.

Jurnalismul, la fel ca filmul documentar, nu poate face mai mult. Este interesant de aflat la ceea ce este nevoit să renunţe un om de media, în mod convenţional şi tehnologic. În scrierea lui Glenn, în special în *The Guardian*, găseşti o prezentare concentrată cu maximă precizie asupra faptelor, golită de pasiunea stăruitoare care îi defineşte personalitatea. Scrierea lui Ewen îi reflecta mult mai mult caracterul: sincer, binevoitor, răbdător şi cinstit. Între timp, Laura, care vedea totul, însă rareori era văzută, vădea reticenţă atotştiutoare şi o inteligenţă sardonică – pe jumătate maestru spion, pe jumătate maestru artist.

În vreme ce dezvăluirile rulau din plin pe fiecare canal de televiziune şi website, a devenit limpede că Guvernul Statelor Unite şi-a aruncat întreaga maşinărie în luptă ca să identifice sursa. Era de asemenea limpede că, atunci când o vor face, vor folosi faţa pe care o vor găsi – faţa mea – ca să se sustragă răspunderii: în loc să abordeze dezvăluirile, vor contesta credibilitatea şi motivele unui *whistleblower*. Dată fiind miza, trebuia să preiau iniţiativa înainte să fie prea târziu. Dacă nu îmi

explicam acţiunile şi intenţiile, ar fi făcut-o guvernul într-o manieră care ar fi mutat atenţia de la infracţiunile sale.

Singura speranţă pe care o aveam să ripostez era să ies primul în faţă şi să spun cine sunt. Aş fi oferit presei suficiente detalii ca să îi satisfac curiozitatea în creştere, Cu o declaraţie limpede că nu eu contam, ci mai degrabă subminarea democraţiei americane. Apoi aş fi dispărut pe cât de repede îmi făcusem apariţia. Cel puţin, acesta era planul.

Ewen şi cu mine am hotărât că el va scrie un articol despre cariera mea la IC, iar Laura a propus să filmeze o declaraţie video care să apară pe lângă asta în *The Guardian*. Acolo mi-aş fi asumat responsabilitatea directă şi exclusivă ca sursa din spatele reportajelor despre supravegherea în masă la nivel global. Dar, cu toate că Laura filmase întreaga săptămână (o mare parte din acele înregistrări va ajunge în documentarul ei, *Cidzenfour*), nu am avut timp să o aşteptăm să revadă întregul material pe care îl filmase, în căutarea unor fragmente în care vorbeam coerent şi priveam în ochi. Ce a propus ea, în schimb, a fost prima mea declaraţie înregistrată, pe care a început să o filmeze chiar acolo şi chiar atunci – aceea care începe cu: „Sa, numele meu este Ed Snowden. Am, ăă, douăzeci şi nouă de ani”.

Te salut, lume!

Deşi nu am regretat niciodată faptul că am tras cortina la o parte şi mi-am dezvăluit identitatea, mi-aş fi dorit totuşi să o fi făcut cu o dicţie mai clară şi cu un plan mai limpede în minte pentru ceea ce avea să se întâmple mai departe. De fapt, nu aveam niciun plan. Nu mi-am bătut prea mult capul ca să găsesc un răspuns la întrebarea legată de ceea ce era de făcut odată ce jocul se termina, în special pentru că era puţin probabil un deznodământ victorios. Tot ce mă interesa era ca faptele să ajungă la lume: m-am gândit că, punând documentele la dispoziţia publicului, mă pun şi pe mine la mila publicului. Strategia fără ieşire era singura strategie de ieşire, pentru

că, orice pas aş fi premeditat să fac, ar fi adus riscul de a submina dezvăluirile.

Dacă aş fi făcut aranjamente prealabile să zbor într-o anumită ţară şi să cer azil, de exemplu, aş fi putut fi numit un agent străin al ţării respective. Între timp, dacă m-aş fi întors în propria ţară, tot ceea ce puteam spera – era să fiu arestat imediat după aterizare şi să fiu acuzat pe baza Legii spionajului. Asta m-ar fi îndreptăţit să am parte de o mascaradă de proces privat de o apărare semnificativă, o farsă în care toate discuţiile despre cele mai importante aspecte ar fi fost interzise publicului.

Cel mai mare obstacol în calea justiţiei era o eroare din lege, o eroare intenţionată creată de guvern. Cuiva din poziţia mea nu i s-ar fi permis să demonstreze în instanţă că dezvăluirile pe care le-am făcut jurnaliştilor erau benefice din punct de vedere civic. Chiar şi acum, după ani de la ceea ce s-a întâmplat, nu mi s-ar permite să demonstrez că relatările bazate pe dezvăluirile mele au determinat Congresul să modifice anumite legi privind supravegherea sau au convins instanţele să doboare un anumit program de supraveghere ca fiind ilegal sau i-au influenţat pe procurorul general şi pe preşedintele

Statelor Unite să admită că dezbaterea pe tema supravegherii în masă era una esenţială pentru public, una care ar întări tara, în cele din urmă. Toate aceste cereri ar fi considerate nu doar irelevante, dar şi inadmisibile în genul de proces cu care m-aş confrunta dacă ar fi să mă îndrept spre casă. Singurul lucru pe care guvernul meu ar trebui să îl dovedească în instanţă ar fi acela că am dezvăluit informaţii clasificate jurnaliştilor, fapt care nu este discutabil. Acesta este motivul pentru care oricine spune că trebuie să mă întorc în Statele Unite pentru proces spune în esenţă că trebuie să mă întorc în Statele Unite pentru sentinţă, iar sentinţa ar fi, acum la fel ca şi atunci, cu siguranţă una crudă. Pedeapsa pentru dezvăluirea de documente strict secrete, fie spionilor străini, fie jurnaliştilor americani, este de la zece ani

pentru fiecare document.

Din momentul în care clipul Laurei cu mine a fost postat pe website-ul *The Guardian* pe 9 iunie, am fost marcat. Pe spatele meu se afla o ţintă. Ştiam că instituţiile pe care le-am făcut de ruşine nu vor avea odihnă până când capul meu nu era plecat, iar mâinile şi picioarele, încătuşate. Iar până atunci – şi poate chiar şi după aceea – îi vor hărţui pe cei dragi mie şi mă vor discredita, spionând fiecare aspect al vieţii şi carierei mele, căutând informaţii (sau oportunităţi de dezinformare) cu ajutorul cărora să mă murdărească. Eram familiarizat cu modul în care decurgea acest procedeu, atât din lecturarea de exemple clasificate ale lui în cadrul IC, cât şi din studierea cazurilor altor avertizori de integritate şi *whistleblowers*. Cunoşteam poveştilor unor eroi ca Daniel Ellsberg şi Anthony Russo şi ale adversarilor de dată mai recentă ai secretomaniei guvernului precum Thomas Tamm, un procuror de la Biroul pentru Politica şi Controlul Informaţiilor din cadrul Departamentului de Justiţie, care fusese sursa pentru majoritatea reportajelor despre interceptarea convorbirilor telefonice fără mandat de la mijlocul anilor 2000. Mai erau de asemenea Drake, Binney, Wiebe şi Loomis, succesorii în era digitală ai lui Perry Feliwock, care în 1971 a dezvăluit în presă existenţa necunoscutei pe atunci NSA, care a determinat Senate Church Committee (precursorul actualei Comisii Speciale de Informaţii din Senat) să se asigure că informaţiile agenţiei erau limitate de la colectarea de mesaje secrete străine, mai degrabă decât naţionale. Şi apoi mai era Chelsea Manning, soldat în Armata SUA, care, pentru infracţiunea de a fi expus crimele de război ale Americii, a fost judecată de Curtea Marţială şi condamnată la 35 de ani de închisoare, dintre care a efectuat şapte, sentinţa fiindu-i comutată doar după izbucnirea protestelor internaţionale din cauza tratamentului crud şi degradant la care a fost supusă pe durata detenţiei.

Toţi aceşti oameni, fie că fuseseră condamnaţi la

închisoare, fie că nu, au avut de înfruntat un fel de repercusiuni, de cele mai multe ori severe şi provenite tocmai din abuzul la a cărui dezvăluire ajutasem: supravegherea. Dacă vreodată şi-au exprimat furia în discuţiile particulare, atunci erau „nemulţumiţi” Dacă au vizitat vreodată un psihiatru ori un psiholog ori au împrumutat cărţi de la bibliotecă despre acest subiect, atunci erau „labili mintal”. Dacă se îmbătaseră chiar şi o singură dată, se spunea că erau alcoolici. Dacă avuseseră chiar şi o singură relaţie extraconjugală, se spunea că erau obsedaţi sexual. Nu au fost puţini cei care şi-au pierdut casele şi au ajuns faliţi. E mult mai simplu pentru o instituţie să păteze reputaţia cuiva, decât să se implice substanţial într-o dispută de principii – pentru IC, e doar o chestiune de consultare a fişierelor, exagerând dovezile existente, iar acolo unde dovezile nu există, pur şi simplu să le fabrice.

Pe cât de sigur eram de indignarea guvernului meu, pe atât de sigur eram de sprijinul familiei mele, al lui Lindsay; eram convins că au înţeles – poate că nu au iertat, dar au înţeles – contextul comportamentului meu recent. Mă alinam amintindu-mi afecţiunea lor, mă ajuta să suport faptul că pentru mine nu mai era nimic de făcut, niciun plan în desfăşurare. Puteam doar să extind încrederea pe care o aveam în familia mea şi în Lindsay într-o încredere poate idealistă în compatrioţii meu, speranţa că, odată ce fuseseră avertizaţi în legătură cu proporţiile supravegherii în masă americane, ei se vor mobiliza şi vor cere să se facă dreptate. Fuseseră împuterniciţi să îşi caute acea dreptate pentru ei înşişi şi, de-a lungul acelui proces, avea să fie hotărât şi propriul meu destin. Acesta era actul suprem de credinţă, într-un fel: nu puteam avea încredere în nimeni, aşa că trebuia să am încredere în toţi.

La câteva ore după ce a rulat filmul meu de la *The Guardian*, unul dintre cititorii fideli ai lui Glenn din Hong Kong l-a contactat şi s-a oferit să mă pună în legătură cu Robert Tibbo şi Jonathan Man, doi avocaţi din zonă care s-

au oferit voluntari să îmi preia cazul. Aceştia au fost oamenii care m-au ajutat să ies din hotelul Mira atunci când presa a reuşit în cele din urmă să mă localizeze şi să mă asedieze la hotel. Pentru diversiune, Glenn a ieşit pe uşa din faţă, unde a fost imediat împresurat de camere şi de microfoane. Între timp, eu eram scos printr-una dintre multele uşi ale hotelului, care era legată de un mall printr-o pasarelă.

Îmi place Robert – şi ca să fii clientul lui, trebuie să fii prietenul lui pe viaţă. Este un idealist şi un cruciat, un luptător neobosit al cauzelor pierdute. Chiar mai impresionantă decât activitatea lui de avocat era creativitatea de care dădea dovadă în descoperirea caselor conspirative. În timp ce jurnaliştii măturau toate hotelurile de cinci stele din Hong Kong, el m-a dus într-unul dintre cele mai sărace cartiere ale oraşului şi mi-a făcut cunoştinţă cu unii dintre ceilalţi i i îi! clienţi ai lui, câţiva dintre cei aproape 12.000 de refugiaţi uitaţi în Hong Kong – sub presiunea Chinei, oraşul menţinea o rată de aprobare a rezidenţei permanente într-un sumbru 1%. În mod normal, nu le-aş spune numele, însă de vreme ce s-au prezentat cu mult curaj presei, am să o fac: Vanessa Mae Bondalian Rodel din Filipine şi Ajith Pushpakumara, Supun Thilina Kellapatha şi Nadeeka Dilrukshi Nonis, toţi din Sri Lanka.

Aceşti oameni de o bunătate şi o generozitate nemărginite au rezistat cu o eleganţă binevoitoare. Solidaritatea pe care mi-au arătat-o nu era una politică. Era umană, şi le voi fi întotdeauna îndatorat. Nu le-a păsat cine eram eu sau ce pericole ar fi putut să înfrunte ajutându-mă, le-a păsat doar de faptul că o persoană avea nevoie de ajutor. Ştiau prea bine ce însemna să fie forţaţi la o evadare nebunească din faţa unei ameninţări letale, să supravieţuiască unui calvar care depăşea cu mult ceea ce îndurasem eu şi trag nădejde că nu voi avea de îndurat vreodată: tortură militară, viol şi abuz sexual. Au primit în casele lor un străin alb, vorbitor de limba engleză şi

extenuat – iar când mi-au văzut fata la televizor, nu au şovăit. În schimb, au zâmbit şi au profitat de ocazie ca să mă asigure din nou de ospitalitatea lor.

Deşi resursele lor erau limitate – Supun, Nadeeka, Vanessa şi două fetiţe locuiau într-un apartament dărăpănat şi înghesuit, mai mic decât camera mea de la hotelul Mira –, au împărţit tot ce aveau cu mine, şi au făcut-o cu generozitate, refuzând atât de vehement orice ofertă de a le despăgubi pentru costul cazării mele, încât am fost nevoit să ascund bani în cameră ca să le fac să îi accepte. M-au hrănit, m-au lăsat să mă spăl, să dorm şi m-au protejat. Nu voi reuşi niciodată să explic cât a însemnat pentru mine să primesc atât de mult pentru atât de puţin, să fiu acceptat de ei fără să fiu judecat când mă aşezam într-un colţ, ca o pisică de pripas, frunzărind reţelele Wi-fi ale hotelurilor îndepărtate cu o antenă care făcea deliciul copiilor.

Primirea lor călduroasă şi prietenia lor au fost un dar, faptul că lumea are astfel de oameni este un dar, aşa că mă îndurerează că şi acum sunt în aşteptare cazurile lui Ajith, Supun, Nadeeka şi ale fiicelor ei. Admiraţia pe care o am pentru astfel de oameni este egalată numai de indignarea pe care o simt faţă de birocraţii din Hong Kong, ai cărui oficiali continuă să le refuze demnitatea elementară a azilului. Oameni eminamente buni şi altruişti precum aceştia nu sunt consideraţi vrednici să beneficieze de protecţia statului pentru că statul însuşi este nevrednic. Ceea ce îmi dă speranţă, în orice caz, este faptul că tocmai când această carte mergea la tipar, Vanessa şi fiica ei au primit azil în Canada. Aştept cu nerăbdare ziua în care îi voi putea vizita pe toţi prietenii mei din Hong Kong în noile lor case, oriunde s-ar afla acestea, şi ne vom putea crea amintiri mai fericite împreună, în libertate.

Pe 14 iunie, Guvernul Statelor Unite m-a acuzat de încălcarea Legii spionajului printr-o plângere sigilată, iar pe 21 iunie a cerut în mod oficial extrădarea mea. Ştiam că era timpul să plec. Era, de asemenea, ziua în care

împlineam 30 de ani.

Tocmai când Departamentul de Stat al Statelor Unite a trimis solicitarea, avocaţii mei au primit răspuns la cererea mea de asistenţă din partea înaltului Comisariat ONU pentru Refugiaţi: nu se putea face nimic pentru mine. Guvernul din Hong Kong, la presiunea Chinei sau nu, a respins orice încercare a ONU de a-mi acorda protecţie internaţională pe teritoriul său, afirmând în plus că ar trebui mai întâi să ia în considerare cererile ţării mele. Cu alte cuvinte, Hong Kongul îmi spunea să merg acasă şi să mă înţeleg cu ONU din închisoare. Nu eram doar pe cont propriu – nu eram bine-venit. Dacă voiam să plec în libertate, trebuia să plec acum. Am şters totul din cele patru laptopuri şi am distrus cheia de criptare, ceea ce însemna că nu mai puteam accesa niciunul dintre documente nici dacă eram obligat. Apoi am împachetat câteva haine pe care le aveam şi am ieşit. Nu eram în siguranţă dacă eram găsit în „portul parfumat”.

27

MOSCOVA

Pentru o ţară de coastă din capătul de nord-vest al Americii de Sud, la o distanţă de o jumătate de glob de Hong Kong, Ecuadorul se află în mijlocul tuturor, nu degeaba numele său se traduce prin „Republica Ecuatorului”. Majoritatea compatrioţilor mei nord-americani ar putea spune fără greşeală că este o ţară mică, iar unii ar putea chiar să o cunoască îndeajuns ca să spună că a fost oprimată de-a lungul istoriei. Dar sunt nişte neştiutori dacă îşi închipuie că este în stagnare. Când Rafael Correa a devenit preşedinte în anul 2007, ca parte a unui val al aşa-numiţilor lideri democraţi socialişti care au câştigat alegerile la sfârşitul anilor 1990 şi începutul anilor 2000, în Bolivia, Argentina, Brazilia, Paraguay şi Venezuela, el a iniţiat o serie de politici menite să respingă şi să anuleze efectele imperialismului Statelor Unite în regiune. Una dintre aceste măsuri, care reflecta cariera anterioară de economist a preşedintelui Correa, a fost să

anunţe că Ecuadorul avea să îşi considere datoria naţională ca fiind nelegitimă – tehnic vorbind, se putea clasifica drept „datorie odioasă”, care este o datorie naţională efectuată de un regim despotic sau prin politici despotic imperialiste de comerţ. Rambursarea unei datorii odioase nu este executorie. Cu acest anunţ, Correa şi-a eliberat poporul de decenii de robie economică, cu toate că şi-a făcut destui inamici în rândul clasei finanţiştilor care conducea bună parte din politica externă a SUA.

Ecuadorul, cel puţin în 2013, avea o încredere cu greu câştigată în instituţia azilului politic. Şi mai cunoscut este faptul că ambasada Ecuadorului la Londra devenise pe vremea lui Correa un adăpost sigur şi o redută pentru Julian Assange de la Wikileaks. Totuşi, avocaţii mei din Hong Kong mi-au spus că, date fiind circumstanţele, Ecuadorul părea ţara cea mai probabilă să îmi protejeze dreptul la azil politic şi cea mai puţin probabilă să se lase intimidată de furia hegemoniei agresive care stăpânea în emisfera sa. Echipa mea în creştere ad-hoc de avocaţi americani şi internaţionali, jurnalişti, tehnologi şi activişti a fost de acord. Fără să mă pregătesc pentru alte evenimente neprevăzute, eram cu totul în mâinile lor. Speranţa mea era să ajung în condiţii bune în Ecuador.

Odată ce guvernul meu a decis să mă acuze de încălcarea Legii spionajului, eram acuzat de o infracţiune politică, ceea ce însemna o infracţiune a cărei victimă este însuşi statul şi nu o persoană. Conform legii internaţionale a dreptului umanitar, cei acuzaţi în acest fel sunt exceptaţi de la extrădare, pentru că acuzaţia de infracţionalitate politică este de cele mai multe ori o tentativă autoritaristă de anulare a disidenţei legitime. Teoretic, asta înseamnă că avertizorii de integritate privind activitatea guvernului ar trebui să fie protejaţi în faţa extrădării aproape oriunde. Practic, bineînţeles, rareori se pune problema, în special când guvernul care se consideră nedreptăţit este cel al Americii – care pretinde că promovează democraţia peste graniţe, însă menţine în secret o flotă de avioane

contractate de la firme private, dedicate acelei forme ilegale de extrădare cunoscute sub numele de predare sau, aşa cum îi spune toată lumea, răpire.

Echipa care mă ajuta ajunsese la oficiali de peste tot, din Islanda până în India, întrebând dacă ar urma să respecte interdicţia de extrădare a delincvenţilor politici şi să nu se amestece în eventuala mea călătorie. Curând a devenit clar că până şi cele mai avansate democraţii se temeau să provoace mânia Guvernului Statelor Unite. Erau bucuroşi să îşi exprime public compătimirea, însă reticenţi să ofere până şi garanţii neoficiale. Numitorul comun al sfaturilor care ajungeau până la mine era să aterizez numai în ţări care nu extrădează şi să evit orice rută care traversa spaţiul aerian al oricărei alte ţări care avea relaţii de cooperare sau de respect faţă de Armata Statelor Unite. Un oficial, cred că era din Franţa, a sugerat că şansele să traversez cu succes ar putea creşte simţitor dacă primeam un *laissez-passer* (permis de liberă trecere), un document unic de călătorie recunoscut de ONU, eliberat de obicei pentru a garanta libera trecere refugiaţilor peste graniţe –, dar să obţin aşa ceva era mult mai simplu de spus decât de făcut.

Aici intră în scenă Sarah Harrison, juristul şi ofiţerul de presă al Wikileaks. În clipa în care a apărut vestea că un american a demascat un sistem global de supraveghere în masă, a zburat la Hong Kong. Datorită experienţei sale cu site-urile şi, în mod particular, cu soarta lui Assange, era gata să îmi ofere cea mai bună consiliere din lume privind azilul. Ajuta şi faptul că avea legături familiale cu comunitatea juridică din Hong Kong.

Multă vreme oamenii au atribuit motive egoiste dorinţei lui Assange de a-mi acorda ajutor, însă eu cred că era sincer implicat într-un lucru mai presus de toate – să mă ajute să nu fiu prins. O astfel de acţiune ce presupunea păcălirea Guvernului Statelor Unite era doar un bonus pentru el, un beneficiu auxiliar, nicidecum scopul. E adevărat că Assange poate fi egoist şi vanitos, capricios şi

chiar despotic – după o dispută tăioasă la doar o lună după prima noastră conversaţie prin intermediul mesajelor, nu am mai comunicat cu el vreodată –, însă el se consideră în mod sincer un luptător într-o bătălie istorică pentru dreptul publicul de a cunoaşte, o bătălie pentru care va face totul ca să o câştige. Din acest motiv, mi se pare prea simplist să interpretez ajutorul lui doar ca pe o dovadă de uneltire sau de autopromovare. Cred că mult mai importantă era pentru el ocazia de a oferi un contraexemplu al cazului celei mai importante surse a organizaţiei, Chelsea Manning din Armata SUA, a cărei sentinţă de 35 de ani de închisoare era fără precedent în istorie şi o intimidare monstruoasă a avertizorilor de integritate din toată lumea. Deşi nu am fost şi nu voi fi niciodată o sursă pentru Assange, situaţia mea i-a oferit ocazia să îndrepte o greşeală. N-ar fi putut face nimic pentru a o salva pe Manning, dar, prin intermediul lui Sarah, părea hotărât să facă tot ce îi stătea în putinţă să mă salveze pe mine.

Acestea fiind spuse, la început am fost precaut în ceea ce priveşte implicarea lui Sarah. Însă Laura mi-a spus că era serioasă, competentă şi, cel mai important, independentă: una dintre puţinele persoane de la Wikileaks care îndrăznea să îl contrazică pe faţă pe Assange. În ciuda precauţiilor mele, mă aflam într-o poziţie delicată şi, după cum scria odată Hemingway, calea pentru a-i face pe oameni să fie de încredere este să ai încredere în ei.

Laura m-a anunţat despre prezenţa lui Sarah în Hong Kong cu doar o zi sau două înainte ca ea să comunice cu mine printr-un canal criptat, ceea ce se petrecea cu doar o zi sau două înainte să o întâlnesc în persoană – iar eu sunt oarecum excentric în ceea ce priveşte întâlnirile aici, va trebui să mă iertaţi: o zi frenetică se scurgea în următoarea. După toate aparenţele, Sarah fusese ca o tornadă încă din clipa în care a aterizat la Hong Kong. Deşi nu era avocată, avea cunoştinţe solide când venea vorba

despre ceea ce se numeau nuanţele interpersonale sau neoficiale ale evitării extrădării. S-a întâlnit cu avocaţi pentru drepturile omului din Hong Kong, în căutare de opinii independente, iar eu am fost profond impresionat atât de ritmul, cât şi de prudenţa ei. Relaţiile ei dobândite lucrând în cadrul Wikileaks şi curajul extraordinar al consulului Ecuadorului la Londra, Fidel Narvăez, au dus la obţinerea acelui *laissez-passer* pe numele meu. Acest *laissez-passer*, care trebuia să mă ducă în Ecuador, a fost eliberat de către consul în condiţii de urgenţă, de vreme ce nu aveam timp să aşteptăm ca guvernul său să aprobe oficial documentul. În momentul în care l-am avut în mână, Sarah a închiriat o dubă care să ne ducă la aeroport.

Aşa am cunoscut-o – în mişcare. Mi-ar plăcea să spun că am început întâlnirea noastră mulţumindu-i, însă primul lucru pe care l-am spus a fost: „Când ai dormit ultima dată?” Sarah arăta la fel de răvăşită şi de ciufulită ca mine. S-a uitat pe fereastră, de parcă încerca să îşi aducă aminte răspunsul la întrebare, apoi a clătinat din cap: „Nu ştiu”.

Eram amândoi răciţi, astfel încât discuţia noastră grijulie era punctată de strănuturi şi tuse. După cum mi-a mărturisit, era interesată să mă ajute mai mult din loialitate fată de conştiinţa ei, decât fată de revendicările ideologice ale angajatorului ei. Cu siguranţă, convingerile ei politice fuseseră modelate nu atât de opoziţia sălbatică a lui Assange faţă de puterea centrală, cât de propria ei convingere că prea mult din ceea ce era considerat jurnalism contemporan servea mai degrabă intereselor guvernamentale decât le contesta. În tot acel timp cât ne-am grăbit spre aeroport, ne-am prezentat la check-in, am trecut de controlul paşapoartelor pentru primul din ceea ce trebuia să fie trei zboruri, mă aşteptam să îmi ceară ceva – orice, chiar şi să dau o declaraţie despre Assange sau organizaţie. Însă nu a făcut-o niciodată, deşi mi-a împărtăşit bucuroasă părerea ei că eram nebun să am încredere în conglomeratele media ca să păzească uşa dintre public şi adevăr. Pentru acel exemplu de discuţie

deschisă şi pentru multe altele, întotdeauna voi preţui integritatea lui Sarah.

Călătoream spre Quito, în Ecuador, via Moscova, via Havana, via Caracas pentru un motiv cât se poate de simplu: era singura rută sigură disponibilă. Nu existau zboruri directe spre Quito din Hong Kong, şi toate celelalte zboruri de legătură treceau prin spaţiul aerian al Statelor Unite. Deşi eram îngrijorat din cauza escalei în Rusia – aveam aproape 2 o de ore înainte de plecarea zborului spre Havana –, teama mea principală era legată de următoarea etapă a călătoriei, deoarece să călătoreşti din Rusia spre Cuba însemna să treci prin spaţiul aerian al NATO. Nu îmi făcea o plăcere deosebită să zbor deasupra unei ţări precum Polonia, care, în toată viaţa mea, făcuse totul ca să mulţumească Guvernul Statelor Unite, inclusiv să găzduiască locaţii secrete ale CIA, unde foştii mei colegi de la IC supuneau prizonierii la „interogatorii îmbunătăţite”, un alt eufemism al erei Bush pentru „tortură”.

Îmi purtam pălăria coborâtă pe ochi ca să evit să fiu recunoscut, iar Sarah ţinea locul ochilor mei. M-a luat de braţ şi m-a condus spre poartă, unde am aşteptat până la îmbarcare. Acela a fost ultimul moment în care putea să dea înapoi şi i-am spus-o.

— Nu trebuie să faci asta.

— Să fac ce?

— Să mă protejezi în felul ăsta.

Sarah s-a încordat.

— Hai să clarificăm un lucru! a spus ea în timp ce ne îmbarcam. Nu te protejez. Nimeni nu te poate proteja. Eu sunt aici ca să îngreunez sarcina oricui încearcă să intervină. Să mă asigur că toată lumea se comportă impecabil.

— Deci eşti martorul meu, am spus.

A zâmbit strâmb.

— Cineva trebuie să fie ultima persoană care te vede în viaţă. Aşa că pot fi eu aceea.

Cu toate că cele trei puncte în care eu credeam că aveam cele mai mari şanse să fim opriţi se aflau acum în urma noastră (check-in, controlul paşapoartelor şi poarta), nu mă simţeam în siguranţă în avion. Nu voiam să devin prea mulţumit de situaţie. M-am aşezat pe scaunul de la fereastră, iar Sarah s-a aşezat lângă mine, ca să mă protejeze de privirile pasagerilor de peste culoar. După ceea ce a părut a fi o eternitate, uşile cabinei s-au închis, pasarela a fost dată la o parte şi în sfârşit ne puneam în mişcare. Însă chiar înainte ca avionul să ajungă de pe calea de rulare pe pista de decolare, s-a oprit brusc. Eram agitat. Trăgând borul pălăriei peste ochelari, mă străduiam să prind sunetul sirenelor sau luminile albastre. Jucam jocul aşteptării încă o dată – era o aşteptare care n-avea să se sfârşească. Până când, deodată, avionul s-a pus în mişcare din nou, s-a întors şi mi-am dat seama că eram din nou la rând pentru decolare.

Mi-a venit inima la loc odată ce roţile s-au desprins de sol, însă era greu de crezut că mă aflam în afara oricărui pericol. Când am ajuns în aer, mi-am relaxat coapsele şi am simţit nevoia să îmi scot cubul Rubik din bagaj. Însă ştiam că nu puteam, pentru că nimic nu m-ar fi făcut să ies în evidenţă. În schimb, m-am aşezat înapoi, mi-am tras pălăria pe ochi şi mi-am aţintit privirea spre harta de pe ecranul din spătarul scaunului din faţa mea, urmărind ruta pixelată deasupra Chinei, Mongoliei şi Rusiei – niciuna dintre ele nefiind dispusă să facă favoruri Departamentului de Stat american. Totuşi, nu puteam prevedea ce vor face autorităţile ruse odată ce vom ateriza, după ce ne vor târî la control ca să îmi poată căuta prin laptopul curat şi bagajele goale. Speranţa mea că ne va scuti de tratamente şi mai intruzive se baza pe faptul că întreaga lume era cu ochii pe noi, iar avocaţii mei şi cei de la Wikileaks ne cunoşteau itinerarul.

Numai când am intrat în spaţiul aerian al Chinei, mi-am dat seama că nu puteam să mă odihnesc şi i-am adresat explicit această întrebare lui Sarah: „De ce mă ajuţi?”

A coborât vocea, de parcă ar fi încercat să îşi tempereze emoţiile, şi mi-a spus că voia să am parte de un deznodământ mai bun. Nu mi-a spus niciodată ce fel de deznodământ mai bun şi fată de al cui, iar eu nu am putut să iau răspunsul decât ca pe un semn al discreţiei şi al respectului ei.

M-am simţit mai liniştit, cel puţin îndeajuns ca să dorm puţin.

Am aterizat la Şeremetievo în 23 iunie pentru ceea ce credeam că avea să fie o escală de 20 de ore. S-a prelungit mai bine de şase ani. Exilul este o escală fără sfârşit.

La IC, şi în special la CIA, eşti instruit intens despre felul în care să nu ai probleme la vamă. Trebuie să fii atent cum te îmbraci, cum te porţi. Trebuie să fii atent la lucrurile din geantă, la lucrurile din buzunare şi la ceea ce spun acestea despre tine. Scopul tău este să fii cea mai plictisitoare persoană din rând, cu fata cel mai uşor de uitat. Dar nimic din toate acestea nu contează cu adevărat atunci când numele din paşaportul tău apare în toate ştirile.

I-am întins carneţelul albastru individului greoi din cabina de control a documentelor, care l-a scanat şi apoi l-a răsfoit. Sarab stătea hotărâtă în spatele meu. Am avut grijă să văd cât timp le ia oamenilor din fata noastră să treacă de cabină, iar rândul nostru dura prea mult. Individul a luat apoi telefonul, a mormăit câteva cuvinte în rusă şi aproape instantaneu – mult prea repede – doi agenţi de securitate în costume s-au apropiat. Probabil că aşteptau. Agentul din faţă a luat carneţelul meu albastru de la individul din cabină şi s-a aplecat spre mine. „E o problemă cu paşaportul dumneavoastră”, a spus. „Veniţi, vă rog!”

Sarah a apărut imediat lângă mine şi a slobozit un şuvoi de cuvinte în engleză: „Sunt consilierul lui juridic. Oriunde merge el, vin şi eu cu voi. Conform…

Însă înainte să poată cita un angajament ONU şi un acord de la Geneva, agentul a ridicat mâna şi s-a uitat la

rând. „OK, sigur. OK. Veniţi”.

Nu ştiu dacă agentul a înţeles măcar ceea ce spusese ea. Era limpede că nu voia să facă o scenă.

Cei doi ofiţeri de securitate ne-au dus în pas vioi spre ceea ce presupuneam că trebuia să fie o cameră specială pentru verificare suplimentară, însă s-a dovedit a fi unul dintre saloanele somptuoase de afaceri de la Şeremetievo – un fel de zonă pentru clasa business sau clasa întâi, cu doar câţiva pasageri care se încălzeau fără să bănuiască nimic în fotoliile lor luxoase. Sarah şi cu mine am fost îndrumaţi să trecem de ei şi apoi, printr-un hol, într-un fel de sală de conferinţe, plină de bărbaţi în gri aşezaţi în jurul unei mese. Erau vreo şase inşi cu tunsori militare. Un individ şedea separat, ţinând în mână un stilou. Era cel ce lua notiţe, un fel de secretar, am presupus. Avea în faţă un dosar cu un teanc de hârtii. Pe coperta dosarului se afla o emblemă monocoloră, pentru care nu aveam nevoie să vorbesc limba rusă ca să ştiu ce reprezenta: o sabie şi un scut, simbolul celui mai important serviciu de informaţii rusesc, Serviciul Federal de Securitate (FSB). La fel ca şi FBI în Statele Unite, FSB exista nu doar ca să spioneze şi să investigheze, ci şi ca să facă arestări.

La mijlocul mesei şedea un bărbat mai în vârstă, cu un costum mai rafinat decât celelalte, părul cărunt strălucind ca o aură a autorităţii. Ne-a făcut semn mie şi lui Sarah să ne aşezăm în faţa lui, cu o mişcare autoritară a mâinii şi un zâmbet care l-a arătat a fi un ofiţer de caz experimentat, sau care o fi termenul pentru echivalentul rus al unui CO. Serviciile de informaţii din toată lumea sunt pline de astfel de personaje – actori devotaţi care vor testa diverse emoţii până obţin răspunsul pe care îl doresc.

Şi-a dres glasul şi mi-a oferit, într-o engleză destul de bună, ceea ce CIA numeşte „cold pitch”, care, în principiu, este o ofertă din partea unui serviciu de informaţii străin care poate fi rezumat prin „vino să lucrezi pentru noi”. În schimbul cooperării, străinii te ademenesc cu privilegii, care pot fi orice, de la grămezi de bani gheaţă până la o

legitimaţie de scapi-de-închisoare pentru aproape orice, de la fraudă până la crimă. Şmecheria este, bineînţeles, că străinii întotdeauna aşteaptă ceva echivalent sau chiar mai valoros în schimb.

Totuşi, niciodată nu se începe cu această tranzacţie limpede şi lipsită de ambiguitate. Dacă staţi să vă gândiţi, e amuzant că se numeşte „cold pitch”, pentru că persoana care o face întotdeauna începe plină de căldură, cu rânjete, frivolităţi şi cuvinte de înţelegere.

Ştiam că trebuia să îl opresc. Dacă nu opreşti imediat un agent de informaţii străin, s-ar putea să nu mai conteze dacă în cele din urmă respingi oferta lor, pentru că îţi pot distruge reputaţia lăsând pur şi simplu să se scurgă o înregistrare cu tine luând-o în calcul. Aşa că, în timp ce bărbatul se scuza pentru că ne-a pus într-o situaţie neplăcută, mi-am imaginat dispozitivele ascunse care ne înregistrau şi am încercat să îmi aleg cu grijă cuvintele.

— Înţeleg cine sunteţi şi ce este asta, am spus. Vă rog să îmi permiteţi să vă spun limpede că nu am nicio intenţie să colaborez cu dumneavoastră. Nu voi colabora cu niciun serviciu de informaţii. Nu vreau să vă jignesc, dar aceasta nu va fi acel gen de întâlnire. Dacă doriţi să îmi percheziţionaţi bagajul, este chiar aici – şi am arătat sub scaun. Dar vă garantez, nu se află acolo nimic care să vă fie de ajutor.

În timp ce vorbeam, faţa bărbatului s-a schimbat. A început să se poarte ca şi cum era jignit.

— Nu, nu am face niciodată aşa ceva, a replicat el. Vă rog, credeţi-mă, vrem doar să vă ajutăm.

Sarah şi-a dres glasul şi a intrat în vorbă:

— Este foarte amabil din partea dumneavoastră, însă sper să înţelegeţi că tot ceea ce ne dorim noi este să prindem zborul de legătură.

Pentru un scurt moment, regretul prefăcut al bărbatului s-a transformat în iritare.

— Sunteţi avocatul lui?

— Sunt consilierul lui juridic, a răspuns Sarah.

Bărbatul m-a întrebat pe mine:

— Aşadar, veniţi în Rusia ca să fiţi în Rusia?

— Nu.

— Şi pot să vă întreb unde încercaţi să mergeţi? Care este destinaţia dumneavoastră finală?

— Quito, Ecuador, via Havana, am spus eu, cu toate că ştiam că el cunoştea deja răspunsul.

Cu siguranţă avea o copie a itinerarului nostru, de vreme ce Sarah şi cu mine călătoream din Hong Kong cu Aeroflot, principala companie aeriană a Rusiei.

Până în acest moment, el şi cu mine am citit din acelaşi scenariu de spionaj, însă acum conversaţia a schimbat direcţia.

— Nu aţi aflat? a zis el.

S-a ridicat şi s-a uitat la mine de parcă mi-ar fi adus vestea unui deces în familie.

— Mi-e teamă că trebuie să vă spun că paşaportul dumneavoastră nu este valabil.

Am fost atât de surprins, încât m-am bâlbâit:

— Îmi pare rău, dar eu… eu nu cred aşa ceva.

Bărbatul s-a aplecat peste masă şi a spus:

— Ba da, este adevărat! Credeţi-mă! Este decizia ministrului dumneavoastră, John Kerry. Paşaportul dumneavoastră a fost anulat de autorităţile dumneavoastră, iar serviciile aeriene au primit instrucţiuni să nu vă permită să călătoriţi.

Eram sigur că era un şiretlic, dar nu eram prea sigur în ce scop.

— Acordaţi-ne un minut, am spus.

Însă chiar înainte să apuc să rostesc rugămintea până la capăt, Sarah şi-a smuls laptopul din geantă şi s-a îndreptat spre reţeaua Wi-fi a aeroportului.

— Bineînţeles, puteţi verifica, a spus bărbatul şi s-a întors spre colegii lui, conversând amabil cu ei în rusă de parcă avea tot timpul din lume.

Apărea pe toate site-urile pe care s-a uitat Sarah. După ce apăruse ştirea că am părăsit Hong Kongul,

Departamentul de Stat american a anunţat că mi-a anulat paşaportul. Mi-au revocat documentele de călătorie pe când eu mă aflam în timpul zborului.

Eram sceptic: propriul meu guvern mă prinsese în cursă în Rusia. Mişcarea Departamentului de Stat ar fi putut fi pur şi simplu rezultatul unei proceduri birocratice – când încerci să prinzi un fugar, să alertezi Interpolul şi să-i anulezi paşaportul este doar procedura standard de operare. Însă în cele din urmă era autodistrugere, oferindu-i Rusiei o victorie uriaşă de propagandă.

— E adevărat, a confirmat Sarah, cu o înclinare a capului.

— Şi ce veţi face? a întrebat bărbatul şi a ocolit ţţ»

masa ca să vină lângă noi.

Înainte să scot permisul ecuadorian de liberă trecere din buzunar, Sarah a spus:

— Îmi pare rău, dar sunt nevoită să îl sfătuiesc pe domnul Snowden să nu mai răspundă la nicio întrebare.

Bărbatul a arătat spre mine şi a zis:

— Vă rog să veniţi.

Mi-a făcut semn să îl urmez spre capătul îndepărtat al sălii de conferinţe, unde se afla o fereastră. M-am dus, m-am oprit lângă el şi am privit afară. La vreo trei sau patru etaje sub noi, era strada unde se afla cea mai mare grămadă de reporteri pe care o văzusem vreodată, o mulţime de reporteri agitând camere şi microfoane.

Era un spectacol impresionant, poate pus în scenă de FSB, poate nu, cel mai probabil jumătate-jumătate. Aproape totul în Rusia este jumătate-jumătate. Dar cel puţin acum ştiu de ce eu şi Sarah fuseserăm aduşi în sala de conferinţe din acest salon.

M-am întors la scaunul meu, dar nu m-am aşezat.

Bărbatul s-a întors de la fereastră ca să fie cu faţa la mine şi a spus:

— Pentru o persoană aflată în situaţia dumneavoastră, viaţa poate fi foarte grea fără prieteni care să vă ajute.

A lăsat cuvintele să plutească.

Uite că vine şi solicitarea directă, mi-am zis.

— Dacă există o informaţie, orice aspect cât de mic pe care ni l-aţi putea împărtăşi?

— Vom fi în regulă pe cont propriu, am răspuns.

Sarah s-a ridicat lângă mine.

Bărbatul a suspinat. S-a întors să bombăne în rusă, iar tovarăşii lui s-au ridicat şi au ieşit.

— Sper să nu vă regretaţi decizia, a adăugat, apoi s-a înclinat uşor şi a ieşit la rândul lui, tocmai în clipa în care au intrat doi oficiali din partea administraţiei aeroportului.

Am cerut să mi se permită să merg la poarta zborului spre Havana, însă m-au ignorat. În cele din urmă, am scos din buzunar şi am fluturat permisul de liberă trecere ecuadorian, însă l-au ignorat şi pe acela.

În total, am rămas captivi în aeroport pentru o perioadă biblică de 40 de zile şi 40 de nopţi. Pe durata acelor zile, am trimis cu ajutorul avocaţilor mei cereri de azil politic către un număr total de 27 de ţări. Nici măcar una dintre ele nu era dornică să facă faţă presiunilor americane, unele ţări refuzând direct, iar altele declarând că nu erau capabile nici măcar să ia în considerare solicitarea mea până când ajungeam pe teritoriul lor – fapt care era imposibil. În concluzie, singurul şef de stat care s-a dovedit înţelegător cu cauza mea a fost Burger King, care nu mi-a refuzat niciodată un Whopper (fără roşii şi ceapă).

În curând, prezenţa mea în aeroport s-a transformat într-un spectacol internaţional. În cele din urmă, ruşii au considerat că e o întreagă bătaie de cap. Pe 1 iulie, preşedintele Boliviei, Evo Morales, a plecat de pe un alt aeroport din Moscova, Vnukovo, în avionul prezidenţial bolivian, după ce a participat la Forumul Ţărilor Exportatoare de Gaze Naturale (GECF), desfăşurat anual. Autorităţile Statelor Unite, suspectând că eu m-aş fi aflat la bord, datorită solidarităţii exprimate de preşedintele Morales, a făcut presiuni pe lângă autorităţile din Italia,

Franţa, Spania şi Portugalia să refuze accesul aeronavei în spaţiul lor aerian şi au reuşit să o devieze spre Viena, în Austria. Acolo a fost consemnată la sol, percheziţionată, şi i s-a permis să îşi continue călătoria odată ce nu au găsit nici urmă de mine.

Aceasta a fost o uimitoare violare a suveranităţii, care a prilejuit critici din partea ONU. Incidentul a pus în încurcătură Rusia, care nu putea garanta unui preşedinte de stat aflat în vizită călătoria în siguranţă spre casă. Şi a fost o confirmare pentru Rusia şi pentru mine că orice zbor în care America suspecta că mă ascundeam era sus-pus aceluiaşi risc de a fi deturnat şi consemnat la sol.

Autorităţile ruse au hotărât că le-ar fi mult mai bine fără mine şi fără roiul de jurnalişti care aglomerau principalul aeroport al ţării. Pe 1 august mi-au acordat azil temporar. Ni s-a permis, mie şi lui Sarah, să părăsim Şeremetievo, însă numai unul dintre noi se îndrepta spre casă. Timpul pe care l-am petrecut împreună ne-a legat ca prieteni pe viaţă. Îi voi fi mereu recunoscător pentru săptămânile pe care le-a petrecut alături de mine, pentru integritatea şi pentru tăria de caracter.

28

DIN JURNALELE LUI UNDSAY MILLS

Oricât de departe mă aflam de casă, gândurile mele se îndreptau spre Lindsay. Cum se simţea ea? îmi va mai vorbi vreodată? Am fost circumspect dacă să spun povestea ei – povestea a ceea i s-a întâmplat lui Lindsay după ce am plecat: interogatoriile FBI, supravegherea, atenţia presei, hărţuirea Online, confuzia şi durerea, furia şi tristeţea. În cele din urmă, mi-am dat seama că numai Lindsay însăşi ar putea sau ar trebui să povestească acea perioadă. Lindsay a ţinut un jurnal încă din adolescenţă, folosindu-l ca să îşi consemneze viaţa şi să îşi planifice creaţia artistică. A acceptat cu amabilitate să îmi permită să includ aici câteva pagini. În următoarele pagini de jurnal, unele nume au fost schimbate, unele greşeli de ortografie corectate şi au fost operate câteva redactări.

Altfel, aşa s-a petrecut, din momentul în care am plecat din Hawaii.

22.5.2013

M-am oprit la K-Mart să cumpăr o ghirlandă de flori. Încerc să o întâmpin pe Wendy cum se cuvine în spiritul aloha, dar sunt furioasă. Ed plănuieşte vizita mamei lui de săptămâni întregi. El a invitat-o. Speram că va fi aici când mă trezesc de dimineaţă. Pe drum înapoi spre Waipahu, de la aeroport, Wendy a fost îngrijorată. Nu e obişnuită ca el să plece în ultima clipă. Am încercat să îi spun că era ceva obişnuit. Era însă ceva obişnuit când locuiam în străinătate, nu în Hawaii, şi nu îmi amintesc altă ocazie în care Ed să fie plecat şi să nu ia legătura. Am mers la o cină frumoasă ca să nu ne mai gândim şi Wendy mi-a spus părerea ei despre concediul medical al lui Ed. Nu avea niciun sens pentru ea ca el să fi fost chemat în timp ce era în concediu medical. Imediat ce am ajuns acasă, Wendy s-a dus la culcare. Mi-am verificat telefonul şi am descoperit că aveam trei apeluri pierdute de la un număr necunoscut şi un apel pierdut de la un număr lung din străinătate, niciun mesaj vocal. Am căutat pe Google numărul lung din străinătate. Ed trebuia să fie în Hong Kong.

24.5.2013

Wendy a stat acasă toată ziua, măcinată de gânduri, îmi pare rău pentru ea şi nu mă pot consola decât gândindu-mă cum ar fi trebuit să îi ţină Ed companie mamei mele. La cină, Wendy mi-a tot pus întrebări despre sănătatea lui Ed, ceea ce presupun că e de înţeles, având în vedere propriile ei antecedente epileptice. Spunea că e îngrijorată că el a avut o nouă criză, după care a început să plângă, şi am început eu să plâng. Tocmai realizez că sunt şi eu îngrijorată. Dar în locul epilepsiei, mă gândesc, dacă are o aventură? Cine e ea? Să încerc numai să trec de vizita asta şi să ne simţim bine. Să luăm un avion spre Insula Mare. Kilauea, vulcanul, cum am planificat. După ce Wendy pleacă, reevaluăm totul.

3.6.2013

Am dus-o pe Wendy la aeroport ca să zboare înapoi în MD[19] Nu voia să se întoarcă, dar are serviciu. Am dus-o cât de departe am putut şi am îmbrăţişat-o. Nu voiam să mă desprind din îmbrăţişare. Apoi s-a aşezat la rând pentru controlul de securitate. Am venit acasă ca să găsesc statusul de Skype al lui Ed schimbat în „îmi pare rău, dar trebuia făcut”. Nu ştiu când l-a schimbat. Putea să fi fost azi, putea să fi fost luna trecută. Doar am intrat pe Skype şi s-a întâmplat să observ şi sunt suficient de nebună să cred că-mi trimite un mesaj.

7.6.2013

M-am trezit la apelul agentului special Megan Smith de la NSA, care îmi cerea să o sun înapoi în legătură cu Ed. Încă mă simt rău şi am febră. A trebuit să las maşina la atelierul auto şi Tod m-a adus acasă cu Ducatiul lui. Când am parcat pe stradă, am văzut o maşină oficială albă pe alee şi agenţi guvernamentali vorbind cu vecinii noştri. Nici măcar nu-mi cunoşteam vecinii. Nu ştiu de ce însă primul impuls a fost să-i spun lui Tod să meargă mai departe. Mi-am aplecat capul şi m-am prefăcut că mă uit după ceva în poşetă Am mers la Starbucks, unde Tod mi-a arătat un ziar, ceva despre NSA. Am încercat să citesc titlurile, însă paranoia mea a luat-o razna. De asta se afla SUV-ul alb pe aleea mea? Era acelaşi SUV din parcarea Starbucks? Chiar e cazul să scriu toate lucrurile acestea? Am mers acasă şi am văzut că SUV-ul plecase. Am luat nişte medicamente şi mi-am dat seama că n-am mâncat. Chiar în timpul mesei, poliţiştii au apărut la geamul de la bucătărie. Prin fereastră i-am auzit transmiţând prin radio că cineva era în casă Prin cineva se refereau la mine. Am deschis uşa din faţă, unde erau trei agenţi şi un ofiţer HPD1 Erau înfricoşători. Poliţistul a căutat prin casă în timp ce agentul Smith m-a întrebat despre Ed, care era aşteptat să se întoarcă pe 31 mai. Poliţistul a spus că era suspect atunci când cei de la locul de muncă raportează dispariţia unei persoane înaintea soţiei sau a prietenei. Se

19 MD acronimul pentru Maryland (n. tr.).

uita la mine de parcă l-aş fi omorât pe Ed. Se uita prin casă după cadavrul lui. Agentul Smith a întrebat dacă poate vedea toate computerele din casă, iar asta m-a înfuriat. I-am spus că poate să aducă un mandat. Au plecat din casă, dar s-au retras la colţul străzii.

San Diego, 8.6.2013

M-am speriat puţin că TSA[20] nu mă va lăsa să părăsesc insula. Televizoarele din aeroport erau pline de ştiri despre NSA. Odată urcată la bord, i-am trimis un e-mail agentului Smith şi detectivului de la Persoane Dispărute de la Poliţia Hawaii, spunându-le că bunica mea se operează la inimă, obligându-mă să părăsesc insula pentru câteva săptămâni. Operaţia nu e programată decât la sfârşitul lunii şi este în Florida, nu în San

Diego, însă asta a fost singura scuză la care m-am putut gândi ca să ajung pe continent. Era o scuză mai bună decât să spun: vreau doar să fiu cu prietena mea cea mai bună Sandra şi mai e şi ziua ei. Când rotile s-au

T T T

desprins de pământ, am intrat într-un fel de comă de uşurare. Când am aterizat, eram cuprinsă de o teamă puternică. Sandra m-a luat de la aeroport. Nu i-am spus nimic pentru că paranoia mea o luase razna, însă şi-a dat seama că s-a întâmplat ceva, că nu o vizitam doar de ziua ei. M-a întrebat dacă m-am despărţit de Ed. Am spus că poate.

9.6.2013

Am primit un telefon de la Tiffany. M-a întrebat ce mai fac şi mi-a spus că îşi făcea griji pentru mine. N-am priceput. Ea a tăcut. După care m-a întrebat dacă am văzut ştirile. Mi-a spus că Ed a înregistrat un film care se afla pe pagina *Huffington Post*. Sandra şi-a legat laptopul la ecranul televizorului. Am aşteptat calmă 12 minute ca să se încarce filmul pe YouTube. Şi iată-l pe el. Adevărat. Viu. Eram şocată. Părea slab, dar suna aşa cum vorbea el.

20 Hawaii Police Department - Departamentul de Poliţie din Hawaii (n.a.).

Vechiul Ed, încrezător şi puternic. Aşa cum era înainte de anul ăsta greu. Acesta era omul pe care îl iubeam, nu fantoma aceea distantă şi rece cu care am trăit în ultima vreme. Sandra m-a îmbrăţişat

T T

şi n-am ştiut ce să spun. Am rămas tăcute. Am mers la petrecerea de ziua Sandrei, la casa vărului ei, pe o colină drăguţă din sudul oraşului, chiar la graniţa cu Mexicul. Un loc minunat şi eu abia reuşeam să văd ceva. Mă închideam. Nu ştiam nici măcar cum să încep să analizez situaţia. Am fost întâmpinată de feţe prietenoase care habar n-aveau prin ce treceam eu pe dinăuntru. Ed, ce ai făcut? Cum ai să te mai poţi întoarce după asta? Abia dacă am luat parte la discuţiile de la petrecere. Telefonul meu exploda de apeluri şi mesaje. Tata Mama Wendy. Pe drum înapoi spre San Diego, de la barbeque, am condus maşina vărului Sandrei, un Durango, de care Sandra are nevoie săptămâna asta pentru mutare. În timp ce conduceam, un SUV oficial negru ne-a urmărit, iar o maşină de poliţie i-a făcut semn Sandrei să tragă pe dreapta, aceea fiind maşina în care venisem. Am mers mai departe în Durango, sperând că ştiu încotro mă îndrept pentru că telefonul meu era mort deja de la toate apelurile.

10.6.2013

Ştiam că Eileen[21] era o personalitate în politica locală, dar nu ştiam că era şi un gangster dat naibii. A avut grijă de tot. Câtă vreme aşteptam ca sursele ei să ne recomande un avocat, am primit un telefon de la FBI. Un agent pe nume Chuck Landowski, care m-a întrebat ce fac în San Diego. Eileen mi-a spus să închid. Agentul a sunat înapoi şi am răspuns, cu toate că Eileen a spus că n-ar trebui. Agentul Chuck a spus că n-ar vrea să apară la uşă neanunţat, aşa că suna „din politeţe” ca să ne spună că veneau agenţii. Asta a băgato pe Eileen în priză. Este al naibii de dură, e grozavă. M-a pus să las telefonul în casă şi am luat maşina ei şi ne-am plimbat ca să ne gândim.

21 Mama Sandrei (n.a.).

Eileen a primit un mesaj de la unul din prietenii ei care îi recomanda un avocat, un individ pe nume Jerry Farber, iar ea mi-a întins telefonul şi m-a pus să îl sun. A răspuns o secretară şi i-am zis că numele meu este Lindsay Mills şi eram prietena lui Edward Snowden şi că aveam nevoie să fiu reprezentată. Secretara a spus „O, daţi-mi voie să vă fac legătura”. Era amuzant să auzi în voce cum te recunoaşte.

Jerry a ridicat telefonul şi a întrebat cum mă poate ajuta. I-am spus despre telefoanele de la FBI şi el a întrebat despre numele agentului, ca să poată lua legătura cu agenţii federali. Cât timp am aşteptat veşti de la Jerry, Eileen mi-a propus să mergem să ne luăm telefoane cu cartelă, unul pe care să-l folosim cu familia şi prietenii, unul pe care să-l folosim cu avocatul meu. După telefoane, Eileen m-a întrebat la care bancă îmi ţin banii. Am mers la cea mai apropiată filială şi m-a pus să îmi retrag toţi banii imediat, în caz că agenţii federali mi-ar fi blocat conturile. Am mers şi am retras toate economiile mele de o viaţă, împărţiţi în cecuri şi bani lichizi. Eileen a insistat să împart astfel banii, iar eu doar i-am urmat instrucţiunile. Directorul băncii m-a întrebat de ce aveam nevoie de atât de mulţi bani şi eu am răspuns „Pentru viaţă”. Chiar voiam să-i spun „Tacă-ţi fleanca”, dar mi-am zis că, dacă sunt politicoasă, sunt mai uşor de uitat. Eram îngrijorată că oamenii aveau să mă recunoască de vreme ce îmi arătau faţa împreună cu cea a lui Ed la ştiri. Când am ieşit din bancă, am întrebat-o pe Eileen cum a devenit atât de expertă în ceea ce trebuie să faci când dai de necaz. Mi-a spus, foarte liniştită, „Ajungi să înveţi chestiile astea, ca femeie. Adică întotdeauna scoţi banii din bancă atunci când divorţezi”. Am cumpărat mâncare vietnameză la pachet şi am dus-o acasă la Eileen unde am mâncat pe jos, pe holul de la etaj. Eileen şi Sandra şi-au băgat în priză uscătoarele de păr şi le-au lăsat să meargă ca să facă zgomot în vreme ce noi ne şopteam una alteia, în caz că ei ne ascultau cumva

Avocatul Jerry a sunat şi a spus că trebuie să ne întâlnim astăzi cu FBI. Eileen ne-a condus la biroul lui şi pe drum a băgat de seamă că eram urmărite. Nu avea sens. Mergeam la o întâlnire ca să discutăm cu agenţii federali, iar agenţii federali se aflau în urma noastră, două SUV-uri şi o Honda Acord fără plăcuţe de înmatriculare. Lui Eileen i-a venit ideea că poate nu erau de la FBI. Credea că erau probabil din partea unei alte agenţii sau a unui guvern străin, încercând să mă răpească A început să conducă mai repede şi haotic, încercând să scape de ei, dar fiecare semafor se făcea roşu tocmai când ne apropiam de el. I-am spus că e nebună, trebuie să încetinească. Un agent în haine obişnuite se afla la uşa clădirii lui Jerry, scria agent guvernamental pe toată faţa lui. Am urcat cu liftul şi, când s-a deschis uşa, trei bărbaţi aşteptau: doi dintre ei erau agenţi, unul dintre ei era Jerry, avocatul meu. A fost singurul care a dat mâna cu mine. Jerry i-a spus lui Eileen că nu poate să vină cu mine în sala de conferinţe. O va chema când terminăm. Eileen a insistat că va rămâne să aştepte. A stat în hol cu o expresie pe chip de parcă ar fi fost gata să aştepte un milion de dolari. Pe drum spre sala de conferinţe, Jerry m-a tras deoparte şi mi-a spus că a negociat „imunitate limitată”, care, am spus eu, nu însemna mare lucru, iar el nu a fost de acord. Mi-a spus să nu mint deloc şi că atunci când nu ştiam ce să spun, ar trebui să spun „nu ştiu” şi să îl las pe el să vorbească. Agentul Mike avea un zâmbet care părea prea binevoitor, în timp ce agentul Leland se tot uita la mine de parcă eram un experiment, iar el îmi studia reacţiile. Amândoi îmi dădeau fiori reci. Au început cu întrebări despre mine, care erau elementare, parcă încercau să îmi arate că ştiau deja totul despre mine. Fireşte că ştiau. Asta voia să spună şi Ed. Guvernul ştie întotdeauna totul. M-au pus să vorbesc despre ultimele două luni de două ori şi când am terminat „cronologia”, agentul Mike mi-a cerut să o iau din nou de la început. Am spus „De la începutul cui?” El a răspuns „Spune-mi cum v-aţi întâlnit”.

11.6.2013

Am ieşit extenuată de la interogatoriu, noaptea târziu, având în faţă zile întregi de interogatorii. Nu voiau să îmi spună câte cu exactitate. Eileen a condus ca să ne întâlnim cu Sandra la cină la un restaurant, şi când ieşeam din centru, am observat că eram urmărite în continuare. Eileen a încercat să scape de ei mărind viteza şi făcând din nou manevre ilegale şi am implorato să înceteze. Mă gândeam că felul ei de a conduce nu făcea decât să mă pună într-o lumină şi mai proastă. Mă făcea să par suspectă. Dar Eileen este o mamă ursoaică încăpăţânată. În parcarea restaurantului, Eileen a ciocănit în geamurile vehiculelor de supraveghere şi a ţipat că eu cooperez, aşa că nu exista niciun motiv să mă urmărească. A fost puţin jenant, ca şi când vine să îţi ţină partea la şcoală, dar în general o admiram. Tupeul ei de a merge la un vehicul plin de agenţi federali şi de a-i pune la punct. Sandra era la masa din spate şi am comandat şi am povestit despre „expunerea media”. Eram peste tot la ştiri.

La jumătatea cinei, doi bărbaţi au venit la masa noastră. Un bărbat înalt cu şapcă de baseball, care avea aparat dentar, şi partenerul lui, care era îmbrăcat ca un tip pregătit să meargă în club. Tipul înalt a spus că este agentul Chuck, agentul care mă sunase mai devreme. A cerut să vorbească cu mine despre „comportamentul la volan” după ce terminăm cina. Când a spus asta, am hotărât că am terminat. Agenţii erau afară, în faţa restaurantului. Agentul Chuck şi-a arătat legitimaţia şi mi-a spus că obiectivul lui principal era protecţia mea. A spus că ar putea exista ameninţări la adresa vieţii mele. S-a lovit uşor peste jachetă şi a spus că, dacă vor fi pericole, el avea să se ocupe de ele, pentru că era din „echipa înarmată”. Era fie o atitudine macho, fie o încercare de a mă face să am încredere în el, punându-mă într-o poziţie vulnerabilă. A continuat să spună că urma să fiu supravegheată/ urmărită de către FBI 24 ore din 24, 7 zile pe săptămână, în viitorul apropiat, iar şofatul imprudent al

lui Eileen nu avea să fie tolerat. A spus că agenţii nu au voie să vorbească cu persoanele ce le sunt date în sarcină, dar a considerat că, date fiind circumstanţele, trebuia să „conducă echipa în această direcţie pentru siguranţa tuturor”. Mi-a dat o carte de vizită şi a spus că va fi parcat în faţa casei lui Eileen toată noaptea, iar eu să îl sun dacă am nevoie de el sau de altceva, pentru orice motiv. Mi-a spus că simt liberă să merg oriunde (să fii al dracului de sigur, m-am gândit), dar oricând intenţionam să merg undeva, să îi trimit un mesaj. A spus „Comunicarea deschisă va face totul mai simplu”. A continuat „Dacă ne dai un avertisment, vei fi şi mai în siguranţă, îţi garantez”.

16.6.2013 – 18.6.2013

N-am mai scris de zile întregi. Sunt aşa de furioasă, încât trebuie să trag adânc aer în piept şi să îmi dau seama pe cine şi de ce anume sunt furioasă, pentru că totul e înceţoşat. Federalii dracului! Interogatorii extenuante în care mă tratează de parcă sunt vinovată şi mă urmăresc peste tot, dar cel mai rău este că mi-au distrus rutina. De obicei m-aş pierde într-o zonă împădurită, aş trage cu puşca sau aş scrie, dar acum am asistenţa echipei de supraveghere oriunde mă duc. Este ca şi cum, luându-mi energia şi timpul şi dorinţa de a scrie, mi-au luat şi ultima picătură de intimitate pe care o aveam. Trebuia să îmi aduc aminte tot ce s-a întâmplat. Pentru început m-au pus să aduc laptopul şi au copiat hardul. Probabil că au pus o grămadă de microfoane în el. Apoi aveau copii ale tuturor e-mailurilor mele şi discuţiile scoase la imprimantă şi îmi citeau lucruri pe i le-am scris lui Ed şi lucruri pe care Ed mi le-a scris, cerându-mi să le explic. FBI crede că totul reprezintă un cod. Şi bineînţeles, într-un vid, mesajele oricui par ciudate. Dar aşa comunică oamenii care sunt împreună de opt ani! Se poartă de parcă n-au fost niciodată într-o relaţie! Puneau întrebări ca să încerce să mă extenueze emoţional aşa încât, atunci când ne întorceam la „cronologie”, răspunsurile mele să se schimbe. Nu puteau accepta că nu ştiam nimic. Şi totuşi,

ne tot întorceam la „cronologie”, acum cu transcrieri ale tuturor e-mailurilor şi discuţiilor mele şi ale calendarului meu online imprimate în faţa noastră.

M-aş fi aşteptat ca tipii de la guvern să înţeleagă că Ed era mereu secretos în legătură cu munca lui şi trebuia să accept această secretomanie ca să fiu împreună cu el, dar n-au înţeles. Au refuzat s-o facă. După o vreme, am izbucnit în lacrimi, aşa că sesiunea s-a încheiat mai devreme. Agentul Mike şi agentul Leland s-au oferit să mă ducă acasă la Eileen şi, înainte să plec, Jerry m-a tras deoparte şi mi-a spus că FBI pare înţelegător. „Par să te placă, în special Mike”. Mi-a spus să am grijă totuşi să nu fiu prea relaxată în drum spre casă. „Nu le răspunde la nicio întrebare”. În clipa în care am plecat, Mike a intervenit spunând „Sunt sigur că Jerry a spus să nu răspunzi la nicio întrebare, dar nu am decât vreo două”. Odată ce Mike a început să vorbească, mi-a spus că biroul FBI din San Diego a făcut un pariu. Aparent, agenţii făcuseră un pronostic despre cât va dura până când presa va descoperi unde mă aflu. Câştigătorul primea un martini gratis. Mai târziu, Sandra a spus că avea îndoieli. „Cunoscându-i pe bărbaţi”, a zis ea, „pariul este despre altceva”.

19.6.2013 – 20.6.2013

În timp ce ţara începea să înţeleagă faptul că viaţa ei privată este violată, a mea îmi era smulsă la un cu totul alt nivel. Amândouă, mulţumită lui Ed. Urăsc să îi trimit lui Chuck „actualizări de plecare”, şi apoi mă urăsc pe mine că nu am curaj să nu le trimit. Cel mai rău a fost într-o noapte când am trimis o „actualizare de plecare” că merg să mă întâlnesc cu Sandra şi apoi să mă pierd pe drum, dar să nu vreau să mă opresc şi să le cer ajutorul agenţilor care mă urmăreau, aşa că îi duceam după mine în cerc. M-am gândit că au pus microfoane în maşina lui Eileen, aşa că am început să vorbesc cu voce tare, crezând că poate mă aud. Nu vorbeam, îi înjuram. Trebuia să îl plătesc pe Jerry şi după ce am făcut-o, nu mă puteam gândi decât la

banii de taxe risipiţi ca să mă urmărească pe mine până la biroul avocatului şi apoi la sala de sport. După primele două zile de întâlniri, epuizasem hainele normale pe care le aveam, aşa că am mers la magazinul Macy. Agenţii m-au urmărit prin raionul de haine de damă. Mă întrebam dacă ar fi venit şi în cabina de probă să îmi spună că asta arăta bine, asta nu, verdele nu te prinde. La intrarea în cabina de probă se afla un televizor cu ecran mare pornit pe ştiri şi am îngheţat când crainicul a spus „Prietena lui Edward Snowden”. Am fugit la cabină şi am stat în faţa ecranului. Uitându-mă cum apăreau fotografii cu mine. Am scos telefonul şi am făcut greşeala să mă caut pe Google. Multe comentarii mă numeau stripteuză sau târfă. Niciuna din astea nu eram eu. Asemenea federalilor, ei hotărâseră cine eram eu.

22.6.2013 – 24.6.2013

Gata cu interogatoriile, deocamdată. O codiţă tot mă urmăreşte. Am ieşit din casă, bucuroasă să fiu din nou în aer liber, la acest studio local de acrobaţii suspendate de eşarfe. Am ajuns la studio, dar n-am găsit loc de parcare pe stradă, însă codiţa mea a găsit. A trebuit să-şi părăsească locul când am ieşit din raza de acţiune, aşa că am mers înapoi şi i-am forat locul. Am vorbit la telefon cu Wendy şi amândouă am spus că oricât de rău ne-ar fi rănit Ed, a făcut ceea ce trebuie încercând să se asigure că atunci când va fi plecat, Wendy şi cu mine eram împreună. De aceea o invitase şi insistase mult ca ea să vini Voia ca noi două să fim împreună în Hawaii când avea să iasă în public, astfel încât să ne putem ţine companie una alteia şi să ne oferim forţă şi susţinere. E greu să fii furios pe cineva pe care îl iubeşti. Şi mai greu să fii furios pe cineva pe care îl iubeşti şi îl respecţi pentru că a făcut ce era corect. Wendy şi cu mine plângeam amândouă după care am tăcut amândouă. Cred că ne-am gândit la acelaşi lucru, în acelaşi timp. Cum putem vorbi ca oamenii normali când ei trag cu urechea la discuţiile noastre?

25.6.2013

LAX către HNL. Am purtat peruca arămie spre aeroport, la controlul de securitate şi în timpul zborului. Sandra a venit cu mine. Am mâncat un prânz scârbos înainte de zbor la food-court. Mai multe televizoare erau comutate pe CNN, arătându-l şi acum pe Ed, şi tot părea suprarealist, ceea ce e noua realitate pentru toţi, cred. Am primit un mesaj de la agentul Mike, în care ne chema pe mine şi pe Sandra să ne întâlnim cu el la Poarta 73. Serios? A venit în Los Angeles din San Diego? Poarta 73 era înconjurată cu frânghie şi goală. Mike ne aştepta aşezat pe un rând de scaune. Şi-a încrucişat picioarele şi ne-a arătat că are un pistol la gleznă. Şi mai mult rahat machist de intimidare. Avea hârtii pe care trebuia să le semnez pentru ca FBI să îmi poată da cheile de la maşina lui Ed în Hawaii. A spus că doi agenţi ne vor aştepta în Honolulu cu cheile. Alţi agenţi vor fi cu noi în avion. Şi-a cerut scuze că nu venea şi el personal. Bleah!

29.6.2013

Am împachetat tot ce e în casă de zile bune, cu mici întreruperi din partea celor de la FBI, care veneau cu şi mai multe formulare pe care să le semnez. E o tortură să verific toate lucrurile. Să găsesc toate acele mici lucruri care îmi amintesc de el. Sunt ca o femeie nebună, care face curat şi apoi se uită lung la partea lui de pat. Totuşi, mai des aflu ce lipseşte. Ceea ce FBI a luat. Aparatură tehnologică, dar şi cărţi. Ce au lăsat după ei erau urme de pantofi, zgârieturi pe pereţi şi praf

30.6.2013

Vânzare de vechituri în Waipahu. Trei bărbaţi au răspuns anunţului Sandrei „luaţi totul, cea mai bună ofertă”. Au venit să scotocească prin viaţa lui Ed, pianul lui, chitara şi setul de greutăţi. Orice lucru cu care nu mai puteam suporta să trăiesc sau pe care nu îmi permiteam să îl transport pe continent. Bărbaţii şi-au umplut camioneta şi s-au întors pentru a doua încărcătură. Spre surpriza mea, şi cred că şi spre a Sandrei, nu eram prea deranjată de căutările lor. Însă în clipa în care au plecat, a doua

oară, mi-am pierdut cumpătul.

2.7.2013

Totul a fost trimis astăzi, cu excepţia saltelelor şi a canapelei, pe care le arunc pur şi simplu. Tot ce a mai rămas din lucrurile lui Ed după ce FBI a percheziţionat casa încăpea într-o cutie mică de carton. Câteva fotografii şi hainele lui, o mulţime de şosete desperecheate. Nimic ce ar fi putut fi folosit ca probă în instanţă, doar dovezi ale vieţii noastre împreună. Sandra a adus nişte gaz de brichetă şi a scos pe verandă coşul de gunoi din metal. Am aruncat acolo toate lucrurile lui Ed, fotografiile şi hainele, am aprins o cutie de chibrituri şi am aruncat-o înăuntru. Sandra şi cu mine am rămas acolo câtă vreme au ars, iar fumul s-a ridicat la cer. Lumina şi fumul mi-au adus aminte de călătoria pe care am făcut-o cu Wendy la Kilauea, vulcanul de pe Insula Mare. A fost cam acum o lună, dar parcă se întâmplase cu mulţi ani în urmă. Cum am fi putut şti că vieţile noastre erau pe cale să erupă? Că Vulcanul Ed avea să distrugă totul? Însă îmi aduc aminte cum ghidul de la Kilauea spunea că vulcanii simt distructivi doar pe termen scurt. Pe termen lung, ei schimbă lumea. Formează insule, răcoresc planeta, îmbogăţesc solul. Lava lor se scurge necontrolată şi apoi se răceşte şi se întăreşte. Cenuşa pe care o aruncă în aer coboară pe pământ sub formă de minerale care fertilizează pământul şi fac să crească o nouă viaţă.

29

IUBIRE ŞI EXIL

9

Dacă în orice moment de-a lungul călătoriei voastre prin această carte, v-aţi oprit o clipă asupra unui termen pe care aţi dorit să îl clarificaţi sau să cercetaţi mai amănunţit şi l-aţi tastat într-un motor i de căutare – şi dacă acel termen s-a întâmplat să fie oarecum suspect, un termen precum XKEYSCORE, de exemplu –, atunci, felicitări: sunteţi în sistem, o victimă a propriei voastre curiozităţi!

Chiar şi dacă nu aţi căutat nimic online, autorităţilor interesate nu le-ar lua prea mult timp să afle că citiţi această carte. În cel mai rău caz, nu le va lua mult să afle că o aveţi, indiferent că aţi descărcat-o ilegal sau aţi cumpărat un exemplar online ori aţi achiziţionat-o de la un magazin de bricolaj cu cardul de credit.

Tot ceea ce v-aţi dorit a fost să citiţi – să luaţi parte la acea activitate umană profund intimă, de contopire a doua minţi prin intermediului limbajului. Dar asta a fost mai mult decât suficient. Dorinţa voastră naturală de a vă conecta cu lumea a fost tot ceea ce lumea a avut nevoie ca să vă conecteze viaţa, sinele vostru la o serie de identificatori unici la nivel global, precum adresa voastră de e-mail, numărul de telefon, adresa IP a computerului. Creând un sistem răspândit la nivel mondial care ia urma acestor identificatori prin orice canal disponibil de comunicaţii electronice, Comunitatea Americană de Informaţii şi-a oferit puterea de a înregistra şi a stoca pentru totdeauna datele vieţii voastre.

Şi acesta a fost numai începutul. Pentru că odată ce agenţiile de spionaj americane şi-au dovedit că era posibil să colecteze în mod pasiv toate comunicaţiile voastre, au început şi să le falsifice în mod activ. Otrăvind mesajele îndreptate spre voi cu fragmente de coduri de atac sau „exploituri”, ei au dezvoltat capacitatea de a intra în posesia a mult mai mult decât cuvintele voastre. Acum sunt capabili să dobândească controlul total asupra întregului vostru dispozitiv, inclusiv camera şi microfonul lui. Ceea ce înseamnă că, dacă citiţi asta acum – această propoziţie – pe orice fel de aparat modern, de exemplu un smartphone sau o tabletă, ei pot să vă urmărească şi pot să vă citească. Îşi pot da seama cât de repede sau de încet întoarceţi paginile şi dacă citiţi consecutiv capitolele sau pe sărite. Şi vor suporta bucuroşi să se uite la nările voastre şi să privească cum vă mişcaţi buzele în timp ce citiţi, câtă vreme asta le va aduce datele pe care le vor şi le permit să vă identifice.

Acesta este rezultatul a două decenii de inovaţii neverificate – produsul final al unei clase politice şi profesionale care se visează stăpânul vostru. Indiferent unde şi indiferent când, indiferent ce faceţi, viaţa voastră a devenit o carte deschisă.

Dacă supravegherea în masă a fost, prin definiţie, o prezenţă constantă în viaţa de zi cu zi, atunci am vrut să fie de asemenea o prezenţă constantă şi pericolele pe care le ridica şi pagubele pe care deja le provocase. Prin intermediul dezvăluirilor mele în faţa presei, am vrut ca acest sistem să fie cunoscut, existenţa lui, un fapt de neocolit pe care ţara mea şi lumea nu îl pot ignora. În anii care s-au scurs din 2013 încoace, nivelul de conştientizare a crescut, atât ca întindere, cât şi ca rafinament. Însă în epoca social media, trebuie să ne amintim întotdeauna: doar conştientizarea nu este suficientă.

În America, primele rapoarte de presă pe tema dezvăluirilor au declanşat o „dezbatere naţională”, după cum a admis însuşi preşedintele Obama. În vreme ce am apreciat opinia, îmi amintesc că am vrut ca el să fi observat că faptul care a făcut-o să fie „naţională”, care a făcut-o să fie „dezbatere” a fost acela că, pentru prima dată, publicul american era suficient de informat ca să poată avea o voce a sa.

Dezvăluirile anului 2013 au stârnit în special Congresul, ambele sale camere lansând multiple investigaţii privind abuzurile NSA. Acele investigaţii au ajuns la concluzia că agenţia i-a minţit în mod repetat, în ceea ce priveşte natura şi eficienţa programelor sale de supraveghere în masă, până şi pe cei mai luminaţi legislatori din Comitetul de Informaţii.

În 2015, o curte federală de apel a dat sentinţa în cazul *ACLU versus Câapper*, un proces care a contestat legalitatea programului NSA de stocare a înregistrărilor telefonice. Curtea a decis că programul NSA a violat până şi cele mai joase standarde ale Legii Patriot, ba mai mult, ar fi chiar neconstituţional. Curtea şi-a concentrat atenţia

asupra interpretării Secţiunii 215 a Legii Patriot, care permitea guvernului să ceară terţilor „orice lucru tangibil” pe care îl considera „relevant” pentru investigarea spionajului străin şi a terorismului. În opinia curţii, definiţia dată de autorităţi termenului „relevant” era atât de largă, încât putea, practic, să nu aibă sens. Ca să numeşti „relevante” datele colectate numai pentru că ar putea deveni relevante într-un anumit punct difuz din viitor era „lipsit de precedent şi garanţie” Refuzul curţii de a accepta definiţia autorităţilor a provocat nu puţini specialişti în domeniul legilor să interpreteze sentinţa ca una care aruncă o umbră de îndoială asupra legitimităţii tuturor programelor de colectare în masă ale guvernului bazate pe această doctrină a viitoarei relevanţe. Ca urmare a acestei opinii, Congresul a aprobat Legea libertăţii, care modifică Secţiunea 215 pentru a interzice în mod explicit colectarea în masă a înregistrărilor telefonice ale americanilor. Mergând mai departe, acele înregistrări vor rămâne acolo unde se aflau la început, sub controlul particular al firmelor de telefonie, iar autorităţile vor trebui să facă oficial soliciţări pentru anumite convorbiri, cu un mandat FISC în mână, dacă doresc să aibă acces la ele.

ACLU versus Clapper a reprezentat o victorie notabilă, cu siguranţă. Un precedent esenţial fusese stabilit. Curtea a declarat că publicul american avea o poziţie: cetăţenii americani aveau dreptul să se prezinte în instanţă şi să conteste sistemul de supraveghere în masă oficial secret al guvernului. Dar, de vreme ce celelalte nenumărate cazuri care au rezultat în urma acestor dezvăluiri continuă să îşi croiască drum încet dar sigur în instanţe, mi-a devenit tot mai limpede că rezistenţa legală americană la supravegherea în masă era doar a doua etapă a ceea ce trebuia să fie o mişcare internaţională de opoziţie, pusă integral în aplicare atât de către autorităţi, cât şi de sectorul privat.

Reacţiile tehnocapitaliştilor faţă de aceste dezvăluiri

au fost instantanee şi puternice, dovedind încă o dată faptul că, în perioadele de risc maxim, apar aliaţi neaşteptaţi. Documentele au dezvăluit o NSA atât de hotărâtă să monitorizeze orice informaţie şi toate informaţiile pe care le percepea ca fiind în mod deliberat ascunse privirilor sale, încât a subminat protocoalele de criptare de bază ale internetului – făcând ca istoricul financiar sau medical al cetăţenilor, de exemplu, să devină mult mai vulnerabil şi, în tot acest proces, prejudiciind afaceri care se bazau pe faptul că li se încredinţau de către clienţi astfel de informaţii sensibile. Ca răspuns, Apple a adoptat un mod de criptare implicit mult mai puternic pentru iPhone şi iPad, iar Google a făcut la fel pentru produsele sale Android şi Chromebook. Dar poate că cea mai importantă schimbare în sectorul privat s-a produs când întreprinderi din întreaga lume au început să îşi schimbe platformele, înlocuind http (Hypertext Transfer Protocol) cu https criptat (S înseamnă „Securizat”), care ajută la prevenirea interceptărilor de către terţi a traficului web. Anul 2016 a reprezentat un punct de reper în istoria tehnologiei, fiind primul an de la inventarea internetului când mai mult trafic web a fost criptat decât necriptat.

Internetul este cu siguranţă mult mai sigur astăzi decât era în 2013, în special având în vedere subita recunoaştere globală a nevoii de sisteme de operare şi aplicaţii de criptare. Am fost şi eu implicat în programarea şi mediatizarea unora, prin intermediul activităţii mele la conducerea Fundaţiei pentru Libertatea Presei (FPF), o organizaţie nonprofit dedicată protejării şi responsabilizării jurnalismului în interesul public, în noul mileniu. O mare parte din activitatea organizaţiei este să conserve şi să întărească drepturile prevăzute în Primul şi Al Patrulea Amendament prin dezvoltarea tehnologiilor de criptare. În acest scop, FPF sprijină financiar Signal, o platformă de criptare a mesajelor şi apelurilor creată de Open Whisper Sistem şi dezvoltă Secure Drop (programată

iniţial de regretatul Aaron Swartz), un sistem de transmitere open-source care permite organizaţiilor media să accepte în condiţii de siguranţă documente din partea avertizorilor de integritate anonimi sau din partea altor surse. Astăzi, Secure Drop este disponibil în zece limbi şi folosit de mai mult de 7 o de organizaţii media din toată lumea, inclusiv *The New York Times*, *Washington Post*, *The Guardian* şi *The New Yorker*.

Într-o lume perfectă, adică într-o lume care nu există, numai legile ar face ca aceste instrumente să fie depăşite. Dar în lumea pe care o avem, nu au fost niciodată mai necesare. Este mult mai greu de obţinut o schimbare a legii decât o schimbare a standardelor tehnologice şi, câtă vreme inovaţia juridică rămâne în urma inovaţiei tehnologiei, instituţiile vor căuta să abuzeze de această inegalitate în urmărirea intereselor lor. Rămâne în sarcina dezvoltatorilor independenţi de soluţii hardware şi software open-source să reducă decalajul furnizând măsurile de protecţie vitale ale libertăţilor civile, pe care legea poate că nu este în stare sau nu vrea să le garanteze.

În situaţia mea actuală, mi se aduce mereu aminte *i* 7

de faptul că legea este specifică fiecărei ţări, în vreme ce tehnologia, nu. Fiecare ţară are propriile sale legi, însă acelaşi program de computer. Tehnologia trece graniţele şi are orice fel de paşaport. Pe măsură ce trec anii, mi-a devenit tot mai limpede că reforma legislativă a regimului de supraveghere al ţării mele natale nu va ajuta neapărat un jurnalist sau un disident din ţara mea de exil, însă un smartphone criptat ar putea.

La nivel internaţional, dezvăluirile au ajutat la resuscitarea dezbaterilor despre supravegherea în locuri cu o istorie îndelungată a abuzurilor. Ţările ai căror cetăţeni s-au opus cel mai mult supravegherii în masă americane au fost cele ale căror autorităţi au cooperat cel mai mult cu aceasta, de la ţările din reţeaua Cinci Ochi (în special Marea Britanie, al cărei GCHQ rămâne principalul partener al NSA), la ţări din Uniunea Europeană.

Germania, care a făcut multe ca să se răfuiască cu trecutul său nazist şi comunist, oferă primul exemplu al acestei disjuncţii. Cetăţenii şi legiuitorii săi au fost consternaţi să afle că NSA supraveghea comunicaţiile germane şi a ţintit chiar telefonul inteligent al cancelarului Angela Merkel. În acelaşi timp, BND, principala agenţie de informaţii a Germaniei, a colaborat cu NSA în nenumărate operaţiuni, chiar executând în locul său anumite iniţiative de supraveghere pe care NSA nu era capabilă sau nu dorea să le desfăşoare pe cont propriu.

Aproape fiecare ţară din lume s-a găsit într-o situaţie similară: cetăţenii indignaţi, guvern complice. Orice guvern ales care se sprijină pe supraveghere pentru a menţine controlul cetăţenilor care consideră supravegherea ca o anatemă asupra democraţiei a încetat să reprezinte efectiv o democraţie. O asemenea disonanţă cognitivă la scară geopolitică a ajutat la aducerea în dezbaterea internaţională a preocupărilor legate de viaţa privată a individului în contextul drepturilor omului.

Pentru prima dată de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, guvernele liberal-democratice din toată lumea discută viaţa privată ca un drept natural, înnăscut, al fiecărui bărbat, al fiecărei femei şi al fiecărui copil. Pentru a face asta, au revenit la Declaraţia universală a drepturilor omului emisă de ONU în 1948, al cărei Articol 12 prevede: „Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viaţa sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondenţa sa, nici la atingeri aduse onoarei şi reputaţiei sale. Orice persoană are dreptul la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri”. La fel ca toate declaraţiile ONU, acest document ambiţios nu a fost niciodată executoriu, ci a avut drept scop să inspire libertăţi civile tranzitorii într-o lume care tocmai supravieţuise atrocităţilor nucleare şi tentativelor de genocid şi se confrunta cu un val fără precedent de refugiaţi şi apatrizi.

Uniunea Europeană, încă sub stăpânirea idealismului

universalist postbelic, a devenit acum prima autoritate transnaţională care să pună în practică aceste principii, stabilind un cadru legal standardizat pentru protecţia vieţii private. În 2016, Parlamentul European a adoptat Regulamentul General privind Protecţia Datelor (GDPR), cel mai important efort făcut până acum pentru a preveni invazia hegemoniei tehnologice – pe care EU tinde să o vadă, nu pe nedrept, ca pe o prelungire a hegemoniei americane.

GDPR îi tratează pe cetăţenii Uniunii Europene, pe care îi numeşte „persoane fizice”, drept „persoane vizate” – adică, oameni care generează informaţii cu caracter privat identificabile. În Statele Unite, informaţiile sunt de obicei privite ca fiind proprietatea oricui le colectează. Însă UE postulează informaţiile ca fiind proprietatea persoanei pe care o reprezintă, ceea ce permite să trateze calitatea de persoane vizate ca fiind îndreptăţite la protecţia libertăţilor civile.

GDPR este, fără îndoială, o evoluţie majoră a legii, dar chiar şi transnaţionalismul său este prea provincial: internetul este global. Statutul nostru natural de persoane nu va fi niciodată, din punct de vedere juridic sinonim cu calitatea de persoane vizate, nici pe departe pentru că primul trăieşte într-un loc, într-un anumit moment, în vreme ce al doilea trăieşte în mai multe locuri, simultan.

Astăzi, indiferent cine eşti sau unde eşti, corporal, fizic, eşti şi în altă parte, în străinătate – mai multe euri hoinărind pe căile de semnal, fără nicio ţară căreia să îi spună casă, şi totuşi supus legilor fiecărei ţări prin care treci. Înregistrările unei vieţi trăite la Geneva sălăşluiesc în Beltway. Fotografiile unei nunţi la Tokyo se află în luna de miere de la Sydney. Filmările unei înmormântări în Varanasi se află în illoud-ul Apple, care este situat parţial în statul meu natal, Carolina de Nord, şi parţial risipit pe serverele partenere ale Amazon, Google, Microsoft şi Oracle în UE, Marea Britanie, Coreea de Sud, Singapore, Taiwan şi China.

Informaţiile noastre hoinăresc în toate părţile. Informaţiile noastre hoinăresc la nesfârşit.

Începem să generăm astfel de informaţii înainte să ne naştem, atunci când specialiştii ne descoperă în uter, iar informaţiile noastre continuă să prolifereze chiar şi după ce am murit. Bineînţeles, amintirile noastre create în mod conştient, înregistrări pe care alegem să le păstrăm, reprezintă doar o parte din informaţiile stoarse din vieţile noastre – cele mai multe, în mod inconştient sau fără consimţământul nostru – de supravegherea economică şi guvernamentală. Suntem primii oameni din istoria planetei pentru care acest fapt este adevărat, primii oameni încărcaţi cu nemurire informaţională, cu faptul că înregistrările noastre adunate pot avea o existenţă eternă. Este motivul pentru care avem o datorie aparte. Trebuie să ne asigurăm că aceste înregistrări ale trecutului nostru nu pot fi folosite împotriva noastră sau împotriva copiilor noştri.

Astăzi, libertatea căreia îi spunem viaţă privată este promovată de o nouă generaţie de americani, încă nenăscuţi la data de 11 septembrie 2001, şi-au petrecut întreaga viaţă sub spectrul omniprezent al acestei supravegheri. Aceşti tineri care nu au cunoscut altă lume şi-au dedicat timpul imaginându-şi una, iar ceea ce îmi dă speranţă reprezintă creativitatea lor politică şi ingeniozitatea tehnologică.

Totuşi, dacă nu ne revendicăm informaţiile acum, copiii noştri poate nu o vor putea face. Atunci, ei şi copiii lor vor fi şi ei prinşi în cursă – fiecare generaţie următoare fiind silită să trăiască sub spectrul informaţiilor generaţiei anterioare, sub plenitudinea trecutului care îi bântuie, într-o agregare de informaţii al căror potenţial de control societal şi manipulare umană depăşeşte nu doar limitele legii, ci şi pe ale imaginaţiei.

Cine dintre noi poate să prezică viitorul? Cine ar îndrăzni? Răspunsul la prima întrebare este nimeni, cu adevărat, iar răspunsul la cea de-a doua este toată lumea,

în special fiecare guvern sau întreprindere de pe planetă. Pentru asta sunt folosite informaţiile noastre. Algoritmul le analizează pentru modele de comportament prestabilit pentru a extrapola comportamentele următoare, un tip de profeţie digitală care este doar puţin mai corectă decât metodele analogice precum cititul în palmă. Odată ce începi să sapi în mecanismele tehnice actuale prin care este calculată predictibilitatea, ajungi să înţelegi că ştiinţa lor este, de fapt, antiştiinţifică şi în mod fatal denumită greşit: predictibilitatea este, de fapt, manipulare. Un site care îţi spune că, deoarece îţi place această carte, ar putea să îţi placă şi cărţi de James Clapper sau Michael Hayden nu oferă o estimare informată, ci doar un mecanism de constrângere subtilă.

Nu putem permite să fim folosiţi în acest fel, să fim folosiţi împotriva viitorului. Nu putem permite ca informaţiile noastre să fie folosite ca să ni se vândă tocmai produsele care nu ar trebui să fie vândute, precum jurnalismul. Dacă o facem, jurnalismul pe care îl primim va fi pur şi simplu jurnalismul pe care îl vrem, sau jurnalismul pe care cei puternici vor să îl avem, nu dezbaterea publică onestă de care avem nevoie. Nu putem permite ca supravegherea „divină” la care suntem supuşi să fie folosită ca să „calculeze” punctajul cetăţeniei noastre, sau să „prezică” activitatea noastră infracţională; să ne spună ce fel de educaţie putem primi sau ce fel de loc de muncă putem avea ori dacă ni se permite educaţie sau un loc de muncă; să fim discriminaţi pe baza istoricului financiar, juridic sau medical, ca să nu mai menţionăm etnia sau rasa, care sunt constructe pe care informaţiile deseori le presupun sau le impun. Şi în privinţa celor mai intime informaţii ale noastre, informaţiile noastre genetice: dacă permitem să fie folosite pentru a fi identificaţi, atunci vor fi folosite pentru a fi escrocaţi, chiar şi pentru a fi modificaţi – pentru a reface însăşi esenţa umanităţii noastre în ideea tehnologiei care caută să o stăpânească.

Bineînţeles, toate cele de mai sus s-au întâmplat deja.

Exil: nu a trecut o zi de la 1 august 2013 în care să nu îmi aduc aminte că „exil” obişnuia să spună cel care eram în adolescenţă când fusesem deconectat de la internet. E mort Wi-Fi-ul? Nu am semnal? Exil. Cel care spunea asta mi se pare acum atât de tânăr! Pare atât de departe!

Atunci când oamenii mă întreabă cum e viaţa mea

acum, tind să răspund că seamănă mult cu a lor, în sensul că petrec mult timp în faţa computerului – citind, scriind, interacţionând. Din ceea ce presa preferă să descrie ca o „locaţie secretă” – ceea ce este, de fapt, doar un apartament oarecare, cu două dormitoare din Moscova, pe care l-am închiriat – mă teleportez pe scene din toată lumea, vorbindu-le despre protecţia libertăţilor civile în era digitală unor spectatori studenţi, oameni de ştiinţă, legiuitori şi tehnologi.

În unele zile am întâlniri virtuale cu membrii consiliului de administraţie de la Fundaţia pentru Libertatea Presei sau vorbesc cu echipa de jurişti europeni de la Centrul European pentru Drepturi Constituţionale şi Umane. În alte zile, îmi iau doar câţiva Burger King – ştiu cui rămân loial – şi joc jocuri pe care trebuie să le piratez pentru că nu mai pot folosi cardurile de credit. Un punct fix al existenţei mele este să iau legătura zilnic cu avocatul meu american, confidentul şi consilierul meu în orice domeniu, Ben Wizner de la ACLU, care mi-a fost ghidul meu prin lumea aşa cum e ea şi care îmi suportă meditaţiile despre lume aşa cum ar trebui să fie.

Asta este viaţa mea. A devenit mult mai luminoasă în timpul iernii geroase a anului 2014, când Lindsay a venit în vizită – am văzut-o pentru prima dată de când am plecat din Hawaii. Am încercat să nu mă aştept la prea mult, pentru că ştiam că nu merit vreo şansă; singurul lucru pe care îl meritam era o palmă peste faţă. Dar când am deschis uşa camerei de hotel, m-a mângâiat pe obraz, iar eu i-am spus că o iubesc.

— Taci! a răspuns. Ştiu.

Ne-am ţinut în braţe în linişte, fiecare respiraţie fiind o promisiune pentru a recupera timpul pierdut.

Din acel moment, lumea mea a fost a ei. Înainte, fusesem mulţumit să mă învârt prin casă – într-adevăr, aceasta era alegerea mea înainte să fiu în Rusia dar Lindsay a insistat: nu a fost niciodată în Rusia, iar acum aveam să fim turişti împreună.

Avocatul meu rus, Anatoli Kucherena, care m-a ajutat să primesc azil în ţară – a fost singurul avocat care a avut intuiţia să vină ia aeroport cu un translator –, e un om cult şi descurcăreţ şi s-a dovedit a fi la fel de expert în a obţine în ultima clipă bilete la operă, pe cât era în a-mi gestiona problemele cu legea. A obţinut două locuri în lojă la Teatrul Balşoi, aşa că Lindsay şi cu mine ne-am îmbrăcat frumos şi ne-am dus, cu toate că trebuie să recunosc că eram circumspect. Erau atât de mulţi oameni, cu toţii adunaţi într-o sală. Lindsay a simţit cum devin tot mai neliniştit. Când luminile s-au stins şi s-a ridicat cortina, s-a aplecat spre mine, m-a înghiontit în coaste şi mi-a şoptit: „Niciunul dintre oamenii ăştia nu a venit aici pentru tine. A venit aici pentru asta”.

Lindsay şi cu mine petreceam timpul şi la unele muzee din Moscova. Galeria Tretiakov deţine una dintre cele mai bogate colecţii de icoane ortodoxe ruseşti din lume. Artiştii care au realizat aceste picturi pentru biserică erau în general sub contract, aşa că de obicei nu li se permitea să se semneze pe lucrările lor sau poate preferau să nu o facă. Epoca şi tradiţia în care au apărut aceste lucrări nu erau precizate clar pentru a recunoaşte realizarea individuală. Când Lindsay şi cu mine stăteam în faţa unei astfel de icoane, o tânără turistă, o adolescentă, a venit brusc lângă noi. Nu eram pentru prima dată recunoscut în public, dar, dată fiind prezenţa lui Lindsay, situaţia ameninţa să devină una demnă de titlu de ziar. Într-o engleză cu accent german, făta a întrebat dacă poate să facă un selfie cu noi. Nu sunt sigur cum se poate

explica reacţia mea – poate că a fost felul timid şi politicos al fetei de a cere sau poate că a fost prezenţa de genul „trăieşte şi lasă să trăiască” a lui Lindsay care mă bine dispunea mereu –, însă fără ezitare, de data asta, am acceptat. Lindsay a zâmbit când fata s-a postat între noi şi a făcut o fotografie. Apoi, după câteva cuvinte amabile de susţinere, a plecat.

O clipă mai târziu am tras-o după mine pe Lindsay, afară din muzeu. Îmi era teamă că, dacă fata posta fotografia în social media, ne puteam afla la doar câteva minute distanţă de o nedorită atenţie. Mă simt prost acum pentru că am gândit aşa. M-am tot căutat agitat pe internet, însă fotografia nu a apărut. Nu în ziua aceea, nici în ziua următoare. Din câte îmi dau seama, nu a fost niciodată distribuită –, ci păstrată doar ca o amintire particulară a unui moment personal.

Ori de câte ori ies din casă, încerc să îmi schimb puţin înfăţişarea. Poate renunţ la barbă, poate port diferiţi ochelari. Niciodată nu mi-a plăcut frigul până când mi-am dat seama că o pălărie şi un fular îţi pot oferi anonimatul cel mai convenabil şi mai greu de remarcat. Îmi schimb ritmul de mers şi pasul şi, contrar înţeleptului sfat al mamei, nu mă uit la trafic când trec strada, motiv pentru care nu am fost surprins niciodată de camera de bord a unei maşini. Când trec pe lângă clădiri echipate cu CCTV, îmi ţin capul în jos, pentru ca nimeni să nu mă vadă, de vreme ce sunt văzut frecvent online – din faţă. Îmi făceam griji din cauza autobuzului şi a metroului, dar astăzi toată lumea e prea ocupată să se holbeze în telefoane ca să îmi arunce o privire. Dacă iau taxiul, îi cer să mă ia dintr-o staţie de autobuz sau de metrou şi să mă lase la o adresă aflată la câteva străzi distanţă de locul în care merg.

Astăzi, o iau pe drumul cel lung, prin acest oraş mare şi ciudat, încercând să găsesc nişte trandafiri. Trandafiri roşii, chiar şi violete albastre. Orice flori pot găsi. Nu cunosc numele rusesc al niciuneia dintre ele. Doar mormăi şi arăt cu degetul.

Rusa lui Lindsay e mult mai bună decât a mea. În plus, ea râde mult mai uşor şi e mult mai răbdătoare, mai generoasă şi mai amabilă.

Diseară, sărbătorim aniversarea noastră. Lindsay s-a mutat aici în urmă cu trei ani, iar în urmă cu un an, ne-am căsătorit.

MULŢUMIRI

f

În mai 2013, pe când stăteam în acea cameră de hotel din Hong Kong, întrebându-mă dacă măcar unul dintre jurnaliştii chemaţi va veni la întâlnire, nu m-am simţit niciodată atât de singur. Şase ani mai târziu, mă regăsesc în situaţia opusă, fiind primit cu braţele deschise într-o comunitate extraordinară, în plină expansiune, într-un trib de jurnalişti, avocaţi, tehnologi şi apărători ai drepturilor omului, cărora le sunt profund îndatorat. E o tradiţie ca, la sfârşitul unei lucrări, autorul să le mulţumească celor care au contribuit la existenţa cărţii, iar eu intenţionez la rândul meu s-o fac aici. Însă, date fiind circumstanţele, trebuie să mulţumesc oamenilor care au făcut posibilă noua mea viaţă – celor care mi-au acordat consiliere juridică în legătură cu libertatea mea şi, în special, celor care au muncit fără încetare şi altruist pentru a protqa societatea noastră deschisă, precum şi tehnologia care ne-a unit şi ne uneşte în continuare.

În ultimele nouă luni, Joshua Cohen m-a dus la un curs de writing, ajutându-mă astfel să transform nişte simple notiţe într-o carte de care sper să fie mândru.

Chriss Parris-Lamb s-a dovedit a fi un agent înţelept şi răbdător, în vreme ce Sam Nicholson mi-a oferit indicaţii lămuritoare, cum de altfel a făcut toată echipa de la Metropolitan: Gillian Blake, Sara Bershtel, Riva Hocherman şi Grigory Tovbis.

Succesul echipei certifică talentul membrilor ei, precum şi al omului care a întemeiat-o – Ben Wizner, avocatul meu, al cărui prieten sunt mândru să mă numesc.

Aş vrea să mulţumesc echipei internaţionale de

avocaţi care au luptat să mă menţină în libertate. Lui Anthony Romero, director la ACLU, care mi-a sprijinit cauza în vremuri de risc politic pentru organizaţie, alături de alţi membri ai ACLU: Bennett Stein, Nicola Morrow, Noa Yachot şi Daniel Kahn Gillmor.

Menţionez eforturile depuse de Bob Walker, Jan Tavitian şi de echipa de la American Program Bureau, care mi-au îngăduit să supravieţuiesc, răspândind mesajul meu întreagii lumi.

Trevor Timm şi colegii mei de la Fundaţia pentru Libertatea Presei mi-au oferit spaţiul şi resursele e să mă întorc la vechea mea pasiune, programarea pentru binele social. Îi sunt îndatorat fostului manager de operaţiuni de la FLP, Emmanuel Morales, şi lui Daniel Ellsberg, care este un model de corectitudine şi care mi-a oferit căldura şi candoarea prieteniei sale.

Am scris această carte folosind programe gratuite şi opensource. Mulţumesc Qubes Project, Tor Project şi Free Software Foundation.

Primele indicaţii pentru a face faţă scrisului sub presiunea timpului le-am primit de la nişte maeştri: Glenn Greenwald, Laura Poitras, Ewen Macaskill şi Bart Gellman, al căror profesionalism este însoţit de integritate morală. Văzând acum cum este să-ţi fie editată o carte, am ajuns să respect şi mai mult munca editorilor, care refuză să se lase intimidaţi şi îşi asumă riscuri care le susţin principiile.

Cea mai adâncă recunoştinţă se îndreaptă către Sarah Harrison.

Însă inima mea aparţine familiei: tatii, Lon; mamei, Wendy; precum şi genialei mele surori, Jessica.

Termin această carte aşa cum am început-o: cu o dedicaţie către Lindsay, a cărei iubire mă face să nu simt că trăiesc în exil.

Cuprins

7

Prefacă

1. Privind pe fereastră 23

2. Zidul invizibil 36
3. Băiat de centură 59
4. American Online 68
5. Hacking 88
6. Incomplet 105
7.11 Septembrie 2001 119
8.12 septembrie 2001 133
9. Raze X 144
10. Reabilitat şi îndrăgostit 163
11. Sistemul 183
12. Homo contractus 193
13. Îndoctrinarea 211
14. Contele Dealului 238
15. Geneva 260
16 Tokyo 283
17. Acasă, în Cloud 322
18. Pe canapea 347
19. Tunelul 363
20. Heartbeat 372
21. Whistleblower 385
22. A patra putere 408
23. Citeşte, Scrie, Execută 431
24. Criptează 446
25. Băiatul 460
26. Hong Kong 479
27. Moscova 499
28. Din jurnalele lui Lindsay Mills 520
29. Iubire şi exil 539

EDWARD SNOWDEN

s-a născut în Elizabeth City, Carolina de Nord, şi a crescut în Fort Meade, Maryland. Instruit ca inginer de sisteme, a fost ofiţer în cadrul Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA) şi a lucrat pentru Agenţia Naţională de Securitate (NSA) din Statele Unite. A primit numeroase recompense pentru munca depusă în folosul public, printre care:

Right Livelihood Award, German Whistleblower

Prize, Ridenhour Prize for Truth-Telling şi Medalia Carl von Ossietzky de la Liga Internaţională pentru Drepturile Omului, în prezent este preşedintele comitetului director al Press Foundation.

Design de copertă – Rodrigo Corral Fotografia de copertă Platon